

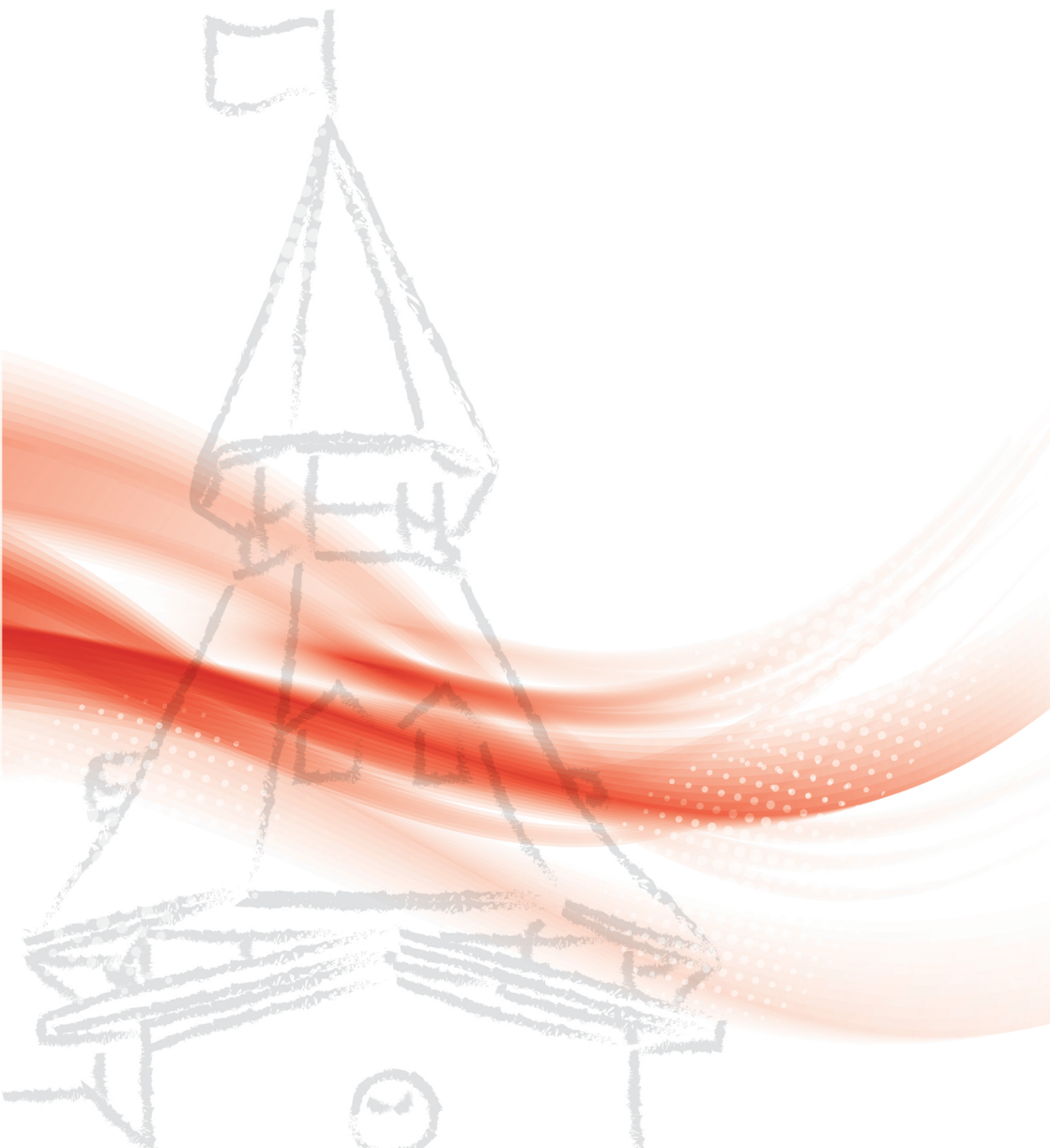

วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ Journal of Social Work

คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ | Faculty of Social Administration Thammasat University

ปีที่ 29 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม 2564 | Vol.29 No.2 July - December 2021

ISSN 0857 - 3166

วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์

คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ปีที่ 29 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม – ธันวาคม 2564

ISSN 0857-3166

วัตถุประสงค์

วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ เป็นวารสารทางวิชาการของคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ความรู้ด้านสังคมสงเคราะห์และสวัสดิการสังคม ตลอดจนวิทยาการทางด้านการบริหารสังคม การพัฒนาชุมชน การศึกษา และการบริหารงานยุติธรรม ซึ่งเป็นการส่งเสริมองค์ความรู้ในแนวสหศาสตร์ นอกจากนี้ยังเป็นการเปิดพื้นที่ให้กับคณาจารย์ นักวิชาการ ผู้ปฏิบัติงานทางด้านสังคมสงเคราะห์และด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งนักศึกษาในการนำเสนอผลงานทางวิชาการ อันจะนำไปสู่ความก้าวหน้าในศาสตร์สังคมสงเคราะห์ และสวัสดิการสังคมต่อไป

กำหนดการออกวารสาร

ปีละ 2 เล่ม เดือนมกราคม-มิถุนายน และ เดือนกรกฎาคม-ธันวาคม

ที่ปรึกษาวารสาร

ศาสตราจารย์ระพีพรรณ คำหอม
ศาสตราจารย์ยุพา วงศ์ไชย
ศาสตราจารย์ศศิพัฒน์ ยอดเพชร
ศาสตราจารย์ ดร.โกวิทย์ พวงงาม
ศาสตราจารย์ ดร.นฤมล นิราทร
รองศาสตราจารย์ ดร.เดชา สังขวรรณ
รองศาสตราจารย์อภิญญา เวชยชัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์อัญมณี บุณกานนท์

บรรณาธิการ (Editor-in-Chief)

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภูซังค์ เสนานุช คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ผู้ช่วยบรรณาธิการ (Editorial Assistant)

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มาตี ลิมสกุล คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธัญยา รุจิเสถียรทรัพย์ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

กองบรรณาธิการ (Editorial Board)

ศาสตราจารย์ ดร.กิตติพัฒน์ นนทปัทมะดุลย์	คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ศาสตราจารย์วุฒิสาร ตันไชย	สถาบันพระปกเกล้า
รองศาสตราจารย์สุรางค์รัตน์ วศินารมณ	นักวิชาการอิสระ
รองศาสตราจารย์เล็ก สมบัติ	นักวิชาการอิสระ
รองศาสตราจารย์ ดร.เพ็ญประภา ภัทรานุกรม	คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิรพรรณ นฤภัทร	คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ อมรสิริพงศ์	คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
รองศาสตราจารย์ ดร.จตุรงค์ บุณยรัตนสุนทร	คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

International Editorial Board (กองบรรณาธิการต่างประเทศ)

Professor Dr. Tatsuru Akimoto	Asian Research Institute for International Social Work. [ARIISW], Shukutoku University, Japan
Professor Dr. Machiko Ohara	Faculty of Social Work, Japan College of Social Work, Japan
Professor Dr. Adi Fahrudin	Faculty of Social and Political Sciences, University of Muhammadiyah, Indonesia
Professor Dr. Ismail Baba	President of the Malaysian Association of Social Workers [MASW], Malaysia
Professor Dr. Tan Ngoh Tiong	Singapore University of Social Sciences, Singapore
Professor Dr. Zulkarnain A. Hatta	Faculty of Social Science, Arts & Humanities, Lincoln University College, Malaysia
Professor Dr. David Engstrom	Department of Social Work, San Diego State University, United States
Associate Professor Dr. Ruth Phillips	School of Social Work and Policy Studies, The University of Sydney, Australia
Dr. Justin Rogers	Department of Social and Policy Sciences, University of Bath, United Kingdom

ฝ่ายจัดการและประสานงาน

อาจารย์ ดร.สรสิข สว่างศิลป์

อาจารย์ ดร.อรุณี ลิ้มมณี

Ajarn Alex Michael Lipton

Ajarn Gwyn Peredur Evans

นางสาวสุวรรี ปิ่นเจริญ

นางสาวสุธิมา วุฒิการ

นางสาวพิมพ์ภา กองกลาง

ว่าที่ร้อยตรีอิทธิวัตร เกาศรี

บทบรรณาธิการ

วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ฉบับนี้ เป็นการนำเสนอบทความที่เป็นองค์ความรู้จากข้อค้นพบในการวิจัย จำนวน 8 เรื่อง ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง A New Challenge and Development Discourses: The Impact on the Social Policy Direction of Thailand นักเรียนนักศึกษาและความรอบรู้สุขภาพจิต เงื่อนไขและผลกระทบของภาวะหมดไฟในผู้ให้การช่วยเหลือเด็กถูกทารุณกรรม กระบวนการเตรียมความพร้อมก่อนคืนกลับสู่ครอบครัวให้แก่เด็กและสตรีที่ถูกระทำคามรุนแรง กลไกและการสนับสนุนการพัฒนาอาชีพของผู้หญิงที่ถูกระทำคามรุนแรง บ้านพักฉุกเฉิน ความท้าทายในการตอบสนองความต้องการของประชาชนของปลัดท้องถิ่นที่ปฏิบัติหน้าที่แทนผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หลังการรัฐประหาร พ.ศ. 2557 การพัฒนารูปแบบการเสริมพลังชุมชน การเฝ้าระวังทางสังคมและดูแลช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคมจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 และบทบาทของวัดเจติยทนต์ต่อวิถีชีวิตชุมชนไทย-มอญ รวมทั้งบทวิจารณ์หนังสือ (Book Review) Governing Asia Reflections on a Research Journey

กองบรรณาธิการหวังเป็นอย่างยิ่งว่าบทความในวารสารฉบับนี้จะเป็นประโยชน์และมีคุณค่าทางวิชาการต่อผู้สนใจศึกษาค้นคว้า ในนามของกองบรรณาธิการวารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ขอขอบคุณ เจ้าของบทความ และผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ให้ข้อเสนอแนะเพื่อความสำเร็จของบทความ หากผู้อ่านท่านใดมีข้อเสนอแนะต่อการปรับปรุงวารสาร ทางกองบรรณาธิการยินดีรับฟังความคิดเห็นและพร้อมนำไปพิจารณาเพื่อพัฒนาวารสารให้มีคุณภาพต่อไป

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภูษงค์ เสนานุช

บรรณาธิการ

p.senanuch@gmail.com

ความคิดเห็นในบทความและงานเขียนซึ่งตีพิมพ์ในวารสารฉบับนี้ เป็นความคิดเห็นส่วนบุคคลของผู้เขียนแต่ละท่านโดยอิสระ กองบรรณาธิการไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป หากท่านใดประสงค์จะนำบทความหรืองานเขียนในวารสารเล่มนี้ไปตีพิมพ์เผยแพร่ จะต้องได้รับอนุญาตจากผู้เขียนตามกฎหมายว่าด้วยลิขสิทธิ์

วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์เป็นวารสารที่ผ่านการรับรองคุณภาพโดย TCI จัดอยู่ในกลุ่มที่ 2

สำนักงาน

กองบรรณาธิการวารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
เลขที่ 2 ถนนพระจันทร์ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร 10200 โทร. 0-2696-5512 โทรสาร 0-2696-5513

□ บทบรรณาธิการ

A New Challenge and Development Discourses: The Impact on the Social Policy Direction of Thailand	1
--	---

*Sorasich Swangsilp
Gwyn Peredur Evans*

นักเรียนนักศึกษาและความรอบรู้สุขภาพจิต	36
--	----

*ณัฐภรณ์ สัจจพันธ์ ศรีวิชัย
มัจฉารีย์ คูวิวัฒน์ชัย*

เงื่อนไขและผลกระทบของภาวะหมดไฟในผู้ให้การช่วยเหลือเด็กถูกทารุณกรรม	65
--	----

*ภิญญา ประเสริฐสุข
แสงเดือน ยอดอัญมณีวงศ์*

กระบวนการเตรียมความพร้อมก่อนคืนกลับสู่ครอบครัวให้แก่เด็กและสตรี ที่ถูกกระทำความรุนแรงของบ้านพักฉุกเฉิน	93
---	----

ศิริรินทร์รัตน์ กาญจนบุญชู

กลไกและการสนับสนุนการพัฒนาอาชีพของผู้หญิงที่ถูกกระทำความรุนแรง กรณีศึกษาสมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรีฯ บ้านพักฉุกเฉิน	129
---	-----

นราเขต ยิ้มสุข

ความท้าทายในการตอบสนองความต้องการของประชาชนของปลัดท้องถิ่น	161
--	-----

ที่ปฏิบัติหน้าที่แทนผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหลังการรัฐประหาร

พ.ศ. 2557

*เดชมนตรี เป้าหินลาด
กฤษฎวรรณ โล่ห์วีชรินทร์*

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
การพัฒนารูปแบบการเสริมพลังชุมชน การเฝ้าระวังทางสังคมและดูแล ช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคมจากการแพร่ระบาดของ โรคโควิด-19 <i>กาญจนา รอดแก้ว</i>	188
บทบาทชุมชนไทย-มอญ บ้านเจดีย์ทองต่อความเชื่อมโยงระหว่างวัด และพระสงฆ์ในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี <i>ชนาคัลภกัณยกร พันธุ์หว่าทันกร สุพิชชา ไตรวิวิชัย</i>	220
☐ บทวิจารณ์หนังสือ (Book Review) “Governing Asia Reflections on a Research Journey” <i>อัจฉรา ชลาชนาวิน</i>	254
☐ การเสนอบทความ - หลักเกณฑ์การเสนอบทความเพื่อตีพิมพ์ - ขั้นตอนการส่งบทความ - แบบฟอร์มเสนอบทความ - วิธีเขียนบทความ	271
☐ ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความภายในสถาบัน	279
☐ ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความภายนอกสถาบัน	280

A New Challenge and Development Discourses: The Impact on the Social Policy Direction of Thailand

Received 11 June, 2021

Revised 3 October, 2021

Accepted 26 October, 2021

Sorasich Swangsilp¹

Gwyn Peredur Evans²

Abstract

This paper seeks to explain Thailand's social policy shift in response to the immediate challenge of COVID-19 by investigating the role of development discourses of human rights, human security and sustainable development both at the global and domestic levels, and their interaction to, and influence on key actors of the particular context of the COVID-19 pandemic. The paper argues that social policy formation and shift is not only determined by this immediate phenomenon itself but also through the development discourses that create international norms, order, and practice. With discursive analysis, this article opens a new space for further discussion on social policy formation and change in Thailand.

Keywords: Social policy, COVID-19, development discourses, Thailand

¹ Lecturer of Faculty of Social Administration, Thammasat University, Bangkok, Thailand

Email: sorasichspd@outlook.com

² Lecturer of Faculty of Social Administration, Thammasat University, Bangkok, Thailand

Email: murmurteifi@hotmail.com

Introduction

Review of Literature

The COVID-19 pandemic is hitting societies and global economies hard, exacerbating and polarising differences between states and highlighting inequities between countries and within countries. The extent of the human and economic impact differs from state to state, depending on the breadth and scope of policies and social safety measures taken by governments, as well as country-specific contexts. The global health and economic crisis has had major impacts across all levels of society but especially on vulnerable groups. COVID-19 will have a severely negative impact on the world's shared ambitions to attain Sustainable Development Goals (SDGs) particularly for poor countries (Sachs, Schmidt-Traub, Kroll, Lafortune, Fuller, & Woelm, 2020). The pandemic has implications across sectors, but public health, economics, social stability, education, politics and geopolitics provoke the most global discussions, as these are areas where most governments and the international community have focused their short-term priorities and actions. In the analysis made by Sachs et al (2020) across countries on the short-term impacts of COVID-19 on the SDGs, data suggests that the crisis has a highly negative impact on goals for poverty (SDG1), food security (SDG2), health (SDG3), economy (SG8) and multilateralism (SDG17) and moderate impact on education (SDG4), gender equality (SDG5) and reduced inequalities (SDG10). Some countries are more effective than others in containing the pandemic, with their health systems more ready and robust. However, the pandemic has exposed the vulnerability of health systems across the

world. Current capacities and policies on early warning, risk reduction and management of national and global health risks are weak; preparedness and resilience vis-a-vis future health crises should be strengthened across countries (Sachs et al, 2020).

Health responses as well as socio-economic responses are strongly influenced by the existing policies and political characteristics of national government systems. Take for example the case of Italy, the first large epicenter of COVID-19 in the Western world. Unlike other countries like Korea, Hong Kong, New Zealand, Taiwan and Australia, Italy initially focused on slowing down the effects of the pandemic on the health system and mortality rather than prioritising a strict containment path. A study by Capano (2020) on Italy's first four months of management of the COVID-19 outbreak revealed that actual characteristics of existing health policy design and state capacity, the existing institutional arrangements and a partiality to political gamesmanship in the Italian system strongly drove the country's response, both in terms of the process and content. Italy's case showed that without prior pandemic experience and being unprepared, the rooted policy design prevails. Policy style as determinant of COVID-19 response success is also shown in the case of China, the first country to be struck by the virus and whose mishandling of the pandemic at the early stage has been widely criticized. China has successfully contained the pandemic in a relatively short period (lockdown of Wuhan in late January and reopening of industries and schools by early April). Since the early stages of the pandemic, and throughout 2021, China has been largely unaffected by the crisis which has enveloped

other countries around the globe. In a study of China's COVID-19 response, Mei (2020) attributed the country's success to the use of a mix of traditional policies that are more compatible with the deep-rooted policy style of China: centralized leadership, bureaucratic mobilization and memories of the right policy mix of previous crises. In Hong Kong's case, its early success in its response to the pandemic is reinforced by previous experience with Severe Acute Respiratory Syndrome (SARS). Attribution of success though has been largely linked to community capacity or to the collective action of civil society due to the lack of formal political and policy capacity (Hartley and Jarvis, 2020). Prior to the pandemic outbreak, Hong Kong was beset by socio-political tensions where trust in the government was low and public compliance weak. The readiness and flexibility of government policies are critical in managing crisis. A study by Febriani, Putra and Noorizqa (2020) on the Indonesian government's COVID-19 response reiterated the need for dynamic governance, citing that the Indonesian government can learn from South Korea's transparency in terms of its policies, anchored in long-term benefits. The complexity of political and power dynamics between central and regional governments influenced the Indonesian government's ability to take effective action. It should adopt the concept of agility in governance to overcome complexity and integrate perspectives among different actors (Febriani, Putra & Noorizqa, 2020).

In a crisis that is evolving quickly, it is crucial that policy responses to the pandemic are relevant but flexible. Policy and political

systems should be able to adapt to a more proactive approach, building trust and social dialogue among actors in the society.

Literature on the implications of COVID-19 on the social aspect is still relatively limited and shows homogeneity in terms of level analysis, for example, at state or domestic level regarding its administrative efficiency, politics process, and policy design. Moreover, the unit of analysis is frequently a state that monopolizes policy-making process and civil society, such as Hong Kong. For a greater understanding of COVID-19 and its implication on social policy direction, an analysis of development discourses related to COVID-19 is an alternative approach to reveal the interconnectedness between global and local actors, and politics at the conceptual level, through discursive means in a particular context and place, thus highlighting the state's behavior, and policy direction.

We propose a new way to study social policy direction during the COVID-19 pandemic by placing development discourses of human rights, human security, and sustainable development as the primary unit of analysis. We seek to examine how the interaction between an emerging and increasingly potent challenge, the COVID-19 pandemic, and development discourses impact the social policy direction of Thailand. This article covers three parts. It begins with the significance of development discourses and their relations to social policy formation. Next, the challenges posed by COVID-19 towards development discourses at the global level are explored through different aspects. We end this paper with the effect of COVID-19 on

development discourses and its implication for social policy direction in Thailand.

Development discourses and social policy

Significance of discourses on policy formation

A word can be seen as an iceberg; people know what exists above the sea but do not recognize the vast part which lurks under the water. Likewise, a word is more than semantics. It contains historical, political, and socio-cultural elements, such as identities, ideologies, beliefs, and norms, which shape a process of thought and behavior of people in different levels, ranging from individual to state level. (Swangsilp, 2018). A word reflects a power structure, in which political actors construct the system of meaning and value of a word to convey their own values, ideas, beliefs, experiences and political ideologies to people through linguistic practices, such as rhetoric, dialogue, writing, and discourses, which, in turn, create regimes of truth (Gregory, 1989) or a set of knowledge, shaping people's understanding and behavior (Shapiro, 1989), as well as determining their different roles/ statuses. In addition, Foucault (as cited in Charoensin-o-larn, 2013) argues that a predominant discourse plays its role in maintaining norms, values and identities of individuals and society and marginalizing or subordinating other challenging discourses. In other words, competition between discourses introduced into society occurs to overwhelm people's understanding and beliefs and make them familiar with its constructed set of knowledges, norms, values and rules to avoid resistance against the discourse (Muralikrishnan, 2011).

A word as discourse that contains power in itself would be carefully constructed and used by a group of powerful people to maintain or set up an order to govern societies and could, therefore, lead to social and political change, as well as an influence on policy formation and practices.

Relationship between development discourses and social policy in Thailand

Global discourses of human development regarding human rights, human security, and sustainable development have played a significant role in shaping local ideas and social policy.

Human rights is the oldest such example, introduced by missionaries into Thai society since the first half of the nineteenth century. This western concept based on individual freedom and human dignity and equality gradually displaced the Thai idea of fundamental rights which were provided by the monarchy. It was up until the beginning of the twentieth century that the western concept was publicized by progressive political activists and journalists and institutionalized, for example in the First Statement of the Revolutionists group of 1932, and in policy statements of government after the ratification of the Universal Declaration of Human Rights in 1948. The student protest of October 1973 and 1976 triggered the revolution of the concept of rights and freedom in Thailand, encouraging the liberation of people from social bondage and open space with fundamental rights that rehabilitate people to be ideal humans. Students played a significant role in openly free discussions on human rights issues for the future of Thailand (Mecham, 1977) and connecting vulnerable people

together such as workers, trade union people and villagers who were marginalized to gather in Bangkok to express their demands for basic rights, better wages and welfare. For the first time, human rights were constructed from the bottom of the society.

However, human rights were not institutionalized until 1997, the year in which the protection of human dignity, rights, and freedom of individuals was clearly stated in a new Constitution for the first time. Since then, crucial elements of the Western concept of human rights has been integrated into each Constitution. In addition, an independent national institute concerning human rights, the National Human Rights Commission of Thailand was established in 2001 to assure practice of human rights according to the Constitution, law and international agreements. Moreover, social policies based on human rights and social-oriented approach were drafted and implemented under the 3rd National Human Rights Plan 2014-2018. For example, a compulsory 15-year education program was provided free of charge and a minimum farmer's income, especially that of rice farmers, was secured.

The global discourse of human security, focusing on freedom from want and freedom from fear, moved into Thailand in the late 1990s. The Thai government actively promoted this concept, especially freedom from wants, to cope with various aspects of human suffering resulting from the Asian financial crisis. Human security discourse led to the establishment of the Ministry of Social Development and Human Security in 2002 to tackle social issues. The ministry has integrated elements of this western concept into an existing Thai-style social assistance framework, called “songkho,” and Buddhist principles of

helpfulness and mercy. The first ministry's definition of human security as a "person who is self-reliant and can access basic needs with dignity in a sustainable society: leads a normal and happy life" (Surangrut & Nithi, 2015, as cited in Swangsilp, 2018) showed assimilation of the foreign concept into the Thai framework. The current mission of the ministry, which seeks to develop the quality of people and society and security in their life through appropriate social welfare and development of knowledge and social administration, also reveals the continuity of the western influence of human security discourse in Thai policy formation.

Sustainable development is another foreign development discourse that has shaped social policy in Thailand. Originating from the Brundtland Report of 1987 due to environmental degradation, social problems and economic extra cost, sustainable development focusses on the process of change involving the use of natural resources, investment management, technological development and institutional structure, aiming to reach economic growth as the ultimate goal. (United Nations World Commission on Environment and Development, 1987) This foreign concept was formally localized into Thailand in the late 20th century through the 8th National Economic and Social Development Plan (1997-2001) that refocused a strategy on human-centered methods for sustainable economic, social, and quality of life development by preserving the abundance of natural resources and environment. (National Economic and Social Development Board, 1997) Sustainable development exists today as one of 12 key government

policies aiming to “revive natural resources and preserve environment for sustainable growth” (Secretariat of the Cabinet, 2019).

COVID-19 and impact on development discourses at an international level

The pandemic has created a new boom in research outputs related to COVID-19 across all fields and disciplines, with the fundamental focus on sustainability as a research agenda. With the impacts of COVID-19 predicted to affect and re-shape the world’s future, the rise of COVID-19-related discourses reflects the complexities, ambiguities and prevailing concerns about the world’s sustainability.

Impact and Challenge to SDGs: International Cooperation

The SDGs are the world’s roadmap for humanity-an international framework to move, by 2030, towards more equitable, peaceful, resilient and prosperous societies. The COVID-19 pandemic threatens to reverse the progress made so far across SDGs. According to the United Nation’s “*The Sustainable Development Goals Report 2020*”, even before COVID-19, the world was off track to end poverty by 2030 (SDG1), with projection data suggesting 6% of the global population would still be living in poverty in 2030 but due to the pandemic, an estimated 71 million additional people could be living in extreme poverty. Targets in other SDGs also look likely to be unattainable: food security, health, economy, education, access to sanitation and the all-encompassing environmental sustainability (SDGs 7-9, 11-15). While the need for strong and decisive cooperation has been strongly emphasised even before COVID-19, the pandemic has made multilateralism an urgent need. The

current challenge is that the crisis and hostilities between major powers raises the threat of global conflict rather than global cooperation (United Nations, 2020). At one end, there is the hardening of national borders stoking political tensions while at the other, there is the global divide between pro-US and pro-Chinese camps. Both threaten the promotion of peace and safety from violence (SDG16) and global cooperation (SDG17). The prevailing message from the UN SDG Report 2020 is that international cooperation is the only way to speed up a favorable and rapid resolution to the pandemic. This same messaging is shared by the International Labor Organization (ILO), with swift, coordinated policy responses at the national and global level and strong multilateral leadership needed to mitigate the economic fallout of the pandemic across the global economy (ILO, 2021).

Changes in Global Poverty Discourse

While an important share of development discourses on COVID-19 centers around the research on vaccines, and other technologies and surveillance systems to contain the pandemic, another prevailing topic is its impact on global poverty. While the UN SDG Report 2021 estimates off track, regressive progress and non-achievement of poverty goals by 2030, the focus of current discourses are more on the immediate poverty impacts. Analysis conducted by Oxfam shows that the COVID-19 pandemic could push over half a billion people into poverty unless urgent and dramatic action is taken; unchecked the crisis will cause immense suffering (Oxfam, 2020). While pre-COVID-19, the debates were around the long-term impacts of poverty such as sustainability and education, the pandemic shifts conversations to

immediate impacts such as illness and nutrition. From long-term solutions, the focus of current discourse is on short-term rescue plans to meet the scale of the crisis. This shift in discourse is not confined to the international community and government circles, as global media discourse demonstrates a similar trend. In the media, a reflection of reality and a gauge of public perceptions, we witness a substantial change in topics before and during the COVID-19 period, away from long-term solutions to poverty including education, sustainability and human rights to more immediate issues like food security, illness prevention and ensuring access to basic needs (Bryce, Dowling & Sadoghi, 2020). Although it is in the nature of the media to focus on the most direct concerns of the crisis, this media trend reflects assumptions that a crisis reduces focus on long-term solutions to short-term actions.

Economic Security and Food Security

The global pandemic is having a profound impact on every sector of human activity, triggering health insecurity, food insecurity and economic insecurity. A global synchronized economic recession is underway – the economic shock resulting from compounding factors: massive industrial contraction, a drop in global consumption, job losses, a decrease in income and an upward unemployment trend. The economic downturn is directly impacting the population, especially the poor and the most vulnerable. ILO reports that 1.6 billion people, half of the global workforce, work in the informal economy; and the pandemic is putting their livelihoods in immediate danger. One in six young people have lost jobs since the crisis began and those that are

still at work have seen a reduction in the number of working hours (ILO, 2021).

The pandemic places pressures on household incomes, with the poorest becoming even more susceptible to food insecurity. Losses of employment and income reduces food consumption, leaving vulnerable groups at risk of hunger and malnutrition (ADB, 2020). Ambition under SDG2 was faltering even before COVID-19 but the crisis will exacerbate food insecurity. According to the World Food Programme, the COVID-19 pandemic, along with other crises, is expected to extend food-crisis situations throughout 2021, with over 142 million people in 40 countries forecast to be in crisis or worse (World Food Programme, 2021). Access to food or lack of it has played a visual role in portraying the impact of COVID-19 on food security, with frequent images of empty supermarket shelves appearing in the media. The lockdowns have disrupted domestic and international food supply chains, undermining food availability and accessibility. More often than not, basic food handouts by governments are limited and do not meet people's nutritional needs. During this crisis, what counts most is to meet people's food needs and nutritional requirements take a backseat. While food shortages are most remarkable in poor countries, conflict zones and war-affected regions, threats to food security are also pervasive even in developed countries and developing countries are acutely affected due to dependencies on food supplies (Mouloudj, Bouarar & Feichit, 2020).

How is COVID-19 Resetting Discourses on Food Security

The current crisis has brought to the fore the significance of food system resilience. Prior to the pandemic, the discourse on food revolved around efficiency and sustainability concerns: circular economy, energy and water efficiency, climate friendly practices of products and processes (Bakalis et al, 2020). Food system resilience is defined by Tendalla (Tendalla, et al., 2015 cited in Bakalis et al, 2020) as the *“capacity over time of a food system and its units at multiple levels, to provide sufficient, appropriate and accessible food to all, in the face of various and even unforeseen disturbances”*. The crisis has clearly exposed the interdependency of the entire food chain system: labour and supplies, production and food-related logistics and services. Discourse in the food community shifts to building food systems that are resilient to future shocks and crisis and the need for an interdisciplinary approach and collective action (Bakalis et al, 2020). Post-crisis, resilience is seen to continue to be of high importance, given the threats of climate change and potential new outbreaks.

With the economic and food security challenges, governments, according to Asian Development Bank (ADB, 2020) should adopt comprehensive, holistic approaches to improve food availability, accessibility and affordability. Furthermore, ADB suggests states should take swift action to mitigate supply bottlenecks and put in place policy measures to alleviate impacts of the crisis on the poor and most vulnerable.

COVID-19 Discourses on Education

The short-term impact of the pandemic on the education sector is reflected in the disruption of schooling across the globe. According to UNESCO, about 1.25 billion students are affected by lockdowns with 86% of primary school children in developing countries not receiving education (UNDP, 2020a). Due to the pandemic, SDG4, inclusive and equitable access to education, will likely not be achieved, with an estimation of more than 200 million children out of school by 2030 (United Nations, 2020). ‘Leaving no one behind’ increasingly appears to be a tough aspiration given the current picture.

Amidst the lockdown, the response of the education sector has seen a shift to online teaching-learning, an educational approach that relies on access to internet and on commercial digital learning solutions. Digital education has gathered pace during this pandemic period and current discourses have brought back the issue of the ‘digital divide’ and the right to internet access, particularly for learners in rural areas. According to UNDP (2020b), 60 percent of children are not receiving an education, a level that was last seen in the 1980s. This percentage takes account of primary school-age children without internet access. COVID-19 has brought about clear inequalities and divisions between those with access to internet and those with no or little access.

The digital divide extends to the educators themselves who are expected to deliver the classes. The hasty transition to e-learning highlighted further the old, ever-persistent issue of quality. But while pre-pandemic, the focus had been on the quality of classroom

teaching, the attention now, and the focus of discourses, is on the quality of online teaching and the suitability of online education technology solutions. Indeed, the pandemic has created a commercial market in education technology but along with it is an increasing critique on how the varieties of ‘quick-fix’ education technologies are failing to adhere to sound philosophical and pedagogical principles in education (Teras, Suoranta, Teras & Curcher, 2020). Current preoccupation with online learning sets aside what used to be more significant questions related to national education policies and priorities. Now, government policies have to keep up and ensure that education technology will solve existing problems in education rather than give rise to new problems.

The immediate solutions adopted during the pandemic crisis could potentially re-shape the education sector. This is another new line of discourse – on how COVID-19 will or will not change the landscape of education. There are two sides of this discourse, clearly polarized. There are those calling for a new normal, a re-imagination of education globally; at the other end, there are voices who prefer to blend the lessons learnt during this period with previous education practices (Harris, 2020). Historically, colossal crises often serve to set up new institutions and shift existing paradigms. However, at this point, there is no sufficient evidence on whether COVID-19 will give rise to a new education order.

The Focus on the Poorest and Most Vulnerable

Lastly, it is important to point out that the focus on the poorest and most vulnerable is a running theme in COVID-19-related discourses,

whether it is from the vantage point of impacts or solutions. Recoveries and reconstruction will need to have the disadvantaged groups as primary targets and consideration both for the short-term actions and long-term solutions. Governments should direct stimulus packages- public goods, health, employment and human security-towards the poor, migrants, displaced people and informal workers. Oxfam calls for rich country governments to upscale their help to poor nations during this crisis. Mass cash grants should be provided to enable people to survive (Oxfam, 2020). Vulnerable countries and population groups (including the elderly, people with pre-conditions, homeless people, low-skilled workers and refugees) are disproportionately affected by the short and medium-term consequences of the COVID-19 crisis (United Nations, 2020). The integrated recovery strategies of countries should primarily take these groups into careful consideration.

COVID-19 and impact on development discourses at a local level

Implications to social issues

Similar to the circumstance at the international level, the COVID-19 pandemic has greatly impacted Thai society in various aspects and challenged human development discourses. To begin with, the economic growth of Thailand, while improving slightly since 2020, is still stalling. The Office of the National Economic and Social Development Council-(NESDC) reported that unemployment remained high as a result of COVID-19, with the unemployment rate at 1.89 percent, representing 730,000 unemployed people. Additionally, NESDC claims that the

impact of the outbreak is more severe than in 2020 with outbreak control measures having an impact on workers' ability to earn income, with economic activity likely to decline further than it did in 2020, affecting employment and income, particularly among those unable to work from home (NESDC, 2021a). Government measures to lock down the country have caused a drastic decrease in the number of tourists leading to a significant decline in food services of 28.8% and accommodation activities of 82.1% in the same period. This economic downturn has resulted in a decline of employment of 1.9% and a twofold increase in the unemployment rate (745,2000) compared to the first quarter (394,5000), according to the NESDC (2020b), and poverty expansion with a significant increase in the number of those who live below USD 5.5 per day from 4.5 million people in early 2020 to 9.7 million from April in the same year (World Bank, 2020). The case of a taxi driver, Mr. Suthat Namgasa, whose income dramatically dropped to less than 100 baht and could no longer afford to look after his grand-daughter, is an exemplar of a large number of vulnerable people economically and socially affected by COVID-19 (Wattanasukchai, 2020).

The COVID-19 pandemic has also had a negative impact on the quality of education. NESDC (2020b) revealed that approximately 70% of instructors, students and parents are not familiar with online education provision and only 57% of students living in extreme poverty have access to the internet. As the government released a new national teaching platform via TV programming, TV has become an essential device for primary, secondary and high school education. However, not

all families can afford enough devices for their children. 34.1% of poor families with more than one child under 15 years old may need to buy a TV to be able to access such a TV broadcast course (NESDC, 2020b).

COVID-19 and impact on development discourses in public health

Thailand's approach to curbing COVID-19 infections in 2020 proved to be effective. The government's caution in relation to border controls and decisive and rapid action in implementing countrywide lockdowns were widely seen to be efficient and impactful. However, despite successful virus containment in 2020, the economic impact has been acute with prevalent job losses, affecting not just the poor but also middle-class families (World Bank Group, 2020). Furthermore, 2021 has seen a change in approach and in discourse from the government, as cases have increased along with the death count. From a discourse focussed on strict containment and control of the virus in 2020, there has been a shift towards a more lax and permissive control implementations, resulting in greater freedom for people to travel within the country. This shift can be seen most clearly during April 2021, a period of traditional Songkran festival activity in Thailand, when some activities such as the traditional throwing of water was banned, but people were free to travel. The government's stance and resulting discourse changed dramatically at this time, possibly influenced by similar 'opening up' and 'learning to live with Covid' messages being conveyed to the public in other countries, most notably in the US and in Europe.

In Thailand, the government's messaging around public health regarding the COVID-19 crisis has led to a deepening of the crisis in 2021. While, at the time of writing this paper in October 2021, the situation is recovering and the country's restrictions are gradually being lifted, the communication as to why certain decisions are being made remain vague and decisions are being made at the last minute. The impact of this on the general public cannot be underestimated. Public health policy has been shaken, as it has across the world, with the need to adapt quickly to unprecedented challenges posed by the pandemic. And yet, at times of crisis such as this, communication and discourse related to public health remains crucial, and, as the discourse changes, confusion sets in.

Let us take a closer look at how Thailand's development discourse with regards to public social policy, and in particular the health protection of its populace, has developed, since the outbreak of the pandemic. Thailand has a comprehensive social protection system covering all age ranges with wide-ranging social insurance scheme (International Labour Organization, 2020). Thailand's Social Security Act identifies benefits to insured persons covering benefits for illness or injury, maternity, disability, death, child allowance, old age pension and unemployment. In addition to the social security system, Thailand also has social assistance and services covering in-cash, transfer programmes, in-kind transfer programmes and income generation programmes.

The discourse centred around increased support or a re-vamping of the social protection system, in response to the COVID-19 pandemic,

has largely been absent. Despite being one of the very few countries in ASEAN which has a high level of social protection coverage, coverage gaps remain, particularly for migrants, domestic workers, and those in informal employment. Compared to Vietnam (6.3%) and China (10.1%), Thailand's spending on social protection lags with only an estimated spend of 3.7% of GDP. Thailand is considered a middle-income country but unlike its counterparts China and Malaysia, lacks a universal safety net programme for the poor (Ariyaprucha, Nair, Yang and Moroz, 2020).

The Thai government initially responded to the COVID-19 outbreak with a significant fiscal response predominantly targeting vulnerable households and firms. Government was quick to point out the support it was injecting into the lives of the most needy in society. However, millions of informal sector (IS) workers in Thailand have little social protection and remain economically marginalised especially during times of crisis such as COVID-19, when there has been a dramatic decrease in their monthly income, resulting in debts or loss of jobs. The Thai government did launch a cash transfer programme, providing 5,000 baht per month for 3 months in 2020 to IS workers who are not covered by the Social Security Fund. The Thai income support programme during COVID-19 in 2020 only reached half of IS workers (Komin, Thepparp, Subsing and Engstrom, 2020). Key challenges cited in terms of the timely delivery of response (e.g. cash assistance) were the operability of the social registry in the country and the internet connectivity for beneficiaries to register (World Bank Group, 2020).

There has been relative silence in terms of the promotion of an inclusive public health policy, which is in greater demand than ever

before due to the intense pressures the pandemic applies to the livelihoods of the marginalised. According to World Bank Group (2020), more than 170,000 Thai people in the formal sector filed for unemployment benefits in the first quarter of 2020. The Thai government did increase the levels and duration of unemployment benefits through the policies Force Majeure Regulation and Economic Crisis Regulation with employees receiving compensation between March to August 2020. This unemployment benefit also covered migrant workers whose employers shut their businesses temporarily because of the crisis. However, with a sharp rise in virus cases in 2021 the government's initiatives to support a more inclusive social and public health policy seem to have stalled, and with it of course the accompanying rhetoric and discourse. The discourse, rather than clearly representing government initiatives to support individuals and the economy, has largely been over-shadowed throughout 2021 by inadequacies, confusion and severe miscommunication with the public in terms of the procurement and distribution of vaccines. Instead of relying on a strong discourse to stabilise public concern, the government's lack of organised nationwide implementation, reassuring communication and clear policy has led to growing discontent and a burgeoning protest movement, in defiance of social distancing restrictions for large gatherings.

As mentioned previously, there is noticeably little evidence of specific and very targeted Thai government social assistance policies for the marginalised, and therefore little discourse at policy level to tackle this issue. In Thailand. Many elderly people above 60 years old, for

instance, continue to work; many are daily wage earners from the IS, particularly in the agricultural sector. In addition to the vulnerability associated with old age, they are faced with low wages and no employment protection. No social protection measures including social assistance measures have been provided to them during the pandemic. Technically by eligibility, elderly workers are also entitled to the monthly cash assistance of 5,000 baht provided for the IS but the Thai government has been unclear if they are eligible for the programme; aggravated by the fact that grantees are determined based on out-of-date government databases. There is also the struggle for the elderly to complete the online application process (Khiewrord and Morrison, 2020). The Thai government needs to have a more targeted policy response to older people to ensure income security during COVID-19 and beyond, like other ASEAN countries such as Malaysia and Philippines. The elderly are just one example of how the development discourse for social and public health policies needs to widen to become more inclusive of those who are worst by crises such as the pandemic.

Development discourses under attack

This negative economic situation directly strikes at essential elements of human development discourses, particularly human security, human rights, and sustainable development, which are interconnected and have been embedded in Thailand for decades. The economic effect clearly represents a great challenge to human security, especially in terms of economic security including access to basic income and employment, which are, in turn, closely related to the

“right to protection against unemployment”, under Article 23 of the Universal Declaration of Human Rights (UDHR) in 1948 and Goal 8: Decent work and economic growth of Sustainable Development Goals.

The COVID-19 pandemic has spread out rapidly bringing infections into society and death for vulnerable people. Even though the number of confirmed cases in Thailand is still high, (1,615,229), with a considerable rate of death (16,850 cases) and a high rate of recovery cases (1,483,143), as of October 1, 2021 (Information Center of COVID-19, 2021), health issues, especially access to health services and a protection mechanism provided by the government remain causes of great concern due to the rapid continuous spread in other countries and as-yet inconclusive experiments and trials for an effective vaccine. This relentless risk has become a main threat to the core elements of human security, namely health security focusing on deadly infectious diseases, and sustainable development, especially Goal 4: Good health and wellbeing of SDGs and human rights, regarding the “right to security in the event of sickness.”

The economic impact that results in a significant increase in poverty and social inequality destabilizes both sustainable development and human rights discourses. Although Thailand is ranked 43rd globally in achieving progress in SDG Goal 1: No poverty in 2021 (ASEAN Information Center, 2021, June 30), the economic consequences obviously undermine the ability of Thailand to maintain this progress and may potentially aggravate Goal 4 (Quality of education) and Goal 10 (Reduce inequalities) as well as the “right to education”, the “right to social security”, and the “right to a standard

of living adequate for the health and well-being of himself and of his family, including food, clothing, housing and medical care and necessary social services” (United Nations, 1948), and divert away from the goals that Thailand has striven to achieve.

A national protection of the global discourses and policy direction

Due to the chronic political fragmentation in Thai society over the course of almost a decade that has divided society into two main factions, the current government, led by General Prayut Chan-o-cha since 2019 has, as its key objective, returning peace and happiness to people as stated in the policy statement that the government primarily aims to “develop the country with steady progress, create a peaceful society with solidarity and generosity, improve the wellbeing of Thai people and prepare them for the 21st century, strengthen the economy for a higher competition ability, and protect natural resources and the environment through the Sufficiency Economy philosophy” (Secretariat of the Cabinet, 2019). This main objective is further divided into 12 urgent policies.³ The first two policies target the low income population, and vulnerable people in particular, and emphasize crucial daily life issues, for example, career, household debt, housing, land concession

³1. Eradication of daily life problems, 2. Welfare reform and living standard improvement, 3. Economic measures in response to world economic instability, 4. Assistance to cultivators and innovation development, 5. Improvement of labor force quality, 6. Preparation of economic foundation for the future, 7. Preparation of Thai people for the 21st century, 8. Eradication of corruption among civil servants, 9. Eradication of drug problem and security issue in the far south, 10. Service system development, 11. Preparation of relief measures during drought and flood periods, and 12. Facilitation of a process of research and public hearing to amend the Constitution (Secretariat of the Cabinet, 2019).

of cultivators, social welfare for vulnerable people such as pensioners, and equality in the health care system. Apart from domestic issues, the government also regards international affairs as a significant matter. One of the key foreign policies is to “play a leading role in promoting the UN sustainable development goals”. (Secretariat of the Cabinet, 2019).

As the COVID-19 pandemic becomes a threat to essential elements of development discourses and to the established norms of the international community, and, consequently, severely impacts the wellbeing of people in various aspects as mentioned above, Thailand, which has localized and institutionalized these foreign development discourses as part of its identities, is obliged to immediately shift its policy to stabilize the regime of the discourses, protect its own identities and international norms and secure social order.

The Thai government, whose urgent policies are directed towards the most vulnerable people, has had to intensify these policies in correlation with the impacts of the pandemic. A series of both economic and social policies has been implemented to mitigate the erosion of identities of the affected discourses in order to secure social order and stability. For example, the government relief scheme of 5,000 baht per month (for 3 and a half months) per person for those who are not covered by the Social Security System (SSS), a subsidy of 1,000 baht per month for 3 months for young people up to the age of 6 years old, elderly people, and people with disabilities, extension of debt, tax and utility bills payments, and special loans with extremely low interest rates.

However, the third wave of the pandemic in 2021 has had an impact on the power structure driving development discourses and has subsequently brought about a shift in government social policy. The latest COVID-19 attack has caused a severe economic loss of approximately 770,000 million baht or 4.8% of GDP, according to the Economic Intelligence Center of Siam Commercial Bank (as cited in Sokkanatakam COVID-19, 2021, July 26). This increases the bargaining power of economic security, the right to work of the Convention on Economic, Social and Cultural Rights, SDG 8 (Decent work and economic growth) and SDG 1 (No poverty) discourses against health security, and the right to “the highest attainable standard of physical and mental health”, and SDG 3 (Good health and well-being) and serves to intensify the negotiation amongst these purposefully adopted discourses. It seems that the former group of discourses has gained more ‘voice’ and space, compared to previous periods of the pandemic. It is clear that despite a greater number of infected people in the second wave starting in December 2020 (approximately 20,000 patients) and the third wave (more than 10,000 confirmed cases) compared to the first wave starting in March 2020 (with a significantly lower 3,000 infected persons), the government did not implement strong public health and social measures, such as a nationwide lockdown of almost all businesses, curfews and the prohibition of international travel, as seen during the first wave of the outbreak. This manifests itself in the cluster of specific economic discourses which have gained more influence and played a more significant role, alongside, and in comparison with, the cluster of health discourses.

Conclusion

In the world of development focusing on humans as a key element, related discourses such as human rights, human security and sustainable development are constructed, maintained, and globally dominate the realm of development. Under the force of major powers and international organizations, a number of states commit to these international discourses and localize them as their own development blueprint. The emerging challenge of the COVID-19 pandemic since late 2019 has deeply threatened this development domain both at the global level and at the national level. Some key aspects of human security, human rights and sustainable development discourses are being severely challenged. The exacerbation of poverty, social inequality, shortage of food, and quality of education, as a result of the COVID-19 pandemic, have all led to a rapid deterioration in the wellbeing of people, particularly those belonging to vulnerable groups, who must be considered as being at the core of development discourses. A state as a protector of its citizens' livelihoods, as well as representative of a specific development and social order, is obliged to shift its initial social policy in response to an immediate threat to preserve the area of discursive development, as can be witnessed in the actions of the Thai government and that of other nations worldwide.

This paper has sought to position the role of development discourse in relation to the need to adapt effectively to the challenges posed by the COVID-19 pandemic since the early months of 2020. It has raised questions as to the use, or lack of, discourse by government

in dealing with these unprecedented threats and issues. The authors were unable, within the scope of this particular paper, to cover in detail the myriad of marginalised groups whose livelihoods, lives and security depend on such development directives, policies and implementations. Further research on the role of development discourse vis-à-vis the pandemic, focusing on key social challenges faced by specific groups, who frequently find themselves on the periphery of their social contexts, such as migrant workers, women, and children who have been orphaned as a result of the pandemic, would help build on this research and further contribute to the discussion, leading to policy recommendations to those who have the power to facilitate change in our society.

References

- Ariyapricha, K., Nair, A., Yang, J., & Moroz, H. (2020). *The Thai Economy: COVID-19, poverty, and social protection*. World Bank Blogs. Retrieved from <https://blogs.worldbank.org/eastasiapacific/thai-economy-COVID-19-poverty-and-social-protection>
- Asian Development Bank. (2020). *Food security in Asia and the Pacific amid the COVID-19 Pandemic*. ADB Briefs. Retrieved June 5, 2020, from <https://www.adb.org/publications/food-security-asia-pacific-COVID-19>
- ASEAN Information Center (2021, June 30). Thailand ranks 1st among ASEAN countries on UN Sustainable Development Report 2021. Retrieved from http://www.aseanhai.net/english/ewt_news.php?nid=4071&filename=index

- Bakalis, S. et al. (2020). *How COVID-19 changed our food systems and food security paradigms. Current Research in Food Science*, 3, 166-172.
- Bryce, C., Dowling, M., & Sadoghi A. (2020). *COVID-19, poverty traps, and global poverty discourse*. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/341782055_COVID-19_poverty_traps_and_global_poverty_discourse/stats
- Capano, G. (2020). Policy design and state capacity in the COVID-19 emergency in Italy: if you are not prepared for the (un)expected, you can be only what you already are. *Policy & Society*, 39 (3), 326-344.
- Charoensin-o-larn, C. (2013). *Phasa Kap Kanmueang/Khampen kanmueang* [Language and Politics/The Political]. Bangkok: Wiphasa.
- Febriani, D., Putra, V., & Noorizqa V. (2020). *Evaluation of government policy readiness in the management of the COVID-19 Pandemic Viewed from the Implementation of Dynamic Governance*. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/340808905_EVALUATION_OF_GOVERNMENT_POLICY_READINESS_IN_THE_MANAGEMENT_OF_THE_COVID-19_PANDEMY_VIEWED_FROM_THE_IMPLEMENTATION_OF_DYNAMIC_GOVERNANCE
- Gregory, D. U. (1989). Forward. In James Der Derian, & Michael J. Shapiro (Eds.), *International/Intertextual Relations: Postmodern Readings of World Politics* (pp.xiii-xxii). Lexington, Mass: Lexington Books.
- Harris, A. (2020). *COVID-19-School leadership in crisis?* Journal of Professional Capital and Community. Retrieved from <https://www.emerald.com/insight/2056-9548.htm>

- Hartley, K., & Jarvis, D. S. L. (2020). Policymaking in a low-trust state: legitimacy, state capacity, and responses to COVID-19 in Hong Kong. *Policy & Society*, 39(3), 403-423.
- Information Center of COVID-19. (2021, October 1). Sathanakan COVID-19 Nai Prathet Thai 1 Tulakhom 2564 [COVID-19 Situation in Thailand on October 1, 2021], *Information Center of COVID-19 Facebook page*. Retrieved from [https://www.facebook.com/informationcovid19/photos/a.106455480972785/417960413155622/?__cft__\[0\]=AZXbgW8AEiyDmRzB1hoiLCMi0UQX8n5DJaU0gviGDLzQNqUBY6ZL013lz52jwuZOakuQrYW3UvDu8EtX67mQmQqZj-vdUJ-vNVzG2s1jm7VHnOo2VBLmBi3e5kMkO3xpbWFZgGjGz7VQHRolAWgbRc0J&__tn__=EH-R](https://www.facebook.com/informationcovid19/photos/a.106455480972785/417960413155622/?__cft__[0]=AZXbgW8AEiyDmRzB1hoiLCMi0UQX8n5DJaU0gviGDLzQNqUBY6ZL013lz52jwuZOakuQrYW3UvDu8EtX67mQmQqZj-vdUJ-vNVzG2s1jm7VHnOo2VBLmBi3e5kMkO3xpbWFZgGjGz7VQHRolAWgbRc0J&__tn__=EH-R)
- International Labour Organization. (2020). World Social Protection Data Dashboard: Thailand. Retrieved from <https://www.social-protection.org/gimi/ShowCountryProfile.action?iso=TH>
- International Labour Organisation. (2021). *COVID-19 and the world of work: Impact and policy responses*. ILO Monitor 7th Edition. Retrieved from https://www.ilo.org/global/topics/coronavirus/impacts-and-responses/WCMS_767028/lang--en/index.htm
- Khiewrord, U. & Morrison, P. (2020). *Thailand needs to do more support older people from the impact of the COVID-19 pandemic*. Retrieved from <https://reliefweb.int/report/thailand/thailand-needs-do-more-support-older-people-impact-COVID-19-pandemic>
- Komin, W., Thepparp, R., Subsing, B., & Engstrom, D. (2020). COVID-19 and its impact on informal sector workers: a case study of Thailand. *Asia Pacific Journal of Social Work and Development*, 31(1-2), 80-88. Retrieved from <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/02185385.2020.1832564?scroll=top&needAccess=true>

- Mecham, S. (1977) Prepared Statement for Peace Education, American Friends Service Committee. In *Human rights in Thailand: Hearings before the Subcommittee on International Organizations of the Committee on International Relations, House of Representatives, Ninety-fifth Congress, First Session, June 23 and 30, 1977, Subcommittee on International Organizations, Committee on International Relations, Congress, United States. Washington: U.S. Government Printing Office*. Retrieved from <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=mdp.39015081204334;view=1up;seq=3>
- Mei, C. (2020). Policy style, consistency and the effectiveness of the policy mix in China's fight against COVID-19. *Policy & Society*, 39(3), 309-325.
- Mouloudi, K., Bouarar, A. C., & Feichit, H. (2020). *The Impact of COVID-19 Pandemic on Food Security*. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/343047126_The_Impact_Of_COVID-19_Pandemic_On_Food_Security
- Muralikrishnan, T. R. (2011). Critical Discourse Analysis: Politics and Verbal Coding. *Language in India*, 11(5).
- National Economic and Social Development Board. (1997). *Phaen Phattana Setthakit Lae Sangkhom Haeng Chant Chabap Ti Paed (Po.So. 2540-2544)* [The 8th National Economic and Social Development Plan (A.C. 1997 – 2001)]. Retrieved from http://www.nesdb.go.th/ewt_dl_link.php?nid=3783
- National Economic and Social Development Council. (2021a). *Thailand's Social Outlook of Q2/2021*. Retrieved from https://www.nesdc.go.th/nesdb_en/download/article/article_20210825101625.pdf

- National Economic and Social Development Council. (August 2020b). *Phawa Sangkhom Thai Trimat Song Pi 2563* [Situation of Thai Society in 2020]. Retrieved from https://www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?nid=5492&filename=socialoutlook_report
- Oxfam. (2020). *Dignity not Destitution*. Oxfam Media Briefing. Retrieved from <https://www.oxfam.org/en/research/dignity-not-destitution>
- Sachs, J., Schmidt-Traub, G., Kroll, C., Lafortune, G., Fuller, G., Woelm, F. (2020). *The Sustainable Development Goals and COVID-19. Sustainable Development Report 2020*. Cambridge University Press.
- Secretariat of the Cabinet. (2019). *Kham Thalaeng Nayobai Khong Khana Ratthamontri Phon Ek Prayut Chan-o-cha Nayok Ratthamontri Thalaeng Tor Sapha*. [Government Policy Statement addressed to the Parliament] Retrieved from https://www.thaigov.go.th/uploads/document/66/2019/07/pdf/Doc_20190725085640000000.pdf
- Shapiro, M. J. (1989). Textualizing Global Politics. In James Der Derian, & Michael J. Shapiro (Eds.), *International/Intertextual Relations: Postmodern Readings of World Politics* (pp. 11-22). Lexington, Mass: Lexington Books.
- Sokkanatakam COVID-19 Batprae Setthakit Thai [COVID-19 tragedy: Deep impact to Thai economy]. (2021, July 26). *Thai Post*. Retrieved from <https://www.thaipost.net/main/detail/111093>
- Swangsilp, S. (2018). *The localization of global words: The impact on thailand's foreign policy formation and practices*. Doctoral dissertation, National University of Singapore, Singapore.

- Teras M., Suoranta J., Teras H., & Curcher M (2020). Post COVID-19 Education and Education Technology ‘Solutionism’: a seller’s market. *Postdigital Science and Education*, 2, 863-878. Retrieved from <https://link.springer.com/article/10.1007/s42438-020-00164-x>
- United Nations. (1948). *Universal Declaration of Human Rights*. Retrieved from <https://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/>
- United Nations. (2020). *Will the COVID-19 Pandemic Threaten the SDGs?* Retrieved from <https://www.thelancet.com/action/showPdf?pii=S2468-2667%2820%2930189-4>
- United Nations. (2021). *The Sustainable Development Goals Report 2021*. Retrieved from <https://www.sdgindex.org/reports/sustainable-development-report-2021/>
- UNDP. (2020a). *COVID-19: Human development on course to decline this year for the first time since 1990*. Retrieved from https://www.undp.org/content/undp/en/home/news-centre/news/2020/COVID19_Human_development_on_course_to_decline_for_the_first_time_since_1990.html
- UNDP. (2020b). *COVID-19 and the SDGs*. Retrieved from <https://feature.undp.org/COVID-19-and-the-sdgs/>
- United Nations World Commission on Environment and Development. (1987). *Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future*. Retrieved from <http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf>
- Wattanasukchai, S. (2020). Vulnerable and struggling: Society’s poorest families suffering through COVID-19. *UNICEF [Thailand]*.

Retrieved from <https://www.unicef.org/thailand/stories/vulnerable-and-struggling-societys-poorest-families-suffering-through-COVID-19>

World Bank. (2020). *Major Impact from COVID-19 to Thailand's Economy, Vulnerable Households, Firms: Report*. Press Release.

Retrieved from <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2020/06/30/major-impact-from-COVID-19-to-thailands-economy-vulnerable-households-firms-report>

World Bank Group. (2020). *Thailand Economic Monitor: Thailand in the Time of COVID-19*. World Bank, Bangkok.

World Food Programme. (2021). *2021 Global Report on Food Crises*.

Retrieved from https://docs.wfp.org/api/documents/WFP-0000127413/download/?_ga=2.204852565.470405089.1633058167-259889122.1633058167

นักเรียนนักศึกษาและความรอบรู้สุขภาพจิต Students and Their Mental Health Literacy

Received 5 May, 2021
Revised 1 August, 2021
Accepted 24 August, 2021

ณัฐภณภัทร สรรพ์ ศรีวิชัย¹
Natthaphansan Sriwichai²
มัจฉรีย์ คูวิวัฒน์ชัย³
Macharee Kuwivatchai⁴

บทคัดย่อ

การเจ็บป่วยด้วยอาการสุขภาพจิตเป็นหนึ่งในปัญหาสำคัญของการสาธารณสุข โดยเฉพาะในนักเรียนนักศึกษาที่มีการเปลี่ยนแปลงจากการเข้าสู่วัยหนุ่มสาว หลายประการทั้งทางร่างกาย จิตใจ สังคม จึงมักมีความอ่อนไหวกับวิถีการดำเนินชีวิตที่พลิกผัน เปลี่ยนแปลง และมีความซับซ้อนและอาจพัฒนาให้เกิดการเจ็บป่วยด้วยอาการทางสุขภาพจิตมากขึ้น การส่งเสริมความรอบรู้สุขภาพจิตให้กับนักเรียนนักศึกษาเป็นการให้ข้อมูลเกี่ยวกับสุขภาพจิต เพื่อเป็นการปรับความเชื่อและการเปลี่ยนทัศนคติด้านเกี่ยวกับความผิดปกติทางจิตใจให้ดีขึ้น โดยเชื่อว่านักเรียนนักศึกษาที่มีความรอบรู้สุขภาพจิตที่เหมาะสมจะสามารถดูแลสุขภาพจิตตนเองและคนรอบข้างได้ดีและครบทั้ง 4 ด้าน คือ 1) ด้านความรู้เกี่ยวกับปัญหาสุขภาพจิต 2) ด้านความเชื่อที่ผิดเกี่ยวกับปัญหาสุขภาพจิต 3) ด้านการรู้และพฤติกรรมในการแสวงหาแหล่งขอรับความช่วยเหลือทางสุขภาพจิตเบื้องต้น 4) ด้านกลยุทธ์สำหรับช่วยเหลือตนเองได้อย่างเหมาะสม ความรอบรู้สุขภาพจิตสามารถประเมินได้หลายรูปแบบทั้งการสัมภาษณ์รายบุคคลและการประเมินโดยใช้แบบสอบถาม มีการศึกษาความรอบรู้สุขภาพจิตในนักศึกษาในหลายประเทศ แต่กลับพบ

¹ นักวิจัยอิสระ E-mail: kob.psymedcmu@gmail.com

² Independent Researcher

³ นักสังคมสงเคราะห์ชำนาญการ โรงพยาบาลศูนย์ราชภัฏเชียงใหม่ เชียงใหม่ ประเทศไทย

E-mail: ss425158@gmail.com

⁴ Social Worker, Professional Level, Thanyarak Chiangmai Hospital, Chiangmai, Thailand

การศึกษาน้อยในไทย ความรอบรู้สุขภาพจิตเป็นทักษะสำคัญสำหรับการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพจิตในทุกกลุ่มวัย โดยเฉพาะนักเรียนนักศึกษาที่สามารถดูแลสุขภาพจิตตนเองได้หากมีความรอบรู้สุขภาพจิตที่เหมาะสม หน่วยงานพัฒนาคุณภาพนักเรียนนักศึกษาสามารถใช้ความรอบรู้สุขภาพจิตเพื่อส่งเสริมสุขภาพจิต ความผาสุกทางจิตใจ และคุณภาพชีวิตนักศึกษาได้

คำสำคัญ: นักเรียน, นักศึกษา, ความรอบรู้สุขภาพจิต

Abstract

Mental health illness is a principal public health problem, especially among students who encounter physical, mental, and social changes during the puberty stage. They are often sensitive to these complicated lifestyle changes, which may cause mental illnesses. Promoting mental health literacy among students would provide valuable information about mental health, which could improve their beliefs and attitudes toward mental disorders. It is believed that students with appropriate mental health literacy would be proficient in taking care of their own mental health and other individuals close to them in all of the following four aspects: 1) knowledge of mental health problems, 2) erroneous beliefs and stereotypes of mental health, 3) first aid skills and help-seeking behaviour and 4) self-help strategies. Mental health literacy can be assessed by individual interviews or assessment questionnaires. Mental health literacy among students has been a popular focus of study worldwide including limited research in this field in Thailand. Mental health literacy is an essential skill for promoting mental health in all age groups, especially among students who are able to take care of that mental health if they have the proper

mental health literacy. Departments taking charge of student development should promote students' mental health literacy to promote their mental health, mental well-being, and quality of life.

Keyword: Student, Mental Health Literacy

บทนำ

หลายหน่วยงานต่างให้ความสนใจและเห็นว่าปัญหาสุขภาพจิตเป็นปัญหาสำคัญของการสาธารณสุข และเห็นว่าสภาวะสุขภาพจิตของบุคคลจะมีความเกี่ยวเนื่องกับการดำเนินชีวิตตั้งแต่กำเนิด พัฒนาการแต่ละช่วงวัย การเลี้ยงดู วิธีชีวิตในวัยเด็ก และวัยรุ่น รวมถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและสภาพแวดล้อม ต่างเป็นปัจจัยที่ส่งผลกระทบทางจิตและเกี่ยวเนื่องกันทั้งสิ้น และจะพบปัญหาทางสุขภาพจิตที่แตกต่างกัน (ศิริรัตน์ คุปติวุฒิ, 2545; สมภพ เรื่องตระกูล, 2557) โดยเฉพาะในนักเรียนนักศึกษา ซึ่งเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงหลายอย่างทั้งทางร่างกาย จิตใจ สังคม จึงมักมีความอ่อนไหวกับวิถีการดำเนินชีวิตที่พลิกผันและเปลี่ยนแปลงหลายอย่าง ทำให้วิถีการดำเนินชีวิตทางสังคมมีความซับซ้อนมากขึ้น หากไม่สามารถรับมือได้ จะเป็นปัญหาทางสุขภาพจิตที่เรื้อรังได้ (Rice, Eyre, Riglin & Potter, 2017) ในการสำรวจทางระบาดวิทยาสุขภาพจิตระดับชาติ ปี พ.ศ.2556 พบว่าคนไทยมีปัญหาสุขภาพจิตและโรคจิตเวช ประมาณร้อยละ 10 หรือกว่า 7 ล้านคน โดยส่วนใหญ่ป่วยเป็นโรคซึมเศร้า โรควิตกกังวล ปัญหาจากการใช้สุราและสารเสพติด ปัญหาการฆ่าตัวตาย อาการทางจิตและอาการหลงผิด และมีเพียงร้อยละ 10 ของผู้ที่มีปัญหาทางสุขภาพจิตเท่านั้นที่มีโอกาสเข้าถึงเข้ารับการรักษา (พัชร บ่อนคำ, 2560; พันธุนา กิตติรัตน์ไพบุลย์ และคณะ, 2559) และการศึกษาของ ญัณฐกัณท์สันต์ ศรีวิชัย และคณะ (2563) และค้นพบในทำนองเดียวกันว่า นักศึกษาร้อยละ 10.6 เคยเข้ารับการรักษาทางสุขภาพจิต และร้อยละ 29.9 อาศัยอยู่ใกล้ชิดกับผู้ที่ความผิดปกติทางจิตใจ นอกจากนี้ยังพบว่ามึ่นักศึกษาถึงร้อยละ 20.4 ที่ไม่เคยทราบแหล่งขอรับความช่วยเหลือทางสุขภาพจิตใดๆ ดังนั้นการดำเนินงานส่งเสริม

สุขภาพจิตและการให้ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการรักษาเบื้องต้น และแหล่งสนับสนุน หรือขอรับความช่วยเหลือทางสุขภาพจิตจึงมีความจำเป็น เพราะความเจ็บป่วยทางสุขภาพจิตที่ไม่ได้รับการบำบัดรักษาตั้งแต่เริ่มป่วย จะส่งผลให้การพยากรณ์โรค แย่ลงเมื่ออายุเพิ่มขึ้น (Rice et al, 2017) กรมสุขภาพจิตจึงมีแนวทางในการพัฒนาสุขภาพจิตเชิงรุกเสมอมา โดยการส่งเสริมการปรับเปลี่ยนทัศนคติเกี่ยวกับความผิดปกติทางจิตใจ ว่าความผิดปกติทางจิตใจมิได้แตกต่างจากความเจ็บป่วยทางกาย ซึ่งต้องได้รับการรักษาบำบัด ไม่ใช่ตราบาปหรือเป็นเรื่องที่น่าอายแต่อย่างใด การให้ความช่วยเหลือ การรักษาเยียวยาและการฟื้นฟูทางจิตใจ จะเป็นพื้นฐานให้ประชาชนที่ประสบปัญหาสามารถปรับเปลี่ยนไปสู่การมีพฤติกรรมสุขภาพจิตที่พึงประสงค์ เป็นประชาชนที่มีคุณภาพ สมบูรณ์ทั้งกายและใจ มีสติปัญญาที่ดี อารมณ์ดี และมีความสุข อยู่ในสังคมได้อย่างมีคุณค่าและมีศักดิ์ศรีภายใต้กรอบแนวคิด ความรอบรู้สุขภาพจิต (กรมสุขภาพจิต, 2560) แนวคิดเรื่องความรอบรู้สุขภาพจิต เป็นแนวคิดที่พัฒนามาจากแนวคิดความรู้ด้านสุขภาพ เป็นปัจจัยที่สามารถส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมสุขภาพที่พึงประสงค์ ส่วนข้อจำกัดด้านความรู้และความรอบรู้ด้านสุขภาพนั้นส่งผลกระทบต่อสุขภาพของบุคคลได้ โดยความรู้ทางสุขภาพนี้จะเป็นตัวแปรที่สำคัญตัวหนึ่งในการทำนายสถานะสุขภาพได้ รวมทั้งปัจจัยกำหนดสุขภาพอื่น เช่น ปัจจัยทางด้านจิตสังคม ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจสังคม และปัจจัยทางด้านสุขภาพอื่นๆ (Rüegg & Abel, 2019; Kickbusch, 2017) แต่จากการวิจัยของรู๊ก์และเอเบล (Rüegg & Abel, 2019) ดังนั้น การพัฒนาความรู้สุขภาพของบุคคลควรพัฒนาให้ครอบคลุมทั้งความรู้ทางสุขภาพกาย ความรอบรู้สุขภาพจิตและทางสังคมร่วมกัน

นักศึกษาเป็นวัยที่สามารถดูแลตนเองด้านสุขภาพจิตได้หากมีความรอบรู้สุขภาพจิต เพราะความรู้สุขภาพจิต เป็นทักษะการรับรู้และมีเจตคติที่ดีต่อสุขภาพจิต ที่ทำให้บุคคลสามารถจัดการและป้องกันการเกิดปัญหาสุขภาพจิตได้ (Doyle, O' Sullivan, Nearchou, & Hennessy, 2017; Jorm, 2000; Jorm et al., 2006; Jorm et al., 1997) หลายประเทศจึงให้ความสำคัญกับการสำรวจความรู้

สุขภาพจิตวัยรุ่นโดยเฉพาะนักศึกษาที่กำลังศึกษาในระดับมหาวิทยาลัย เนื่องจากมีเอกสารสนับสนุนว่า การเจ็บป่วยทางจิตเวชที่เริ่มตั้งแต่วัยรุ่นและไม่ได้ได้รับการรักษาจะส่งผลให้การพยากรณ์โรคแย่ลงเมื่อเป็นผู้ใหญ่ (Rice et al., 2017) แต่หากนักศึกษามหาวิทยาลัยมีความรอบรู้สุขภาพจิต จะทำให้สามารถรู้และเข้าใจถึงปัญหาทางสุขภาพจิตที่เกิดขึ้นตั้งแต่ระยะแรกเริ่ม และสามารถแสวงหาความช่วยเหลือได้อย่างเหมาะสมสำหรับปัญหาทางสุขภาพจิตที่พบ นักศึกษาเหล่านั้นอาจใช้ความรอบรู้สุขภาพจิตเป็นองค์ประกอบสำหรับการระบุปัญหาสุขภาพจิตและความผิดปกติทางจิตในสถานการณ์นั้น เพื่อประเมินสาเหตุและขอรับการช่วยเหลือเบื้องต้น (Attygalle, Perera & Jayamanne, 2017; Coles et al., 2016; Melas, Tartani, Forsner, Edhborg & Forsell, 2013)

ความหมาย องค์ประกอบและการประเมิน

ความรอบรู้สุขภาพจิต

ความรอบรู้สุขภาพจิตเป็นประเด็นที่หลายหน่วยงานทั้งในและต่างประเทศต่างให้ความสำคัญ ดังนั้นความรอบรู้สุขภาพจิตจึงมีการศึกษาวิจัย และให้ความหมายในหลากหลายบริบท เช่น จอร์ม (Jorm, 2000) และ โอ คอนเนอร์ (O'Connor & Casey, 2015; O'Connor, Casey, & Clough, 2014) ได้ให้ความหมายของความรอบรู้สุขภาพจิตไว้ว่าเป็นความรู้เกี่ยวกับสุขภาพจิต และความรู้ในสิ่งที่เกี่ยวข้องกับอาการผิดปกติทางจิต โดยเชื่อว่าความรอบรู้สุขภาพจิตเป็นสิ่งที่ช่วยให้บุคคลสามารถรับรู้ สามารถจัดการ รวมทั้งสามารถป้องกันความผิดปกติทางจิตได้ ตามแนวคิดของจอร์ม ความรอบรู้สุขภาพจิต ประกอบด้วย

1. ความสามารถในการจดจำและจำแนกอาการของความผิดปกติทางจิตใจเป็นความสามารถในการจำแนกความผิดปกติทางจิตใจโดยเฉพาะความผิดปกติทางจิตใจที่พบบ่อย เช่น ลักษณะรวมทั้งอาการของโรคซึมเศร้าและโรคจิตเภท ที่เป็นอาการความผิดปกติทางจิตใจฉุกเฉินที่ต้องได้รับการรักษา การให้ความรู้เกี่ยวกับ

การจดจำและจำแนกอาการของความผิดปกติทางจิตใจ เป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาความรอบรู้สุขภาพจิต

2. ความรอบรู้ถึงปัจจัยเสี่ยงและสาเหตุของการเจ็บป่วยของความผิดปกติทางจิตใจ โดยสาเหตุของโรคส่วนใหญ่จะเป็นสิ่งกระตุ้นให้เกิดความรุนแรงของโรคได้ การรู้จักปัจจัยเสี่ยงและสาเหตุของการเจ็บป่วยของความผิดปกติทางจิตจะช่วยให้สามารถจัดการสิ่งเร้าจากสังคมและสิ่งแวดล้อม เพื่อลดความรุนแรงของโรคและความผิดปกติทางจิตใจได้

3. ความเชื่อมั่นว่าตนเองสามารถแสวงหาแหล่งช่วยเหลือที่เหมาะสม การแสวงหาแหล่งให้การช่วยเหลือทางสุขภาพจิต ทั้งจากบุคลากรทางสุขภาพจิต รวมถึงคนใกล้ชิด เช่น คนในครอบครัวหรือเพื่อน เป็นต้น แต่การแสวงหาความช่วยเหลือทางสุขภาพจิตที่เหมาะสมนั้นบางครั้งอาจต้องขึ้นอยู่กับบริบท เช่น การสนับสนุนทางสังคมจะเป็นประโยชน์ต่อผู้ป่วยโรคซึมเศร้า ในขณะที่ความช่วยเหลือจากบุคลากรทางสุขภาพจิตจะเป็นประโยชน์ต่อผู้ป่วยโรคจิตเภท มากกว่าการสนับสนุนทางสังคม ดังนั้นคนที่มีความรอบรู้สุขภาพจิตที่เหมาะสมจะสามารถเลือกแหล่งขอความช่วยเหลือทางสุขภาพจิตได้ตามความเหมาะสมของความผิดปกติหรือโรคที่ตนเองกำลังเผชิญอยู่

4. ความรอบรู้เกี่ยวกับแหล่งข้อมูลสารสนเทศเบื้องต้นด้านสุขภาพจิต ทั้งบทความทางวิชาการต่างๆ บทความในสื่อสิ่งพิมพ์ รายงานข่าว อินเทอร์เน็ต ภาพยนตร์ ที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับสุขภาพจิต พบว่าการนำเสนอข้อมูลเหล่านั้นยังมีคุณภาพที่ต่ำ การรับข้อมูลข่าวสารด้านลบจากสื่อมักมีผลต่อความผิดปกติทางจิตใจทั้งสิ้น ดังนั้นผู้ที่มีความรอบรู้สุขภาพจิตจะสามารถประเมินความน่าเชื่อถือของแหล่งข้อมูลสารสนเทศเบื้องต้นด้านสุขภาพจิตที่กำลังติดตามได้เพื่อนำมาใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม

5. ความรอบรู้เกี่ยวกับแหล่งขอความช่วยเหลือจากผู้เชี่ยวชาญทางสุขภาพจิต ประกอบด้วยการขอรับความช่วยเหลือทางสุขภาพจิตจากจิตแพทย์ นักจิตวิทยาคลินิก นักสังคมสงเคราะห์ หรือนักวิชาชีพอื่นๆ โดยในกลุ่มประเทศที่

พัฒนาแล้ว การแสวงหาความช่วยเหลือจากบุคลากรทางสุขภาพจิตเป็นสิ่งที่ปฏิบัติกันเป็นปกติ แต่ในประเทศที่ด้อยพัฒนา บางครั้งยังพบว่าผู้ที่มีความผิดปกติทางจิตใจรวมทั้งญาติมักขอรับความช่วยเหลือจากสิ่งลึกลับ แม่มด รวมถึงการรับการรักษาด้วยความเชื่อ เช่น การดื่มหรือรดด้วยน้ำมนต์ศักดิ์สิทธิ์ และการใช้สมุนไพรหรือผลิตภัณฑ์อาหารเสริมต่างๆ ในการรักษา การดำเนินงานส่งเสริมความรอบรู้สุขภาพจิตจึงควรให้ข้อมูลในส่วนนี้ด้วยเช่นกัน เพื่อให้ผู้ป่วยและญาติมีความรอบรู้สุขภาพจิตให้ครอบคลุมทุกองค์ประกอบ

6. การมีทัศนคติที่เอื้อต่อการรับรู้และช่วยในการแสวงหาความช่วยเหลือทางสุขภาพจิต ผู้ที่มีความผิดปกติทางจิตใจบางคน อาจมองว่าความผิดปกติทางจิตใจหรือโรคทางสุขภาพจิตที่กำลังเผชิญอยู่นั้นเป็นตราบาปจึงทำให้ไม่กล้าขอรับความช่วยเหลือทางสุขภาพจิตที่เหมาะสม การปรับเปลี่ยนทัศนคติจึงเป็นเรื่องสำคัญสำหรับการมีสุขภาพจิตที่ดี บุคคลที่เผชิญกับอาการป่วยทางสุขภาพจิตทั้งที่เป็น การเจ็บป่วยของตนเองและคนรอบข้างจะพยายามจัดการกับอาการเจ็บป่วยนั้นทั้งนี้วิธีการของแต่ละบุคคลจะขึ้นอยู่กับความรอบรู้สุขภาพจิต กล่าวอีกนัยหนึ่ง การมีความรอบรู้สุขภาพจิต ทัศนคติและความเชื่อทางบวกด้านสุขภาพจิตจะเป็นผลดีต่อการแสวงหาความช่วยเหลือและการรักษาโรคและความผิดปกติทางจิตใจ (Jorm, 2000; Reavley & Jorm, 2011) โจร์ม (Jorm et al., 1997) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับความรอบรู้สุขภาพจิตมากมายในหลายประเทศทั่วโลก เช่น การสำรวจและประเมินความรอบรู้สุขภาพจิตในชุมชนโดยการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างเกี่ยวกับผู้ป่วยโรคซึมเศร้าและโรคจิตเภท ถึงความสามารถในการจำแนกอาการของการเจ็บป่วยทางสุขภาพจิตและความเชื่อเกี่ยวกับการรักษาทางสุขภาพจิต พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่รู้จักความผิดปกติทางจิตใจมากนัก มีเพียงกลุ่มตัวอย่างบางรายเท่านั้นที่สามารถจำแนกอาการป่วยทางสุขภาพจิตได้

นอกจากนี้การสำรวจในครั้งนี่ยังพบอีกว่า กลุ่มตัวอย่างมีมุมมองทางบวกกับการรักษากับบุคลากรทางสุขภาพจิตทั้ง นักให้คำปรึกษา นักจิตวิทยา จิตแพทย์ และนักสังคมสงเคราะห์ มีประโยชน์กับโรคและความผิดปกติทางสุขภาพจิต

แต่กลุ่มตัวอย่างเหล่านั้นกลับมองว่าการรักษาแบบมาตรฐานด้วยยาต้านอาการเศร้า (Antidepressants) ยาต้านอาการทางจิต (Antipsychotics) การรักษาด้วยการช็อตไฟฟ้า (Electro Convulsive Therapy: ECT) และการรักษาแบบผู้ป่วยในนั้นกลับไม่มีประโยชน์กับความเจ็บป่วยทางสุขภาพจิต ส่วนการรักษาทางเลือกรูปแบบอื่นๆ เช่น การฝึกการผ่อนคลายกล้ามเนื้อ การฝึกการผ่อนคลายความเครียด รวมทั้งการรับประทานวิตามินและอาหารเสริมมีประโยชน์มากกว่าการรักษาด้วยยาต้านอาการซึมเศร้าหรือยาต้านอาการทางจิต จะเห็นได้ว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความรอบรู้สุขภาพที่ไม่ดี แต่ในแนวคิดของจอร์มนั้น (Jorm, 2000) ความรอบรู้สุขภาพจิตเป็นทักษะที่สามารถได้รับการพัฒนาให้ดีขึ้นได้ เนื่องจากว่า หลายคนยังมีความรอบรู้ถึงแหล่งขอรับการช่วยเหลือทางสุขภาพจิต มีความรอบรู้ถึงแหล่งข้อมูลด้านสุขภาพจิต สิ่งเหล่านี้จึงเป็นพื้นฐานสำหรับการพัฒนาความรอบรู้สุขภาพจิตส่วนบุคคลได้ และหากได้รับการส่งเสริมความรอบรู้สุขภาพจิต ก็จะส่งผลให้กลุ่มตัวอย่างมีความรอบรู้สุขภาพจิตที่เหมาะสมได้ และปัจจุบันพบว่า ความรอบรู้สุขภาพจิตของประชากรเริ่มดีขึ้นอย่างต่อเนื่องในทุกองค์ประกอบ ทั้งการรู้จักจำแนกโรคทางสุขภาพจิต ความเชื่อเกี่ยวกับการรักษา ทั้งการรักษาด้วยยาและการรักษามาตรฐานอื่นๆ ความตระหนักรู้และความรอบรู้เกี่ยวกับโรคโดยเฉพาะโรคซึมเศร้าดีขึ้น และมีทัศนคติที่ดีต่อบุคลากรทางสุขภาพจิต ซึ่งเป็นผลมาจากการส่งเสริมทักษะด้านความรอบรู้สุขภาพจิต (Jorm et al., 2006)

ความรอบรู้สุขภาพจิตของจอร์มสามารถประเมินได้ด้วยแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Jorm et al., 1997) แต่สำหรับโอ คอนเนอร์ (O'Connor & Casey, 2015; O'Connor et al., 2014) กลับมองว่า การประเมินความรอบรู้สุขภาพจิตด้วยการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างนั้น บางคำถามมีความไม่เหมาะสมเนื่องจากไม่ได้ถามถึงความรู้เกี่ยวกับสุขภาพจิตที่แท้จริงและต้องใช้บุคลากรทางสุขภาพจิตในการสัมภาษณ์รายบุคคลเกี่ยวกับความรอบรู้สุขภาพจิต ซึ่งหากต้องการศึกษาเกี่ยวกับองค์ประกอบของความรอบรู้สุขภาพจิต ควรปรับแบบสอบถามให้เป็นแบบวัดที่มีคำตอบแบบถูกผิดและเลือกตอบด้วยตนเอง นอกจากนี้แบบสัมภาษณ์

ของโจرمىยังอาจสัมภาษณ์ได้ข้อมูลที่มีอคติ ผู้ถูกสัมภาษณ์อาจตอบคำถามผู้สัมภาษณ์ด้วยความเกรงใจและอาจจะไม่ได้แสดงถึงความรู้สุขภาพจิตที่แท้จริง และยังเชื่อว่าเครื่องมือชิ้นนี้อาจไม่สามารถวัดความรู้สุขภาพจิตในภาพรวมได้ เนื่องจากการสัมภาษณ์รายบุคคล และสุดท้ายแบบประเมินความรอบรู้สุขภาพจิตตามแนวคิดของโจرمىนี้ยังไม่ได้ประเมินคุณลักษณะทางจิตวิทยาและคุณลักษณะทางจิตใจ โอ คอนเนอร์ จึงนำแนวคิดของโจرمىนี้มาพัฒนาเป็นแบบวัดความรอบรู้สุขภาพจิตชิ้นใหม่ เรียกว่า Mental Health Literacy Scale (MHLS) เพื่อให้มีการประเมินให้ครอบคลุมทั้ง การจดจำปัญหาสุขภาพจิต ความรู้เกี่ยวกับปัญหาสุขภาพจิต และทัศนคติเกี่ยวกับสุขภาพจิต

ดังนั้น ความรอบรู้สุขภาพจิตในทัศนะของ โอ คอนเนอร์ จึงหมายถึงทั้งความรู้ความเข้าใจในการจดจำ การรู้จักโรคหรือปัญหาทางสุขภาพจิต และรวมถึงทัศนคติต่อโรคและปัญหาสุขภาพจิตทั้งของตนเองและบุคคลรอบข้าง ซึ่งสามารถวัดได้โดยแบบวัดความรู้สุขภาพจิต (MHLS) ของ โอ คอนเนอร์ (O'Connor & Casey, 2015; O'Connor et al., 2014)

นอกจากนี้ คอมปอส และ ดิอาส (Campos, Dias, Palha, Duarte & Veiga, 2016; Dias, Campos, Almeida & Palha, 2018) ได้นำแนวคิดของโจرمىมาให้ความหมายของความรอบรู้สุขภาพจิต จากเดิมที่เชื่อว่าความรอบรู้สุขภาพจิต คือ ความรู้ ความเชื่อเกี่ยวกับความผิดปกติทางสุขภาพจิต เป็นสิ่งที่จะช่วยให้บุคคลสามารถจัดการและป้องกันตนเองจากปัญหาทางสุขภาพจิต โดยได้เพิ่มแนวคิดความรอบรู้สุขภาพจิต โดยเพิ่มปัจจัยด้านความสามารถในการแสวงหาแหล่งให้การสนับสนุนผู้ที่มีความผิดปกติทางจิตใจ ซึ่งเป็นทักษะการปฐมพยาบาลเบื้องต้นทางสุขภาพจิต (First aid skills) และเน้นการประเมินที่ในวัยเรียนทั้งในระดับมัธยมศึกษาและระดับอุดมศึกษา ดังนั้นความรอบรู้สุขภาพจิตจึงไม่เพียงแต่การมีความรู้ ความเชื่อและทัศนคติเท่านั้น ความรอบรู้สุขภาพจิตจึงประกอบด้วยทักษะสำหรับการให้การปฐมพยาบาลเบื้องต้น และการแสวงหาแหล่งให้ความช่วยเหลือทางสุขภาพจิต การที่บุคคลมีความรอบรู้สุขภาพจิตจะทำให้บุคคลรู้ถึงปัญหาทาง

สุขภาพจิตของตน ซึ่งการรู้ถึงปัญหาดังแต่อาการยังไม่มากนี้จะช่วยให้เข้าถึงการรักษาได้ไวขึ้น เพราะปัญหาทางสุขภาพจิตที่ได้รับการรักษาตั้งแต่เริ่มต้นในช่วงวัยรุ่นจะส่งผลให้การพยากรณ์โรคดีขึ้น นอกจากนี้การประเมินช่องว่างของความรู้ด้านสุขภาพจิตและความเชื่อผิดๆ ด้านสุขภาพจิต ก็สามารถใช้เป็นแนวทางสำหรับการพัฒนาโปรแกรมเพื่อส่งเสริมความรอบรู้สุขภาพจิตได้ รวมทั้งเป็นแนวทางสำหรับการประเมินโปรแกรมที่พัฒนาขึ้น (Rice et al., 2017; Dias et al., 2018; Link, Yang, Phelan & Collins, 2004; Schulze, Richter-Werling, Matschinger & Angermeyer, 2003) โดยทีมวิจัยนี้ได้พัฒนาแบบสอบถามสำหรับประเมินความรอบรู้สุขภาพจิตเพื่อประเมินความรอบรู้สุขภาพจิตเป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษอย่างละ 2 ฉบับ ประกอบด้วย

1. แบบประเมินความรอบรู้สุขภาพจิตฉบับวัยรุ่น (Mental Health Literacy questionnaire-Young People: MHLq-YP) (Campos et al., 2016) เป็นการทดสอบความรอบรู้สุขภาพจิตในกลุ่มเด็กวัยรุ่นอายุ 13-17 ปี ประกอบด้วยข้อคำถามจำนวน 33 ข้อ แบบเลือกตอบ 5 ระดับ แบบสอบถามได้รับการแปลเป็นภาษาไทยโดย ญัฐกัณท์สิทธิ์ ศรีวิชัย และคณะ (2564) ร่วมกับผู้พัฒนาแบบสอบถาม

2. แบบประเมินความรอบรู้สุขภาพจิตฉบับผู้ใหญ่ตอนต้น (Mental Health Literacy questionnaire-Young Adult: MHLq-YA) (Dias et al., 2018) เป็นการทดสอบความรอบรู้สุขภาพจิตในกลุ่มวัยรุ่นผู้ใหญ่ตอนต้นอายุ 18-25 ปี ประกอบด้วยข้อคำถามจำนวน 29 ข้อ แบบเลือกตอบ 5 ระดับ แบบสอบถามได้รับการแปลเป็นภาษาไทยโดย ญัฐกัณท์สิทธิ์ ศรีวิชัย และคณะ (2564) ร่วมกับผู้พัฒนาแบบสอบถาม และปรับใช้กับกลุ่มตัวอย่างอายุ 18 ปีขึ้นไป โดยยังมีความเชื่อมั่นและความตรงตามเนื้อหาที่เป็นมาตรฐาน

ตามแนวคิดนี้ความรอบรู้สุขภาพจิตประกอบด้วย (Campos et al., 2016; Dias et al., 2018)

1. ความรอบรู้สุขภาพจิตด้านความรู้เกี่ยวกับปัญหาสุขภาพจิต เป็นความรู้ความเข้าใจและตระหนักรู้ถึงความเจ็บป่วยและสภาวะความผิดปกติทางจิตใจ ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับความเจ็บป่วยและอาการทางจิตเวชที่สามารถพบได้บ่อย เป็นความเข้าใจ การรับรู้อาการและคุณลักษณะความผิดปกติทางสุขภาพจิต

2. ความรอบรู้สุขภาพจิตด้านความเชื่อที่ผิดเกี่ยวกับปัญหาสุขภาพจิต เป็นความเชื่อที่ผิดเกี่ยวกับความเจ็บป่วยและสภาวะความผิดปกติทางจิตใจ เป็นทัศนคติความเข้าใจ ความเชื่อที่ไม่ถูกต้องต่อลักษณะความผิดปกติทางสุขภาพจิตรวมถึงต่อผู้ที่มีความผิดปกติทางสุขภาพจิต

3. ความรอบรู้สุขภาพจิตด้านการรู้และพฤติกรรมในการแสวงหาแหล่งขอรับความช่วยเหลือทางสุขภาพจิตเบื้องต้น เป็นการเข้าหาแหล่งขอความช่วยเหลือสำหรับดูแลสภาวะความผิดปกติทางจิตใจเบื้องต้น เป็นทัศนคติด้านการเข้ารับการช่วยเหลือสภาวะปัญหาทางสุขภาพจิตจากบุคลากรทางสุขภาพจิต รวมทั้งการให้ความช่วยเหลือเบื้องต้นแก่ตนเองและบุคคลใกล้ชิดโดยกระบวนการทางสุขภาพจิตที่เหมาะสม

4. ความรอบรู้สุขภาพจิตด้านกลยุทธ์สำหรับช่วยเหลือตนเองได้อย่างเหมาะสม เป็นทัศนคติในด้านพฤติกรรมสำหรับการแสวงหาแหล่ง และบุคคลที่สามารถให้การช่วยเหลือตนเองเมื่อประสบปัญหาและสภาวะความผิดปกติทางจิตใจ

แบบสอบถามดังกล่าวมีความเหมาะสมสำหรับประเมินความรู้รอบรู้สุขภาพจิตในเด็กวัยเรียน เนื่องจากเป็นแบบสอบถามที่ถูกพัฒนาขึ้นเพื่อประเมินความรู้รอบรู้สุขภาพในวัยเรียนทั้งระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษา รวมทั้งใช้ภาษาที่เหมาะสมสำหรับนักเรียนและนักศึกษา ซึ่งการทดลองนำเครื่องมือไปใช้ในกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักเรียนและนักศึกษา พบว่า แบบสอบถามความรู้ตรงตามเนื้อหา และมีค่าความเชื่อมั่นที่ดี (สาวิณี ยศสอน, 2564; ญัฏฐภักดิ์สันต์ ศรีวิชัย และคณะ, 2564) นอกจากนี้ยังพบการใช้แบบสอบถามและแบบวัดสำหรับประเมินความรู้รอบรู้สุขภาพจิตฉบับอื่นๆ แต่กลับพบว่า แบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นการประเมินบางองค์ประกอบของความรู้รอบรู้สุขภาพจิตเท่านั้น เช่น แบบประเมิน

ความรู้ด้านสุขภาพจิต Mental Health Knowledge Questionnaire (MHKQ) ของกระทรวงสาธารณสุขสาธารณสุขประชาชนจีน ซึ่งเป็นการประเมินความรู้และการตระหนักรู้เกี่ยวกับสุขภาพจิตเท่านั้น

ในประเทศไทยนั้นการให้ความหมายของความรอบรู้สุขภาพจิตยังมีอย่างจำกัด เนื่องจากการศึกษาเกี่ยวกับความรอบรู้สุขภาพจิตยังมีไม่มากนัก โดย นุสรานามเดช, พเยาว์ พงษ์ศักดิ์ชาติ และ อรทัย สงวนพรรค (2560) ได้ทำการศึกษาความรอบรู้สุขภาพจิตในกลุ่มนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดสระบุรี โดยใช้ความหมายความรอบรู้สุขภาพจิตของ อาทิตกาล (Attygalle et al., 2017) และ จอร์ม (Jorm, 2000) ว่าเป็นความสามารถของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในการรู้เท่าทันโรค การรู้เท่าทันการเกิดปัญหาทางสุขภาพจิต การมีทัศนคติที่ดีต่อผู้มีปัญหาทางสุขภาพจิต รวมถึงการแสวงหาแหล่งให้การช่วยเหลือที่เหมาะสม ซึ่งความรอบรู้สุขภาพจิตนี้จะเป็นทักษะที่สามารถป้องกันการเกิดปัญหาสุขภาพจิตที่รุนแรงได้ ซึ่งผลการศึกษา (นุสรานามเดช และคณะ, 2560) พบว่าระดับความรอบรู้สุขภาพจิตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย และพบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ร้อยละ 54.2 มีความรอบรู้ทางสุขภาพและความรอบรู้สุขภาพจิตอยู่ในระดับสูง โดยได้คะแนนค่าเฉลี่ยเท่ากับ 34.09 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 5.29 เมื่อพิจารณาคะแนนความรอบรู้สุขภาพจิตที่ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 60 พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ร้อยละ 96.1 มีคะแนนความรอบรู้สุขภาพจิตผ่านเกณฑ์ กลุ่มตัวอย่างมากกว่าร้อยละ 90 มีคะแนนด้านการรู้แหล่งที่สามารถให้การช่วยเหลือทางสุขภาพจิต ด้านการมีทัศนคติต่อผู้ที่มีปัญหาสุขภาพจิต และด้านการจัดการเบื้องต้นเมื่อเกิดความผิดปกติทางจิตใจ ส่วนด้านการรับรู้สาเหตุของความผิดปกติทางจิตใจและด้านการรับรู้และจำแนกความผิดปกติทางจิตใจที่พบบ่อยในวัยรุ่นมีกลุ่มตัวอย่างเพียงประมาณร้อยละ 60 ที่ผ่านเกณฑ์ด้านนี้ เมื่อเปรียบเทียบความรอบรู้สุขภาพจิตในนักเรียนเพศชายและหญิง พบว่า นักเรียนหญิงมีคะแนนความรอบรู้สุขภาพจิตสูงกว่านักเรียนชายอย่างมีนัยสำคัญ ($t = 3.46$, $p < .001$) ส่วนแผนการเรียนและชั้นปีที่เรียนนั้นมีคะแนนความรอบรู้สุขภาพ

ไม่ต่างกัน เช่นเดียวกับ เมลาส และคณะ (Melas et al., 2013) ที่พบว่า วัยรุ่นอายุ 16 ปี เพศหญิงมีความรอบรู้สุขภาพจิตด้านอาการซึมเศร้าสูงกว่าเพศชาย การศึกษาความรอบรู้สุขภาพจิตในนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายนี้เป็นการสำรวจเพื่อให้เห็นภาพบางส่วนของการศึกษาความรอบรู้สุขภาพจิตในนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย และพบว่า เป็นประโยชน์อย่างมากสำหรับใช้ผลการศึกษามาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางสำหรับการดำเนินงานด้านสุขภาพจิตภายในโรงเรียน ร่วมกับการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เพื่อให้นักเรียนมีความพร้อมในการดูแลสุขภาพจิตตนเองและคนรอบข้างได้อย่างมีประสิทธิภาพตามความมุ่งหวังของกระทรวงศึกษาธิการ และเป็นพื้นฐานสำหรับการมีความรอบรู้สุขภาพจิตในระดับการศึกษาที่สูงขึ้นและการทำงานในลำดับถัดไป นักเรียนนักศึกษาที่มีความรอบรู้สุขภาพจิต

วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนครลำปางได้สังเคราะห์ตัวชี้วัดความรอบรู้สุขภาพจิตสำหรับประชาชนทั่วไปที่อายุ 15 ปีขึ้นไป ประกอบด้วย ตัวชี้วัดจำนวน 3 องค์ประกอบ 48 ตัวชี้วัด คือ (ศรีประไพ อินทร์ชัยเทพ และคณะ, 2561)

1. องค์ประกอบด้านความรู้เกี่ยวกับสุขภาพจิตและความผิดปกติทางจิต จำนวน 15 ตัวชี้วัด โดยความรู้ด้านนี้ประกอบด้วย การรับรู้ว่าหน่วยบริการทางสุขภาพจิตระดับปฐมภูมิที่ใกล้ที่สุดคือโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล รวมทั้งความเข้าใจว่าความบกพร่องของการทำงานของสมองเป็นสาเหตุของการเกิด ความผิดปกติทางจิตใจ นอกจากนี้ยังเชื่อว่าผู้ที่ป่วยด้วยโรคซึมเศร้านั้นคือผู้ที่มีจิตใจอ่อนแอ และผู้ที่ป่วยด้วยโรคจิตเภทสามารถมองเห็นหรือได้ยินเสียงที่ผู้อื่นมองไม่เห็นและไม่ได้ยิน เป็นต้น

2. องค์ประกอบด้านความเชื่อเกี่ยวกับสุขภาพจิตและความผิดปกติทางจิต จำนวน 12 ตัวชี้วัด เช่น ความผิดปกติทางจิตใจนั้นเป็นมีสาเหตุมาจากเรื่องไสยศาสตร์และเรื่องเหนือธรรมชาติ ความเจ็บป่วยทางสุขภาพจิตเป็นเรื่องที่น่าอับอายและควรปกปิด สำหรับการไ้ยารักษาอาการทางสุขภาพจิตหลายคนกลับคิดว่ามีเพียงผู้ที่ป่วยด้วยอาการที่รุนแรงเท่านั้นที่ต้องได้รับการรักษาด้วยยา เป็นต้น

3. องค์ประกอบด้านความสามารถในการรับรู้ปัญหา ป้องกัน และจัดการปัญหาทางสุขภาพจิต จำนวน 21 ตัวชี้วัด เช่นการขอรับบริการสายด่วนสุขภาพจิตและความสามารถในการอธิบายและเล่าเรื่องราวอาการทางสุขภาพจิตให้บุคลากรทางสุขภาพจิตฟังได้ เป็นต้น

ซึ่งการสังเคราะห์ตัวชี้วัดความรอบรู้สุขภาพจิตตามเกณฑ์มาตรฐานนี้เป็นการรวบรวมข้อมูลเชิงประจักษ์ เพื่อสำหรับการนำไปใช้สร้างเครื่องมือวัดความรอบรู้สุขภาพจิตที่มีความเชื่อมั่นและมีคุณภาพสำหรับคนไทย รวมทั้งเป็นแนวทางในการพัฒนาแนวทางในการให้ความรู้แก่ประชาชนทุกกลุ่มวัยให้มีความรอบรู้สุขภาพจิตที่ครอบคลุมทุกด้านในลำดับต่อไป

จะเห็นได้ว่า การศึกษาความรอบรู้สุขภาพจิตในประเทศไทยยังมีอยู่อย่างจำกัด แต่พบว่าประเด็นนี้ได้รับความสนใจในหลายประเทศอย่างกว้างขวาง การนำผลการศึกษาความรอบรู้สุขภาพจิตจากต่างประเทศมาใช้ในการบริบทไทยโดยตรงยังถือเป็นข้อจำกัด เนื่องจากลักษณะความแตกต่างของบริบทและคุณลักษณะต่างๆ ทางประชากรของประเทศไทย การศึกษาเกี่ยวกับความรอบรู้สุขภาพจิตในประเทศจึงมีความจำเป็นสำหรับเป็นข้อมูลพื้นฐานในการดำเนินงานด้านสุขภาพจิตในประเทศไทย

การศึกษาความรอบรู้สุขภาพจิตในนักเรียนนักศึกษา

การศึกษาเกี่ยวกับความรอบรู้สุขภาพจิตในนักเรียนนักศึกษายังมีค่อนข้างจำกัดในประเทศไทย แต่ในหลายประเทศเป็นประเด็นที่นักวิชาการหลายท่านให้ความสนใจ เช่น การศึกษาความรอบรู้สุขภาพจิตในนักศึกษาระดับมหาวิทยาลัยของสุบุติ และคณะ (Subudhi, Srinivasan & Mohapatra, 2018) ในประเทศอินเดีย จำนวน 40 ราย พบว่า นักศึกษาร้อยละ 47.5 สามารถจำแนกความผิดปกติทางจิตใจได้ โดยมีนักศึกษาถึงร้อยละ 32.5 ที่สามารถจำแนกโรคซึมเศร้าของผู้ป่วยจากสถานการณ์สมมติได้ นอกจากนี้สถานภาพยาและสถานภาพแยกกันอยู่กับคู่สมรสยังเป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับภาวะซึมเศร้าด้วย นักศึกษากลุ่มนี้มีทัศนคติว่า

การรักษาโดยไม่ใช้ยาและการรักษาทางเลือก เป็นประโยชน์กับโรคและปัญหาทางสุขภาพจิตมากกว่าการรักษาด้วยยา เช่น การใช้ความรัก การรับฟังปัญหาของผู้ที่ป่วย การออกกกำลังกายหรือทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ทำ เป็นต้น นอกจากนี้ในการศึกษาของ สุปุธิยังพบอีกว่า นักศึกษาระดับมหาวิทยาลัยมองว่า ภาวะซึมเศร้า นั้นมีสาเหตุมาจากปัจจัยที่หลากหลาย เช่น ความขัดแย้งในครอบครัว (ร้อยละ 95.0) การขาดการยับยั้งชั่งใจ (ร้อยละ 92.5) เหตุการณ์วิกฤติในชีวิต เช่น การถูกทำร้าย อุบัติเหตุ (ร้อยละ 72.5) ปัญหาจากชีวิตในวัยเด็กและสถานภาพทางการเงินที่ขาดแคลน (ร้อยละ 67.5) การจากไปอย่างกะทันหันของคนใกล้ชิด (ร้อยละ 62.5) ความยากลำบากในการทำงาน (ร้อยละ 62.5) การใช้ชีวิตร่วมกับผู้ที่ติดสารเสพติดหรือการใช้สารเสพติด (ร้อยละ 60.0) นักศึกษาเกือบทั้งหมดเชื่อว่าการใช้เวลาสำหรับสร้างปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับบุคคลอื่นจะเป็นสิ่งที่ช่วยได้หากพวกเขาประสบปัญหาทางสุขภาพจิต ซึ่งมีความแตกต่างกับ การศึกษาความรอบรู้สุขภาพจิตในบุคลากรทางการแพทย์ที่ไม่ใช่บุคลากรด้านสุขภาพจิตในโรงพยาบาล 6 แห่ง ในมณฑลหูหนานประเทศจีนของหวูและคณะ (Wu et al., 2017) กลับพบว่า บุคลากรกลุ่มนี้แม้จะรู้ดีว่า บุคลากรทางสุขภาพจิต เช่น นักให้คำปรึกษานักจิตวิทยา จิตแพทย์ หรือบุคลากรที่ทำงานเกี่ยวข้องกับสุขภาพจิตจะสามารถให้คำปรึกษาทางสุขภาพจิตที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพได้ แต่พวกเขากลับต้องการปรึกษาปัญหาทางสุขภาพจิตกับสมาชิกในครอบครัวหรือเพื่อนมากกว่าการเข้าพบบุคลากรทางสุขภาพจิต เนื่องจากมีความกังวลว่าจะถูกตีตราจากการเล่าเรื่องราวทางสุขภาพจิตของตน นอกจากนี้ยังพบอีกว่า อัตราการจำแนกโรคทางจิตเวช เช่น โรคจิตเภท (Schizophrenia) โรคซึมเศร้า (Depression) และโรควิตกกังวลทั่วไป (Generalized Anxiety Disorder: GAD) ของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านอื่นที่ไม่ใช่ด้านจิตเวชอยู่ในระดับต่ำ และยังมีความเชื่อว่า การรักษาของบุคลากรทางสุขภาพจิตนั้นไม่สามารถช่วยลดอาการจากโรคทางสุขภาพจิตได้

การศึกษาความรอบรู้สุขภาพจิตในนักศึกษาอายุ 18-28 ปีจำนวน 557 รายของ มาฮ์โฟซ์ และคณะ (Mahfouz et al., 2016) พบว่า นักศึกษาส่วนใหญ่กว่า

ร้อยละ 90.3 มีความรอบรู้สุขภาพจิตระดับปานกลาง นักศึกษามีความเชื่อและมีทัศนคติเกี่ยวกับสาเหตุของความเจ็บป่วยทางสุขภาพจิตว่า มีสาเหตุมาจาก พันธุกรรม (45.8%) การมีคุณภาพชีวิตที่ไม่ดี (65.0%) ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมน้อย (73.1%) และยังพบว่านักศึกษามีทัศนคติทั้งดีและไม่ดีกับบุคคลที่ป่วยหรือมีปัญหาภาวะสุขภาพจิต ส่วนใหญ่มีความเชื่อที่ผิดเกี่ยวกับสุขภาพจิต เช่น ร้อยละ 44.9 มองความเจ็บป่วยทางสุขภาพจิตเป็นการลงโทษจากพระผู้เป็นเจ้า ร้อยละ 59.4 เชื่อว่าผู้ป่วยเป็นชาตาน แม่มด หรืออำนาจมืด ร้อยละ 87.6 เชื่อว่าผู้ป่วยควรเข้ารักษาตัวที่โรงพยาบาลเพราะเชื่อว่าสถานพยาบาลจะสามารถควบคุมผู้ป่วยได้ เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้สามารถใช้เป็นข้อมูลสำหรับการส่งเสริมความรอบรู้สุขภาพของนักศึกษาทั้งในประเทศซาอุดีอาระเบียและประเทศไทยได้ และ ไวรท์ และคณะ (Wright et al., 2005) ศึกษาความรอบรู้สุขภาพจิตในการจำแนกโรคทางสุขภาพจิตของนักศึกษาอายุ 18-25 ปี พบว่า นักศึกษาประมาณครึ่งหนึ่งหรือร้อยละ 58.4 มีความรอบรู้สามารถจำแนกโรคซึมเศร้าได้ ในขณะที่โรคจิต (Psychosis) นั้นมีนักศึกษาเพียงร้อยละ 33.6 เท่านั้นที่สามารถจำแนกได้ รัตนาเยเกและไฮด์ (Ratnayake & Hyde, 2019) พบว่า ปัจจัยย่อยของความรอบรู้สุขภาพจิตด้านการแสวงหาความช่วยเหลือนั้นมีความสัมพันธ์กับความผาสุกในระดับปานกลาง ($r = .419, p < .001$) ส่วน เบจเอน และคณะ (Bjørnsen, Espnes, Eilertsen, Ringdal & Moksnes, 2019) ความรอบรู้สุขภาพจิตของนักศึกษาด้านบวกมีความสัมพันธ์กับสถานะทางการเงินของครอบครัว ($r = .09, p < .01$) ความรู้สีกดดัน ($r = -.12, p < .01$) สถานสุขภาพ ($r = .17, p < .01$) และความผาสุกทางจิตใจ ($r = .17, p < .01$)

การศึกษาของ อาทติกาล และคณะ (Attygalle et al., 2017) ในวัยรุ่นประเทศศรีลังกา พบว่า วัยรุ่นในประเทศมีความรอบรู้ด้านปัญหาทางสุขภาพจิตสูง โดยพบว่า สามารถแยกอาการซึมเศร้า (Depress mood) ได้กว่าร้อยละ 82.2 อาการทางจิต (Psychosis) ร้อยละ 68.7 และอาการกลัวสังคม (Social phobia) ร้อยละ 62.3 นอกจากนี้วัยรุ่นกลุ่มนี้ยังมีการรับรู้รูปแบบการรักษาที่เป็นประโยชน์กับโรคทางสุขภาพจิตอยู่ในระดับดีและสามารถเทียบเคียงได้กับวัยรุ่นในหลาย

ประเทศ อาทิตยาลยังพบอีกว่า ความรอบรู้ด้านปัญหาทางสุขภาพจิตของวัยรุ่นนี้ ยังมีความสัมพันธ์กับระดับเศรษฐกิจสังคม (Socio economic) และรายได้ของครอบครัวอีกด้วย และระดับการศึกษาของพ่อและแม่ก็มีความสัมพันธ์กับความรอบรู้ด้านปัญหาทางสุขภาพจิตของวัยรุ่นเช่นกัน

นอกจากนี้ การศึกษาความรอบรู้สุขภาพจิตในนักศึกษาสหราชอาณาจักร พบว่า นักศึกษามีความรอบรู้สุขภาพจิตปานกลาง โดยนักศึกษาหญิงมีระดับความรอบรู้สุขภาพจิตสูงกว่าเพศชาย ($F=53.67, p<.01$) นักศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษามีระดับความรอบรู้สุขภาพจิตสูงกว่านักศึกษาระดับก่อนปริญญา นักศึกษาที่เคยเข้ารับการรักษาปัญหาทางสุขภาพจิตมีคะแนนความรอบรู้สุขภาพจิตสูงกว่ากลุ่มที่ไม่เคยเจ็บป่วยอย่างมีนัยสำคัญ ($F=59.72, p<.01$) และยังพบความสัมพันธ์ระหว่าง ความรอบรู้สุขภาพจิตและพฤติกรรมแสวงหาความช่วยเหลือในเรื่องทั่วไป (General help-seeking behavior) ($r=.123, p=.017$) แต่กลับไม่พบความสัมพันธ์ระหว่างความรอบรู้สุขภาพจิตกับความผาสุกทางจิตใจ ($r=.012, p=.812$) และความตึงเครียด ($r=.08, p=.118$) (Gorczynski et al., 2017) ซึ่งอาจเกิดปัจจัยแทรกซ้อนอื่นๆ ร่วม โดยเฉพาะปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมภายในมหาวิทยาลัย เช่น ความสมดุลของจำนวนกระบวนวิชาที่เรียน การสอบ เกรดและการประเมินผล การเรียน เป็นสิ่งที่สร้างความตึงเครียดในนักศึกษาได้ นอกจากนี้ ลักษณะโครงสร้างของชั้นเรียนที่แตกต่างกัน ภาระงานที่ได้รับมอบหมาย ตารางเรียน ความเครียดสถานะทางการเงิน และ นโยบายของมหาวิทยาลัย ก็อาจเป็นปัจจัยที่มีผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างความรอบรู้สุขภาพจิต หรือความผาสุกทางจิตใจ นอกจากนี้ การศึกษาความสัมพันธ์ของความรอบรู้สุขภาพจิต ความผาสุกทางจิตใจ และความเหงาในนักศึกษาระดับมหาวิทยาลัยของ ญีุ่ญรัฐกันส์แลนด์ ศรีวิชัย และคณะ (2564) ก็พบว่า ความรอบรู้สุขภาพจิต ความผาสุกทางจิตใจและความเหงามีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญ ($p< 0.001$) ดังที่ได้กล่าวไว้ว่า ความรอบรู้สุขภาพจิตเป็นทักษะที่สามารถส่งเสริมให้ดีขึ้นได้ ดังนั้น การส่งเสริมความรอบรู้สุขภาพจิตให้ครอบคลุมทั้ง 4 ด้าน ด้วยการให้ข้อมูล การสอน การจัดแหล่งบริการทางสุขภาพจิตเพื่อบรรเทาอารมณ์ด้านลบของนักศึกษา เช่น ความเหงา จะเป็นอีกแนวทางในการส่งเสริมความสมดุลของอารมณ์ ก่อเกิดเป็นความผาสุกทางจิตใจได้

ดังเช่นการศึกษาของ โจร์ม (Jorm, 2000) ที่ได้ดำเนินการส่งเสริมความรอบรู้สุขภาพจิตในออสเตรเลียมาตั้งแต่ปี 1995 และพบว่า ความรอบรู้สุขภาพจิตของประชากรเริ่มดีขึ้นตามลำดับ และครบทุกองค์ประกอบ การมีองค์ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพจิตที่ดี การได้รับการสนับสนุนจากสังคม และอายุที่เพิ่มขึ้น ยังสามารถร่วมทำนายความตั้งใจในการแสวงหาความช่วยเหลือทางจิตเวช และความต้องการเปิดเผยตัวตนว่าตนป่วยด้วยโรคหรืออาการทางจิตเวช (Intention to disclose the mental illness) (Rüsch et al., 2011) เช่นเดียวกับ แลงแลนด์ และคณะ (Langlands et al., 2008) ที่พบว่า บุคคลที่มีความรอบรู้สุขภาพจิต จะรับรู้ถึงสถานะปัญหาความเจ็บป่วยทางสุขภาพจิตของตนและคนรอบข้างได้ รู้จักแหล่งที่สามารถใช้เป็นแหล่งข้อมูลด้านสุขภาพจิต ความรู้เกี่ยวกับปัจจัยเสี่ยงต่างๆ รวมทั้งสาเหตุ การรักษาและการแสวงหาความช่วยเหลือเกี่ยวกับความผิดปกติทางจิตใจจากบุคลากรทางสุขภาพจิตได้

ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าความรอบรู้สุขภาพจิตมีความสัมพันธ์กับปัจจัยส่วนบุคคลหลายปัจจัย เช่น อายุ ระดับการศึกษา การสนับสนุนทางสังคมและเครือข่ายสังคม รวมทั้ง สถานะด้านสุขภาพด้วย บุคคลที่มีสถานะด้านสุขภาพที่สมบูรณ์จะทำให้มีพฤติกรรมและทักษะการช่วยเหลือตนเองที่ดี เช่น การออกกำลังกาย การพบปะผู้คน การเข้ารับบริการให้คำปรึกษา พฤติกรรมเหล่านี้จะเป็นปัจจัยส่งเสริมให้บุคคลมีความรอบรู้สุขภาพจิตที่เพียงพอได้ เช่นเดียวกับ ปราโมทย์ ถ่างกระโถก และคณะ (2563) ที่กล่าวว่า การมีปฏิสัมพันธ์กับสังคม สถานสุขภาพ รวมทั้งกิจกรรมทางสังคมจะเป็นแนวทางในการส่งเสริมความรอบรู้สุขภาพจิตได้

การส่งเสริมความรอบรู้สุขภาพจิต

จากการสำรวจความรอบรู้สุขภาพจิตนักศึกษามหาวิทยาลัย (ณัฐภรณ์ สันต์ศรีวิชัย และคณะ, 2564) พบว่า นักศึกษามีความรอบรู้สุขภาพจิตระดับปานกลาง จากการประเมินด้วยแบบสอบถามความรอบรู้สุขภาพจิต และจากข้อมูลส่วนบุคคลยังพบอีกว่า นักศึกษาร้อยละ 20.4 ไม่ทราบแหล่งขอรับการช่วยเหลือเบื้องต้นทางด้านสุขภาพเบื้องต้น ซึ่งใกล้เคียงกับการสำรวจของประเทศไทย ของ จรวยพร

ศรีศลักษณ์ (2551, อ้างใน พชร บอนคำ, 2560) พบว่า ผู้ป่วยโรคซึมเศร้าประมาณร้อยละ 10 เท่านั้นที่เข้าถึงการรักษา ในขณะที่ผู้ใช้สุราและเพียงร้อยละ 2.2 เท่านั้นที่เคยเข้ารับบริการคำปรึกษาจากบุคลากรทางสุขภาพจิต ในขณะที่ผู้ที่ป่วยส่วนใหญ่ไม่เข้าไม่ถึงการรักษา

ความรอบรู้สุขภาพจิตเป็นอีกปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมสุขภาพจิตแก่นักศึกษามหาวิทยาลัย เนื่องจากความรอบรู้สุขภาพจิตเป็นทักษะที่สามารถพัฒนาให้ดีขึ้นได้ นักวิชาการในมหาวิทยาลัย หรือหน่วยงานที่ดูแลด้านการพัฒนาคุณภาพนักเรียนนักศึกษา อาจใช้แนวคิดความรอบรู้สุขภาพจิตนี้เป็นแนวทางสำหรับการส่งเสริมสุขภาพจิต โดยการจัดหลักสูตรอบรม การจัดกิจกรรมหรือชั้นเรียนสำหรับการส่งเสริมทักษะความรอบรู้สุขภาพจิตให้กับนักศึกษา เพราะความรอบรู้สุขภาพจิตเป็นความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาสุขภาพจิตของตนเองและคนรอบข้าง เมื่อนักศึกษามีความรอบรู้สุขภาพจิตก็就会有ความตระหนักรู้ความเจ็บป่วย ความเสี่ยงต่อการเจ็บป่วย อาการเบื้องต้นที่ต้องแสวงหาหนทางสำหรับขอรับความช่วยเหลือ รวมทั้งเป็นการส่งเสริม ป้องกัน และให้การปฐมพยาบาลเบื้องต้นสำหรับความผิดปกติทางจิตใจด้วยตนเองภายใต้กระบวนการทางสุขภาพจิตที่เหมาะสมจากผู้เชี่ยวชาญ

การขาดความรอบรู้สุขภาพจิตจะเป็นปัจจัยที่ขัดขวางการแสวงหาความช่วยเหลือและการรักษาเบื้องต้น (Perry et al., 2014) ความรอบรู้สุขภาพจิตเป็นความรู้และความเชื่อของบุคคลที่ช่วยให้บุคคลเกิดความตระหนักและสามารถจัดการหรือป้องกันปัญหาสุขภาพจิตได้อย่างเหมาะสม รวมถึงมีความสามารถและทักษะในการให้การสนับสนุนและช่วยเหลือบุคคลรอบข้างที่มีปัญหาสุขภาพจิตได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ยังรวมถึงความสามารถในการรับรู้ความผิดปกติที่เป็นผลมาจากปัญหาสุขภาพจิตและแนวทางการรักษา มีความรู้เกี่ยวกับปัจจัยเสี่ยงและสาเหตุ มีความรู้เกี่ยวกับการแสวงหาข้อมูลด้านสุขภาพจิต การแสวงหาความช่วยเหลือจากจิตแพทย์ นักจิตวิทยา พยาบาล หรือบุคลากรด้านสุขภาพ และมีทัศนคติที่ส่งเสริมการตระหนักรู้และการแสวงหาความช่วยเหลือที่เหมาะสม

(Jorm et al., 1997; พัฒนรพี กมลานนท์, 2562) บุคคลที่มีข้อจำกัดด้านความรอบรู้สุขภาพจิตจะไม่สามารถเข้าใจความเจ็บป่วยทางสุขภาพจิต สัญญาณของความตึงเครียดของตนเองและคนรอบข้าง ซึ่งการไม่รู้รูตรงนี้จะไปขัดขวางกระบวนการแสวงหาความช่วยเหลือความผิดปกติทางจิตใจ นอกจากนี้การขาดความเข้าใจเกี่ยวกับสุขภาพจิตทั่วไปและความผิดปกติทางจิตใจนี้ยังเป็นปัจจัยที่นำไปสู่การไม่เข้าใจ และอาจสร้างความยากลำบากในการอยู่ร่วมกับผู้ที่ประสบปัญหาทางสุขภาพจิตได้ (Jorm et al., 2006; Kutcher, Wei & Coniglio, 2016; Mental Health Foundation, 2019) ความรอบรู้สุขภาพจิตเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างเสริมพลังให้บุคคลเข้าใจสุขภาพจิตของตนเองภายใต้ข้อมูลทางสุขภาพจิตที่ถูกต้อง การรู้ว่อาการไหนควรแสวงหาความช่วยเหลือและจะสามารถแสดงหาความช่วยเหลือจากแหล่งใด จะช่วยส่งเสริมและพัฒนากิจการจัดการตนเองในอนาคตได้ (Mental Health Foundation, 2019) ดังนั้นหากประชาชนได้รับการพัฒนาความรอบรู้ด้านสุขภาพจิตจะเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยป้องกันความผิดปกติทางจิตใจและความรุนแรงของโรคทางจิตเวชได้ (พัฒนรพี กมลานนท์, 2562) นอกจากนี้การส่งเสริมความรอบรู้สุขภาพจิต เช่น การส่งเสริมความรู้ ทักษะคติ ความเชื่อรวมทั้งพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพจิต การปรับเปลี่ยนความคิด ความเชื่อที่ผิดของนักศึกษาให้เกิดการพัฒนา การสอดแทรกความรู้เกี่ยวกับกลยุทธ์ในการช่วยเหลือทางสุขภาพจิตเบื้องต้น จะสามารถส่งผลให้ความรอบรู้สุขภาพจิตของนักศึกษาดีขึ้น ซึ่งหากได้รับการส่งเสริมที่ดี ความรอบรู้สุขภาพจิตของนักศึกษาจะเริ่มดีขึ้น ครอบคลุมองค์ประกอบ และเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมให้เกิดความผาสุกทางจิตใจและเป็นปัจจัยที่ช่วยลดความรู้สึกเหงาได้

นักศึกษาเป็นวัยที่สามารถดูแลสุขภาพจิตตนเองได้หากมีความรอบรู้สุขภาพจิต ดังนั้นอาจใช้แนวคิดของจอร์ม (Jorm, 2000) โอคอนเนอร์ (O'Connor & Casey, 2015) ดิอาส (Dias et al., 2018) แคมโปส (Campos et al., 2016) และศรีประไพ อินทร์ชัยเทพ (2561) มาประยุกต์ใช้สำหรับการส่งเสริมความรอบรู้สุขภาพจิตในทุกองค์ประกอบประกอบด้วย

1. การให้ข้อมูลและส่งเสริมความรอบรู้สุขภาพจิตด้านความรู้เกี่ยวกับปัญหาสุขภาพจิต เป็นการส่งเสริมให้นักศึกษาศึกษาสามารถเข้าใจถึงลักษณะความผิดปกติทางจิตใจ สาเหตุ ปัจจัยเสี่ยงและสาเหตุของการเจ็บป่วยของความผิดปกติทางจิตใจ โดยเฉพาะอาการที่พบได้บ่อยทางสุขภาพจิต เช่น อาการซึมเศร้าหม่นหมองใจ และอาการอื่นๆ ที่เชื่อมโยงกับอาการซึมเศร้า อาการทางจิต เช่น อาการหลงผิด การเห็นภาพหลอนหรือได้ยินเสียงที่ผู้อื่นไม่ได้ยิน เป็นต้น เพื่อให้ได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสุขภาพจิตมากขึ้นและนำความรู้ที่ได้ไปใช้ชีวิตประจำวันรวมถึงการเข้ารับการตรวจและเข้ารับการรักษาอย่างทันถ่วงที

2. การให้ข้อมูลและส่งเสริมความรอบรู้สุขภาพจิตด้านความเชื่อที่ผิดเกี่ยวกับปัญหาสุขภาพจิต ความผิดปกติทางจิตเจ้านั้นสามารถเกิดขึ้นได้กับทุกเพศทุกวัย หากใช้ตราบาปที่น่ารังเกียจ พฤติกรรมที่นักเรียนนักศึกษาปฏิบัติมาหลายพฤติกรรมอาจส่งผลเสียต่อสุขภาพจิต เช่น การใช้สารเสพติด การดื่มแอลกอฮอล์ ความเครียด การขจัดความเชื่อที่ผิดเกี่ยวกับสุขภาพจิตและความผิดปกติทางจิตใจ เป็นแนวทางพัฒนาให้นักศึกษามีความทัศนคติที่ดีต่อการเจ็บป่วยและผู้ป่วย เมื่อนักเรียนนักศึกษามีทัศนคติที่ดีและลดความเชื่อที่ผิดต่อความเจ็บป่วยทางสุขภาพจิต จะส่งผลให้มีพฤติกรรมในการหลีกเลี่ยงปัจจัยเสี่ยงซึ่งจะทำให้มีภาวะสุขภาพจิตที่ดีขึ้นได้

3. การให้ข้อมูลและส่งเสริมความรอบรู้สุขภาพจิตด้านการรู้และพฤติกรรมในการแสวงหาแหล่งขอรับความช่วยเหลือทางสุขภาพจิตเบื้องต้น แนวทางนี้เป็น การส่งเสริมให้นักเรียนนักศึกษาได้รู้จักแหล่งให้การช่วยเหลือทางสุขภาพจิตเบื้องต้น ทั้งจากหน่วยงานทางสุขภาพจิต และบุคลากรทางสุขภาพจิต เช่น การปรึกษาสายด่วนสุขภาพจิต การเข้าพบบุคลากรทางสุขภาพจิต ทั้งจิตแพทย์ พยาบาลจิตเวช นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ เก็บเรื่องราวหรือปัญหาไว้ในใจ นอกจากนี้การหาแหล่งสนับสนุนทางสังคม เช่น การได้พูดคุยเรื่องราวทางจิตใจกับเพื่อน เพื่อนร่วมงาน คนใกล้ชิดและคนในครอบครัว เป็นต้น เมื่อนักเรียนนักศึกษาที่

มีความรอบรู้สุขภาพจิตจะทราบแหล่งขอรับความช่วยเหลือทางสุขภาพจิตเบื้องต้นได้

4. การให้ข้อมูลและส่งเสริมความรอบรู้สุขภาพจิตด้านกลยุทธ์สำหรับช่วยเหลือตนเองได้อย่างเหมาะสม การให้ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมในการดูแลสุขภาพจิตตนเองเบื้องต้น เพื่อป้องกันและลดความรุนแรงของความผิดปกติทางจิตใจที่เผชิญ เช่น การหากิจกรรมที่เพลิดเพลินใจ การทำงานอดิเรก การออกกำลังกาย การรับประทานอาหาร และวิธีการลดความเครียดด้วยตนเอง อาจจะใช้การฝึกผ่อนคลายกล้ามเนื้อ เพราะกายและจิตเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงกัน เมื่อกล้ามเนื้อร่างกายผ่อนคลายก็จะส่งผลให้จิตใจและอารมณ์เกิดการผ่อนคลายตามไปด้วย

ความรอบรู้สุขภาพจิตเป็นทักษะสำคัญสำหรับการส่งเสริมสุขภาพจิตในทุกกลุ่มวัย โดยเฉพาะนักศึกษาที่เป็นวัยที่สามารถดูแลสุขภาพจิตตนเองได้หากมีความรอบรู้สุขภาพจิตที่เหมาะสม องค์กรหรือหน่วยงานที่ดูแลคุณภาพนักศึกษาหรือดูแลสุขภาพจิตกลุ่มนี้ อาจใช้แนวคิดความรอบรู้สุขภาพจิตนี้สำหรับดำเนินการส่งเสริมสุขภาพจิตแก่นักศึกษาในความดูแล เมื่อนักศึกษามีความรู้เกี่ยวกับสุขภาพจิต มีทัศนคติที่ดีต่อการรักษา และมีพฤติกรรมสุขภาพจิตที่พึงประสงค์ ก็จะสามารถดูแลสุขภาพจิตตนเองและผู้ใกล้ชิดได้

สรุป

ปัญหาสุขภาพจิตในทุกกลุ่มวัยเป็นปัญหาสำคัญของการสาธารณสุข และมีความสัมพันธ์กับลักษณะการดำเนินชีวิตตั้งแต่กำเนิด พัฒนาการแต่ละช่วงวัย การเลี้ยงดู วิถีชีวิตในวัยเด็กและวัยรุ่น โดยเฉพาะในนักเรียนนักศึกษา ซึ่งเป็นวัยมีความอ่อนไหวกับวิถีการดำเนินชีวิตที่พลิกผัน เปลี่ยนแปลงและซับซ้อนมากขึ้น โดยพบว่าร้อยละ 10 ของประชากรชาวไทยกำลังเป็นทุกข์ทรมานจากปัญหาทางสุขภาพจิต โดยเฉพาะความผิดปกติทางอารมณ์ แต่มีเพียงร้อยละ 10 เท่านั้นที่เข้าถึงบริการทางสุขภาพจิต เช่นเดียวกับกับนักเรียนนักศึกษาที่พบว่าร้อยละ 10.6 กำลังรับการรักษาทางสุขภาพจิต นอกจากนี้ยังพบว่านักเรียนนักศึกษาร้อยละ 20.4 ไม่ทราบแหล่งขอรับการช่วยเหลือทางสุขภาพจิตใดๆ ดังนั้นการดำเนินงานส่งเสริม

สุขภาพจิตและการให้ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการรักษาเบื้องต้น และแหล่งสนับสนุน หรือขอรับความช่วยเหลือทางสุขภาพจิตจึงมีความจำเป็น เพราะความเจ็บป่วยทางสุขภาพจิตที่ไม่ได้รับการบำบัดรักษาตั้งแต่เริ่มป่วย จะส่งผลให้การพยากรณ์โรค แย่ลงเมื่ออายุเพิ่มขึ้น การดำเนินการเชิงรุกด้านความรอบรู้สุขภาพจิตจึงเริ่มเข้ามา บทบาทมากขึ้นในการส่งเสริมสุขภาพจิตให้กับนักเรียนนักศึกษาในหลายประเทศ

ความรอบรู้สุขภาพจิตเป็นแนวคิดที่พัฒนามาจากแนวคิดความรอบรู้ด้านสุขภาพ เป็นปัจจัยที่สามารถส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมสุขภาพจิตที่พึงประสงค์ เพราะความรอบรู้สุขภาพจิต เป็นทักษะการรับรู้และมีเจตคติที่ดีต่อสุขภาพจิต ที่ทำให้บุคคลสามารถจัดการและป้องกันการเกิดปัญหาสุขภาพจิตได้ นักเรียนนักศึกษาที่มีความรอบรู้สุขภาพจิตที่เหมาะสมจะรู้และเข้าใจถึงปัญหาทางสุขภาพจิตของตนเองและคนรอบข้าง สามารถแสวงหาความช่วยเหลือหรือให้ความช่วยเหลือเบื้องต้นได้อย่างเหมาะสมสำหรับปัญหาทางสุขภาพจิตที่พบ ความรอบรู้สุขภาพจิต ประกอบด้วยความรอบรู้สุขภาพจิต 4 ด้าน คือ 1) ด้านความรอบรู้สุขภาพจิตด้านความรู้เกี่ยวกับปัญหาสุขภาพจิต 2) ด้านความรอบรู้สุขภาพจิตด้านความเชื่อที่ผิดเกี่ยวกับปัญหาสุขภาพจิต 3) ด้านความรอบรู้สุขภาพจิตด้านการรู้และพฤติกรรมในการแสวงหาแหล่งขอรับความช่วยเหลือทางสุขภาพจิตเบื้องต้น และ 4) ด้านความรอบรู้สุขภาพจิตด้านกลยุทธ์สำหรับช่วยเหลือตนเองได้อย่างเหมาะสม แต่กลับพบว่าการศึกษาความรอบรู้สุขภาพจิตยังมีอย่างจำกัด แต่ความรอบรู้สุขภาพจิตเป็นทักษะที่สามารถส่งเสริมให้ดีขึ้นได้ การดำเนินงานอาจทำการสำรวจและส่งเสริมความรอบรู้สุขภาพจิตให้ครอบคลุมทั้ง 4 ด้าน เพื่อให้แก่นักเรียนนักศึกษามีความรอบรู้สุขภาพจิตที่ดีและสามารถส่งต่อความรอบรู้สุขภาพจิตให้แก่คนรอบข้างได้

หน่วยงานที่ดูแลด้านการพัฒนาคุณภาพนักเรียนนักศึกษาสามารถใช้แนวคิดความรอบรู้สุขภาพจิตให้เป็นประโยชน์ในการส่งเสริมสุขภาพจิต เพราะความรอบรู้สุขภาพจิตเป็นทักษะและเป็นปัจจัยกำหนดสุขภาพ และมีความสัมพันธ์กับปัจจัยกำหนดสุขภาพด้านอื่นๆ เช่น ความผาสุกทางจิตใจ คุณภาพชีวิต ความสมดุลของอารมณ์ทั้งทางด้านบวกและอารมณ์ทางลบ สถานะด้านสุขภาพได้อีกทางหนึ่ง

เอกสารอ้างอิง

- กรมสุขภาพจิต. (2560, กรกฎาคม, 22). 'กรมสุขภาพจิต' รุกเข้าหาชุมชน
วางรากฐานสุขภาพจิตดีทุกกลุ่มวัย สู่การยกระดับเป็น 'Smart Citizen'.
มติชน, 5.
- ณัฐภรณ์ สันต์ ศรีวิชัย, วราภรณ์ บุญเชียง และ พิมพ์ชนก เครือสุคนธ์. (2564).
ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้สุขภาพจิต ความผาสุกทางจิตใจ และ
ความเหงาในนักศึกษามหาวิทยาลัยเชียงใหม่. *มนุษยศาสตร์สาร*, 22(1),
143-161.
- นุสราน นามเดช, พเยาว์ พงษ์ศักดิ์ชาติ และ อรทัย สงวนพรรค. (2560). ความรอบรู้
ทางสุขภาพจิตของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดสระบุรี.
วารสารการพยาบาลและการศึกษา, 11(3), 125-138.
- ปราโมทย์ ถ่างกระโทก, ณัฐชา พลาชีวะ, วินัย ไตรนาทวัลย์ และ บุญประดิษฐ์, ป.
(2563). ความรอบรู้ด้านสุขภาพจิต: แนวคิดและการประยุกต์ใช้สำหรับ
การป้องกันปัญหาสุขภาพจิตในผู้สูงอายุ. *เชียงใหม่เวชสาร*, 53(3),
163-172.
- พัชรี บ่อนคำ. (2560). วิจัยชี้ "จิตเวช" ยังพบช่องว่างของการเข้าถึงบริการ.
สืบค้นจาก <https://www.thaihealth.or.th/Content/38395>
- พัฒนร์พี กมลานนท์. (2562). แนะนำความรู้สุขภาพจิต ปชช. 4 เรื่องหลัก
ช่วยลดป่วยจิต-ฆ่าตัวตาย. สืบค้นจาก <https://www.thaihealth.or.th/Content/50739-แนะนำความรู้สุขภาพจิต%20>.
- พันธุ์ภา กิตติรัตนไพบูลย์, นพพร ตันติรังสี, วรวรรณ จุฑา, อธิป ตันอารีย์,
ปทานนท์ ขวัญสนิท, สาวิตรี อักษรณรงค์กรชัย และคณะทำงานสำรวจ
ระบาดวิทยาสุขภาพจิตของคนไทยระดับชาติ. (2559). *ความทุกข์ของโรค
จิตเวชและปัญหาสุขภาพจิต : การสำรวจระบาดวิทยาสุขภาพจิตของคน
ไทยระดับชาติ ปี พ.ศ. 2556*. กรุงเทพฯ: ปิยอนด์พับลิชชิ่ง.

- โรงพยาบาลจิตเวชนครราชสีมาราชสีมาราชนครินทร์. (2561). นโยบายกรมสุขภาพจิต ปี62-63. สืบค้นจาก <https://www.jvkorat.go.th/th/?p=1269>.
- ศิริรัตน์ คุปติวุฒิ. (2545). *จิตวิทยาครอบครัว การให้การปรึกษาครอบครัวและครอบครัวบำบัดเบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์.
- ศรีประไพ อินทร์ชัยเทพ, สิริอร พัวศิริ, มณีรัตน์ พันธุ์สวัสดิ์, ประภาศรี ทุมมีผล, และ วินัย รอบคอบ. (2561). การพัฒนาตัวบ่งชี้การรู้เท่าทันสุขภาพจิต สำหรับประชาชนทั่วไป. *วารสารวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี อุดรดิตถ์*, 10(2), 97-109.
- สมภพ เรืองตระกูล. (2557). *ตำราจิตเวชศาสตร์*. กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์.
- สาวิณี ยศสอน. (2564). *ความรอบรู้สุขภาพจิตในนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครเชียงใหม่: การค้นคว้าแบบอิสระหลักสูตร สาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต, คณะสาธารณสุขศาสตร์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่*.
- Attygalle, U. R., Perera, H., & Jayamanne, B. D. W. (2017). Mental health literacy in adolescents: ability to recognise problems, helpful interventions and outcomes. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health*, 11(1), 38.
- Bjørnsen, H. N., Espnes, G. A., Eilertsen, M.-E. B., Ringdal, R., & Moksnes, U. K. (2019). The Relationship Between Positive Mental Health Literacy and Mental Well-Being Among Adolescents: Implications for School Health Services. *The Journal of School Nursing*, 35(2), 107-116.
- Campos, L., Dias, P., Palha, F., Duarte, A., & Veiga, E. (2016). Development and Psychometric Properties of a New Questionnaire for Assessing Mental Health Literacy in Young People. *Universitas Psychologica*, 15(2), 61-72.

- Coles, M. E., Ravid, A., Gibb, B., George-Denn, D., Bronstein, L. R., & McLeod, S. (2016). Adolescent Mental Health Literacy: Young People's Knowledge of Depression and Social Anxiety Disorder. *Journal of Adolescent Health, 58*(1), 57-62.
- Dias, P., Campos, L., Almeida, H., & Palha, F. (2018). Mental Health Literacy in Young Adults: Adaptation and Psychometric Properties of the Mental Health Literacy Questionnaire. *International Journal of Environmental Research and Public Health, 15*(7), 1318.
- Doyle, E., O'Sullivan, S., Nearchou, F., & Hennessy, E. (2017). An exploration of mental health literacy in relation to depression in secondary school pupils. *Journal of Education and Training, 4*(2), 1-13.
- Gorczynski, P., Sims-schouten, W., Hill, D., & Wilson, J. C. (2017). Examining mental health literacy, help seeking behaviours, and mental health outcomes in UK university students. *The Journal of Mental Health Training, Education and Practice, 12*(2), 111-120.
- Jorm, A. F. (2000). Mental health literacy. Public knowledge and beliefs about mental disorders. *The British Journal of Psychiatry, 177*, 396-401.
- Jorm, A. F., Barney, L. J., Christensen, H., Highet, N. J., Kelly, C. M., & Kitchener, B. A. (2006). Research on mental health literacy: what we know and what we still need to know. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry, 40*(1), 3-5.

- Jorm, A. F., Korten, A. E., Jacomb, P. A., Christensen, H., Rodgers, B., & Pollitt, P. (1997). "Mental health literacy": a survey of the public's ability to recognise mental disorders and their beliefs about the effectiveness of treatment. *Medical Journal of Australia*, 166(4), 182-186.
- Kickbusch, I. (2017). Health Literacy-Stepping Up Impact. Paper presented at the WHO Meeting Geneva 2017, Global Health Centre, Graduate Institute Geneva. Retrieved from https://www.who.int/global-coordination-mechanism/working-groups/hl_kickbusch.pdf
- Kutcher, S., Wei, Y., & Coniglio, C. (2016). Mental Health Literacy: Past, Present, and Future. *Canadian journal of psychiatry. The Canadian Journal of Psychiatry (La Revue canadienne de psychiatrie)*, 61(3), 154-158.
- Langlands, R. L., Jorm, A. F., Kelly, C. M., & Kitchener, B. A. (2008). First aid for depression: a Delphi consensus study with consumers, carers and clinicians. *Journal of Affective Disorders*, 105(1-3), 157-165.
- Link, B. G., Yang, L. H., Phelan, J. C., & Collins, P. Y. (2004). Measuring Mental Illness Stigma. *Schizophrenia Bulletin*, 30(3), 511-541.
- Mahfouz, M. S., Aqeeli, A., Makeen, A. M., Hakami, R. M., Najmi, H. H., Mobarki, A. T., . . . Ageel, O. A. (2016). Mental Health Literacy Among Undergraduate Students of a Saudi Tertiary Institution: A Cross-sectional Study. *Mental illness*, 8(2), 35-39.
- Melas, P. A., Tartani, E., Forsner, T., Edhborg, M., & Forsell, Y. (2013). Mental health literacy about depression and schizophrenia among adolescents in Sweden. *European Psychiatry*, 28(7), 404-411.

- Mental Health Foundation. (2019). Mental Health Literacy. Retrieved from <https://www.mentalhealth.org.uk/a-to-z/m/mental-health-literacy>.
- O'Connor, M., & Casey, L. (2015). The Mental Health Literacy Scale (MHLS): A new scale-based measure of mental health literacy. *Psychiatry Research*, 229(1-2), 511-516.
- O'Connor, M., Casey, L., & Clough, B. (2014). Measuring mental health literacy--a review of scale-based measures. *Journal of Mental Health*, 23(4), 197-204.
- Perry, Y., Petrie, K., Buckley, H., Cavanagh, L., Clarke, D., Winslade, M., . . . Christensen, H. (2014). Effects of a classroom-based educational resource on adolescent mental health literacy: a cluster randomized controlled trial. *The Journal of Adolescence*, 37(7), 1143-1151.
- Ratnayake, P., & Hyde, C. (2019). Mental Health Literacy, Help-Seeking Behaviour and Wellbeing in Young People: Implications for Practice. *The Educational and Developmental Psychologist*, 36, 16-21.
- Reavley, N. J., & Jorm, A. F. (2011). Recognition of mental disorders and beliefs about treatment and outcome: findings from an Australian national survey of mental health literacy and stigma. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 45(11), 947-956.
- Rice, F., Eyre, O., Riglin, L., & Potter, R. (2017). Adolescent depression and the treatment gap. *The Lancet Psychiatry*, 4(2), 86-87.

- Rüegg, R., & Abel, T. (2019). The relationship between health literacy and health outcomes among male young adults: exploring confounding effects using decomposition analysis. *International Journal of Public Health*.
- Rüsch, N., Evans-Lacko, S. E., Henderson, C., Flach, C., & Thornicroft, G. (2011). Knowledge and attitudes as predictors of intentions to seek help for and disclose a mental illness. *Psychiatric services*, 62(6), 675-678.
- Schulze, B., Richter-Werling, M., Matschinger, H., & Angermeyer, M. C. (2003). Crazy? So what! Effects of a school project on students' attitudes towards people with schizophrenia. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 107(2), 142-150.
- Subudhi, C., Srinivasan, P., & Mohapatra, B. (2018). Mental Health Literacy among University Students. *American Journal of Educational Research*, 6(4), 365-369.
- Wright, A., Harris, M. G., Wiggers, J. H., Jorm, A. F., Cotton, S. M., Harrigan, S. M., . . . McGorry, P. D. (2005). Recognition of depression and psychosis by young Australians and their beliefs about treatment. *Medical Journal of Australia*, 183(1), 18-23.
- Wu, Q., Luo, X., Chen, S., Qi, C., Long, J., Xiong, Y., . . . Liu, T. (2017). Mental health literacy survey of non-mental health professionals in six general hospitals in Hunan Province of China. *PLoS One*, 12(7), e0180327-e0180327.

เงื่อนไขและผลกระทบของภาวะหมดไฟในผู้ให้การช่วยเหลือเด็กถูกทารุณกรรม

Conditions and Impacts of Burnout in Child Protective Service Workers

Received 30 June, 2021
Revised 29 July, 2021
Accepted 3 August, 2021

ภิญญา ประเสริฐสม¹
Pinya Prasertsom²
แสงเดือน ยอดอัญมณีวงศ์³
Saengduean Yotanyamaneewong⁴

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบกรณีศึกษา เพื่อศึกษาเงื่อนไขและผลกระทบจากภาวะหมดไฟของผู้ให้การช่วยเหลือเด็กถูกทารุณกรรม โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง เป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 5 คน ได้แก่ เจ้าหน้าที่หน่วยงานสังคมสงเคราะห์รัฐบาลและเอกชนที่มีภาวะหมดไฟสูง มีประสบการณ์ทำงานช่วยเหลือเด็กถูกทารุณกรรมมากกว่า 1 ปี เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก ตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า และวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา

จากการศึกษาพบเงื่อนไขที่ก่อภาวะหมดไฟในผู้ให้การช่วยเหลือเด็ก คือ 1) เงื่อนไขส่วนบุคคล จากบุคลิกภาพ เจตคติ การศึกษา ประสบการณ์ทำงาน และครอบครัว 2) เงื่อนไขแวดล้อมในการทำงาน จากสถานที่ทำงานไม่เหมาะสม ลักษณะงานที่รับผิดชอบเป็นการช่วยเหลือเด็กถูกทารุณกรรม ปริมาณงานมากเกินไปและรับผิดชอบสูง และบทบาทซับซ้อน สัมพันธภาพระหว่างบุคคล และระบบการบริหารองค์กร จากระบบบริหารและผู้บริหารไม่สนับสนุนการทำงาน ไม่มีความก้าวหน้าในตำแหน่งงานและ

¹ นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาจิตวิทยาการปรึกษา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เชียงใหม่ ประเทศไทย

Email: pinyap.kay@gmail.com

² Master's degree Student of Counseling Psychology, Faculty of Humanities, Chiang Mai University, Chiang Mai, Thailand

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์ประจำภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เชียงใหม่ ประเทศไทย

Email: saengduean.y@cmu.ac.th

⁴ Assistant Professor Dr., Lecturer of Department of Psychology, Faculty of Humanities, Chiang Mai University, Chiang Mai, Thailand

คำตอบแทนน้อย บุคลากรไม่เพียงพอและขาดการดูแลจิตใจบุคลากร จากเงื่อนไขดังกล่าวข้างต้นมีส่วนทำให้ผู้ให้การช่วยเหลือเด็กที่ทำงานใกล้ชิดเด็กถูกทารุณกรรมขาดความพึงพอใจและขาดแรงจูงใจในการทำงาน ภาวะหมดไฟในผู้ให้การช่วยเหลือเด็กซึ่งจะมีผลกระทบต่อไป 1) ผู้ให้การช่วยเหลือเด็กในด้านสุขภาพร่างกาย สุขภาพจิต และพฤติกรรม ซึ่งเสี่ยงต่อภาวะซึมเศร้า และความเหนื่อยล้าในการเห็นอกเห็นใจ 2) ผู้เกี่ยวข้อง คุณภาพการให้บริการเด็กลดลง มีปัญหาความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน และครอบครัวมีปัญหาสัมพันธภาพ 3) องค์กรได้คุณภาพงานลดลงและเสียบุคลากรที่มีคุณภาพไป

คำสำคัญ: เงื่อนไข, ผลกระทบ, ภาวะหมดไฟ, ผู้ให้การช่วยเหลือเด็กถูกทารุณกรรม

Abstract

This research applies a qualitative research case study method aiming to study the conditions and impacts of burnout of child protective service workers. Purposive sampling has been used in this study. The key Informants consist of five high burnout score child protective services workers in public and private child welfare organizations who have experience of working with abused children for more than a year. Data was collected through in-depth interviews and participant observation. Triangulation was used as a validation through content analysis.

The results reveal that the conditions of burnout in child protective service workers are 1) personal conditions including personality, attitude, education, work experiences, and family, and 2) work conditions including workplace, job functions related to working towards helping child abuse, workload and high responsibility, and conflict of roles, personal relationship, and organizational system in which the system and manager do not support this job, lack of career advancement and low pay, and lack of crew front line

and miss encourage staff. As mentioned above, these conditions result in a lack of work satisfaction and motivation among children protective service workers. Burnout of child protective service workers will affect 1) the physical and mental health and behaviors of workers who help abused children as they risk depression and are experiencing compassion fatigue, 2) abused children who might receive a lower quality of services, and colleagues and family members who are experiencing relationship problems with workers, and 3) organizations that would receive a lower quality of work and lose efficient workers.

Keywords: Conditions, Impacts, Burnout, Child protective service workers

บทนำ

จากสถานการณ์การทารุณกรรมเด็กของประเทศไทยที่ยังคงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง แม้จะมีกฎหมายในการคุ้มครองเด็กและลงโทษผู้กระทำแล้วก็ตาม แต่ยังพบเด็กถูกทารุณกรรมถึงเกือบร้อยละ 44.86 จากรายงานข้อมูลเด็กและสตรี ซึ่งถูกกระทำความรุนแรงในปี 2558 (กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2559) สถานแรกรับ สถานสงเคราะห์ สถานคุ้มครองสวัสดิภาพ และองค์กรเอกชนที่ดำเนินงานเกี่ยวกับเด็ก ส่วนหนึ่งต้องมีการปรับตัวดิ้นรน บำบัดรักษาทั้งด้านร่างกายและจิตใจแก่เด็กที่เข้ารับการคุ้มครอง โดยผู้ให้การช่วยเหลือเด็กต้องมีคุณสมบัติเฉพาะตำแหน่ง มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงาน ได้แก่ นักสังคมสงเคราะห์ นักจิตวิทยา พยาบาล และพี่เลี้ยง มีหน้าที่ให้บริการในด้านสังคม ร่างกาย จิตใจ กฎหมาย การศึกษา เป็นต้น รวมถึงทำหน้าที่อื่นตามที่ได้รับมอบหมาย และยังต้องเป็นแบบอย่างที่ดีแก่เด็ก มีความเมตตาต่อเด็กอย่างเสมอภาค และปฏิบัติตามระเบียบที่หน่วยงานกำหนด (สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2547) ผู้ให้การช่วยเหลือเด็กถูกทารุณกรรมในหน่วยงานเหล่านี้จึงมีภาระงานที่ต้องรับผิดชอบตามหน้าที่ของตน และงานอื่นๆ อีกค่อนข้างมาก เจ้าหน้าที่ภายใต้กรม

กิจการเด็กและเยาวชน ซึ่งทำหน้าที่ในการดูแลและคุ้มครองเด็กจากการทารุณกรรมทุกรูปแบบ ให้การช่วยเหลือผู้ประสบปัญหาทางสังคม OSCC (One Stop Crisis Center) ตลอด 24 ชั่วโมง โดยไม่มีวันหยุด เพื่อรับเรื่องราวร้องทุกข์ และช่วยเหลือให้ได้อย่างรวดเร็ว มีการประสานงานระหว่างหน่วยงานรัฐและองค์กรเอกชนในการช่วยเหลือและส่งต่อในการคุ้มครองและฟื้นฟู เพื่อรอส่งกลับครอบครัวหรือประสานส่งต่อให้อยู่ในสถานสงเคราะห์ สถานคุ้มครองสวัสดิภาพในกรณีที่ไม่สามารถกลับคืนสู่ครอบครัวได้ (สำนักส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมและการมีส่วนร่วม, ม.ป.ป.)

ภาวะหมดไฟหรือภาวะเหนื่อยหน่ายในการทำงาน เป็นความเหนื่อยล้าด้านจิตใจเรื้อรังที่เกิดขึ้นได้บ่อยในผู้ประกอบอาชีพที่มีการปฏิสัมพันธ์ทางอารมณ์สูงกับกลุ่มคน ภาวะหมดไฟมี 3 องค์ประกอบ คือ ความอ่อนล้าทางอารมณ์ การลดความเป็นบุคคลในผู้อื่น และการลดความสำเร็จส่วนบุคคล ความอ่อนล้าทางอารมณ์เป็นการขาดพลังทางอารมณ์และความเห็นอกเห็นใจ ซึ่งมาจากความเครียดและความอัดอั้นใจของบุคคล และการเรียกร้องเกี่ยวกับงาน การลดความเป็นบุคคลเป็นความรู้สึกเฉยชา ความสนใจในการทำงานลดลง และแสดงทัศนคติทางลบต่องานหรือผู้อื่น การลดความสำเร็จส่วนบุคคลเกิดขึ้นเมื่อบุคคลรู้สึกว่าได้สร้าง ความแตกต่างหรือความพยายามเกี่ยวกับการทำงานไม่ได้ผล (Maslach & Jackson, 1981) เป็นเรื่องธรรมดาที่ภาวะหมดไฟจะเกิดขึ้นในกลุ่มผู้มีอาชีพในการให้ความช่วยเหลือ โดยเฉพาะผู้ปฏิบัติงานบริการด้านสังคมหรือบริการด้านสุขภาพ ต้องตอบสนองความต้องการที่หลากหลายของผู้รับบริการและเผชิญกับภาระงานที่ล้นมือ (Maslach, Schaufeli & Leiter 2001), (วิลเลียมส์, 2550) ภาวะหมดไฟเป็นปัญหาสำคัญในหน่วยงานให้ความช่วยเหลือเด็ก เพราะภาวะหมดไฟเป็นผลพวงจากความเครียดในการทำงานแบบเอาจริงเอาจัง และใช้เวลาการทำงานที่ไม่แน่นอน แล้วยังถูกระบุหลายครั้งว่าเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานในหน่วยงานสังคมสงเคราะห์เด็กเป็นกลุ่มที่เสี่ยงต่อการมีภาวะหมดไฟเป็นพิเศษ (Daley, 1979)

การศึกษาภาวะหมดไฟหรือความเหนื่อยหน่ายจากการทำงานในฐานข้อมูลงานวิจัยของไทย ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาเชิงปริมาณในกลุ่มผู้ให้บริการทางสุขภาพและครู ผู้วิจัยจึงสนใจในการศึกษาเงื่อนไขและผลกระทบจากภาวะหมดไฟในผู้ให้การช่วยเหลือเด็กถูกทารุณกรรม ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่ทำงานใกล้ชิดกับเด็กในบ้านพักเด็กหรือสถานสงเคราะห์ โดยมีเป้าหมายเฉพาะในการช่วยเหลือเด็กถูกทารุณกรรมที่อยู่ในเขตพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อทำความเข้าใจและทราบถึงเงื่อนไขและผลกระทบจากภาวะหมดไฟในผู้ให้การช่วยเหลือเด็กถูกทารุณมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาเงื่อนไขและผลกระทบจากภาวะหมดไฟของผู้ช่วยเหลือเด็กถูกทารุณกรรม

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) แบบกรณีศึกษา (Case study) ใช้การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง จำนวน 5 คน เป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก จากผู้ให้การช่วยเหลือเด็กถูกทารุณกรรมในหน่วยงานสังคมสงเคราะห์รัฐบาลหรือเอกชนในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อให้ได้ข้อมูลครบถ้วน และตรงตามสิ่งที่อยู่ในความสนใจ ซึ่งมีเกณฑ์กำหนดไว้ดังนี้ 1) เป็นเจ้าหน้าที่ให้ความช่วยเหลือเด็กในหน่วยงานสังคมสงเคราะห์ด้านเด็ก ได้แก่ นักสังคมสงเคราะห์ นักจิตวิทยา พี่เลี้ยง และตำแหน่งอื่นซึ่งมีหน้าที่ในการช่วยเหลือเด็กถูกทารุณกรรม 2) มีภาวะหมดไฟอยู่ในระดับสูง โดยผู้ที่มีภาวะหมดไฟสูงจะมีคะแนนจากแบบวัดภาวะหมดไฟด้านความอ่อนล้าทางอารมณ์และด้านการลดความเป็นบุคคลสูง และด้านความสำเร็จส่วนบุคคลต่ำ 3) มีประสบการณ์ทำงานเกี่ยวกับเด็กถูกทารุณกรรมมากกว่า 1 ปี เมื่อผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้มีการสอบถามความคิดเห็น ความรู้สึก และพฤติกรรมในการทำงานเพิ่มเติมว่ามีความสอดคล้องกับอาการของภาวะหมดไฟหรือไม่ แล้วจึงเชิญชวนเข้าร่วมการวิจัย และการวิจัยนี้ได้รับการรับรองการพิจารณาจริยธรรมโครงการวิจัยจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (CMUREC No. 62/042)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามข้อมูลส่วนบุคคล และแบบวัดภาวะหมดไฟในการคัดกรอง ซึ่งพัฒนาโดย ปรารธนา เล็กสมบุรณ์ (2554) เครื่องบันทึกเสียงและสมุดบันทึก

เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ครั้งละ 60-90 นาที มีการอธิบายวัตถุประสงค์การวิจัย รายละเอียดการวิจัย การพิทักษ์สิทธิ์ และการขอลงนามความยินยอมจากผู้เข้าร่วมวิจัย

ใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Data triangulation) โดยการเก็บข้อมูลจากผู้ให้การช่วยเหลือเด็กที่มีบทบาทหน้าที่และสถานที่แตกต่างกัน เก็บข้อมูลจากรวบรวมการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกต และการศึกษาเอกสาร มีการตรวจสอบผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และอาจารย์ด้านการวิจัยคุณภาพ

การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) และคำนึงถึงบริบทของข้อมูล โดยนำข้อมูลมาถอดความแบบคำต่อคำ (Verbatim) เป็นบทสนทนาแบบตัวอักษร อ่านบทสนทนาซ้ำหลายๆ รอบเพื่อให้เกิดความเข้าใจ จับประเด็นการสนทนาแล้วกำหนดความหมาย และจัดกลุ่มตามประเภท วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการถอดรหัสข้อความ (Coding) จัดกลุ่มข้อมูลที่มีลักษณะเดียวกันให้รหัส แล้วรวบรวมเชื่อมโยงสร้างเป็นประเด็นหลัก (Theme) และวิเคราะห์รวบยอดทั้งหมด

ผลการวิจัย

จากข้อมูลที่ได้รับจากผู้ให้ข้อมูลหลักพบเงื่อนไขที่ก่อให้เกิดภาวะหมดไฟในผู้ให้การช่วยเหลือเด็กถูกทารุณกรรม แบ่งเป็นเงื่อนไขส่วนบุคคลและเงื่อนไขแวดล้อมในการทำงาน (Maslach, 1997, อ้างถึงใน เบญจมา ณ มหาไชย, 2551) ผู้ให้ข้อมูลหลักได้อธิบายว่าไม่ใช่เพียงเงื่อนไขจากการทำงานเท่านั้นที่ทำให้ตนเองมีภาวะหมดไฟในการทำงาน แต่ยังประกอบกับเงื่อนไขส่วนตัวที่มีส่วนกระตุ้นทำให้มีความเครียดสะสมในการทำงาน

1. เจื่อนไขส่วนบุคคล

1.1 บุคลิกภาพและเจตคติ ผู้ให้การช่วยเหลือเด็กมีลักษณะเฉพาะที่จริงจัง มีแบบแผน วิตกกังวลเกี่ยวกับงาน คาดหวังต่อตนเองและผู้อื่นสูง ต้องการความสำเร็จ ทุ่มเกี่ยวกับการทำงาน มีโลกส่วนตัวสูง ชอบความสงบ ขาดความมั่นใจหรือมั่นใจในตนเอง ซึ่งลักษณะบุคลิกภาพของผู้ให้การช่วยเหลือเด็กมีความขัดแย้งกับการทำงาน และมีทัศนคติทางลบต่อตนเองทำให้ผู้ให้การช่วยเหลือเด็กสงสัยในความสามารถตนเอง ซึ่งเป็นการลดความสำเร็จส่วนบุคคล

“...ความคาดหวังกับตัวเอง ด้วยบุคลิกที่มันค่อนข้างจริงจัง พอเราจริงจังปุ๊บไม่ว่าจะเป็นเรื่องระบบงาน เรื่องตัว case เรื่องอะไรทุกอย่าง เราจริงจังไปหมด มันก็เลยยิ่งทำให้เราเครียด...ซีก็กังวล คือ อะไรเกิดขึ้นนิดหน่อย เราก็กังวลว่า มันจะเป็นเรื่องใหญ่...” (ผู้ให้ข้อมูลหลัก 5)

1.2 การศึกษาและประสบการณ์ทำงาน ผู้ให้การช่วยเหลือเด็กมีการศึกษาที่ดีส่วนมากจบปริญญาตรี มีวุฒิการศึกษาตรงกับตำแหน่งงาน 2 คน ไม่ตรง 3 คน มีประสบการณ์ทำงานกับเด็กถูกทารุณกรรมมากกว่า 1 ปี แต่ยังไม่เกิน 5 ปี 2 คน และ 5-10 ปี 3 คน แม้จะมีประสบการณ์ทำงานกับเด็กถูกทารุณกรรมมาบ้างแล้ว แต่ก็ยังขาดความรู้และทักษะเฉพาะในการช่วยเหลือเด็กถูกทารุณกรรมที่มีบาดแผลทางจิตใจ

“...กับเด็ก หนูจะรู้สึกว่ามันดีขึ้นสักที มันเหมือนไม่ดีขึ้นสักทีอาจจะ เป็นเพราะว่า ด้วย skills ของเราด้วย บางครั้งเราก็ไม่รู้ว่าจะต้องไปยังไงต่อ แต่อีก สิ่งหนึ่งคิดว่า ด้วยความที่มันเหมือนกับเด็กกลุ่มนี้มันมีปัญหาอารมณ์เยอะ...” (ผู้ให้ข้อมูลหลัก 5)

1.3 ครอบครัว ผู้ให้การช่วยเหลือเด็กรู้สึกทราบดีว่าสมาชิกในครอบครัวไม่เข้าใจ ตน และภายในครอบครัวมีปัญหา

“ตอนนั้นไปอยู่บ้านอา คือ ตัวของครอบครัวอาเองก็มีปัญหาเยอะ มันก็เลยอารมณ์เหมือนแบบ 2 ด้านรีเปลา เพราะว่าที่นั่นเองก็ทะเลาะกันบ่อยเที่ยง คีนก็ตีกัน” (ผู้ให้ข้อมูลหลัก 5)

2. เจื่อนไขแวดลอมในการทำงาน

2.1 สถานที่ทำงานไม่เหมาะสม เพราะนั่งรวมกันทั้งหมด ไม่มีการแยกห้องตามแผนกหรือมีห้องทำงานส่วนตัว เสียงของเพื่อนร่วมงานที่ดังรบกวนทำให้ขาดสมาธิในการทำงาน และการพักอาศัยอยู่ในพื้นที่สถานที่ทำงาน

“สภาพแวดลอมที่ทำงานในปัจจุบัน ค่อนข้างไม่เอื้อต่อการทำงานในเชิงที่เราต้องคิด ต้องตัดสินใจต้องเอาเรื่อง case มาประเมิน เพราะว่าการจัดโซนมันเอาเจ้าหน้าที่มารวมกันทั้งหมด...” (ผู้ให้ข้อมูลหลัก 3)

2.2 ลักษณะงานที่รับผิดชอบ

1) การช่วยเหลือเด็กถูกทารุณกรรม ผู้ให้การช่วยเหลือเด็กมีส่วนในการทำงานช่วยเหลือทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคม การศึกษา และกฎหมาย เนื่องจากเด็กถูกทารุณกรรมส่วนหนึ่งเป็นผู้เสียหายตามกฎหมายจากคดีทางเพศและค่านิยมการทำงานจึงเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม ผู้ให้การช่วยเหลือเด็กจำเป็นต้องรับรู้เรื่องราวการถูกทารุณกรรมของเด็ก เรื่องราวของเด็กบางคนยังรบกวนความคิดและผู้ให้การช่วยเหลือเด็กไม่สามารถจัดการได้แม้เลิกงานแล้ว การเห็นเด็กบางคนถูกกระทำซ้ำจากกระบวนการทำงาน การทำงานที่มีความเครียด ความกดดัน วิตกกังวล รู้สึกสงสารเด็ก (Sympathy) หรือมีความรู้สึกร่วม ทั้งเด็กยังมีความผูกพันกับผู้ให้การช่วยเหลือเด็ก แล้วยังต้องรับมือกับการเรียกร้องทางอารมณ์ของเด็กและเหตุการณ์ฉุกเฉินที่อาจเกิดขึ้นได้ทุกเมื่อ เพราะเด็กบางคนมีปัญหาทางอารมณ์หรือพฤติกรรมรุนแรง ซึ่งเป็นกรณีที่ยากสำหรับผู้ให้การช่วยเหลือเด็ก เพราะไม่เห็นการเปลี่ยนแปลงหรือไม่สามารถช่วยเหลือเด็กได้อย่างที่คาดหวังไว้ นอกจากนี้ผู้ให้การช่วยเหลือเด็กยังมีความกังวลเกี่ยวกับปลอดภัยของตนเองในการช่วยเหลือเด็ก และการทำงานช่วยเหลือเด็กไม่สามารถสิ้นสุดได้ในครั้งเดียว ต้องมีการติดตามอย่างต่อเนื่อง ทำให้ผู้ช่วยเหลือเด็กรู้สึกว่าการทำงานไม่สำเร็จ และขาดความหวังในการช่วยเหลือเด็ก

“...ส่วนมากคดีที่พี่ได้ทำจะเป็นคดีละเมิดทางเพศ เพราะจะต้องนำเด็กไปตรวจร่างกายโดยแพทย์ เพราะใช้ในชั้นคดีประกอบการพิจารณาคดี เด็กก็จะมีความบอบช้ำของการถูกสอบปากคำจากตำรวจในชั้นตำรวจ แล้วก็เจ้าหน้าที่ที่โรงพยาบาล แล้วก็ในชั้นศาลอีก คือแต่ละจุดเนี่ยก็หลายรอบเหมือนกันกว่าจะคาดคั้นเอาข้อมูลได้” (ผู้ให้ข้อมูลหลัก 2)

“...เด็กกลุ่มนี้มีปัญหาอารมณ์เยอะ แล้วเหมือนกับเราต้องรับมือกับอารมณ์ กับความต้องการของเด็ก หรือว่าบางครั้งเองตัวเรื่องราวของเด็ก อันนี้เป็นสิ่งสำคัญเลยคือเรื่องราวของเด็กเองเนี่ย หนูวางลงไม่ได้ คือหมายความว่าเราจบ session เราควรจะวางใจใหม่ แต่ว่าเรื่องราวของเด็กบางคนมันติดอยู่กับเรา มันติดอยู่ในใจเรา แล้วก็มันด้วยความที่บางครั้งเราเองก็คุยกับใครไม่ได้ด้วย คือหนูรู้สึกว่าการที่เด็กกลุ่มนี้ คือบางครั้งด้วยความที่เขาเป็นเด็กด้วย เราก็รู้สึกว่าเขาไม่ควรที่จะต้องมาถูกอะไรแบบนี้ เขาไม่ควรที่จะต้องมาเจออะไรแบบนี้ ซึ่งเรื่องราวของเด็กบางคนมันทำงานกับเราใจ เราก็รู้สึกมันจัดการไม่ได้...” (ผู้ให้ข้อมูลหลัก 5)

2) ปริมาณงานมากเกินไปและรับผิดชอบสูง ปริมาณงานหรือจำนวนเด็กที่อยู่ในการดูแลมากเกินไป เกินกำลังของผู้ให้การช่วยเหลือเด็กจะจัดการได้ ตารางการทำงานและการเลิกงานไม่แน่นอน มีการทำงานมากกว่า 8 ชั่วโมงต่อวัน และเกิน 48 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ เพราะต้องทำงานในวันหยุดด้วย ถูกงานรบกวนและถูกเรียกร้องให้ทำงานแม้มหมดเวลางานแล้ว ไม่สามารถปฏิเสธการทำงานได้ต้องเตรียมตัว (Standby) พร้อมให้การช่วยเหลือเด็กตลอด 24 ชั่วโมง มีความรับผิดชอบในงานสูงแต่ยังขาดอำนาจในการตัดสินใจ เพราะยังต้องทำงานตามคำสั่งของหัวหน้า ทำให้ผู้ให้การช่วยเหลือเด็กรู้สึกเครียด กดดัน เหนื่อยล้าเพราะไม่ได้พักผ่อนเพียงพอ

“...ไม่ว่าอะไรจะเกิดขึ้น เราต้องถึงตัว case ก่อน มันเป็นการทำงานที่ค่อนข้างเครียด แล้วผู้ทำงาน คนที่รับ case อย่างนี้เหนื่อยมาก เพราะว่า ถึงแม้จะเป็นวันหยุดคุณก็ไม่ได้หยุด...ลืมนัดหยุดไปได้เลย เลิกงานก็เผลอลืมไปได้เลย เองงานเสร็จ ณ วันนั้นว่า ถึงก็เผลอลืมมัน แต่ว่าในขณะเดียวกันเราก็ทิ้งเด็กไม่ได้...” (ผู้ให้ข้อมูลหลัก 2)

“...รู้สึกว่ามัน 20 case แล้วเราคนเดียว หนูรู้สึกว่ามันหนัก...เราจะรู้สึกว่าทุกอย่างมันอยู่ในความรับผิดชอบของเรา บางครั้งเด็กจะป็นรั้วหนึ่ เด็กมีปัญหาด้านพฤติกรรม เด็กจะฆ่าตัวตาย ห้าทุ่มเที่ยงคืนเราก็ต้องไป ก็เลยรู้สึกเหมือนกับความรับผิดชอบมันอยู่กับเรา มันก็เลย มันเหมือนกับว่าเราก็เลยวางไม่ได้ อะ...มันไม่จบไปตามวัน มันไม่จบไปตาม session เราจะรู้สึกว่าเออมันอยู่กับเรา ตลอด 24 ชั่วโมงเลย แม้แต่กลับบ้าน ก็ยังโทรเข้าอยู่ตลอด 24 ชั่วโมง” (ผู้ให้ข้อมูลหลัก 5)

3) บทบาททับซ้อน การทำงานอื่นตามที่ได้รับมอบหมายและไม่ตรงกับหน้าที่รับผิดชอบ ทำให้บทบาทการทำงานทับซ้อนแล้วส่งผลต่อการช่วยเหลือเด็ก การทำงานที่ไม่ได้อยู่ในความสนใจหรือไม่ได้ใช้ทักษะ งานเอกสารที่มากเกินไป และการปฏิบัติงานมีความขัดแย้งกับจิตใจหรือจรรยาบรรณวิชาชีพ ทำให้ผู้ให้การช่วยเหลือเด็กรู้สึกเหนื่อยล้าและไม่พอใจกับการทำงาน

“...หนูก็เคยไปนอนกับเด็ก คือ จริงๆ มันไม่ใช่ในขอบข่ายงานเรา... เขาก็จะให้เราไปนอนแทนพี่เลี้ยง อันนี้ก็เป็นอีกอย่างหนึ่งที่หนูรู้สึกแบบหนูไม่โอเค เพราะว่าเราไปเป็นพี่เลี้ยงเนี่ย หนูรู้สึกว่าหน้าที่มันทับซ้อน เวลาหนูไปเจอเด็กไม่เก็บเสื้อผ้าหนูต้องบอกให้เด็กเก็บเสื้อผ้า ต้องสอนคือมันเป็นในบทบาทพี่เลี้ยงไป แล้วมันไม่ใช่ในส่วนของนักจิตวิทยาพอเวลามี counseling ปู่ มันก็ยาก...” (ผู้ให้ข้อมูลหลัก 5)

2.3 สัมพันธภาพระหว่างบุคคล พบปัญหาสัมพันธภาพกับเพื่อนร่วมงาน มีความขัดแย้งทั้งเรื่องงานและเรื่องส่วนตัว ขาดความจริงใจและไม่ไว้วางใจกัน ขาดการสนับสนุนซึ่งกันและกัน ไม่ได้ได้รับความร่วมมือในการทำงานจากผู้ร่วมงานทั้งภายในและภายนอกองค์กร มีความเครียดในการติดต่อประสานงานกับผู้ร่วมงานและผู้รับบริการ ความเครียดที่ส่งต่อกันและการลาออกของเพื่อนร่วมงานทำให้อยากลาออกเช่นกัน และการไม่ได้รับการยอมรับทั้งจากผู้บังคับบัญชา ผู้ใต้บังคับบัญชา และเพื่อนร่วมงานทำให้ผู้ให้การช่วยเหลือเด็กรู้สึกไม่เป็นส่วนหนึ่ง

ของทีมทำงาน ปัญหาสัมพันธภาพที่เกิดขึ้นทำให้เกิดความรู้สึกทางลบและมีทัศนคติลบต่อผู้ร่วมงาน ขาดกำลังใจในการทำงานและไม่อยากจะทำางานร่วมกัน

“...ต้องถือว่าคตินี้มันจะทำให้หน่วยงานเสื่อมเสียใหม่ คติบางคติเป็นเดือนนะกว่าจะได้ไปแจ้งความ หรือบางคติก็ต้องไปทะเลาะกับตำรวจ ตำรวจบางคนก็ไม่อยากทำคดีเด็ก เพราะคดีเด็กทำแล้วไม่ได้เงิน พี่เลี้ยงก็ประมาณว่า ‘เป็นภาระทำไมจะต้องให้ฉันมาวุ่นวายอะไรด้วยเนี่ย ตอนมันมีความสุขกัน ไม่เห็นมันมาเรียกฉันเลย’ มีการประชดประชันเด็ก มันก็สร้างความเครียดให้เรานะ คือขนาดเพื่อนร่วมงานด้วยกันยังไม่เอื้อประโยชน์หรือเอื้ออำนวยความสะดวกให้กับงาน เราก็จะทำงานลำบาก โคตรลำบาก บางทีเหตุเกิดเวลากลางคืน คนขับรถก็จะแบบ ‘นี่มันเวลาพักผ่อนของพี่นะ’ บางทีเราก็ต้องใช้รถตัวเอง” (ผู้ให้ข้อมูลหลัก 2)

2.4 ระบบการบริหารองค์กร

1) ระบบบริหารและผู้บริหารไม่สนับสนุนการทำงาน ระบบการบริหารมีมาตรฐานไม่แน่นอน ขาดความยุติธรรมหรือโปร่งใส เปลี่ยนนโยบายบ่อย ระเบียบนโยบายไม่สอดคล้องกับปฏิบัติงานช่วยเหลือเด็ก บางครั้งผู้ให้การช่วยเหลือเด็กต้องใช้เงินส่วนตัวในการทำงาน ผู้บริหารขาดการสนับสนุนการดำเนินงาน ไม่ให้อำนาจในการทำงาน แทรกแซงการทำงาน และไม่สามารถให้คำปรึกษาเพื่อช่วยบุคลากรแก้ปัญหาเรื่องงานได้

“...มันมีนโยบายที่สลับซับซ้อนผู้นำองค์กรอยู่บ่อยๆ...พักหลังเนี่ยพอเราเจอปัญหาในงานเราปรึกษาหัวหน้า แต่กลายเป็นว่าเราถามคำถามแล้วก็ตอบด้วยคำถาม...แม้แต่ว่าเรามีข้อขัดข้อง ข้อปัญหาอะไรเราจัดการกันเองหมด พี่หัวหน้าได้เพียงแต่ว่า ‘เป็นไง ถ้าผลเป็นไฉนรายงานพี่ด้วยนะ’ แค่นั้น มันเลยโหเรามีหัวหน้าก็เหมือนไม่มีอะ เอ้าพูดตรงๆ เออถ้าฉันต้องนั่งทำงานเอง ชนปัญหาเอง แก้ไขปัญหาเอง มีหัวหน้าแค่รายงานการทำงานเท่านั้น เหนื่อยนะ แก้ปัญหาให้ขอให้อธิบายคำถามด้วยคำถาม” (ผู้ให้ข้อมูลหลัก 3)

“...ระบบมันไม่นิ่ง เปลี่ยนตลอดเวลา ทั้งวันหยุดเรา วันลาเรา... ความไม่เสถียรของระบบ หนูก็เลยรู้สึกวุ่นวายกับระบบก็ยากแล้วไง วันๆ หนึ่ง แค่เอียงกันเรื่องระบบก็เยอะแล้ว...” (ผู้ให้ข้อมูลหลัก 5)

2) ไม่มีความก้าวหน้าในตำแหน่งงานและค่าตอบแทนน้อย ขาดความมั่นคงในตำแหน่งงานที่ทำเพราะส่วนมากเป็นสัญญาจ้างรายปี ค่าตอบแทนน้อยเมื่อเทียบกับปริมาณงานที่มากเกินไป ไม่มีค่าตอบแทนการทำงานล่วงเวลา หรือวันหยุดชดเชย การขึ้นเงินเดือนต่ำ เพราะผู้บริหารไม่ได้ให้ความสำคัญกับทุกตำแหน่งงาน ทำให้ผู้ให้การช่วยเหลือเด็กรู้สึกสะท้อนใจว่าองค์กรไม่มีความเป็นธรรมกับตนและอยากลาออก

“...เรื่องความก้าวหน้าในชีวิต ความก้าวหน้าในอาชีพ ก็ดูแล้วไม่ค่อยค่า...เพราะมันเป็นกระทรวงที่เป็นหน่วยงานที่เขาให้ความสำคัญกับตำแหน่งแค่บางตำแหน่ง ไม่ได้ให้ความสำคัญกับตำแหน่งทุกตำแหน่ง...” (ผู้ให้ข้อมูลหลัก 2)

“...ถ้าเทียบเอาว่า เอาปริมาณงาน งาน ตำแหน่งงาน หน้าที่รับผิดชอบปัจจุบันเนี่ย (จำนวนเงินเดือน) ถือว่าน้อยไหม ไม่เพียงพอเลยด้วยซ้ำไป กับปริมาณงานที่เรารับผิดชอบแทบจะต้อง 24 ชั่วโมงที่ต้อง stand by กับงาน...” (ผู้ให้ข้อมูลหลัก 3)

3) บุคลากรไม่เพียงพอและขาดการดูแลจิตใจบุคลากร องค์กรขาดบุคลากรเนื่องจากการลาออกและตำแหน่งงานที่ทำงานใกล้ชิดกับเด็ก (Front line) ไม่เพียงพอต่อปริมาณงานที่ต้องรับผิดชอบ ผู้ให้การช่วยเหลือเด็กต้องทำหน้าที่อื่นเพิ่มขึ้นตามที่ได้รับมอบหมาย ผู้บริหารให้ความสำคัญกับผลการดำเนินงานมากกว่าทรัพยากรบุคคล ขาดความเห็นอกเห็นใจบุคลากร ขาดการชื่นชมและสนับสนุนทางจิตใจบุคลากรให้ได้รับการดูแลจิตใจ ทำให้ผู้ให้การช่วยเหลือเด็กขาดกำลังใจ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการตัดสินใจลาออก

“...ป่วยก็ต้องมาทำงาน...งานของเราไม่มีคน spare แทน มันก็เลยทำให้เรารู้สึกว่า ‘เฮ้ย ทำไมเราป่วยไม่ได้หรือ เราขาด ลา มาสาย ไม่ได้หรือ เราไปข้างนอกไม่ได้หรือ’ มันก็เป็นความน้อยใจเล็กๆ...” (ผู้ให้ข้อมูลหลัก 2)

“...หนูว่าถ้าองค์กร support หนูคิดว่าหนูน่าจะทำงานได้นานกว่านี้ คือตอนนั้นมันเหมือนกับ คือมันหมดไฟเย็นไปลาออกไปหนึ่งครั้งแล้ว แล้วเขาก็เรียกเข้าไปคุย...หนูก็เลยรู้สึกว่าหนูต้องการ sup ที่แบบว่ามาคุยหรือว่ามีคนที่จะให้คำปรึกษาหนูด้วย หรือว่าอย่างพี่เลี้ยงเอง การที่เรารับมืออยู่ทุกวัน เราอยู่ทุกวัน บางครั้งเราแค่ต้องการ group support ซึ่งหนูรู้สึกว่าเราไม่ได้มองเห็นความสำคัญตรงนี้เท่าไร หนูรู้สึกว่าถ้าหน่วยงานเอง เขามีระบบที่มันจะมา support เราตรงนี้ได้ คือเรื่องเงิน เรื่องสวัสดิการอันนั้นนะ เหมือนกับก็คือไม่ค่อยเท่าไร แต่หนูรู้สึกว่าหนูต้องการการ support ทางจิตใจ...” (ผู้ให้ข้อมูลหลัก 5)

ผลกระทบของภาวะหมดไฟในผู้ให้การช่วยเหลือเด็กถูกทารุณกรรม มีผลกระทบต่อผู้ให้การช่วยเหลือเด็กเอง ผู้เกี่ยวข้องทั้งเด็กที่ถูกทารุณกรรม เพื่อนร่วมงาน ครอบครัว และองค์กร

1. ผลกระทบต่อตัวบุคคล ภาวะหมดไฟที่เกิดขึ้นจากการทำงานช่วยเหลือเด็กถูกทารุณกรรมมีผลกระทบต่อผู้ให้การช่วยเหลือเด็กในด้านสุขภาพร่างกาย สุขภาพจิต และพฤติกรรม

1.1 สุขภาพร่างกาย ผู้ให้การช่วยเหลือเด็กมีปัญหาการนอนไม่หลับ น้ำหนักเพิ่มหรือลดลงจากการกินผิดปกติ ร่างกายเหนื่อยล้า ปวดเมื่อยตามร่างกาย การเจ็บป่วยทางกาย

“...ส่งผลให้ตัวเองกินนอนไม่หลับ กินไม่ได้ น้ำหนักลด...” (ผู้ให้ข้อมูลหลัก 3)

“หนูรับรู้เลยเวลาเครียด มันจะปวด เหมือนเป็น somatoform...เนี่ย ปวดตั้งแต่คอมาที่บ่านี้เลย เนี่ยช่วงนี้จะเกร็งแล้วก็ปวดไปหมด...” (ผู้ให้ข้อมูลหลัก 5)

1.2 สุขภาพจิต ผู้ให้การช่วยเหลือเด็กมีอาการของภาวะซึมเศร้า เครียด วิตกกังวล เบื่อ ท้อแท้ หมดหวัง ล้มเหลว ระแวง ไม่ไวใจใคร ไม่มีความสุข รู้สึกเหนื่อย อารมณ์เสียง่าย อารมณ์แปรปรวน การควบคุมอารมณ์ลดลง ความเครียดเกี่ยวกับเรื่องราวของผู้รับบริการ เรื่องราวเด็กบางคนสะท้อนจิตใจและยังรบกวนความคิดจากการช่วยเหลือแล้ว ขาดความเชื่อมั่นในความสามารถ ตนเองคิดว่าตนเองไม่สามารถช่วยเด็กได้หรือไม่เหมาะสมกับตำแหน่ง ขาดความเห็น

อกเห็นใจผู้อื่น ไม่มีสมาธิในการทำงาน ขาดกำลังใจและแรงจูงใจในการทำงาน ไม่อยากทำงานและไม่อยากตื่นไปทำงาน มีทัศนคติลบต่อตนเองและผู้อื่น รู้สึกว่าตนเองมีคุณค่าน้อยลง อยากอยู่คนเดียว และอยากหลีกเลี่ยงการทำงานไปพักผ่อน โดยไม่ถูกงานรบกวน

“...ทุกครั้งที่ได้ยินเสียงกริ่งกินข้าวเด็ก เราจะนึกถึงภาพที่เด็กวิ่งมาอยู่รวมกันแล้วเดินไปกินข้าวที่โรงอาหาร แล้วก็นั่งกินข้าวกัน แล้วก็เล่นกัน แล้วเรานึกถึงภาพนั้นตลอดเวลา มันจะผุดเข้ามาในหัวเรา...ก็นึกถึงเด็ก นึกถึงตอนเด็กหลายๆ คนที่ถูกกระทำ แล้วเราช่วยเขาไม่ได้...” (ผู้ให้ข้อมูลหลัก 2)

“อารมณ์มันแปรปรวน นอกจากหงุดหงิดโมโหง่ายแล้ว บางครั้งมันก็รู้สึกดิ่ง มันเศร้าแบบอธิบายไม่ถูกคือมันมีความรู้สึกอยากจะร้องไห้ตลอดเวลา มันเหมือนใจมันไม่นิ่ง เหมือนใจมันกังวล ใจมันอยากจะร้องไห้ เพียงแต่ว่ามันไม่ร้องออกมา” (ผู้ให้ข้อมูลหลัก 5)

1.3 ด้านพฤติกรรม ผู้ให้การช่วยเหลือเด็กพูดคุยกับคนรอบข้างน้อยลง หลงลืมง่าย ละเลยการดูแลตนเอง ต้มเครื่องต้มแอลกอฮอล์ แยกตัว เก็บตัว ขาดความกระตือรือร้น เข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมน้อยลง ไม่ค่อยทำกิจกรรมต่างๆ ที่เคยทำ พฤติกรรมการดำเนินชีวิตเปลี่ยน และอาจใช้ยาเสพติด

“...แบบเครียดสุดๆ มันเหมือนหัวจะระเบิด ก็จะไปซื้อเบียร์มาอีกๆ อีกๆ โลง แต่ก็หลังทำงานเนาะ หรือไม่ก็เครียดเรื่องงาน เรื่องที่บ้าน หรือว่ามีปัญหาอะไรตอนเย็นมาเลิกงานเสร็จ แจกยาเด็กเสร็จ ขับรถไปร้านเหล้า ก็นั่งคนเดียวสั่งเหล้ามาเลย นั่งดื่มๆ ฟังเพลงไป ลึกสี่ทุ่มห้าทุ่ม เที่ยงคืนกลับ...” (ผู้ให้ข้อมูลหลัก 2)

“....ความจำก็หลงๆ ลืมๆ ตอนนั้นหนูเบลอมากบางครั้ง ปียาสระผม ใส่แปรงฟัน มันเหมือนกับมันไม่มีกะจิตกะใจ มันไม่สามารถมีสมาธิทั่วๆ ไปได้ แล้วก็กระทบกับเรื่องของความสัมพันธ์ก็ไม่อยากจะคุยกับใคร อยากจะอยู่คนเดียว” (ผู้ให้ข้อมูลหลัก 5)

2. ผลกระทบต่อผู้เกี่ยวข้อง

2.1 คุณภาพการให้บริการเด็กลดลง คุณภาพในการช่วยเหลือเด็กลดลง ผู้ให้การช่วยเหลือเด็กไม่ได้ให้การช่วยเหลือเด็กอย่างเต็มความสามารถของตนเอง รู้สึกเฉยชา ใส่ใจความรู้สึกและเข้าใจเด็กน้อยลง (Empathy) ความต้องการช่วยเหลือเด็กลดลง ขาดความพร้อมหรือหลีกเลี่ยงการช่วยเหลือเด็ก ทำให้การช่วยเหลือเด็กล่าช้าและไม่ต่อเนื่อง การแสดงออกของผู้ให้การช่วยเหลือเด็กยังกระทบกระเทือนต่อจิตใจและสัมพันธภาพระหว่างเด็ก ทำให้เด็กขาดความไว้วางใจผู้ให้การช่วยเหลือ

“...เรารู้สึกได้ชัดว่า เราทำงานได้ช้าลง เพราะฉะนั้นกระบวนการงาน การช่วยเหลือเด็กมันก็จะช้าไปตามการตัดสินใจของเรา ในการทำงานของเรา แทนที่จะแบบงานนี้จะใช้เวลาเพียงแค่วันเดียว อาจจะถึงเวลาไปสักสามวัน...” (ผู้ให้ข้อมูลหลัก 3)

“...ประสิทธิภาพของงานก็ลดลง จากที่ทำอะไรแล้วตั้งใจทำ ก็เหมือนการคุยกับเด็ก ความที่เราอยากจะ empathy มันก็ลดลงนะเท่าที่หนูสังเกต เพราะมันมีความไม่อยากจะคุย มันไม่อยากจะจัดการอะไร...” (ผู้ให้ข้อมูลหลัก 5)

2.2 ปัญหาความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน ผู้ให้การช่วยเหลือเด็กมีความขัดแย้งกับเพื่อนร่วมงานและหัวหน้า มีทัศนคติลบกับเพื่อนร่วมงาน ขาดความไว้วางใจ สัมพันธภาพห่างเหิน และยังส่งต่อความรู้สึกหมดไฟร่วมกันหรืออยากลาออกตามเพื่อนร่วมงาน

“...พี่กับเพื่อนอีกคนหนึ่งที่เรา share ความรู้สึกกัน เขาก็เป็นเหมือนกัน เอ้ยถ้ามันไม่ดีมากนัก มันแย่มากนัก ก็ให้พวกเขาอยู่ไปเลย พวกเราก็คือ...” (ผู้ให้ข้อมูลหลัก 3)

2.3 ครอบครัวมีปัญหาสัมพันธภาพ

ผู้ให้การช่วยเหลือเด็กนำปัญหาจากการทำงานกลับมาระบายกับคนในครอบครัว แสดงความเครียด โกรธ เฉยชา มีความขัดแย้งกับคนในครอบครัว มักแยกตัวอยู่คนเดียว สัมพันธภาพห่างเหิน ไม่ค่อยพูดคุยและใช้เวลาทำกิจกรรม

ร่วมกับครอบครัว บุตร และคู่สมรส ทะเลาะกับคู่สมรสบ่อย ความสุขทางเพศลดลง และแยกทางกันในที่สุด

“...เราแทบไม่มีเวลาให้กับคนในครอบครัว กลายเป็นว่าเราเอาอารมณ์ที่เกิดขึ้นในงานทั้งหมดไปลงกับคนข้างตัว คือ สามี เขาโดนตวาด เออเขา โดนแบบ เขาเรียกว่า อะไรวะโดนแบบ เอาใส่อารมณ์เวลาเราพูดเราคุย คือ กลายเป็นคนจากที่เคยใจเย็นจากเคยนิ่งๆ ชิวๆ กลายเป็นคนใจร้อน ร้อนเป็นไฟ อันนี้คือข้อ comment ของสามีที่พูดกับเรามาว่า ‘เธอรู้ตัวหรือเปล่าว่าเธอเปลี่ยนไป คืออะไรที่ผิดไปจากแผนที่เธอคิดในหัวเนี่ย ผิดเพี้ยนนิดเดียวเธอระเบิดอารมณ์ใส่ขึ้นมาเลย’...” (ผู้ให้ข้อมูลหลัก 3)

3. องค์กรได้คุณภาพงานลดลงและสูญเสียบุคลากร ผู้ให้การช่วยเหลือเด็กขาดการมีส่วนร่วมในการทำงานกับองค์กร คุณภาพในการปฏิบัติงานลดลง การดำเนินงานไม่เป็นตามเป้าหมาย ซึ่งอาจมีผลต่อการประเมินคุณภาพขององค์กร คิดวางแผนการย้ายงานหรือลาออกอย่างต่อเนื่อง หรืออยากลาออกเหมือนเพื่อนร่วมงานที่ลาออกไปหลายคน ขาดความผูกพันกับงานและลาออกจากงานในที่สุด เมื่อได้งานใหม่ ทำให้องค์กรเสียบุคลากรที่มีประสบการณ์และมีความตั้งใจในการช่วยเหลือเด็กถูกทารุณกรรมไป

“...เราทำด้วยความที่เราไม่อยากทำอะ แล้วอย่างประสิทธิภาพมันไม่มี...” (ผู้ให้ข้อมูลหลัก 3)

“...มันเป็นความรู้สึกมันไม่อยากทำอะ คือ มันไม่อยากจะไปต่อละมันอยากจะหยุดเท่านั้นแหละ คือ ต่อให้มี skills ดีแค่ไหนหนูก็ไม่อยากจะทำมันแล้ว... ยืนครั้งแรกเนี่ย ยืนแต่ว่าไม่ออก ครั้งที่ 2 เนี่ยแหละลาออกจริงๆ แต่ครั้งที่ 2 นะมันไปสอบ คือ ไปลองข้อสอบแล้วมันก็ดันได้ ก็เลยว้าวเออไหนๆ ก็ออกเถอะ คิดว่าที่นี้ระบบก็ยังคงไม่เปลี่ยน...” (ผู้ให้ข้อมูลหลัก 5)

สรุป เจื่อนใจของภาวะหมดไฟในผู้ให้การช่วยเหลือเด็กถูกทารุณกรรม มี 2 เจื่อนใจหลัก คือ 1) เจื่อนใจส่วนบุคคล จากบุคลิกภาพและเจตคติทางลบต่อตนเอง การศึกษาและประสบการณ์ทำงานกับเด็กถูกทารุณกรรม และปัญหาจากครอบครัว

2) เจื่อนใจแวดล้อมในการทำงาน จากการจัดสถานที่ทำงานไม่เหมาะสม ลักษณะงานที่รับผิดชอบเป็นการช่วยเหลือเด็กถูกทารุณกรรมทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และกฎหมาย ซึ่งมีความเครียดและความกดดันสูง การรับรู้เรื่องราวการถูกทารุณกรรมเด็กทำให้มีความเครียดทางอ้อมจากบาดแผลทางใจ (Secondary Trauma Stress) ปริมาณงานมากเกินไปและรับผิดชอบสูง และบทบาทการทำงานทับซ้อน ปัญหาสัมพันธภาพระหว่างบุคคลทั้งผู้ร่วมงานและผู้รับบริการ และระบบการบริหารองค์กร ในด้านระบบบริหารและผู้บริหารไม่สนับสนุนการทำงาน ไม่มีความก้าวหน้าในตำแหน่งงานและค่าตอบแทนน้อย บุคลากรไม่เพียงพอและขาดการดูแลจิตใจ ผู้ให้การช่วยเหลือเด็ก เจื่อนใจเหล่านี้มีส่วนทำให้ผู้ให้การช่วยเหลือเด็กที่ทำงานใกล้ชิดเด็กถูกทารุณกรรม มีความเครียดสะสม ขาดความพึงพอใจ และขาดแรงจูงใจในการทำงานแล้วนำไปสู่ภาวะหมดไฟ ภาวะหมดไฟที่เกิดขึ้นในผู้ให้การช่วยเหลือเด็กส่งผลกระทบต่อ 1) ผู้ให้การช่วยเหลือเด็กเอง ในด้านสุขภาพร่างกาย สุขภาพจิต และพฤติกรรม พบความเสี่ยงต่อภาวะซึมเศร้า และความเหนื่อยล้าในการเห็นอกเห็นใจ (Compassion fatigue) 2) ผู้เกี่ยวข้องทั้งคุณภาพการให้บริการเด็กลดลง มีปัญหาความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน และครอบครัวมีปัญหาสัมพันธภาพ 3) องค์กรได้คุณภาพงานลดลง และสูญเสียบุคลากรที่มีคุณภาพไป

การอภิปรายผลการศึกษา

จากผลการศึกษาพบว่า ผู้ให้การช่วยเหลือเด็กถูกทารุณกรรมมีเจื่อนใจ การเกิดภาวะหมดไฟจากเจื่อนใจส่วนตัวและเจื่อนใจแวดล้อมในการทำงาน ซึ่ง Maslach (1997, อ้างถึงใน เบญจมา ณ มหาไชย, 2551) กล่าวว่า ภาวะหมดไฟมีสาเหตุจากตัวบุคคลและสภาพแวดล้อมในการทำงาน ลักษณะเฉพาะตัวหรือบุคลิกภาพที่มีความขัดแย้งกับการปฏิบัติงานมีส่วนในการเกิดภาวะหมดไฟ (Lee, Yen, Fetzer & Chien, 2015) แม้ผู้ให้การช่วยเหลือเด็กจะมีการศึกษาดี แต่ยังคงขาดความรู้และทักษะเฉพาะในการช่วยเหลือเด็กถูกทารุณกรรม การมีการศึกษาสูงและ

การทำงานในอาชีพที่ใช้ทักษะและมีความซับซ้อนทำให้เกิดโอกาสภาวะหมดไฟมากขึ้น ซึ่งอาชีพให้บริการสังคมหลายอาชีพมักเกิดภาวะหมดไฟในช่วง 5 ปีแรก (Rossi, et al., 2012; อรสา ใจจิณา, 2556) และปัจจัยด้านครอบครัวยังสัมพันธ์กับภาวะหมดไฟด้วย (ทมาภรณ์ สุขสุวรรณค์, กิ่งแก้ว แสงสว่าง และ พิมพ์พิมล เรื่องฤทธิ์, 2554)

เงื่อนไขแวดล้อมในการทำงานที่ก่อให้เกิดภาวะหมดไฟของผู้ให้การช่วยเหลือเด็ก สถานที่ทำงานไม่เหมาะสมต่อการทำงาน มีเสียงรบกวน และต้องอยู่ในที่ทำงานเป็นเวลานาน มีผลต่อระดับภาวะหมดไฟ การดูแลผู้รับบริการตลอด 24 ชั่วโมงทำให้นอนไม่เป็นเวลา เป็นสาเหตุหลักที่บั่นทอนกำลังใจทำให้มีภาวะหมดไฟ (Lee, et al., 2015; Brady, 2016; กามัน เจ๊ะอารง และ ชญานิกา ศรีวิชัย, 2560) ลักษณะงานที่รับผิดชอบในการช่วยเหลือเด็กถูกทารุณกรรม ผู้ให้การช่วยเหลือเด็กจำเป็นต้องรับรู้หรือรับฟังเรื่องการถูกทารุณกรรมของเด็ก อาจมีความเห็นใจ (Sympathy) และเรื่องราวของเด็กบางคนยังคงรบกวนความคิด

“...เราต้องรับมือกับอารมณ์ กับความต้องการของเด็ก หรือว่าบางครั้งเองตัวเรื่องราวของเด็ก อันนี้เป็นสิ่งสำคัญเลย คือ เรื่องราวของเด็กเองเนี่ย หนูวางลงไม่ได้ คือ หมายความว่าเราจบ session เราควรจะวางใจใหม่ แต่ว่าเรื่องราวของเด็กบางคนมันติดอยู่กับเรา มันติดอยู่ในใจเรา...”

สอดคล้องกับอาการเครียดทางอ้อมจากบาดแผลทางใจ (Secondary Trauma Stress) เจ้าหน้าที่ด้านเด็กถูกทารุณกรรมต้องประสบกับความบอบช้ำทางใจจากเด็กต่อเนื่อง มีระดับ STS และภาวะหมดไฟสูง ทั้งการเผชิญกับอาชญากรรมต่อเด็กเป็นประจำยังสัมพันธ์กับระดับภาวะหมดไฟที่สูงขึ้นด้วย (Figley, 2002; Brady, 2016; Passmore, Hemming, McIntosh & Hellman, 2020) และการทำงานกับผู้ที่มีการเรียกร้องทางอารมณ์สูงในระยะเวลาานาน ทำให้เกิดอาการเหนื่อยล้าทางร่างกาย อารมณ์ และจิตใจ (Pines & Aronson, 1983) และผู้ให้การช่วยเหลือเด็กยังมีความกังวลเกี่ยวกับความปลอดภัยของตนเองในการทำงาน สอดคล้องกับ ปราบธนา เล็กสมบูรณ์ (2554) ซึ่งพบว่า เจ้าหน้าที่ในสถานสงเคราะห์

มีความเครียดจากความเสี่ยงต่อความปลอดภัยในที่ทำงาน จำนวนเด็กที่มากเกินไป ทำให้ผู้ให้การช่วยเหลือเด็กมีเวลาเลิกงานไม่แน่นอน ต้องทำงานอย่างเร่งรีบ บางครั้งไม่สามารถจัดการกับงานที่เยอะเกินไป และต้องพร้อมออกไปช่วยเหลือเด็กตลอดเวลา “...เรารับผิดชอบแทบจะต้อง 24 ชั่วโมง ที่ต้อง stand by กับงานในทุกๆ วันรวมเสาร์อาทิตย์ ทุกวันที่เราต้องพร้อมเรียกอยู่ตลอดเวลา...” ซึ่งการเอาจริงเอาจังและเวลาการทำงานไม่แน่นอน ทำให้เจ้าหน้าที่ในหน่วยงานสังคมสงเคราะห์เด็กเป็นกลุ่มเสี่ยงต่อการเกิดภาวะหมดไฟเป็นพิเศษ (Daley, 1979) นักสังคมสงเคราะห์งานคุ้มครองเด็กมักได้ทำหน้าที่ซับซ้อนและถูกเรียกร้องให้ทำงานมากเกินไป ปริมาณงานที่มากเกินไปจะมีความขัดแย้งกับบาทบาทหน้าที่สูง และลดความเป็นบุคคลสูง นอกจากนี้ผู้ให้การช่วยเหลือเด็กยังต้องทำงานในหน้าที่อื่นด้วย (Harrison, 1980; Kim, 2011; ประรณาส เล็กสมบูรณ์, 2554) ทั้งนี้การทำงานเอกสารมากเกินไปและมากกว่าการช่วยเหลือเด็ก ทำให้บุคคลมีความเครียดและหมดไฟสูง และรู้สึกไม่มีคุณค่า (Lee, Stewart & Brown, 2008)

ในด้านสัมพันธภาพระหว่างบุคคล พบว่าการมีปัญหาสัมพันธภาพกับผู้ร่วมงาน ความขัดแย้งกัน และการไม่ได้รับการยอมรับ ทำให้มีความเครียดในการทำงานและสัมพันธ์กับภาวะหมดไฟ (ประรณาส เล็กสมบูรณ์, 2554) “...เราจะต้องประสานงาน แต่ข้ออุปสรรคที่เราเจออย่างเช่น พาไปแจ้งความไม่ได้ ดำรวจไม่รับแจ้งความ หรือไม่ได้รับความร่วมมืออะไรต่างๆ มันเป็นเรื่องที่ทรมานใจเรา...” ความเครียดจากการติดต่อประสานงานกับผู้รับบริการหรือผู้ร่วมงาน และการไม่ได้รับความร่วมมือ การขาดการสนับสนุนจากเพื่อนร่วมงานเป็นปัจจัยที่เพิ่มความเหนื่อยล้าทางอารมณ์ ระบบการบริหารองค์กร ระเบียบที่ไม่สอดคล้องกับการปฏิบัติงาน และการเปลี่ยนนโยบายมีส่วนก่อให้เกิดภาวะหมดไฟสูง ทำให้บุคคลรู้สึกขาดอิสระ และไม่พึงพอใจในการทำงานมีส่วนทำให้เกิดภาวะหมดไฟ (Lee, Stewart & Brown, 2008; ตริยา เลิศหัตถศิลป์, 2554) “...เราทำงานก็ชั่วโมง แล้วได้เงินแค่นี้ อันนี้โคตรไม่คุ้มเลย ถ้ามาคิดในมุนนี้ก็อยากจะลาออกวันหนึ่งซักร้อยรอบ...” การขาดความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน เพราะผู้บริหารไม่เห็นความสำคัญ ทำงาน

หนักแต่ได้รับค่าตอบแทนไม่เหมาะสม ทั้งไม่มีค่าตอบแทนเมื่อทำงานล่วงเวลา ซึ่งค่าตอบแทนมีความสัมพันธ์กับความเหนื่อยล้าทางอารมณ์ (ปรารธนา เล็กสมบุรณ์, 2554; เบญญทิพย์ เหมือนหมาย, 2561) การขาดที่ปรึกษาในการทำงานทำให้เกิดการลดความสำเร็จส่วนบุคคล การสนับสนุนจากองค์กรที่ต่ำ และการสนับสนุนทางสังคมมีความสัมพันธ์กับภาวะหมดไฟด้วย (ดิรยา เลิศหัตถศิลป์, 2554; อรสา ใจจิณา, 2556; Brady, 2016) และตามทฤษฎีแรงจูงใจของ Maslow (1970) อธิบายว่าบุคคลจะมีความพึงพอใจเมื่อได้รับการตอบสนองแล้วจึงจะพัฒนาไปตามลำดับขั้น แต่ผู้ให้การช่วยเหลือเด็กไม่ได้รับการตอบสนองจึงขาดความพึงพอใจ เพราะร่างกายเหนื่อยล้า ขาดความมั่นคงและความปลอดภัยในการทำงาน ไม่ได้รับการยอมรับจากผู้ร่วมงาน และการทำงานไม่เป็นไปตามที่คาดหวัง ทำให้เกิดความเหนื่อยล้าทั้งร่างกายและจิตใจ

ภาวะหมดไฟมีผลกระทบต่อผู้ให้การช่วยเหลือเด็กเองทั้งสุขภาพร่างกาย สุขภาพจิต และพฤติกรรมเปลี่ยนไป คุณภาพการให้บริการเด็กลดลง มีปัญหาความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน ครอบครัวยมีปัญหาสัมพันธภาพ องค์กรได้คุณภาพงานลดลงและสูญเสียบุคลากรที่มีคุณภาพไป ซึ่ง Muldary (1983) และ Maslach (1986) พบว่า ภาวะหมดไฟมีผลกระทบต่อตัวบุคคลทำให้ร่างกายเหนื่อยล้า นอนไม่หลับและอาจใช้ยาระงับประสาทเพราะนอนไม่หลับ จิตใจท้อแท้ เห็นคุณค่าในตัวเองลดลง มีทัศนคติในทางลบ มีพฤติกรรมหลีกเลี่ยงการทำงาน ดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ สุขภาพเสื่อมโทรมเพราะดูแลตัวเองน้อยลง และกระทบต่อบุคคลรอบข้าง มีความขัดแย้งกับเพื่อนร่วมงาน การให้บริการผู้รับบริการมีคุณภาพลดลง ชีวิตครอบครัวไม่มีความสุข และองค์กรมีประสิทธิภาพงานลดลง มีส่วนร่วมในงานลดลง และมีการเข้าออกจากการเพิ่มขึ้น

ประสิทธิภาพการให้บริการเด็กลดลง (Maslach, 1986) เพราะผู้ให้การช่วยเหลือเด็กรู้สึกเฉยชา เห็นอกเห็นใจเด็กลดลง (Empathy) ความต้องการช่วยเหลือเด็กลดลง การช่วยเหลือเด็กไม่ต่อเนื่อง การแสดงออกของผู้ให้การช่วยเหลือเด็กยังกระทบกระเทือนต่อจิตใจเด็ก และมีเรื่องราวของเด็กครบถ้วนใจ

“...Burnout นี้ โอ้ยรำคาญไม่อยากพูดกับใครเลย อะไรนี่อ่ะก็โมโหกับเด็กแล้ว ...บางครั้งเรารู้สึก *hopeless* ว่าเราคงไม่ดีขึ้นไปกว่านี้แล้วแหละ มันคงทำได้เท่านี้แหละ...” สอดคล้องกับอาการภาวะเหนื่อยล้าในการเห็นอกเห็นใจ (Compassion Fatigue) เป็นความเครียดจากการช่วยเหลือคนที่มีบาดแผลทางร่างกายและจิตใจ การรับรู้ความทุกข์ผู้อื่น ทำให้เหนื่อยล้าทั้งร่างกายและจิตใจ วิตกกังวลและนึกถึงเหตุการณ์ที่สะเทือนใจเกี่ยวกับผู้รับบริการต่อเนื่อง (re-experiencing) ทำงานผิดพลาด ส่งผลกระทบต่อการทำงานและชีวิตและความสัมพันธ์กับคนรอบข้าง โดยเฉพาะการเข้าใจและเห็นอกเห็นใจผู้อื่น (Empathy and Compassion) พบว่า ผู้ที่ให้การช่วยเหลือเด็กมีความทุกข์จาก CF และนำมาสู่ภาวะซึมเศร้าในระดับสูงถึงสูงมาก (Figley, 2002; Conrad & Kellar-Guenther, 2006) “พี่เข้าช่วย ซึมเศร้า นะ แยกตัว แต่ยังไม่มีความคิดที่จะฆ่าตัวตาย ถ้าเป็นแบบนี้เรื่อยๆ วันหนึ่งก็อาจจะคิด...” ทั้งนี้ภาวะหมดไฟเป็นโรคเครียดที่ร้ายแรงมีความสัมพันธ์กับอาการซึมเศร้าและปัญหาทางการแพทย์หลายอย่าง และมีค่าใช้จ่ายในทางการเงินสูง (Ahola & Hakanen, 2007; Känell, 2008)

ชีวิตครอบครัวของผู้ให้การช่วยเหลือเด็กไม่มีความสุข เพราะนำปัญหาจากที่ทำงานกลับบ้านทำให้คุณภาพชีวิตครอบครัวแย่ลง มีปัญหาสัมพันธ์กับครอบครัว ไม่ค่อยได้ใช้เวลาร่วมกัน และทะเลาะกันบ่อยครั้ง “...บางทีเราทะเลาะกับครอบครัว บางครั้งก็ทะเลาะกับเขา ทะเลาะกับสามี จนเรารู้สึกว่า เราไม่อยากทำงานแล้ว...” กระทั่งคิดหรือแยกทางกับคู่สมรส “...แฟนก็เลิกไปแล้ว งานก็มีปัญหาไปแล้ว...” Jayaratne, Chess, and Kunkel (1986) พบว่า ภาวะหมดไฟและความเครียดจากการทำงานมีผลต่อความสัมพันธ์ในครอบครัวของเจ้าหน้าที่สวัสดิการเด็กและคู่สมรส ซึ่งความเครียดจากที่ทำงานทำให้มีความเครียดกับคู่สมรสมากขึ้น และความขัดแย้งกับคู่สมรสมีผลต่อการทำงานด้วย

องค์กรมีประสิทธิภาพงานลดลง ผู้ให้การช่วยเหลือเด็กมีส่วนร่วมในงานลดลง คิดวางแผนการลาออกอย่างต่อเนื่อง การลาออกของเพื่อนร่วมงานหลายคน และการมีความรู้สึกหมดไฟในการทำงานร่วมกันทำให้ผู้ให้การช่วยเหลือเด็กอยากลาออก “...พี่กับเพื่อนอีกคนหนึ่งที่เรา *share* ความรู้สึกกัน เขาก็เป็นเหมือนกัน

เอี้ยถ้ำมันไม่ได้มากนัก มันแยะมากนัก ก็ให้พวกเขาอยู่ไปเลย พวกเราก็ออก...” เพราะภาวะหมดไฟสามารถส่งต่อจากคนหนึ่งไปยังอีกคนได้ พฤติกรรมการทำงานเปลี่ยนไป ขาดงานมากขึ้นและอยากลาออกจากงาน โดยผู้ที่มีความเครียดสูงจะมีแนวโน้มคิดถึงการลาออกสูง และพนักงานด้านสังคมสงเคราะห์เด็กที่มีระดับภาวะหมดไฟสูง เป็นสาเหตุทำให้ประสิทธิภาพการทำงานแยลงและเกิดการย้ายงานพบว่าเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงาน (front-line) แต่ละรัฐในสหรัฐอเมริกา มีอัตราการลาออกประจำปีอยู่ระหว่าง 14-22% ต่อปี (วิลเลียมส์ เสรีสิทธิพิทักษ์, 2550; Nissly, Barak & Levin, 2008; Leake, Rienks & Obermann, 2017; Edward & Wildeman, 2018)

ข้อจำกัด

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงไขและผลกระทบของภาวะหมดไฟเฉพาะผู้ให้การช่วยเหลือเด็กถูกทารุณกรรมที่มีภาวะหมดไฟสูงจากหน่วยงานให้บริการด้านสังคมสงเคราะห์รัฐบาลและเอกชนในพื้นที่หนึ่งเท่านั้น ยังไม่ครอบคลุมทุกตำแหน่งงาน เนื่องจากขึ้นอยู่กับความยินดีในการเข้าร่วมวิจัยเพื่อให้ข้อมูลด้วย ทั้งนี้ข้อมูลที่ได้รับขึ้นอยู่กับความรู้และความสามารถในการอธิบายของผู้ให้ข้อมูลด้วย และเป็นกลุ่มตัวอย่างที่เลือกแบบเฉพาะเจาะจงอาจมีข้อจำกัดในการนำผลการศึกษาไปใช้ในวงกว้าง ทั้งยังขาดการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณสนับสนุนเกี่ยวกับความชุกของภาวะหมดไฟในผู้ให้การช่วยเหลือเด็กถูกทารุณกรรมในพื้นที่ดังกล่าว

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. องค์กรที่ให้การช่วยเหลือเด็กที่มีประสบการณ์ถูกทารุณกรรม เช่น สถานสงเคราะห์ สถานคุ้มครอง สถานแรกรับ เป็นต้น ควรตระหนักถึงความเสี่ยงในการเกิดภาวะหมดไฟและผลกระทบที่ตามมา ควรมีแนวทางป้องกันและช่วยเหลือบุคลากรที่เกิดภาวะหมดไฟ เพื่อบุคลากรที่มีภาวะหมดไฟจะไม่ทารุณกรรมเด็กซ้ำ (re-abuse) หรือกระตุ้นบาดแผลทางจิตใจเด็ก (re-trauma) ระหว่างการช่วยเหลือเด็ก

เพื่อบุคลากรจะทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อเนื่องและมีความสุขในการทำงาน ยังเป็นการป้องกันการลาออกของบุคลากรที่มีประสบการณ์ทำงาน และมีความตั้งใจช่วยเหลือเด็กถูกทารุณกรรม

2. หน่วยงานด้านสังคมสงเคราะห์เด็กควรมีการจัดสรรตำแหน่งงานเพิ่มเติม โดยเฉพาะนักจิตวิทยา พยาบาล เจ้าหน้าที่ครอบครัวอุปถัมภ์ และนักสังคมสงเคราะห์ ตามลำดับ ที่ยังรับภาระหนักและไม่เพียงพอต่อจำนวนเด็กที่อยู่ในการคุ้มครอง

3. สถานศึกษาหรือหน่วยงานควรมีการให้ความรู้และฝึกทักษะเฉพาะในการช่วยเหลือเด็กถูกทารุณกรรมเพิ่มเติมให้กับนักศึกษาหรือผู้ปฏิบัติงาน เพราะเด็กมักมีปัญหาทางอารมณ์และพฤติกรรม จากภาวะเครียดหลังเหตุการณ์รุนแรงหรือปัญหาสุขภาพจิตอื่นๆ

ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมในบุคคลที่ได้รับผลกระทบจากภาวะหมดไฟของผู้ให้การช่วยเหลือ ถูกทารุณกรรม เช่น เด็กที่อยู่ในการดูแล คู่สมรสหรือสมาชิกในครอบครัว

2. ควรมีการเก็บข้อมูลทั้งเชิงปริมาณเพื่อจะสามารถอ้างอิงกับประชากรกลุ่มใหญ่ได้ และการศึกษาเชิงคุณภาพเพิ่มเติมในหน่วยงานที่แตกต่างกัน หรือในผู้ให้การช่วยเหลือเด็กถูกทารุณกรรมด้านกฎหมายเพื่อให้เห็นข้อมูลที่ชัดเจน และการศึกษาในหัวข้อที่มีความสัมพันธ์กัน เช่น ภาวะเหนื่อยล้าในการเห็นอกเห็นใจ (Compassion fatigue) และความเครียดจากบาดแผลในใจทางอ้อม (Secondary trauma stress)

3. จากการศึกษาพบว่าผู้ให้การช่วยเหลือเด็กยังมีความตั้งใจในการช่วยเหลือเด็กถูกทารุณกรรม ควรมีการศึกษาถึงปัจจัยทางบวกที่ยังทำให้ผู้ให้การช่วยเหลือเด็กยังคงปฏิบัติงานอยู่

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2559). รายงานข้อมูล
สถานการณ์ด้านความรุนแรงในครอบครัวสำหรับการรายงานตามมาตรา 17
แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550
ประจำปี 2558. สืบค้นจาก [http://library2.parliament.go.th/giventake
/content_nla2557/d120859-06.pdf](http://library2.parliament.go.th/giventake/content_nla2557/d120859-06.pdf)
- กามัน เจ๊ะอารง และ ชญานิกา ศรีวิชัย. (2560). ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัย
สภาพแวดล้อมในการทำงานกับความเหนื่อยหน่ายของพยาบาลวิชาชีพ
ที่ปฏิบัติงานโรงพยาบาลชุมชน จังหวัดปทุมธานี. *วารสารพยาบาล
ทหารบก*, 18, 299-305.
- ติรยา เลิศหัตถศิลป์. (2554). ภาวะเหนื่อยล้าในการทำงานและปัจจัยที่เกี่ยวข้อง
ของจิตแพทย์ในประเทศไทย. *วารสารสมาคมจิตแพทย์แห่งประเทศไทย*,
56(4), 437-448.
- ทมาภรณ์ สุขสุวรรณ, กิ่งแก้ว แสงสว่าง และ พิมพ์พิมล เรืองฤทธิ์. (2554).
ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านการปฏิบัติงาน ปัจจัยด้านครอบครัวและ
สังคมกับภาวะเปื่องานของอาจารย์พยาบาลวิทยาลัยพยาบาลเครือข่าย
ภาคเหนือ สังกัดสถาบันพระบรมราชชนก. *วารสารวิจัยทางวิทยาศาสตร์
สุขภาพ*, 5(1), 40-47.
- ทริยาพรรณ สุภามณี, วิภาดา คุณาวิกตกุล และ ผ่องศรี เกียรติเลิศนภา. (2557).
การปฏิบัติงานเกินเวลาของพยาบาลและผลลัพธ์ด้านพยาบาลใน
โรงพยาบาลชุมชน. *พยาบาลสาร*, 41, 48-50.
- เบญจมา ณ มหาไชย. (2551). *การรับรู้ความยุติธรรมในองค์กร ปัจจัยความเครียด
ในการทำงานความสามารถในการเผชิญและฟันฝ่าอุปสรรคและความเหนื่อย
หน่ายจากการทำงานของบุคลากรมหาวิทยาลัยในกำกับรัฐบาล.
วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, สาขาวิชาจิตวิทยาอุตสาหกรรมและ
องค์กร, คณะศิลปศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.*

- เบญญทิพย์ เหมือนหมาย. (2561). *ความสัมพันธ์ระหว่างความไม่สมดุลของ
ความพยายามในการทำงานกับผลตอบแทนและความเหนื่อยหน่ายทาง
อารมณ์ของพนักงานสำนักงานกลุ่มเจนเนอเรชั่นวายในจังหวัดเชียงใหม่:
บทบาทการเป็นตัวแปรปรับของการสนับสนุนทางสังคม*. วิทยานิพนธ์
ปริญญามหาบัณฑิต, สาขาวิชาจิตวิทยาอุตสาหกรรมและองค์การ,
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ปรารธนา เล็กสมบูรณ์. (2554). *ความเครียดในงาน การเผชิญปัญหา และ
ความเหนื่อยหน่ายในงานของผู้ปฏิบัติการช่วยเหลือในสถานสงเคราะห์ของ
รัฐบาล: การวิจัยแบบผสานวิธี*. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต,
สาขาจิตวิทยาการศึกษา, คณะจิตวิทยา, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิไล เสรีสิทธิพิทักษ์. (2550). ภาวะหมดไฟ: ความหมาย แบบทดสอบ และแนวทาง
ป้องกันแก้ไข. *วารสารสถาบันจิตเวชศาสตร์สมเด็จพระเจ้าพระยา*, 1, 121-130.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา. (2547). *ระเบียบกระทรวงการพัฒนาสังคมและ
ความมั่นคงของมนุษย์ว่าด้วย วิธีการดำเนินงานของสถานแรกรับสถาน
สงเคราะห์สถานคุ้มครองสวัสดิภาพ และสถานพัฒนาแลฟื้นฟู พ.ศ. 2547*.
สืบค้นจาก <http://law.m-society.go.th/law2016/law/view/18>
- สำนักส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมและการมีส่วนร่วม. (ม.ป.ป.). *คู่มือ
การดำเนินงานช่วยเหลือผู้ประสบปัญหาของ oscc ศูนย์ช่วยเหลือสังคม*.
- อรสา ใจจิณา. (2556). อิทธิพลของปัจจัยส่วนบุคคล และการสนับสนุนทางสังคมต่อ
ความเหนื่อยหน่ายในการปฏิบัติงานของบุคลากรสาธารณสุขผู้รับผิดชอบ
งานสุขภาพจิตและจิตเวช ในพื้นที่เครือข่ายสุขภาพที่ 3. *วารสารวิชาการ
ศิลปศาสตร์ประยุกต์*, 6(1), 2-8.
- Ahola, K., & Hakanen, J. (2008). Job strain, burnout, and depressive
symptoms: A prospective study among dentists. *Journal of
affective disorders*, 104(1-3), 103-110.

- Brady, P.Q. (2016). Crimes Against Caring: Exploring the Risk of Secondary Traumatic Stress, Burnout, and Compassion Satisfaction Among Child Exploitation Investigators. *Journal of Police and Criminal Psychology*, 32, 305–318.
- Conrad, D., & Kellar-Guenther, J. (2006). Compassion fatigue, burnout, and compassion satisfaction among Colorado child protection workers. *Child Abuse & Neglect*, 30(10), 1071-1080.
- Daley, M. R. (1979). Preventing worker burnout in child welfare. *Child welfare*, 58(7), 443-50.
- Edward, F., and Wildeman, C. (2018). Characteristics of the front-line child welfare workforce. *Children and Youth Services Review*, 89, 13-26.
- Figley, C. R. (2002). Compassion fatigue: Psychotherapists' chronic lack of self-care. *Journal of clinical psychology*, 58(11), 1433-1441.
- Harrison, W. D. (1980). Role strain and burnout in child-protective service workers. *Soc Serv Rev*, 54(1), 31-34.
- Jayaratne, S., Chess, W. A., & Kunkel, D. A. (1986). Burnout: Its Impact on Child Welfare Workers and Their Spouses. *Social Work*, 31(1), 53–59.
- Känel, R. V. (2008). The burnout syndrome: A medical perspective. *Praxis* 97(9), 477-87.
- Kim, H. (2011). Job conditions, unmet expectations, and burnout in public child welfare workers: How different from other social workers?. *Children and Youth Services Review*, 33(2), 358-367.

- Leake, R., Rienks, S., & Obermann, A. (2017). A Deeper Look at Burnout in the Child Welfare Workforce. *Human Service Organizations: Management, Leadership & Governance*, 41(5), 492–502.
- Lee, F. J., Stewart M., & Brown, Y. B. (2008). Stress, burnout, and strategies for reducing them. What's the situation among Canadian family physicians?. *Canadian Family Physician*, 54(2) 234-235.
- Lee, H. F., Yen, M., Fetzner, S., & Chien, T. W. (2015). Predictors of Burnout among Nurse in Taiwan. *Community Ment Health*, 51, 733-737.
- Maslach, C. (1986). *Maslach burnout inventory manual* (2nd ed). CA: Consulting psychologist press.
- Maslach, C., & Jackson, S. E. (1981). The measurement of experienced burnout. *Journal of occupational behavior*, 2(2), 99-133.
- Maslach, C., Schaufeli, W. B., & Leiter, M. P. (2001). Job burnout. *Annual Review of Psychology*, 52, 397–422.
- Maslow, A. H. (1970). *Motivation and Personality*. NY: Harper and Row.
- Muldary, T. W. (1983). *Burnout & health professionals: Manifestations & management*. San Juan Capistrano, CA: Capistrano Press.
- Nissly, J. A., Mor, Barak, M. E., & Levin, A. (2008). Stress, Social Support, and Workers' Intentions to Leave Their Jobs in Public Child Welfare. *Administration in Social Work*, 29(1), 79-100.
- Passmore, S., Hemming, E., McIntosh, H. C., & Hellman, C. M. (2020). The Relationship Between Hope, Meaning in Work, Secondary Traumatic Stress, and Burnout Among Child Abuse Pediatric Clinicians. *The Permanente journal*, 24(1), 29-34.

- Pines, A., & Aronson, E. (1983). Combatting burnout. *Children and Youth Services Review*, 5(3), 263-275.
- Rossi et al. (2012). Burnout, compassion fatigue, and compassion satisfaction among staff in community-based mental health services. *Psychiatry Research*, 200(2-3), 933-938.

กระบวนการเตรียมความพร้อมก่อนคืนกลับสู่ครอบครัวให้แก่เด็กและสตรีที่ถูก
กระทำความรุนแรงของบ้านพักฉุกเฉิน

Returning Home: Preparation process for Children and Woman
Violence from Emergency Housing

Received 16 June, 2021

Revised 13 September, 2021

Accepted 20 September, 2021

ศรินทรรัตน์ กาญจนกฤษฯ¹

Sirinrat Kanchanakunjarat²

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบ กระบวนการ และผลของการเตรียมความพร้อมให้แก่เด็กและสตรีก่อนคืนกลับสู่ครอบครัว เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้มีส่วนร่วมในการศึกษาด้วยเครื่องมือการสัมภาษณ์แนวคำถามแบบกึ่งโครงสร้าง การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ผู้มีส่วนร่วมในการศึกษาจำแนกออกเป็น 3 กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มที่ 1 ทีมสหวิชาชีพภายในบ้านพักฉุกเฉิน จำนวน 3 คน กลุ่มที่ 2 ผู้สนับสนุนงานสังคมสงเคราะห์ จำนวน 4 คน และกลุ่มที่ 3 ผู้ใช้บริการที่กลับสู่ครอบครัวแล้ว จำนวน 2 คน

ผลการศึกษา พบว่า การเตรียมความพร้อมให้แก่เด็กและสตรีก่อนคืนกลับสู่ครอบครัว (1) ใช้รูปแบบวิธีวิทยาการสังคมสงเคราะห์เฉพาะรายเป็นหลัก โดยเฉพาะในรูปแบบของการจัดการรายกรณี ส่วนการสังคมสงเคราะห์กลุ่มชนเป็นวิธีวิทยาเสริม ทั้งนี้ การจัดการรายกรณีมุ่งเน้นการเพิ่มคุณภาพของการแก้ไข บำบัด และฟื้นฟูให้มีประสิทธิภาพ ให้ผู้ใช้บริการได้รับประโยชน์สูงสุด และตรงต่อความต้องการมากที่สุด (2) มีกระบวนการตามขั้นตอนการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ครบทุกขั้นตอน

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์ประจำคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรุงเทพฯ ประเทศไทย

E-mail : poontu@gmail.com

² Assistant Professor Dr., Lecturer of Faculty of Social Administration, Thammasat University, Bangkok, Thailand

นอกจากนี้ ผู้ปฏิบัติงานจำเป็นต้องมีเทคนิคและทักษะในการปฏิบัติงาน ได้แก่ การสัมภาษณ์ การเยี่ยมบ้าน การให้คำแนะนำปรึกษา การปฏิบัติงานด้านสังคมสงเคราะห์โดยใช้รูปแบบครอบครัวเป็นฐาน และการติดตามและประเมินผล (3) ผู้ใช้บริการที่กลับสู่ครอบครัวแล้วได้รับความพึงพอใจต่อกระบวนการเตรียมความพร้อม เนื่องจากการเตรียมความพร้อมมีความหลากหลายและครอบคลุมต่อความต้องการ ผลของการเตรียมความพร้อมช่วยให้เกิดความยั่งยืนแก่ผู้ใช้บริการ ทำให้สามารถหลุดพ้นจากปัญหา มีความมั่นคงในชีวิต และไม่กลับไปสู่วงจรแห่งความรุนแรงอีก ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่ากระบวนการทางสังคมสงเคราะห์ได้นำพาผู้ใช้บริการให้สามารถกลับมาใช้ชีวิตอย่างสมศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

คำสำคัญ: การเตรียมความพร้อมก่อนคืนกลับสู่ครอบครัว, เด็กและสตรีที่ถูกกระทำ ความรุนแรง, บ้านพักฉุกเฉิน

Abstract

This research has as its objective the study of forms, processes and results of the preparation for children and women to return to their families. This qualitative research employed an in-depth interview using tools of a semi-structured interview, participant observation, and non-participant observation. The participants were divided into three groups: Group 1, including three multi-disciplinary staff working at a shelter residence; Group 2, including four social workers; and Group 3, including two service users who have already returned to their family.

The results of the study revealed that the preparation for children and women to return to their family (1) mainly used a specific social case work method, especially in form of case management, while a social group work methodology was additionally applied. In this regard, case management focused on enhancing the quality of effective correction, treatment, and

rehabilitation in order that the service users could receive the greatest benefit, and the services best met users' needs; (2) consisted of all steps of social work practices. In addition, practitioners needed to be familiar with techniques and possess work skills including interviews, home visits, counseling, family-based social work practices, as well as monitoring and evaluation. It also showed that (3) service users who returned to their families were highly satisfied with the preparation. This was because the preparation process conducted by the shelter residence offered a variety of activities and covered their needs. The result of the preparation helped create sustainability for the service users as they could remain out of trouble, have stability in life, and never return to the cycle of violence. This reflects that the social work process has brought the service users back to be able to live their lives with dignity.

Keywords: Preparation for returning to family, Abused children and women, Shelter residence

บทนำ

สถานการณ์การกระทำความรุนแรงต่อเด็กและสตรียังคงเป็นประเด็นที่ต้องให้ความสำคัญอย่างต่อเนื่องตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันที่มีแนวโน้มทวีความรุนแรงเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงของสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 มาตรการในการควบคุมการแพร่ระบาดทำให้เกิดมาตรการล็อกดาวน์ ประชาชนต้องอยู่ในบ้านตามประกาศของภาครัฐ มูลนิธิหญิงชายก้าวไกลร่วมสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) เปิดเผยผลการสำรวจ “ความรุนแรงในครอบครัวในรอบครึ่งปี 2563” จากข่าวในสื่อหนังสือพิมพ์จำนวน 10 ฉบับ ในช่วงเดือนมกราคม ถึงเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2563 พบว่า มีข่าวเรื่องความรุนแรงในครอบครัวจำนวน 350 ข่าว ซึ่งข่าวการกระทำความรุนแรงที่มีอัตราสูงสุด คือ

การฆาตกรรมในครอบครัว 201 ข่าว (ร้อยละ 57.4) และเมื่อนำอัตราข่าวความรุนแรงของครึ่งปีแรกของปี 2563 ที่เริ่มมีการแพร่ระบาดของโควิด-19 เทียบกับปี 2559 พบว่า มีอัตราสูงขึ้นร้อยละ 50 และสูงกว่าปี 2561 ถึงร้อยละ 12 (กรมสุขภาพจิต, 2563) จากสถิติที่กล่าวมาสะท้อนให้เห็นได้ว่าการกระทำ ความรุนแรงในครอบครัวยังคงเป็นปัญหาสำคัญที่ทุกภาคส่วนในสังคมยังคงต้องตระหนักถึงการแก้ปัญหาให้ลดลงจนหมดในที่สุด

การกระทำความรุนแรงต่อเด็กและสตรีในครอบครัวมีผลกระทบทั้งต่อในระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชนและสังคม ในระดับบุคคลความรุนแรงที่เกิดขึ้น ได้แก่ การได้รับบาดเจ็บทางกายและทางจิตใจ ในบางกรณีถึงขั้นเสียชีวิต ส่วนในระดับครอบครัว ทำให้เกิดผลกระทบทางตรงและทางอ้อมต่อสมาชิกในครอบครัว ได้แก่ การกระทบกระเทือนทางจิตใจ ปัญหาสุขภาพจิต รวมถึงการส่งต่อชุดพฤติกรรม การกระทำความรุนแรงต่อลูกหรือเด็กและเยาวชนที่อาศัยอยู่ในครัวเรือน ซึ่งอยู่ร่วมในเหตุอันรุนแรงนั้นอย่างไม่ได้ตั้งใจ ส่วนผลกระทบในระดับชุมชนและสังคม ได้แก่ คนในชุมชนเห็นการกระทำความรุนแรงต่อเด็กและสตรีเป็นเรื่องส่วนตัว เมื่อพบเห็นการกระทำความรุนแรงในชุมชนหรือสังคมจนเป็นความเคยชิน อาจส่งผลให้เกิดเป็น การยอมรับการกระทำความรุนแรงของเด็กและเยาวชน ซึ่งเมื่อเด็กและเยาวชนเติบโตขึ้นอาจมีแนวโน้มไปสู่การกระทำซ้ำความรุนแรงจากตนเอง ส่วนในด้านเศรษฐกิจ เมื่อสมาชิกในสังคมได้รับการกระทำความรุนแรง จนเกิดเป็นประเด็นเชิงลบในสังคมภาครัฐต้องมีการจัดงบประมาณเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการดูแลเยียวยาช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงนั้น รวมถึงการวางแผนเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาความรุนแรงเพื่อให้อัตราการเกิดความรุนแรงน้อยที่สุด (วารสารนั เหลืองวิไล และ ศิริจันทร์รัตน์ กาญจนกฤษ, 2563)

การให้ความสำคัญต่อปัญหาการกระทำความรุนแรงต่อเด็กและสตรีของ ภาครัฐมีทั้งในระดับสากลและระดับประเทศ ได้แก่ ในปี 1995 การเข้าร่วมให้ การรับรองปฏิญญาและแผนปฏิบัติการปักกิ่ง การลงนามปฏิญญาว่าด้วยการขจัด ความรุนแรงต่อสตรีในภูมิภาคอาเซียน และในประเทศไทยมีพระราชบัญญัติ

คุ้มครองผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 ซึ่งกำหนดวิธีการลงโทษที่แตกต่างจากกฎหมายทั่วไป และกำหนดขั้นตอนการดำเนินงานอื่นๆ เพื่อเป็นกลไกในการคุ้มครอง พื้นฟูผู้กระทำความรุนแรง สิทธิศักดิ์ วนะชกิจ (2552) อธิบายว่า กฎหมายดังกล่าวมีจุดประสงค์เพื่อปรับความสัมพันธ์ในครอบครัว เพื่อให้เกิดความสงบสุขทั้งในระดับชุมชนและประเทศชาติ นอกจากนี้ เมื่อเกิดเหตุการณ์ที่เด็กและผู้หญิงถูกระทำความรุนแรง หน่วยงานภาครัฐมีหน้าที่ช่วยเหลือ ไม่ว่าจะเป็น กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สำนักงานคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน สถานีตำรวจทุกแห่ง บ้านพักเด็กและครอบครัวประจำจังหวัด ในสังกัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ แล้วยังมีองค์กรภาคเอกชนที่ไม่แสวงหากำไรองค์กรหนึ่ง คือ สมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรีในพระอุปถัมภ์พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี กรมหมื่นสุทธนารีนาถ (2554) ซึ่งมีบทบาทในการช่วยเหลือเด็กและสตรีที่ถูกระทำความรุนแรงมาอย่างต่อเนื่องและยาวนาน โดยจัดตั้ง “บ้านพักฉุกเฉิน” ซึ่งเป็นหน่วยบริการด้านสังคมสงเคราะห์มีกลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้หญิงและเด็กที่ประสบปัญหาเดือดร้อนเฉพาะหน้า การปฏิบัติงานของบ้านพักฉุกเฉินมีแนวคิดในการสังคมสงเคราะห์แนวสตรีนิยม (Feminist Social Work) Eyal-Lubling และ Krumer-Nevo (2016) วิเคราะห์ว่า งานสังคมสงเคราะห์แนวสตรีนิยมเป็นการทำงานในหลายแง่มุม รวมถึงการใช้วิธีการเสริมพลังอำนาจในการทำงานกับผู้หญิงด้วย

กระบวนการช่วยเหลือผู้หญิงและเด็กของฝ่ายสังคมสงเคราะห์ของบ้านพักฉุกเฉิน มีกระบวนการให้ความช่วยเหลือเด็กและสตรีที่ถูกระทำความรุนแรงตั้งแต่แรกรับจนกระทั่งเตรียมความพร้อมให้ผู้ถูกระทำความรุนแรงสามารถกลับคืนสู่อ้อมกอดของครอบครัวและสังคมได้อย่างปกติสุข รวมถึงสามารถพึ่งพิงตนเองได้จากภูมิคุ้มกันที่ได้รับจากการเสริมพลังอำนาจผ่านการมีส่วนร่วมในการเข้ารับการเตรียมความพร้อมที่บ้านพักฉุกเฉินได้จัดเตรียมไว้ผ่านกิจกรรมต่างๆ เช่น การดูแล ฟื้นฟู และเยียวยาผู้ที่ประสบปัญหาผ่านนักสังคมสงเคราะห์และนักจิตวิทยาในการดูแลในคำปรึกษาตามรายกรณี สุรางค์รัตน์ วศินารมณ (2554)

สรุปไว้ว่าการจัดการรายกรณีที่เกี่ยวข้องกับการเยียวยาในปัญหาความรุนแรง ประกอบด้วย การจัดการรายกรณีรูปแบบคลินิกและรูปแบบการฟื้นฟู ซึ่งเป็นรูปแบบการจัดบริการของบ้านพักฉุกเฉิน นอกจากนี้ ยังมีการประชุมร่วมกับ ทีมสหวิชาชีพและองค์กรผู้หญิงและเด็กเพื่อศึกษาหาแนวทางในการแก้ปัญหาความรุนแรงต่อเด็กและผู้หญิง เช่น การจัดกิจกรรมกลุ่มบำบัด (โรงเรียนหัวใจ) ด้านกิจกรรมเสริมพลังเพื่อช่วยในการบำบัดฟื้นฟูเยียวยาจิตใจให้สามารถปรับตัวเข้าสู่การใช้ชีวิตอย่างมีสมดุลและความสุขผ่านกิจกรรมศิลปะบำบัดแนวนุชย์ปรัชญา (สมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรีในพระอุปถัมภ์พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี กรมหมื่นสุทธนารีนาถ, 2562) งานศึกษาของ Hughes (2020) อธิบายว่า การปฏิบัติงานกับผู้ให้บริการโดยตรง ตั้งแต่ที่ผู้ให้บริการเริ่มเข้ามาในศูนย์พักพิง การสร้างความไว้วางใจและความรู้สึกปลอดภัยเป็นหนึ่งในสิ่งที่ต้องให้ความสำคัญอย่างมาก เป็นกระบวนการสำคัญที่จะทำให้ผู้ให้บริการรู้สึกปลอดภัยและพร้อมที่จะรับการช่วยเหลือ หนึ่งในหลักการที่สำคัญในการดำเนินงานกับผู้ให้บริการโดยตรง คือ การยึดผู้ให้บริการเป็นศูนย์กลาง เป็นการรับฟังเรื่องราวและความต้องการของผู้ให้บริการอย่างเปิดกว้าง ให้ผู้ให้บริการรู้สึกปลอดภัย จากที่กล่าวมาสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการเตรียมความพร้อมให้แก่เด็กและสตรีที่ถูกกระทำ ความรุนแรงของบ้านพักฉุกเฉินก่อนคืนกลับสู่ครอบครัว ที่ส่งผลต่อการเสริมพลังให้ผู้ถูกกระทำ ความรุนแรงกลับไปดำเนินชีวิตในครอบครัวหรือสังคมได้อย่างปกติสุขเข้มแข็ง และสมดุล

ด้วยเหตุนี้ ผู้ศึกษาจึงสนใจที่จะศึกษาในประเด็นกระบวนการเตรียมความพร้อมให้แก่เด็กและสตรีที่ถูกกระทำ ความรุนแรงของบ้านพักฉุกเฉินก่อนคืนกลับสู่ครอบครัว เพราะกระบวนการนี้เป็นส่วนที่สำคัญที่จะมีส่วนช่วยในการฟื้นฟูเยียวยา และบำบัด โดยใช้กรอบแนวคิดที่ประกอบด้วย พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 กับการดำเนินงานในทางปฏิบัติของนักสังคมสงเคราะห์และผู้ที่เกี่ยวข้อง แนวคิดสตรีนิยม (Feminism) แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการจัดการรายกรณี แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับทักษะใน

การปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ แนวคิดการเสริมพลังอำนาจ (Empowerment) แนวคิดการทำงานร่วมกับสาขาวิชาชีพ และการทำงานสังคมสงเคราะห์แนวสตรีนิยมในการศึกษารูปแบบการจัดบริการ กระบวนการ และผลของการเตรียมความพร้อมให้แก่เด็กและสตรีก่อนคืนกลับสู่ครอบครัว

วัตถุประสงค์ในการศึกษา

- 1) เพื่อศึกษาถึงรูปแบบการจัดบริการให้แก่เด็กและสตรีที่ถูกกระทำความรุนแรงของบ้านพักฉุกเฉิน
- 2) เพื่อศึกษาถึงกระบวนการเตรียมความพร้อมให้แก่เด็กและสตรีก่อนคืนกลับสู่ครอบครัว
- 3) เพื่อศึกษาผลการเตรียมความพร้อมให้แก่เด็กและสตรีก่อนคืนกลับสู่ครอบครัว (ศึกษาเฉพาะกรณีผู้ใช้บริการที่กลับสู่ครอบครัวแล้ว)

นิยามศัพท์เฉพาะ

เด็กและสตรีที่ถูกกระทำความรุนแรง หมายถึง เด็กและสตรีที่ถูกกระทำความรุนแรง โดยเป็นสตรีที่มารับบริการพร้อมกับเด็ก โดยเป็นผู้ถูกกระทำความรุนแรงในครอบครัวมาจากสามี และได้มาใช้บริการจากบ้านพักฉุกเฉิน

ผู้ผ่านพ้น หมายถึง สตรีที่ถูกกระทำความรุนแรงในครอบครัวและได้ผ่านกระบวนการฟื้นฟู เยียวยาจากบ้านพักฉุกเฉินเป็นที่เรียบร้อยแล้ว และออกไปดำเนินชีวิตได้อย่างปกติสุข มีอาชีพเลี้ยงดูตนเองและลูกได้

ประโยชน์ที่ได้รับ

- 1) ได้ทราบรูปแบบการจัดบริการให้แก่เด็กและสตรีที่ถูกกระทำความรุนแรงของบ้านพักฉุกเฉิน
- 2) ทำให้ทราบกระบวนการเตรียมความพร้อมให้แก่เด็กและสตรีก่อนคืนกลับสู่ครอบครัว

3) ทำให้ทราบผลการเตรียมความพร้อมให้แก่เด็กและสตรีก่อนคืนกลับสู่ครอบครัว (ศึกษาเฉพาะกรณีผู้ใช้บริการที่กลับสู่ครอบครัวแล้ว)

วิธีการศึกษาและเครื่องมือในการศึกษา

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) มีขั้นตอนการศึกษา 2 วิธี ได้แก่ (1) การศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ เป็นการศึกษาข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ บทความวิชาการ บทความวิจัย รายงานวิจัยและเอกสารข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา คือ พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 กับการดำเนินงานในทางปฏิบัติของนักสังคมสงเคราะห์และผู้ที่เกี่ยวข้อง แนวคิดสตรีนิยม (Feminism) แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับนิยามการจัดการรายกรณี แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับทักษะในการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ แนวคิดการเสริมพลังอำนาจ (Empowerment) แนวคิดการทำงานร่วมกับสหวิชาชีพ การทำงานสังคมสงเคราะห์แนวสตรีนิยม และแหล่งอ้างอิงเพื่อประกอบผลการศึกษาและการอภิปรายผล (2) การเก็บข้อมูลภาคสนาม เป็นการศึกษาเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วม และการจดบันทึก เพื่อนำมาใช้บรรยายและอภิปรายผล บนกรอบแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง โดยเครื่องมือในการเก็บข้อมูล ได้แก่ เอกสารที่เกี่ยวข้อง แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบคำถามกึ่งโครงสร้าง การสังเกต และการจดบันทึก การคัดเลือกพื้นที่ศึกษาของผู้วิจัยเป็นแบบเจาะจงพื้นที่ศึกษาเนื่องจากสมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรีฯ บ้านพักฉุกเฉิน เป็นหน่วยงานให้บริการแก่เด็กและสตรีที่ถูกกระทำรุนแรง ผู้มีส่วนร่วมในการศึกษาค้นคว้าประกอบไปด้วยผู้ให้ข้อมูลหลัก แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ (1) เจ้าหน้าที่สมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรีฯ บ้านพักฉุกเฉิน ได้แก่ นักสังคมสงเคราะห์ จำนวน 2 คน นักจิตวิทยา จำนวน 1 คน (2) ผู้ช่วยนักสังคมสงเคราะห์ และพี่เลี้ยงเด็ก จำนวน 4 คน ซึ่งเป็นกลุ่มที่ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับการฟื้นฟูเยียวยาเด็กและสตรีที่ถูกกระทำรุนแรงที่บ้านพักฉุกเฉินรวมจำนวน 7 คน (3) ผู้ที่เคยใช้บริการที่บ้านพักฉุกเฉิน (ผู้ผ่านพ้น) โดยมี

ความสนใจในการให้ข้อมูล และเคยเป็นผู้ให้บริการที่เคยพักอาศัยที่บ้านพักมากกว่า 6 เดือน รวมทั้งสิ้น 2 คน ผู้วิจัยได้ดำเนินการขอการรับรองการพิจารณา ด้านจริยธรรมการวิจัยในคนของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้ศึกษาได้วิเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นขั้นตอน มีการจำแนกข้อมูลและการจัดระบบข้อมูล โดยการนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ สังเกต และบันทึกจากผู้มีส่วนร่วมในการศึกษามาจัดระบบจำแนกข้อมูล เพื่อวิเคราะห์เนื้อหา จำแนกหมวดหมู่ตามประเด็นที่ตั้งวัตถุประสงค์ไว้

ผลการศึกษาและอภิปรายผลการศึกษา

การนำเสนอผลการศึกษาและอภิปรายผลการศึกษาเรียบเรียงข้อมูลตามวัตถุประสงค์ในการศึกษา ประกอบด้วย 1) รูปแบบการจัดบริการให้แก่เด็กและสตรีที่ถูกกระทำความรุนแรงของบ้านพักฉุกเฉิน 2) กระบวนการเตรียมความพร้อมให้แก่เด็กและสตรีก่อนคืนกลับสู่ครอบครัว และ 3) ผลการเตรียมความพร้อมให้แก่เด็กและสตรีที่ถูกกระทำความรุนแรงในครอบครัวก่อนคืนกลับสู่ครอบครัวผลการศึกษาเป็นดังนี้

1) รูปแบบการจัดบริการและการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ภายในบ้านพักฉุกเฉิน

ผลการศึกษาพบว่า การจัดการรายกรณีถูกนำมาใช้เป็นรูปแบบการจัดบริการเนื่องจากเด็กและสตรีที่ถูกกระทำความรุนแรงในครอบครัวมีระดับการพึ่งพาตนเองได้น้อยหรือพึ่งพาตนเองไม่ได้เลย รูปแบบการจัดการรายกรณีที่จัดบริการนั้น ประกอบด้วยรูปแบบคลินิก (The clinical model) ซึ่งเป็นรูปแบบที่ทำให้คนมีความสามารถในการปรับตัวทั้งทางร่างกายและสิ่งแวดล้อมได้อย่างสมดุล เน้นความต่อเนื่องของการดูแล ค้นหาวิธีการปรับตัวของคนในรอดพ้นจากความเจ็บป่วยหน้าที่สำคัญของผู้จัดการรายกรณีตามรูปแบบนี้คือการอำนวยความสะดวก การใช้หลักการตัดสินใจด้วยตนเอง และการใช้ทรัพยากรต่างๆ ลักษณะของงานที่เริ่มต้นตั้งแต่การเตรียมการ การประเมินจุดแข็งจุดอ่อน การวางแผน การเชื่อมโยง

ทรัพยากร การให้คำปรึกษาครอบครัว การขยายเครือข่าย การเชื่อมประสานกับ ผู้จัดหาทรัพยากรอื่นๆ เช่น แพทย์ พยาบาล นักกฎหมาย การพิทักษ์สิทธิผู้ใช้บริการ กับระบบต่างๆ การประยุกต์การให้คำปรึกษาและจิตบำบัด การให้คำปรึกษาทาง จิตใจ และการติดตามกำกับความก้าวหน้าการให้ความช่วยเหลือ การทำงานของนักสังคมสงเคราะห์และนักจิตวิทยาจะทำหน้าที่ให้คำปรึกษาตั้งแต่ แรกเริ่มเข้ามาเป็นสมาชิกของบ้านพักฉุกเฉิน จนกระทั่งคืนกลับสู่ครอบครัว สังคม ไปใช้ชีวิตได้อย่างปกติสุขที่สุด

“นักสังคมสงเคราะห์ที่นี่ทำหน้าที่เป็นผู้จัดการรายกรณี ตั้งแต่เริ่มแรกที่ ผู้ใช้บริการก้าวเข้าบ้านพักฉุกเฉินมาขอความช่วยเหลือ เรามีหน้าที่ที่จะต้องดูแล ตั้งแต่เริ่มแรก ตูร่องรอยของบาดแผลที่โดนทำร้ายมาทั้งหมดทั่วร่างกาย ถ้ามี บาดแผลรุนแรง จะต้องรีบดำเนินการส่งโรงพยาบาล แต่ก่อนส่งไปพบแพทย์ที่ โรงพยาบาล เราต้องถ่ายรูปเพื่อเก็บไว้เป็นหลักฐานไว้เพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้นด้วย จากนั้นส่งผู้ใช้บริการที่มีบาดแผลไปรักษาก่อน” (นักสังคมสงเคราะห์คนที่ 1, สัมภาษณ์, 25 กุมภาพันธ์ 2564)

การจัดการรายกรณีนี้ต้องคำนึงถึงความแตกต่างแต่ละรายกรณีด้วย “การจัดบริการตามความเหมาะสมของบ้านพักฉุกเฉินแต่ละรายๆ จะมีนักสังคม สงเคราะห์ทำหน้าที่เป็นผู้จัดการรายกรณี ส่วนผู้ช่วยนักสังคมสงเคราะห์จะมีหน้าที่ สนับสนุนข้อมูล เอกสารราชการ พาไปโรงพยาบาล ไปพบแพทย์ตามนัด หรือ แม้กระทั่งติดตามไปเยี่ยมบ้าน ผู้ช่วยนักสังคมฯ ที่นี้ทำหน้าที่เป็นเหมือนผู้สนับสนุน งานด้านการฟื้นฟูเยียวยา” (ผู้ช่วยนักสังคมสงเคราะห์คนที่ 1, สัมภาษณ์, 18 กุมภาพันธ์ 2564)

“การจัดบริการที่บ้านพักฉุกเฉินนี้ เราจะประเมินสภาวะจิตใจของ ผู้ใช้บริการ นักสังคมฯและนักจิตวิทยาจะทำงานร่วมกัน มีการประเมินสภาวะจิตใจ ในระหว่างกระบวนการให้คำปรึกษาว่าพร้อมที่จะให้เราช่วยเหลือในขั้นต่อไป อย่างไร” (นักสังคมสงเคราะห์คนที่ 2, สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2564)

นอกจากนั้นแล้วผลการศึกษายังพบว่า มีรูปแบบการฟื้นฟู (The rehabilitation model) จุดเน้นของรูปแบบการฟื้นฟูนี้อยู่ที่การประเมินความบกพร่อง เสริมทักษะการใช้ชีวิตในสังคม เพื่อให้ผู้ใช้บริการสามารถดำเนินชีวิตอยู่ได้ในสังคม และชุมชน รวมทั้งยังเป็นการเสริมเป้าหมายชีวิตของตนเอง นอกจากนี้ผู้จัดการราย กรณียังต้องช่วยผู้ใช้บริการให้สามารถค้นหาเป้าหมายในชีวิต ให้มองถึงความสำเร็จ ที่จะก้าวให้ผ่านพ้นจากสภาพที่เป็นอยู่ การจัดการรายกรณีแบบฟื้นฟูนี้สำคัญมาก ต่อการแก้ไข เยียวยา และฟื้นฟูกับกลุ่มสตรีที่ถูกกระทำความรุนแรงในครอบครัว เป็นอย่างมาก

“เมื่อผู้หญิงคนหนึ่งตัดสินใจเข้ามาขอความช่วยเหลือที่บ้านพักฉุกเฉิน นั้นหมายถึงเขาทนให้สามีตีไม่ได้แล้ว และสภาพที่เขาเข้ามาคือสภาพของ คนสูญเสียความเป็นตัวเอง การทำกิจกรรมศิลปะบำบัดการเลือกสีที่เขาใช้ในการ วาดภาพ คือไม่มีสีอะไรเลย ทุกอย่างไม่มีสี มันแสดงว่ามีความว่างเปล่า” (นักสังคมสงเคราะห์คนที่ 2, สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2564)

“ผู้หญิงที่เข้ามาขอความช่วยเหลือที่นี่ ส่วนใหญ่มักมองว่าตนเองเป็น คนไร้ค่า มองว่าตัวเองมีคุณค่าต่ำ ต้องพึ่งพาสามี สิ่งที่เขาทำงานที่ทุกคนจะมีอยู่ใน ตัวคือ ความเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์ ความเป็นแม่คน ดังนั้นเราต้องทำให้ผู้ใช้บริการ เกิดความเชื่อมั่น เชื่อใจ เขาถึงจะให้ความไว้วางใจเล่าเรื่องที่เขาสอบมา ให้ เราฟัง” (นักสังคมสงเคราะห์คนที่ 1, สัมภาษณ์, 25 กุมภาพันธ์ 2564)

อย่างไรก็ตาม ในงานของ สุรางค์รัตน์ วชิณารมณ กล่าวว่าการจัดการ รายกรณีปรากฏอยู่ในบทบาทของวิชาชีพที่มีความชัดเจนในการทำงานกับผู้ใช้บริการ โดยตรง มีคำวิจารณ์คำยืนยันว่า การจัดการรายกรณีกับงานสังคมสงเคราะห์เฉพาะ รายเป็นเรื่องเดียวกัน เหตุผลสำคัญก็เพราะนักสังคมสงเคราะห์มีคุณสมบัติพร้อมที่จะ ทำหน้าที่เป็นผู้จัดการรายกรณีได้ โดยนักสังคมสงเคราะห์เป็นผู้รู้จักแหล่งทรัพยากร มีทักษะการติดต่อ สื่อสาร และการพิทักษ์สิทธิ์ รวมทั้งงานสังคมสงเคราะห์ก็เป็น วิชาชีพที่มีเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนในการช่วยผู้ใช้บริการให้เข้าถึงและ ได้รับทรัพยากร รวมทั้งอำนวยความสะดวกให้คนและสิ่งแวดล้อมมีปฏิสัมพันธ์กัน

(สุรางค์รัตน์ วศินารมณ, 2554) และยังสอดคล้องกับการศึกษาจากงานวิจัยเรื่อง Women's Advocates and Shelter Residents: Describing Experiences of Working and Living in Domestic Violence Shelters ของ Hughes (2020) ซึ่งเป็นการวิจัยเพื่อตอบทริเียนแนวทางปฏิบัติในการทำงานของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในศูนย์พักพิงสำหรับสตรีในประเทศแคนาดา สามารถสรุปแนวทางในการดำเนินงานได้ว่า การปฏิบัติงานกับผู้ใช้บริการโดยตรง (Direct Practices With Residents) ตั้งแต่ที่ผู้ใช้บริการเริ่มเข้ามาในศูนย์พักพิง การสร้างความไว้วางใจและความรู้สึกปลอดภัยเป็นหนึ่งในสิ่งที่จะต้องให้ความสำคัญอย่างมาก ตั้งแต่การเริ่มพาผู้ใช้บริการรู้จักกับส่วนต่างๆ ในศูนย์พักพิง ซึ่งในการสร้างความไว้วางใจอาจต้องใช้เวลาานาน แต่เป็นกระบวนการสำคัญมากที่จะทำให้ผู้ใช้บริการรู้สึกปลอดภัยและพร้อมที่จะได้รับการช่วยเหลือในขั้นตอนต่อไป หนึ่งในหลักการที่สำคัญในการดำเนินงานกับผู้ใช้บริการโดยตรง คือ การยึดผู้ใช้บริการเป็นศูนย์กลาง (Client-centered) เป็นการรับฟังเรื่องราวและความต้องการของผู้ใช้บริการอย่างเปิดกว้างเพื่อให้ผู้ใช้บริการรู้สึกปลอดภัยในการเล่าสิ่งที่ตนเองรู้สึกออกมาอย่างแท้จริง เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องจะมีส่วนช่วยในการรับฟังความคิดและช่วยตั้งคำถามเพื่อให้ผู้ใช้บริการเกิดการวิเคราะห์ในแนวทางของตนเองมากขึ้น

ดังนั้นการจัดการรายกรณีในงานที่เกี่ยวข้องกับปัญหาความรุนแรงในครอบครัวนี้จะเป็นผลดี เพราะเป็นรูปแบบที่ให้ความช่วยเหลือผู้ใช้บริการผ่านการทำงานอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่การประเมินปัญหา ประเมินจุดแข็ง จุดอ่อน ความเข้มแข็งของผู้ใช้บริการและครอบครัว และผู้จัดการรายกรณียังต้องประเมินทรัพยากรต่างๆ ที่รายล้อมตัวของผู้ใช้บริการว่าจะมีทรัพยากรที่จะตอบสนองต่อปัญหา เพื่อสามารถที่จะวางแผนและเชื่อมโยงทรัพยากรต่างๆ เหล่านั้นให้ผู้ใช้บริการได้เข้าถึงและได้รับบริการที่ถูกต้องเหมาะสมต่อไป นอกจากนั้นยังพบว่า ผู้จัดการรายกรณียังทำงานบนพื้นฐานแห่งค่านิยมที่สำคัญ อันได้แก่ หลักการตัดสินใจด้วยตนเอง การยึดมั่นในคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การตัดสินใจร่วม การคุ้มครองผู้ใช้บริการ หลักการรักษาความลับ และคำนึงถึงผลประโยชน์ของเด็ก

และสตรีเป็นสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับหลักการจัดการรายกรณีที่ สุรางค์รัตน์ วศินารมณ (2554) สรุปไว้ว่า การจัดการรายกรณีเปรียบเสมือนพันธสัญญาร่วมกัน ระหว่างผู้จัดการรายกรณีและผู้ใช้บริการที่ต้องการมีการมีส่วนร่วม การเสริมพลัง การวางแผนร่วมกัน เพื่อร่วมกันกำหนดเป้าหมายและแผนการแก้ไขปัญหาที่ดีที่สุด สำหรับผู้ใช้บริการ ส่วนผู้จัดการรายกรณีก็ทำหน้าที่เป็นหุ้นส่วน และเป็นผู้แนะนำ ให้ผู้ใช้บริการรู้จักทั้งแหล่งให้บริการ การเข้าบริการ การให้การดูแลอย่างเหมาะสม ด้วยคุณภาพ ทั้งการจัดหาบริการสังคม สุขภาพอนามัยและที่อยู่อาศัย เพื่อ เป้าหมายที่ทำให้ผู้ใช้บริการเกิดความมั่นใจว่าจะได้รับบริการที่มีคุณภาพเหมาะสม รวมทั้งการประเมินผลและการกำกับดูแล จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการติดตามอย่างต่อเนื่องด้วยการให้คำปรึกษาผ่านสัมพันธภาพของการให้ความช่วยเหลืออย่าง ใกล้ชิด และเป็นการจัดการที่นำไปสู่การวางแผนและการดำเนินการให้บริการแก่ ผู้ใช้บริการ

2) กระบวนการเตรียมความพร้อมให้แก่เด็กและสตรีก่อนคืนกลับสู่ ครอบครัว

การให้ความช่วยเหลือผู้ใช้บริการที่ประสบปัญหา จะเป็นการให้ความช่วยเหลือโดยการสังคมสงเคราะห์เฉพาะราย (Casework) โดยจะมีนักสังคมสงเคราะห์ที่ทำหน้าที่เป็นผู้จัดการรายกรณี (Case manager) รับผิดชอบดูแล ผู้ใช้บริการตลอดระยะเวลาที่ผู้ใช้บริการเข้าพักอาศัยอยู่ที่บ้านพักฉุกเฉิน คอยพูดคุย ให้คำปรึกษา สนับสนุน ชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิต เสริมสร้างทักษะการดำเนินชีวิต รวมทั้งมีการทำกระบวนการกลุ่มคือสังคมสงเคราะห์แบบกลุ่มชน (Group work) เพื่อแก้ไขเยียวยาและฟื้นฟูผู้ใช้บริการร่วมด้วย ในการปฏิบัติงานนักสังคมสงเคราะห์ไม่สามารถช่วยเหลือผู้ใช้บริการอย่างรอบด้านแต่เพียงลำพัง ต้องอาศัยความร่วมมือจากทีมสหวิชาชีพที่มีความเชี่ยวชาญในด้านต่างๆ มาร่วมวางแผน ดำเนินการช่วยเหลือผู้ใช้บริการให้บรรลุผลสำเร็จ จึงมีผู้ช่วยนักสังคมสงเคราะห์ที่ คอยดำเนินการประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ เพื่อแสวงหาทรัพยากรมาสนับสนุน การให้ความช่วยเหลือผู้ใช้บริการ เช่น การย้ายสิทธิการรักษาพยาบาล ดำเนินการ

ประสานโรงพยาบาลเพื่อรับการคุมกำเนิด เป็นต้น และระหว่างกระบวนการให้ความช่วยเหลือหากผู้จัดการรายกรณีสังเกตเห็นถึงความผิดปกติทางสภาวะจิตใจ จะดำเนินการประสานกับนักจิตวิทยาประจำบ้านพักฉุกเฉินอีกด้วย เพื่อให้ผู้ใช้บริการเข้ารับการประเมินบุคลิกภาพ สติปัญญา สภาวะทางจิตใจ หากนักจิตวิทยาได้ประเมินแล้วพบว่า ผู้ใช้บริการมีความเสี่ยงที่จะเกิดความผิดปกติทางจิต นักจิตวิทยาจะแจ้งผลการประเมินให้ผู้จัดการรายกรณีทราบ เพื่อดำเนินการประสานส่งผู้ใช้บริการเข้ารับการรักษากับแพทย์ผู้เชี่ยวชาญเป็นลำดับต่อไป

กระบวนการเพื่อเตรียมความพร้อมของสตรีที่ถูกกระทำความรุนแรงอีกแบบหนึ่ง คือ การสังคมสงเคราะห์กลุ่มชน (Group work) ซึ่งเป็นวิธีการและกระบวนการปฏิบัติงานกับกลุ่มบุคคล ที่มุ่งเน้นช่วยเหลือบุคคลที่มีความสนใจมีความต้องการและมีปัญหาที่คล้ายคลึงกัน โดยมีองค์ประกอบสำคัญ คือ กลุ่ม หน่วยงาน หรือองค์กรที่ให้บริการสังคมสงเคราะห์กลุ่มชน และมีนักสังคมสงเคราะห์เป็นผู้ช่วยเหลืออำนวยความสะดวกให้บริการ เสริมพลังอำนาจ ส่งเสริมศักยภาพ พินิจทัศนคติ และช่วยพัฒนากลุ่มให้บรรลุวัตถุประสงค์ ได้แก่ การฟื้นฟูสมรรถภาพการบำบัดรักษา ให้การศึกษา พัฒนา ป้องกัน แก้ไขปัญหาและส่งเสริมการมีส่วนร่วม วิธีการสังคมสงเคราะห์กลุ่มชนนี้จะมีกิจกรรมกับกลุ่มเป้าหมาย ผู้หญิงที่ถูกกระทำความรุนแรงและกลุ่มผู้ผ่านพ้นความรุนแรงมาทำกิจกรรมร่วมกัน โดยบ้านพักฉุกเฉินใช้วิธีการศิลปะบำบัดและการทำกลุ่มบำบัดเพื่อให้สมาชิกของบ้านฉุกเฉินได้มีการแบ่งปันประสบการณ์ แลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อให้เกิดการคิดไตร่ตรอง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมพลัง (Empowerment) และเรียกศักยภาพคืนมาให้แก่ผู้หญิงที่ถูกกระทำด้วยความรุนแรงให้สามารถผ่านปัญหาไปได้และไม่ถูกกระทำซ้ำ ให้ผู้ใช้บริการเกิดการทบทวนตนเอง ยอมรับและเข้าใจปัญหา เห็นคุณค่าและศักยภาพของตนเองจนเกิดพลัง ในการต่อสู้กับอุปสรรคต่างๆ และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของแต่ละคน ผ่านการฟังเรื่องราวจากผู้ประสบปัญหาที่ผ่านพ้นมาแล้ว ให้สมาชิกในกลุ่มเสริมพลังด้วยการให้กำลังใจซึ่งกันและกัน ซึ่งสอดคล้องกับ Turner and Maschi (2015) ที่วิเคราะห์ว่าการเสริมพลังอำนาจ (Empowerment) เป็นหนึ่ง

ในวิธีการสำคัญของนักสังคมสงเคราะห์แนวสตรีนิยม เพื่อเพิ่มอำนาจของผู้หญิงในความสัมพันธ์ระดับบุคคล ผู้หญิงที่ถูกกดขี่หรือผู้ผลักดันให้เป็นชายขอบ การเสริมพลังอำนาจช่วยให้ผู้หญิงสามารถควบคุมการใช้ชีวิตด้วยตนเองได้มากขึ้น และให้ผู้หญิงสามารถรวมตัวกันเป็นกลุ่มคน ชุมชนที่มีขนาดใหญ่ขึ้นเพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตของตนเอง นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ Guitierrez and Ortega (1991) ที่กล่าวว่า การเสริมพลังอำนาจ และการจัดการอำนาจในแต่ละบุคคลนั้นเป็นประเด็นสำคัญที่นักสังคมสงเคราะห์ต้องให้ความสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นการทำงานในระดับจุลภาคหรือมหภาคก็ตาม บทบาทของนักสังคมสงเคราะห์ที่ไม่ได้เป็นการช่วยให้ผู้ใช้บริการยอมรับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น แต่มีหน้าที่เพื่อให้ผู้ใช้บริการได้พัฒนาความสามารถในการรับมือกับปัญหา สถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป และป้องกันไม่ทำให้ผู้ใช้บริการต้องประสบปัญหาในรูปแบบเดิมอีก จะเห็นได้ว่าการเสริมพลังอำนาจนี้เป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้ผู้หญิงมีอิสระในการตัดสินใจมากขึ้น กล้าแสดงออกให้เห็นถึงความพยายามที่จะบรรลุเป้าหมายที่ได้วางแผนไว้ เป็นกระบวนการที่จะช่วยให้ผู้หญิงเกิดความเปลี่ยนแปลงทางจิตใจไปในทิศทางที่ดีขึ้น

“ศิลปะบำบัด” เป็นเครื่องมือสำคัญที่บ้านพักฉุกเฉินนำมาใช้ช่วยเหลือผู้หญิงและเด็กที่เผชิญภาวะรุนแรง งานศิลปะที่ถูกถ่ายทอดออกมานั้นจะสะท้อนปมปัญหาต่างๆ ที่ผู้ใช้บริการพบเจอมา เช่น การวาดภาพความรุนแรงที่เคยถูกระทำ การเลือกใช้สี ความรู้สึกอารมณ์ขณะสร้างงานศิลปะ โดยนักศิลปะบำบัดสามารถค้นหาและตีความหมายสิ่งที่อยู่ภายในจิตใจของผู้ใช้บริการได้จากผลงานศิลปะที่ผู้ใช้บริการได้ถ่ายทอดออกมา เมื่อทราบถึงปมปัญหาสิ่งที่ทำให้ผู้ใช้บริการเกิดความคับข้องใจ นักศิลปะบำบัดจะใช้ศิลปะในการฟื้นฟูสภาพจิตใจ เสริมพลังอำนาจของผู้ใช้บริการอย่างต่อเนื่องและมีแบบแผน จนผู้ใช้บริการเกิดการเปลี่ยนแปลงและมีสภาวะจิตใจที่มั่นคงมากขึ้น และยังสามารถช่วยเหลือเหยื่อความรุนแรงในการจัดการกับความตึงเครียดทางอารมณ์และความกังวล บ่อยครั้งที่ความเสียหายของสภาพจิตใจที่เกิดขึ้นนั้นสร้างความเจ็บปวดเกินกว่าจะพูดถึงตรงๆ หรือในกรณีเด็กซึ่งมีข้อจำกัดในด้านความสามารถการใช้คำ เรียบเรียงความคิด เป็นต้น

การบำบัดโดยศิลปะเป็นการทำจิตบำบัดรูปแบบหนึ่งซึ่งช่วยเพิ่มช่องทางในการเข้าถึงและเยียวยาสภาวะจิตใจเด็กและสตรีผู้ถูกกระทำได้อย่างละมุนละม่อม การสร้างบรรยากาศที่อ่อนโยนนั้น มีผลต่อความสุขทางใจของผู้หญิงและเด็กที่เข้ามาขอรับการช่วยเหลือ ช่วยลดความซึมเศร้า ความเหงา และความหวาดวิตกจากประสบการณ์คุกคามอันส่งผลกระทบรุนแรงต่อจิตใจ ซึ่งสอดคล้องกับนักวิชาการ Naumburg (1966) ได้อธิบายว่า ศิลปะบำบัดเป็นวิธีการบำบัดพื้นฐานของจิตวิเคราะห์ โดยกระบวนการจะเข้าถึงกลไกทางจิตของบุคคลเพื่อสะท้อนความคิด และความรู้สึกที่มีอยู่ภายในจิตได้สำนึก ผ่านการฉายภาพจิตออกมาทางภาพวาด ซึ่งอาจเป็นการสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ระหว่างผู้ป่วยกับผู้บำบัดที่เชื่อมโยงไปถึงความคิดที่ฝังซ่อน ความฝัน ความกลัว ความคับข้องใจ และความทรงจำในอดีต ซึ่งการสื่อสารออกมาทางภาพวาดนั้นง่ายกว่าการพูดโดยตรง จึงเหมาะกับกรณีของผู้ป่วยที่มีความยากลำบากต่อการแสดงความคิดและความรู้สึกของตนเองผ่านทางคำพูด ดังนั้น การฉายภาพจิตเชิงสัญลักษณ์นี้จะช่วยให้ผู้ป่วยสามารถหลีกเลี่ยงภาวะเก็บกดได้ดียิ่งขึ้นด้วยการแสดงออกจากการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะการนำกระบวนการจิตบำบัดมาเป็นส่วนหนึ่งของการบำบัดนั้นจะนำไปสู่การช่วยเหลือได้ง่ายขึ้น

เมื่อผู้ใช้บริการได้ผ่านกระบวนการการให้ความช่วยเหลือ พื้นฟูจนปัญหาที่ผู้ใช้บริการเผชิญได้คลี่คลายลง ผู้จัดการรายกรณีจะประเมินว่าผู้ใช้บริการได้รับการช่วยเหลืออย่างรอบด้าน ตามเป้าหมายที่ได้วางไว้แล้ว จึงประสานทีมบุคลากรสังคมสงเคราะห์และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ประชุมทีมสหวิชาชีพเพื่อร่วมพิจารณาคืนผู้ใช้บริการกลับสู่ครอบครัว เมื่อทีมสหวิชาชีพประเมินอย่างรอบด้านแล้ว มีความเห็นว่าผู้ใช้บริการมีความพร้อมและครอบครัวก็มีความพร้อม สถานที่พักอาศัย สิ่งแวดล้อมทางกายภาพต่างๆ มีความเหมาะสมที่จะรับผู้ใช้บริการกลับไปดูแลจึงดำเนินการเตรียมความพร้อมผู้ใช้บริการเพื่อคืนสู่ครอบครัว ซึ่งแนวคิดการทำงานร่วมกันของทีมสหวิชาชีพนั้น Coulshed and Orme (1998) อธิบายว่า หลักการที่สำคัญในการทำงานร่วมกันของทีมสหวิชาชีพ คือ การนำข้อมูลในภาพรวมของวิชาชีพมาวิเคราะห์ร่วมกัน ในการทำงานกับผู้ใช้บริการคนหนึ่ง

แต่ละวิชาชีพจะมีมุมมองต่อผู้ใช้บริการแตกต่างกัน ส่งผลให้ผู้ให้บริการแต่ละวิชาชีพจะได้รับข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับผู้ใช้บริการมากขึ้น เพราะกรอบการประเมิน ทฤษฎีที่ใช้ในการประเมินมีความแตกต่างกัน ข้อมูลที่ได้จากการประเมินโดยวิชาชีพหนึ่งอาจเป็นประโยชน์ต่อการทำงานของอีกวิชาชีพหนึ่ง การนำข้อมูลในภาพรวมมาวิเคราะห์ร่วมกันจะส่งผลให้การแก้ไข บำบัด พื้นฟูผู้ใช้บริการมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ดังนั้นผู้วิจัยขอสรุปว่าการทำงานสหวิชาชีพจำเป็นที่จะต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจในการทำงาน ปัญหาความรุนแรงในครอบครัวมิใช่ปัญหาที่นักสังคมสงเคราะห์จะแก้ไขโดยลำพัง หากยังมีปัญหาอื่นๆ เช่น ปัญหาทางสังคม ปัญหาทางกฎหมาย ปัญหาทางจิตวิทยา และปัญหาทางการแพทย์อีกด้วย

การเตรียมความพร้อมผู้ใช้บริการเพื่อคืนกลับสู่ครอบครัว ผู้จัดการรายกรณีจะพูดคุยให้คำปรึกษา ตรวจสอบความรู้สึกของผู้ใช้บริการที่มีต่อครอบครัว ลักษณะของความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใช้บริการและครอบครัว ว่าผู้ใช้บริการมีความพร้อมหรือไม่ หากต้องกลับไปอาศัยอยู่กับครอบครัว มีความกังวลเรื่องใดบ้าง อีกทั้งผู้จัดการรายกรณีจะเสริมทักษะการดำเนินชีวิตให้ผู้ใช้บริการ เพื่อที่จะสามารถดำรงชีวิตในครอบครัวได้อย่างปกติสุข เช่น การใช้ชีวิตอยู่ภายในครอบครัว เป็นการใช้ชีวิตแบบร่วมทุกข์ร่วมสุขต้องอาศัยความเข้าใจซึ่งกันและกัน การแสดงออกทางความรู้สึก การตอบสนองความต้องการด้านจิตใจของผู้อื่น เป็นต้น โดยทุกกระบวนการตัดสินใจเน้นให้ผู้ใช้บริการเข้ามามีส่วนร่วม เนื่องจากเป็นการตัดสินใจเกี่ยวกับเส้นทางชีวิตของผู้ใช้บริการเอง ผู้จัดการรายกรณีจะทำงานกับครอบครัวผู้ใช้บริการด้วย โดยการเสริมสร้างความเข้าใจต่อตัวผู้ใช้บริการ ปัญหาที่ผู้ใช้บริการเคยเผชิญ ซึ่งครอบครัวเป็นส่วนสำคัญที่จะคอยสนับสนุนให้กำลังใจผู้ใช้บริการผ่านวิธีการพูด วิธีการสื่อสาร วิธีการปฏิบัติตัว การให้กำลังใจซึ่งกันและกัน ไม่พูดย้ำถึงปัญหาที่ผ่านมาแล้วของผู้ใช้บริการที่จะทำให้เกิดบาดแผลในจิตใจและเกิดปัญหาต่อความสัมพันธ์ภายในครอบครัว นอกจากนี้ผู้จัดการรายกรณีต้องประเมินครอบครัวควบคู่ไปด้วยว่าครอบครัวมีความพร้อมที่จะรับผู้ใช้บริการกลับไปดูแลหรือไม่ ทั้งด้านครอบครัว สภาพแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ

เมื่อผู้จัดการรายกรณีได้ปฏิบัติงานอย่างรอบด้านแล้ว จึงดำเนินการให้ผู้ใช้บริการทดลองการกลับสู่ครอบครัว โดยเบื้องต้นให้ผู้ใช้บริการได้ทดลองอาศัยอยู่กับครอบครัวในระยะสั้นๆ ให้ผู้ใช้บริการได้มีโอกาสได้ลองปรับตัวอยู่กับครอบครัว ผู้จัดการรายกรณีจะดำเนินการติดตามผู้ใช้บริการและครอบครัวเป็นระยะๆ ไม่ติดตามถี่จนเกินไป แต่หากผู้ใช้บริการมีปัญหาที่ไม่สามารถแก้ไขได้ ก็สามารถติดต่อมายังผู้จัดการรายกรณีได้ตลอด เมื่อครบระยะเวลาที่กำหนดไว้ ผู้จัดการรายกรณีจะดำเนินการเยี่ยมบ้าน เพื่อติดตามสถานการณ์ว่ามีเหตุการณ์ใดเกิดขึ้นบ้าง รู้สึกอย่างไรและจัดการแก้ไขปัญหานั้นอย่างไร โดยรับฟังทั้งผู้ใช้บริการและครอบครัว เมื่อพบว่าผู้ใช้บริการสามารถปรับตัวอยู่กับครอบครัวได้ จึงเว้นระยะในการติดตามหรือการเยี่ยมบ้านนานขึ้นมากกว่าครั้งแรก และเมื่อครบระยะกำหนด ผู้จัดการรายกรณีจะติดตามประเมินผลอีกครั้ง หากพบว่าผู้ใช้บริการและครอบครัวสามารถปรับตัวดำรงชีวิตได้อย่างปกติสุขจึงพิจารณายุติการให้บริการ

ในขั้นตอนการปฏิบัติงานของนักสังคมสงเคราะห์ของบ้านพักฉุกเฉินนั้น จะเป็นการปฏิบัติงานที่ดำเนินงานตามกระบวนการการทำงานของนักสังคมสงเคราะห์วิชาชีพเต็มรูปแบบตามขั้นตอนของการปฏิบัติงาน ซึ่งจะมีขั้นตอนของการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์จนครบ 6 ขั้นตอน ได้แก่

1. การแสวงหาข้อเท็จจริง (Fact finding) การแสวงหาข้อเท็จจริงมีความจำเป็นและมีความสำคัญเป็นอย่างมากต่อการเริ่มให้บริการ เป็นขั้นตอนเริ่มต้นของการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ คือ การเข้าไปเกี่ยวข้องกับรู้จักผู้ใช้บริการหรือครอบครัวหรือผู้ปกครองของผู้ใช้บริการ ต้องสร้างสัมพันธภาพเพื่อดำเนินงานง่ายขึ้น รวมถึงอธิบายขั้นตอนการให้บริการ

“นักสังคมฯจะต้องแสวงหาข้อเท็จจริง ที่นี้เรื่องที่ผู้หญิงที่โดนทำร้ายมาเป็นเรื่องน่าอับอาย สิ่งสำคัญคือ เราต้องสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับเขา เริ่มแรกที่ผู้หญิงเข้ามาขอรับบริการ เราอาจจะยังไม่ได้ข้อมูลทีละเอียดมากนัก เพราะเขายังไม่ไว้วางใจ เราต้องค่อยๆถามถึงเรื่องราวที่มาที่ไป บางกรณียังมีบาดแผลจากการถูกทำร้ายมาต้องรักษาเยียวยา ในช่วงนั้นผู้หญิงก็ยังคงได้รับผลกระทบทางจิตใจ

มีร้องให้ เสร้าหมอง ซึม นักสังคมฯก็ต้องพยายามพูด ให้คำปรึกษา และคอยดูแลอย่างใกล้ชิด” (นักสังคมสงเคราะห์คนที่ 1, สัมภาษณ์, 25 กุมภาพันธ์ 2564)

“ผู้ทำหน้าที่แรกรับนี้ที่บ้านพักฉุกเฉิน เราสามารถทำหน้าที่แรกรับได้ทุกคน ในการชักประวัติเบื้องต้น การดูแลในช่วงแรกว่าต้องการความช่วยเหลืออย่างไรก่อน จากนั้นถึงจะส่งต่อให้ผู้จัดการรายกรณีที่เป็นเวอร์ ผู้จัดการรายกรณีนี้นักสังคมฯจะเวียนกันทำหน้าที่ เมื่อแรกรับส่งต่อให้ผู้จัดการรายกรณีรับหน้าที่ไปแล้ว การสัมภาษณ์หาข้อมูลเชิงลึก การประเมิน วินิจฉัย กระบวนการวางแผนให้ความช่วยเหลือ ในขั้นตอนต่อๆ ไปนั้น จะเป็นการร่วมมือกันทำงานระหว่างนักสังคมฯและนักจิตร่วมกันประเมินผู้รับบริการว่าควรจะทำอะไรต่อไป เป็นขั้นๆไปเรื่อยๆ จนสิ้นสุดความช่วยเหลือ” (นักจิตวิทยา, สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2564)

2. ประเมินสถานะผู้ใช้บริการ (Assessment) หลังจากการแสวงหาข้อเท็จจริงแล้ว นักสังคมสงเคราะห์ต้องนำข้อมูลที่ได้นำมาประเมินสถานะกาย จิต สังคม (Bio psycho social assessment) การประเมินสถานะครอบครัว (Family assessment) การประเมินความเสี่ยง (Risk assessment) การประเมินความต้องการ (Needs assessment) รวมถึงการประเมินโดยใช้เครื่องมือเชิงปริมาณในการประเมินรูปแบบต่างๆ เช่น แบบทดสอบความเครียดและแบบคัดกรองภาวะซึมเศร้า ซึ่งในการประเมินอาจต้องใช้ผู้เชี่ยวชาญในแต่ละด้านเพื่อข้อมูลที่ถูกต้อง เช่น การประเมินบุคลิกภาพของผู้ใช้บริการอาจต้องใช้นักจิตวิทยาคลินิกช่วยประเมิน ซึ่งการประเมินสถานะผู้ใช้บริการ ควรพิจารณาองค์ประกอบด้านสังคม หมายถึง การประเมินดูที่สถานการณ์หรือสิ่งแวดล้อมของบุคคล ครอบครัวและชุมชน รวมถึงการวิเคราะห์ปัญหา (Problem analysis)

“เมื่อผู้ใช้บริการเข้ามาพักพิงที่บ้านพักฉุกเฉินแล้ว นักสังคมฯ และนักจิตวิทยาจะทำงานร่วมกัน และงานที่เราทำงานกันโดยตลอดคือ จิตวิทยาให้คำปรึกษา ซึ่งนักสังคมฯและนักจิตฯ จะมีพื้นฐานในการให้คำปรึกษา แนะนำตามหลักการอยู่แล้ว แต่นักจิตฯอาจจะต้องทำเพิ่ม ในเรื่องการประเมินสถานะทางจิตของ

ผู้มารับบริการ เช่น แบบทดสอบความเครียดและแบบคัดกรองภาวะซึมเศร้า ซึ่งแบบทดสอบทางจิตวิทยาเหล่านี้ เราจะใช้แบบสอบถามที่ได้มาตรฐานจากโรงพยาบาล” (นักจิตวิทยา, สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2564)

“กิจกรรมที่บ้านพักฉุกเฉินทำเพื่อประเมินสภาพจิตใจว่ายังมีภาวะซึมเศร้า หรือมีความเศร้าหมอง หดหู่อยู่หรือไม่ คือกิจกรรมศิลปะบำบัด การประเมินของพี่ ก็จะใช้การดูสี ดูภาพวาดที่ผู้ใช้บริการเลือกสีที่ใช้วาด ซึ่งตรงนี้ ลือได้ว่าเขาอยู่ในภาวะไหน บางคนวาดภาพออกมาไม่มีสีเลย ซึ่งเราต้องดูสภาพจิตใจเขาด้วย ว่าพร้อมที่จะก้าวต่อไปหรือไม่ หรือยังไม่พร้อม เราก็ต้องประเมินจากตรงนี้” (นักสังคมสงเคราะห์คนที่ 2, สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2564)

3. การวางแผน (Planning) กระบวนการวางแผนเป็นการดำเนินงานแบบมีส่วนร่วมร่วมกับผู้ใช้บริการ มีการวางแผนให้การช่วยเหลือ และสำรวจทรัพยากรต่างๆ ของบุคคล ครอบครัว กลุ่ม ชุมชน เพื่อวางแผนใช้ประโยชน์จากทรัพยากรนั้นให้คุ้มค่าที่สุด รวมถึงประชุมทีมสหวิชาชีพเพื่อวางแผนและพัฒนาเป้าหมายการช่วยเหลือ โดยร่วมกันกำหนดทางเลือกในการให้บริการ มีทั้งการวางแผนระยะสั้น ระยะยาว การประสานติดต่อแหล่งทรัพยากร การพัฒนาสถานะสุขภาพกาย จิตใจ และอารมณ์

นักสังคมฯ จะมีแผนมาให้เลยว่าเคสนี้จะต้องทำอะไรบ้าง เช่น พาไปพบแพทย์ ให้ยาลิทธิการรักษา ติดต่อโรงเรียนให้เด็ก ซึ่งการทำงานของผู้ช่วยนักสังคม คือ เหมือนเส้นเลือดฝอย เป็นผู้สนับสนุนการทำงานให้นักสังคมฯ นักสังคมฯจะวางแผนในการช่วยเหลือเคสแบบไหน เราก็มีหน้าที่ช่วย อย่างการไปเยี่ยมบ้าน เวล่านักสังคมฯมีแผนว่าจะให้เคสกลับบ้านได้แล้ว ก็จะประสานบอกมาว่า จะไปเยี่ยมบ้านเคสนี้ ผู้ช่วยก็จะต้องเตรียมเอกสาร เตรียมการประเมินว่าสภาพบ้านเขาเป็นอย่างไร เวล่านักสังคมฯคุยกับเคส คุยกับครอบครัวเคส เราก็สำรวจบ้านสำรวจพื้นที่ใกล้เคียง พอกลับมาก็จะบอกนักสังคมฯว่าพบเจออะไรบ้าง อะไรที่เป็นข้อสังเกตบ้าง” (นักสังคมสงเคราะห์คนที่ 2, สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2564)

“ในบางรายที่สภาพเริ่มเข้าสู่ปกติ ก็จะมีนัดหมายกับเคส อย่างที่บอก เคสนั้นก็จะมีนักสังคมฯ ทำหน้าที่เป็น CM ไปคนละหนึ่งต่อหนึ่ง หากเคสเราเริ่มปรับตัวได้ เราก็จะเริ่มนัดหมายคุย นัดหมายวางแผนชีวิตกัน ก็จะอยู่ในความดูแลไปเรื่อยๆ จนเขาได้ไปฝึกอาชีพ จนเขาเริ่มปรับตัว” (นักสังคมสงเคราะห์คนที่ 2, สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2564)

4. การดำเนินการช่วยเหลือ (Intervention) นักสังคมสงเคราะห์ จะต้องพยายามปฏิบัติงานให้เป็นไปตามแผนและอยู่ในกรอบและขอบเขตของแผน แต่การดำเนินการช่วยเหลือนั้นย่อมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาให้สอดคล้องกับสถานการณ์และความต้องการของผู้ใช้บริการ โดยการดำเนินการช่วยเหลือนั้น อาจประยุกต์ใช้ทฤษฎี ทักษะ เทคนิค และความรู้ไปใช้ในการช่วยเหลือเฉพาะ นักสังคมสงเคราะห์จะต้องคำนึงถึงความแตกต่างหลากหลายของพฤติกรรมของมนุษย์ และบริบทของพื้นที่ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการ

“การดำเนินการช่วยเหลือในภาวะที่เขาเดือดร้อนมากกระทันหัน เรา จะช่วยเหลือในเบื้องต้นก่อน ประเมินและสำรวจคร่าวๆก่อนว่าเคสโดนกระทำ อย่างไรมา และเริ่มที่ให้ที่พักอาศัย หาข้าว หานมให้ลูกกินก่อน บางเคสมาติดดิน บางทีก็ต้องช่วยเหลือในเหตุการณ์เฉพาะหน้าไปก่อน โดยอาจจะยังไม่ได้ซักประวัติ อะไรมาก ช่วยเฉพาะหน้าให้เขาได้มีที่สบายใจและปลอดภัยก่อน ให้แม่ลูกได้รับความรู้สึกว่าเขามาที่นี่แล้วจะปลอดภัย สามี่เข้ามาทำร้ายไม่ได้ เหมือนเขาหนีร้อน มาพึ่งเย็น” (ผู้ช่วยนักสังคมสงเคราะห์คนที่ 1, สัมภาษณ์, 18 กุมภาพันธ์ 2564)

“การดำเนินการช่วยเหลือในระหว่างที่เคสอยู่กับเรา ในส่วนของการให้คำปรึกษา เราให้คำปรึกษาตลอดระยะเวลาของการอยู่ที่นี้ ก็จะมีนัดหมายเป็นรายๆ ไป และมีอีกกิจกรรมหนึ่งคือการทำกิจกรรมกลุ่ม ที่เราเรียกว่า โรงเรียนธัมใจ ก็จะเป็นกิจกรรมกลุ่มบำบัด ที่เน้นให้เคสได้มีการแบ่งปันประสบการณ์ชีวิต กิจกรรมกลุ่มนี้ช่วยให้เขาเปลี่ยนวิธีคิด การมองโลก” (นักสังคมสงเคราะห์คนที่ 1, สัมภาษณ์, 25 กุมภาพันธ์ 2564)

5. การติดตามและประเมินผล (Follow up and Evaluation) การติดตามและประเมินผลเป็นขั้นตอนสำคัญไม่แตกต่างจากขั้นตอนอื่นๆ การติดตามและประเมินผลนี้ ก็เพื่อที่เป็นการตรวจสอบดูว่าการดำเนินงานตามแผนบรรลुวัตถุประสงค์มากน้อยเพียงใด เมื่อติดตามและประเมินผลแล้วผลเป็นไปในทิศทางที่ยังไม่ดีและหากมีอุปสรรคเกิดขึ้น นักสังคมสงเคราะห์ต้องรีบแก้ไขอุปสรรคที่เกิดขึ้นเพื่อให้ผู้ใช้บริการมีคุณภาพชีวิตที่ดี

“สมัยก่อนเรามีแต่การเยี่ยมบ้าน ถ้าในบริเวณใกล้ๆ ในกรุงเทพฯ ก็อาจทำได้บ่อย แต่เดี๋ยวนี้มีเครื่องมือสื่อสารที่สะดวกสบายขึ้น ก็จะมีกลุ่มไลน์เอาไว้สื่อสารกัน กลุ่มนี้จะเป็นกลุ่มที่เป็นผู้ผ่านพ้นมาตั้งกลุ่มกัน ก็จะสื่อสารกันว่าใครทำอะไร ที่ไหน และก็จะเล่าเรื่องต่างๆ สู้กันฟัง พี่ก็จะดูข้อความตลอดว่าใครทำอะไร อยู่ เราต้องติดตามชีวิตแต่ละคนในกลุ่มไลน์ได้ทางนี้” (นักสังคมสงเคราะห์คนที่ 1, สัมภาษณ์, 25 กุมภาพันธ์ 2564)

“เราพิจารณาเป็นรายๆ เคสที่อยู่ในกรุงเทพและปริมณฑลเนี่ย บ้านพักฉุกเฉินเราทำเอง แต่หากเป็นต่างจังหวัดเราจะประสานขอความร่วมมือกับบ้านพักเด็กและครอบครัวของ พม. หรือแม้แต่ อบต. ในการช่วยเรา” (นักสังคมสงเคราะห์คนที่ 1, สัมภาษณ์, 25 กุมภาพันธ์ 2564)

6. การสิ้นสุดการให้ความช่วยเหลือ (Termination) ก่อนการสิ้นสุดการให้ความช่วยเหลือ นักสังคมสงเคราะห์ต้องเตรียมการและวางแผนไว้ล่วงหน้า รวมถึงประเมินความพร้อมว่าผู้ใช้บริการ ครอบครัว สังคม และสิ่งแวดล้อม ว่าอยู่ในภาวะที่ผู้ใช้บริการสามารถกลับไปใช้ชีวิตในสังคมได้หรือไม่ การดำเนินการสิ้นสุดการให้ความช่วยเหลือนั้นควรดำเนินอย่างค่อยเป็นค่อยไป การสิ้นสุดการช่วยเหลือจะใช้เมื่อปัญหาได้รับการแก้ไขเพียงพอ หรือเมื่อพิจารณาแล้วเห็นว่าผู้ใช้บริการมีความพร้อมที่จะช่วยเหลือตนเองได้แล้ว ผู้ให้บริการจะต้องแจ้งให้ทราบล่วงหน้าว่าจะยุติการให้บริการอย่างเป็นทางการ และอาจจะต้องติดตามผลอีกระยะหนึ่ง

“การสิ้นสุดความช่วยเหลือของบ้านพักฉุกเฉิน ก็จะประเมินจากการเยี่ยมบ้าน ที่เราไปเยี่ยม จะดูว่าเคสสามารถช่วยเหลือตัวเองได้หรือยัง ในกรณีที่ผ่าน

กระบวนการครอบครัวสัมพันธ์ที่จะดูสภาพครอบครัวของเคสเป็นหลัก ว่าการอยู่รวมกันมีความรุนแรงเกิดขึ้นอีกไหม เมื่อทุกอย่างโอเค CM ก็จะยุติให้ความช่วยเหลือ” (นักสังคมสงเคราะห์คนที่ 1, สัมภาษณ์, 25 กุมภาพันธ์ 2564)

“เราเชื่อมั่นในศักยภาพของผู้หญิง บางเคสเราก็ไม่ได้เรียกว่าสิ้นสุดให้ความช่วยเหลือเสียทีเดียว บางเคสยุติได้ แต่ก็มีติดตามเป็นระยะๆ มีการให้กำลังใจกัน มองว่าเป็นกัลยาณมิตรกัน สำหรับผู้หญิงที่ผ่านความรุนแรงในครอบครัว มา ก็ถือว่าเป็นความสง่างามในชีวิตของผู้หญิงคนหนึ่งที่ผ่านพ้น ก้าวผ่านเรื่องเหล่านี้มาได้” (นักสังคมสงเคราะห์คนที่ 2, สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2564)

ในการปฏิบัติงานกับกลุ่มผู้ที่ประสบปัญหาความรุนแรงในครอบครัวนี้ เป็นการทำงานที่จะต้องใช้ทักษะและเทคนิคการทำงานที่ค่อนข้างละเอียดและรอบคอบอย่างมาก ในขั้นตอนแรกคือขั้นตอนของการแสวงหาข้อเท็จจริงที่เป็นขั้นตอนเริ่มแรกที่สำคัญที่สุด เพราะนักสังคมสงเคราะห์จะได้ให้ความช่วยเหลือได้อย่างถูกต้อง เหมาะสมที่สุดกับสภาพปัญหา หรือข้อจำกัดต่างๆ ที่ผู้ใช้บริการประสบมา ซึ่งข้อมูลและข้อเท็จจริงเหล่านี้จะเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนแก้ไข บำบัด ฟื้นฟู และเยียวยาต่อไป อย่างไรก็ตามในการทำงานนักสังคมสงเคราะห์มักจะประสบปัญหาในเรื่องการให้ข้อมูลที่ เป็นข้อเท็จจริงที่ผู้ใช้บริการเล่าเหตุการณ์ที่เขาประสบมาให้นักสังคมสงเคราะห์เสมอๆ เพราะการที่จะให้ผู้ ที่ประสบความเดือดร้อนจากปัญหาความรุนแรงในครอบครัวได้บอกข้อเท็จจริงและปัญหาภายในครอบครัวต่อบุคคลภายนอกครอบครัวเป็นสิ่งที่ผู้ประสบปัญหาจะรู้สึกอับอายจึงมักจะได้อะไรในส่วนตัวแล้ว

นอกจากนั้นแล้วผลการศึกษายังพบว่าการช่วยเหลือ บำบัด เยียวยา และฟื้นฟูเด็กและสตรีที่ถูกกระทำความรุนแรงนั้น ผู้ปฏิบัติงานจะต้องมีเทคนิคและทักษะในการทำงานด้วย ซึ่งประกอบไปด้วยเทคนิคและทักษะในการปฏิบัติงานของนักสังคมสงเคราะห์สามารถนำมาใช้ในการปฏิบัติงานกับผู้ใช้บริการในบ้านพักฉุกเฉินตอนเมืองไม่เพียงแต่ในระดับบุคคลเท่านั้น ครอบครัว กลุ่ม ชุมชน ที่นักสังคมสงเคราะห์เข้าไปเกี่ยวข้องก็สามารถนำเทคนิคและทักษะเหล่านี้มาใช้ได้ด้วยเช่นกัน

ดังนั้นเทคนิคและทักษะจึงเป็นที่รวมของศิลปะเพื่อใช้ในการทำงานให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี เทคนิคและทักษะที่จำเป็นต้องนำมาใช้กับผู้ให้บริการมีมากมาย เช่น ทักษะการจดบันทึก ทักษะการสังเกต ทักษะการสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล ทักษะการเยี่ยมบ้าน ทักษะการส่งต่อ ฯลฯ

3) ผลการเตรียมความพร้อมให้แก่เด็กและสตรีก่อนคืนกลับสู่ครอบครัว (ศึกษาเฉพาะกรณีผู้ใช้บริการที่กลับสู่ครอบครัวแล้ว)

ผลของกระบวนการเตรียมความพร้อมให้แก่เด็กและสตรีก่อนคืนกลับสู่ครอบครัว ผลการศึกษาจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ผ่านพ้นจำนวน 2 คน พบว่าบ้านพักฉุกเฉินมีการเตรียมความพร้อมให้แก่เด็กและสตรีที่ถูกกระทำความรุนแรงในด้านหลักๆ 4 ด้าน กล่าวคือ (1) ด้านสภาพร่างกายและจิตใจ (2) ด้านการศึกษาและฝึกอาชีพ (3) ด้านทักษะการป้องกันตนเอง กฎหมาย และสิทธิต่างๆ (4) การติดตาม

1) ด้านสภาพร่างกายและจิตใจ ผลการศึกษา พบว่า บ้านพักฉุกเฉินจะดำเนินการช่วยเหลือผู้ที่เข้ามาขอรับบริการทั้งทางร่างกายและจิตใจ หากพบว่าผู้ที่เข้ามาขอรับบริการมีบาดแผลจากการถูกทำร้าย หรือสภาพจิตใจของผู้รับบริการมีภาวะจากจิต ก็จะไปประสานส่งต่อไปปรึกษาตัวที่โรงพยาบาลที่มีข้อตกลงให้ความช่วยเหลือแก่บ้านพักฉุกเฉินมาตลอด

“เมื่อเคสต้องพบแพทย์หน่วยปฐมภูมิ นักสังคมฯ ผู้ช่วยนักสังคมฯ จะประสานกับโรงพยาบาลที่เราได้รับความช่วยเหลือมาตลอด เช่น โรงพยาบาลวชิระ ท่าน ผอ.โรงพยาบาลจะเข้าใจและรู้ปัญหาของเคสความรุนแรงในครอบครัวดีมาก ท่านก็จะช่วยเหลืออย่างดี สมาคมมีความสัมพันธ์อันนี้กับที่นี่ส่วนมากเราก็มักจะส่งไปวชิระ ส่วนถ้าเป็นแม่และเด็ก ก็จะไปภูมิพลบ้าง” (นักสังคมสงเคราะห์คนที่ 1, สัมภาษณ์, 28 มกราคม 2564)

มีกิจกรรมศิลปะบำบัดเพื่อฟื้นฟูและเยียวยาจิตใจ “อย่างนักสังคมฯจะนัดหมายเราเพื่อให้การบำบัด หนูก็ไม่รู้ว่าคืออะไร ป้า...ให้หนูวาดภาพ ทำงานศิลปะให้เราคิดแบบไม่ฟังชานกับเรื่องของเรา ให้เราจดจ่อกับงานที่เราได้รับมอบหมาย มันทำให้เราลืมเรื่องเลวร้ายไปได้ชั่วระยะ และนักสังคมฯก็จะให้คำแนะนำ นักสังคมฯ

จะมีวิธีการพูด วิธีการสื่อสาร ให้กำลังใจ ให้เราฮึดสู้ลุกขึ้นสู้ นักจิตก็เหมือนกันเขาก็เป็นห่วงกลัวเราคิดน้อย” (ผู้ผ่านพ้นคนที่ 1, สัมภาษณ์, 17 กุมภาพันธ์ 2564)

กิจกรรมที่มุ่งเสริมพลังก็เป็นอีกวิธีการหนึ่งที่จะช่วยให้ผู้ใช้บริการเปลี่ยนวิธีคิดวิธีมองปัญหาได้ “ตอนอยู่ที่นี้ หนูอยู่นานประมาณ 5 - 6 เดือนได้ และกิจกรรมกลุ่มที่หนูคิดว่าดีกับหนูมาก ทำให้หนูได้คิด ตอนเข้ามาแรกๆ หนูร้องไห้ตลอด คิดมาก ไม่รู้จะทำอย่างไร คิดว่าเรื่องของเรานี้สุดๆ แล้ว พอบ้า...ให้เข้ากิจกรรมกลุ่มโรงเรียนธัมมิ์ใจ พอหนูได้ฟังเรื่องของคนอื่นๆ หนูเลยได้สติ ได้คิด เรื่องของเราอาจเล็กน้อยไปเลยเมื่อได้ฟังเรื่องของคนอื่น” (ผู้ผ่านพ้นคนที่ 2, สัมภาษณ์, 24 กุมภาพันธ์ 2564) “กิจกรรมโรงเรียนธัมมิ์ใจ เป็นกิจกรรมที่หนูคิดว่าได้ผลกับหนูมากที่สุด หนูทำหลายรอบมากๆ รอบแรกก็ไม่เท่าไรคิดว่าบ้า...ให้เข้าร่วมก็ร่วมทำแล้วก็สนุกดี แต่พอร่วมกิจกรรมรอบที่สอง รอบที่สามมันทำให้หนูได้คิด ได้แบ่งปันว่าเราไม่ใช่อยู่คนเดียวในโลก เราก็ได้แบ่งปันได้เล่าได้ระบาย เราได้พูดได้รับฟังเพื่อนๆ พอจบรอบที่สาม หนูคิดว่าเริ่มที่จะเข้มแข็งมากขึ้น ใจเราเริ่มคิดได้ เราเริ่มก้าวข้ามความทุกข์ได้แล้ว” (ผู้ผ่านพ้นคนที่ 2, สัมภาษณ์, 24 กุมภาพันธ์ 2564)

2) ด้านการศึกษาและฝึกอาชีพ บ้านพักฉุกเฉินจะมีกิจกรรมฝึกอาชีพให้สตรีที่เข้ามาใช้บริการหลากหลายหลักสูตร แต่อย่างไรก็ตามหลักสูตรต่างๆ ที่มีการจัดให้ฝึกอาชีพนี้จะเป็นหลักสูตรระยะสั้น ซึ่งเป็นเพียงหลักสูตรขั้นพื้นฐานเท่านั้น เช่น หลักสูตรตัดเย็บเสื้อผ้า หลักสูตรเสริมสวย หลักสูตรทำดอกไม้ประดิษฐ์ หลักสูตรมารดาและทารก ฯลฯ

“เมื่อเคลเข้ามาเป็นสมาชิกของบ้านพักฉุกเฉินนี้ ในระหว่างการทำบำบัดฟื้นฟู เยียวยา หากทีมสหวิชาชีพได้ประเมินสภาพกาย จิต สังคมของเคล ว่าโอเคแล้ว ทุกคนจะต้องเข้าสู่การฝึกอาชีพอย่างน้อย 1 กิจกรรมทุกคน โดยเราจะถามว่าความสมัครใจของเขว่าเขาจะเลือกเรียนหลักสูตรอะไร เราให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วม และเมื่อเลือกได้แล้ว เรามีการให้เขาเซ็นสัญญาว่าเขาจะตั้งใจเรียน ค่าเล่าเรียนมีอดค่าใช้จ่ายเท่าไรๆ ค่าอุปกรณ์เท่าไร ตรงนี้เราไม่ได้ให้เคลออก

นะ แต่เราให้เคลรับรู้ทุกอย่างที่บ้านพักฉุกเฉินนี้ให้ไปฝึกอาชีพมันมีต้นทุนให้เคลก็ต้องรับทราบด้วย” (นักสังคมสงเคราะห์คนที่ 1, สัมภาษณ์, 28 มกราคม 2564)

การวางแผนเพื่อช่วยผู้ให้บริการจำเป็นต้องให้เกิดการมีส่วนร่วมต่อแนวทางการช่วยเหลือด้วย “เราให้เคลตัดสินใจเลือกฝึกอาชีพ เราจะช่วยคิดช่วยเลือกหลักสูตรที่เหมาะสมกับเคล แต่ละคนความสนใจไม่เหมือนกัน เราจะไม่ตัดสินใจเลือกให้เคล ต้องดูความชอบ ความสนใจ อย่างน้อยต้องหนึ่งหลักสูตรที่เคลต้องฝึกอาชีพ บางอย่างเราก็แนะนำว่าแบบนี้ดีไม่ดียังไง ดูสภาพเคลเป็นหลักประกอบการเลือกเรียนด้วย” (นักสังคมสงเคราะห์คนที่ 1, สัมภาษณ์, 28 มกราคม 2564)

“การฝึกอาชีพที่นี่ ได้ความรู้ ได้ทักษะ และได้สมาธิ เช่นการทำดอกไม้ประดิษฐ์ทำให้มีสมาธิมากขึ้นจริงๆ คือ เราจะตั้งใจทำ อย่างการมัดช่อมัดดอก ทำก้าน เราจะดูว่าเราจะมัดอย่างไรให้มันสวยให้มันออกมาดี กลายเป็นคนประดิษฐ์ประดอยเรียบร้อยไปเลย จากคนที่ไม่เคยทำอะไรอย่างนี้เลย เราก็เลยคิดว่าการทำดอกไม้ประดิษฐ์ช่วยเยียวยาจิตใจ ขออธิบายในความคิดว่าเวลาเราจดจ่อกับงานที่ทำ เราก็ภูมิใจว่าเราทำได้ และก็สิ่งเรื่องต่างๆ มันมีสมาธิจดจ่ออยู่กับงาน” (ผู้ผ่านพ้นคนที่ 2, สัมภาษณ์, 24 กุมภาพันธ์ 2564)

3) ด้านทักษะการป้องกันตนเอง กฎหมาย และสิทธิต่างๆ ในภาพรวมบ้านพักฉุกเฉินจะมีกระบวนการเสริมทักษะและให้ความรู้ ให้ภูมิคุ้มกันแก่ผู้มารับบริการ โดยจะเป็นการสอดแทรกเข้าไปในการให้คำปรึกษา ซึ่งทั้งนักสังคมสงเคราะห์ นักจิตวิทยาจะมีการนัดหมายในการให้ “จิตวิทยาให้คำปรึกษา” ตลอดระยะเวลาของการที่ผู้รับบริการมาใช้บริการที่บ้านพักฉุกเฉิน และจะมีกิจกรรมที่สอดแทรกด้านความรู้เรื่องสิทธิต่างๆ การพิทักษ์สิทธิของตน ตลอดจนความรู้ด้านกฎหมาย

“เมื่อเรานัดเคลมาพูดคุย ให้คำปรึกษาด้านต่างๆ เราก็จะต้องอธิบายข้อกฎหมาย หรือแม้แต่สิทธิที่ผู้หญิงที่มีให้เคลฟัง การป้องกันตนเองที่มอง คือเราอยากให้เคลได้รู้ว่าเขาจะได้รับการพิทักษ์จากกฎหมายได้บ้าง ถ้าเขารู้ ตรงนี้

ถือว่าเป็น เป็นเครื่องมือในการปกป้องตนเอง” (นักสังคมสงเคราะห์คนที่ 2, สัมภาษณ์, 28 มกราคม 2564)

ในระหว่างที่ให้คำปรึกษานักสังคมสงเคราะห์และนักจิตวิทยา ก็พยายามเสริมในเรื่องข้อกฎหมาย สิทธิต่างๆ “เราจะพยายามให้ความรู้ไปกับ บทสนทนาของเรากับเคส บอกเรื่องสิทธิผู้หญิง วงจรความรุนแรงที่อาจจะเกิดขึ้นได้ อีก มีเรื่องกฎหมาย ก็จะทำให้ความรู้เบื้องต้นแก่เคส” (นักสังคมสงเคราะห์คนที่ 2, สัมภาษณ์, 28 มกราคม 2564)

4) การติดตาม การติดตามผู้ใช้บริการหลังคืนกลับสู่ครอบครัวแล้ว จากการศึกษาพบว่า นักสังคมสงเคราะห์ นักจิตวิทยา และผู้ช่วยนักสังคมสงเคราะห์ จะใช้วิธีการเยี่ยมบ้านเพื่อติดตามการใช้ชีวิตของผู้ใช้บริการเมื่อกลับไปใช้ชีวิตปกติแล้ว เจ้าหน้าที่ของบ้านพักฉุกเฉินจะมีนักสังคมสงเคราะห์ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นผู้จัดการ รายกรณีของเคสนั้นๆ และผู้ช่วยนักสังคมสงเคราะห์ไปเยี่ยมบ้าน โดยจะผ่านการนัดหมายล่วงหน้า

“พี่ๆ ที่คอยดูแลเรา พอเราพร้อมที่จะออกไปจากบ้านนี้ไปใช้ชีวิตของเรา พี่ๆ ก็จะวางแผนให้ ของหนูมีลูกติดมาด้วย ก็มีการวางแผนว่าให้ลูกเรียนให้จบชั้น...ที่โรงเรียนที่ติดกับบ้านพักนี้ก่อน ส่วนตัวหนู ในช่วงแรกหนูก็ได้พี่สาวกับพี่เขย ที่จะให้ไปอาศัยอยู่ด้วยก่อน ไปช่วยงานพี่สาวกับพี่เขยขายของก่อน พี่นักสังคมฯ ก็ไม่ต้องห่วงหนูมาก เพราะไปอยู่กับญาติสนิท แล้วที่วางแผนกันคือระหว่างที่รอลูกเรียนจบชั้น....หนูก็ทำงานเก็บเงิน เพื่อไปหาหอพักที่เหมาะสมกับหนูกับลูก แผนตรงนี้เราก็สื่อสารกับพี่นักสังคมฯ ตลอด เวลามาเยี่ยมลูกเราก็จะเล่าให้พี่ๆ เขาฟัง ว่าเราจะทำแบบนั้น แบบนี้ละ เป็นการเตรียมการของหนู เราวางแผนแบบไหน” (ผู้ผ่านพ้นคนที่ 1, สัมภาษณ์, 17 กุมภาพันธ์ 2564)

“ช่วงแรกที่หนูได้งานทำ หนูยังอยู่ที่บ้านพักนี้ละ รอเก็บเงินสักก้อน ระหว่างนั้นนักสังคมฯ ก็คงเห็นว่าหนูมีงานทำ ใช้ชีวิตปกติได้แล้ว นักสังคมฯ ก็เริ่มบอกว่าให้หาที่อยู่ หาที่อยู่ใกล้ที่ทำงานนะ หนูก็หาๆ บริเวณนี้แหละ ใช้วิธีเดินหาเลย จะหาที่ไม่ไกลจากดอนเมืองมากนักหา เพราะที่ทำงานเราก็ออยู่แถวนี้ งานที่ได้

ก็บริเวณตอนเมืองนี้เอง พอเริ่มหาที่ห้องพักได้ ก็เริ่มหาที่เลี้ยงเด็กที่หนูจะฝากลูกให้ เขาเลี้ยงได้ตอนกลางวัน ก็สื่อสารกลับมาตลอด ว่าหาห้องได้ที่ไหน อยู่ตรงไหน ” (ผู้ผ่านพ้นคนที่ 2, สัมภาษณ์, 24 กุมภาพันธ์ 2564)

“การติดตามผลหลังที่เคลสออกไป ก็จะมีนักสังคมฯ กับผู้ช่วยนักสังคมฯ ไปเยี่ยมบ้าน เราก็จะประสานงานกันเพื่อที่จะได้เตรียมของใช้ไปให้ เราจะแบ่งจัดสรรให้เคลสที่นักสังคมฯ จะไปติดตามหลังกลับเพื่อเยี่ยมบ้าน โดยปกติเราจะกะปริมาณให้เขาใช้ไปได้จนถึงสองเดือน ” (ผู้ช่วยนักสังคมสงเคราะห์คนที่ 1, สัมภาษณ์, 18 กุมภาพันธ์ 2564)

กระบวนการเตรียมความพร้อมก่อนผู้ผ่านพ้นจะคืนกลับไปใช้ชีวิตอย่างปกติสุขและจะประสบความสำเร็จได้นั้น หากได้มีชี้แจงถึงขั้นตอนของกระบวนการแก้ไข ฟื้นฟู และให้ผู้ใช้บริการได้ทราบถึงแผนงานที่ ผู้จัดการรายกรณีได้มีการวางแผนการช่วยเหลือตามขั้นตอนของการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์แล้วจะทำให้งานประสบผลสำเร็จเป็นอย่างดี ผู้จัดการรายกรณีควรอธิบายและให้ผู้ใช้บริการทราบจุดมุ่งหมายและประโยชน์ที่ตนเองจะได้รับจากการที่ได้ร่วมกันวางแผนการดำเนินการช่วยเหลือผู้ใช้บริการจะได้ให้ความร่วมมือ พร้อมทั้งเปลี่ยนแปลงปรับทัศนคติ และจะตั้งใจฝึกอาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพ การที่บุคคลมีสภาพความสมบูรณ์ทางร่างกายและจิตใจ มีความมั่นใจและตั้งใจในการทำกิจกรรมโดยอาศัยวุฒิภาวะ สติปัญญา ความตั้งใจ ความกระตือรือร้นที่จะกระทำการนั้นๆ โดยมีการเตรียมการไว้ล่วงหน้าเพื่อให้งานประสบผลสำเร็จไปได้ด้วยดีตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ และผลการเตรียมความพร้อมในด้านการฝึกอาชีพ โดยผู้ใช้บริการได้ผ่านการประเมินสภาพกาย จิตใจ สังคม และอารมณ์แล้ว พบว่า การรับรู้ความสามารถของตนเอง กระบวนการทางความคิดและเป็นตัวเชื่อมระหว่างความรู้และการกระทำ มีบทบาทสำคัญก่อให้เกิดความรู้สึกที่ว่า “ฉัน ทำได้” การที่จะทำให้อุบัติการณ์การรับรู้และเกิดความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเองในการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ด้วยความมุ่งมั่น พยายามที่จะกระทำเพื่อให้ได้ผลลัพธ์ตามที่คาดหวัง ซึ่งหากพิจารณาแล้วนักสังคมสงเคราะห์ นักจิตวิทยา ที่เป็นนักวิชาชีพได้ดำเนินการกระบวนการเตรียมความพร้อมของเด็กและสตรีที่ถูกกระทำความรุนแรงในครอบครัว โดยสามารถแบ่ง

ได้ออกเป็น การเตรียมความพร้อมด้านกายภาพ การเตรียมความพร้อมด้านสติปัญญา การเตรียมความพร้อมด้านสิ่งแวดล้อม และการเตรียมความพร้อมด้านอารมณ์ แรงจูงใจและบุคลิกภาพ ซึ่งสอดคล้องกับ Downing and Thackrey (1971) ได้แบ่งองค์ประกอบความพร้อมไว้ 4 ด้าน ดังนี้

1) องค์ประกอบทางกายภาพ (Physical factors) ได้แก่ ความพร้อมทางด้านร่างกาย จิตใจและ สังคม

2) องค์ประกอบทางด้านสติปัญญา (Intellectual factors) ได้แก่ ความพร้อมทางสติปัญญาและ ความสามารถในการรับรู้ปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น ในการแยกแยะการเห็น การฟังและ ความสามารถในการตัดสินใจและคิดแก้ปัญหา

3) องค์ประกอบด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental factors) ได้แก่ สภาพทางเศรษฐกิจ ความ พอเพียง โอกาสในการหาประสบการณ์ทางสังคม

4) องค์ประกอบด้านอารมณ์ แรงจูงใจและบุคลิกภาพ (Emotional factor, motivation and personality factors) ได้แก่ ความมั่นคงทางอารมณ์ จิตใจ และความต้องการที่จะเรียนรู้

จากประสบการณ์ของกรณีศึกษาได้สะท้อนออกมาว่ากระบวนการเตรียมความพร้อมของบ้านพักฉุกเฉินที่ได้จัดบริการให้แก่กลุ่มเด็กและสตรีที่ประสบปัญหาความรุนแรงในครอบครัว มีการเตรียมความพร้อมในด้านสภาพร่างกายและจิตใจ ด้านการศึกษาและฝึกอาชีพ ด้านทักษะการป้องกันตนเอง กฎหมาย และสิทธิต่างๆ และการติดตาม ซึ่งผลของการเตรียมความพร้อมนี้ทำให้ผู้ผ่านพ้นมีความพร้อม มีภูมิคุ้มกันเพียงพอที่จะออกไปใช้ชีวิตอย่างปกติสุขได้ต่อไป

สรุปผลการศึกษา

1) รูปแบบการจัดบริการให้แก่เด็กและสตรีที่ถูกกระทำความรุนแรงของบ้านพักฉุกเฉิน

รูปแบบการจัดบริการให้แก่เด็กและสตรีที่ถูกกระทำความรุนแรงของบ้านพักฉุกเฉินนั้นสามารถสรุปได้ว่าเป็นการจัดการช่วยเหลือผู้ใช้บริการในแบบวิธีวิทยาการสังคมสงเคราะห์เฉพาะราย (Case work) เป็นหลักและการสังคมสงเคราะห์กลุ่มชน (Group work) เป็นวิธีวิทยาเสริม และในการวิธีวิทยาการสังคมสงเคราะห์เฉพาะรายนั้นจะมีรูปแบบของการจัดการรายกรณี (Case management) ที่เป็นการจัดการที่มีความละเอียดมากขึ้น โดยมีนักสังคมสงเคราะห์วิชาชีพเป็นผู้ทำหน้าที่ (Case manager) ซึ่งไม่ใช่เรื่องง่ายๆ ที่จะบอกถึงความแตกต่างระหว่างการทำงานสังคมสงเคราะห์เฉพาะราย (Case work) กับการจัดการรายกรณี (Case management) เนื่องจากการปฏิบัติงานดังกล่าวใกล้เคียงกันราวกับวงกลมสองวงกลมทับซ้อนกันอยู่ หากแต่การจัดการรายกรณี (Case management) เป็นระบบบริการอย่างหนึ่งที่มุ่งจัดการผู้ใช้บริการเป็นรายกรณี ซึ่งลักษณะการปฏิบัติงานในการจัดการรายกรณีนี้จะมุ่งเน้นในการเพิ่มคุณภาพของการแก้ไขบำบัด พัฒนาให้มีประสิทธิภาพ เป็นการบริหารจัดการที่ค้นหาวิธีการในการให้ผู้ใช้บริการได้รับประโยชน์สูงสุดและตรงต่อความต้องการมากที่สุด รวมถึงการวางกลยุทธ์เพื่อให้บริการแก่ผู้ใช้บริการเพื่อให้ได้ผลลัพธ์ที่ดีที่สุด ส่วนการสังคมสงเคราะห์เฉพาะรายนั้นคือการนำแผนหรือกลยุทธ์ที่วางไว้ให้บรรลุเป้าหมายตรงตามวัตถุประสงค์ของผู้ใช้บริการมากที่สุด

2) กระบวนการเตรียมความพร้อมให้แก่เด็กและสตรีก่อนคืนกลับสู่ครอบครัว

กระบวนการเตรียมความพร้อมให้แก่เด็กและสตรีที่ถูกกระทำความรุนแรงในครอบครัวนั้น นักสังคมสงเคราะห์ นักจิตวิทยาจะดำเนินการเตรียมความพร้อมให้ผู้ใช้บริการโดยมีขั้นตอนของการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ครบทุกขั้นตอน ตั้งแต่ 1) การแสวงหาข้อเท็จจริง (Fact finding) 2) ประเมินสถานะ

ผู้ให้บริการ (Assessment) 3) การวางแผน (Planning) 4) การดำเนินการช่วยเหลือ (Intervention) 5) การติดตามและประเมินผล (Follow up and evaluation) และ 6) การสิ้นสุดการให้ความช่วยเหลือ (Termination) นอกจากนั้น ผลการศึกษายังสามารถสรุปได้ว่าผู้ที่ปฏิบัติกับกลุ่มเด็กและสตรีที่ประสบปัญหา ความรุนแรงในครอบครัวนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความรู้และทักษะที่ต้องนำมาใช้กับผู้ให้บริการ ได้แก่ 1) เทคนิคและทักษะการสัมภาษณ์ (Interviewing) 2) เทคนิคและทักษะการเยี่ยมบ้าน (Home visiting) 3) เทคนิคและทักษะการให้คำแนะนำปรึกษา 4) เทคนิคและทักษะการปฏิบัติงานด้านสังคมสงเคราะห์โดยใช้รูปแบบครอบครัวเป็นฐาน 5) เทคนิคและทักษะการติดตาม (Follow up) และ ประเมินผล (Evaluation) ซึ่งเป็นเทคนิคและทักษะที่สำคัญเพราะเป็นเครื่องมือที่จะนำมาซึ่งข้อมูลต่างๆ สภาพการณ์ บริบททั้งกายภาพ สิ่งแวดล้อม ตลอดจน ปัจจัยต่างๆ ที่จะนำมาช่วยพิจารณาสภาพปัญหาที่ผู้ให้บริการประสบอยู่ สามารถวิเคราะห์ วางแผนและดำเนินการแก้ไข บำบัด พื้นฟูผู้ให้บริการได้ถูกต้อง เหมาะสม และพิจารณาอย่างรอบด้าน ทั้งนี้ผู้ให้ข้อมูลสะท้อนออกมาตรงกันว่า เทคนิคและ ทักษะการสัมภาษณ์เป็นสิ่งสำคัญที่สุดในการให้ความช่วยเหลือ บ้านพักฉุกเฉิน เห็นความสำคัญของการเตรียมความพร้อมให้แก่เด็กและสตรีก่อนคืนกลับสู่ ครอบครัว นอกจากนี้ศิลปะบำบัดยังมีส่วนสำคัญและเป็นจุดเด่นของบ้านพักฉุกเฉิน ในการเยียวยาผู้ให้บริการให้มีความพร้อมทางจิตใจ เป็นกระบวนการที่เสริมพลัง อำนาจให้แก่กลุ่มผู้หญิงที่ถูกกระทำความรุนแรงให้สามารถฟื้นคืนกลับสู่ภาวะปกติ ได้อย่างดี และเป็นการสร้างเสริมพลังภายในให้เตรียมพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง จึงได้มีการเตรียมความพร้อมทั้งทางด้านวิชาการ การฝึกอาชีพ เสริมสร้างทักษะ ชีวิตให้แก่ผู้ให้บริการได้เรียนรู้และสามารถพึ่งตนเองได้มากขึ้น โดยมีเป้าหมายให้ เด็กและสตรีได้รู้จักฝึกฝนพัฒนาตนเอง ดูแลตนเอง โดยหวังว่าการเสริมทักษะที่ สำคัญๆ จะส่งผลให้เด็กและสตรีกลับออกไปใช้ชีวิตด้วยพลังที่เข้มแข็ง มีภูมิคุ้มกัน สามารถพึ่งพิงตนเองได้ในที่สุด โดยก่อนที่จะให้เด็กและสตรีกลับคืนสู่ครอบครัว จะมีการประชุมทีมสหวิชาชีพซึ่งจะมีการนำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดจากผู้ให้บริการมา

แบ่งปันข้อมูลกัน มีการประเมิรร่วมกันอย่างรอบด้านของทีมสหวิชาชีพ เมื่อได้รับการพิจารณาแล้วว่าเด็กและสตรีสามารถกลับสู่ครอบครัวหรือสามารถไปใช้ชีวิตเองต่อไปได้

3) ผลการเตรียมความพร้อมให้แก่เด็กและสตรีก่อนคืนกลับสู่ครอบครัว (ศึกษาเฉพาะกรณีผู้ให้บริการที่กลับสู่ครอบครัวแล้ว)

จากการให้ข้อมูลของผู้ผ่านพ้นสามารถสรุปได้ว่าผลของการเตรียมความพร้อมให้แก่เด็กและสตรีที่ถูกกระทำความรุนแรงในครอบครัวนั้นถือว่าได้รับความพึงพอใจ เนื่องจากการเตรียมความพร้อมของบ้านพักฉุกเฉินที่ได้จัดบริการให้แก่ผู้ให้บริการนั้น มีทั้งด้านวิชาการซึ่งส่งเสริมให้เรียนต่อในสายสามัญ ด้านฝึกอาชีพซึ่งเป็นการส่งเสริมให้มีทักษะพื้นฐานเพื่อไปประกอบอาชีพ และเสริมสร้างทักษะชีวิตในการดำรงชีวิต นอกจากนั้น ยังมีการให้ความรู้ในการสิทธิต่างๆ เช่น สิทธิสตรี ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายโดยเฉพาะในคดีครอบครัว เป็นต้น ในด้านกระบวนการติดตามหลังคืนกลับสู่ครอบครัวหรือผู้ให้บริการต้องการแยกตัวออกมาอยู่ลำพัง บ้านพักฉุกเฉินก็มีการวางแผนในการให้ความช่วยเหลือพร้อมทั้งมีการให้คำแนะนำ ตลอดจนการช่วยเหลือในเรื่องพิจารณาเลือกสถานที่อยู่ และคอยสนับสนุนหาแหล่งงานให้แก่ผู้ที่กำลังจะผ่านพ้น สำหรับกรณีที่ผู้ผ่านพ้นมีบุตรด้วย บ้านพักฉุกเฉินก็ให้ความช่วยเหลือในเรื่องสถานที่เรียน หาโรงเรียนให้มีการช่วยเรื่องเอกสารของบุตรในการย้ายโรงเรียน อำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ผ่านพ้นทุกประการ ด้านการดำรงชีวิตนั้นก็มีการสนับสนุนในเรื่องวัสดุ อุปกรณ์ อาหารแห้ง ของใช้เด็ก ฯลฯ เพื่อให้ผู้ผ่านพ้นมีความสามารถในการที่จะตั้งตัวได้ในระยะแรก ซึ่งผู้ผ่านพ้นสะท้อนออกมาว่าเป็นการเริ่มต้นที่ไม่ได้นับจากศูนย์ จึงทำให้มีกำลังใจที่จะสู้ต่อหลังจากผ่านวิกฤติของครอบครัวมาแล้ว และทำให้มีภูมิป้องกัน ซึ่งเป็นการสร้างความเข้มแข็งและมีพลังพร้อมที่จะเริ่มต้นหาเลี้ยงชีพและเลี้ยงบุตรด้วยตนเอง ดังนั้นจะเห็นได้ว่าผลของการเตรียมความพร้อมให้แก่เด็กและสตรีก่อนคืนกลับสู่ครอบครัว สามารถสร้างให้เกิดความยั่งยืนแก่ตัวของผู้ให้บริการอย่างชัดเจน

ข้อเสนอแนะ

1) บ้านพักฉุกเฉินควรจัดให้มีกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างเด็กและมารดากับบิดาอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง การสร้างเสริมทักษะชีวิตเรื่องความสัมพันธ์ภาพ การสร้างความตระหนักในการดูแลครอบครัว ปรับวิธีการคิดของครอบครัวให้เกิดการรับรู้ใหม่ หากครอบครัวตระหนักถึงบทบาทของความเป็นพ่อเป็นแม่อย่างเต็มที่ เสริมพลังครอบครัวในการเลี้ยงดูเด็กด้วยความเต็มใจและแสดงบทบาทเป็นตัวอย่างที่ดีก็จะส่งผลให้ครอบครัวมีคุณภาพ

2) การเยียวยาโดยเฉพาะด้านจิตใจผ่านการใช้ศิลปะบำบัดนั้นมีผลช่วยให้ผู้ใช้บริการสามารถฟื้นฟูสภาพจิตใจได้ดีมากขึ้นเป็นลำดับ นั้นทำให้เห็นว่าหน่วยงานต่างๆ ที่ให้บริการในการฟื้นฟูเยียวยาจิตใจของสตรีที่ถูกกระทำความรุนแรงนั้นควรให้การสนับสนุนด้านกระบวนการเยียวยา การเสริมพลังอำนาจ และการเสริมความรู้ในเรื่องสิทธิต่างๆ ของสตรี

3) บ้านพักฉุกเฉินควรสนับสนุนการฝึกอบรม การสัมมนา ให้แก่นักสังคมสงเคราะห์ นักจิตวิทยา และเจ้าหน้าที่ เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนางานด้านการแก้ไขปัญหาที่ถูกต้องเหมาะสมยิ่งขึ้น

4) ควรมีการจัดการความรู้ (Knowledge Management: KM) เพื่อถอดประสบการณ์และบทเรียนสำคัญให้แก่ผู้ที่เข้ามาสานต่องานของบ้านพักฉุกเฉินให้สามารถปฏิบัติงานได้เชื่อมต่ออย่างราบรื่นและทำให้กระบวนการทำงานสังคมสงเคราะห์ที่เชื่อมโยงกับผู้ใช้บริการมีความต่อเนื่อง

5) การมีหน่วยงานเครือข่ายในท้องถิ่นของผู้ใช้บริการจะช่วยให้การคืนกลับสู่ครอบครัวเป็นไปได้อย่างยั่งยืนมากขึ้น จึงเห็นว่าควรให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันปัญหาความรุนแรงในครอบครัว การสร้างความตระหนักต่อชุมชนไม่ใหมองว่าปัญหาความรุนแรงในครอบครัวไม่ใช่เป็นปัญหาส่วนตัวแต่เป็นปัญหาของส่วนรวม

6) บ้านพักฉุกเฉินเป็นหน่วยงานที่สามารถเข้ามาสนับสนุนและช่วยเสริมการทำงานของภาครัฐในการดูแลกลุ่มสตรีที่ถูกกระทำความรุนแรงอย่างต่อเนื่อง และสามารถรองรับกรณีศึกษาที่มีความซับซ้อนและละเอียดอ่อนมากได้เป็นอย่างดี ดังนั้น หน่วยงานภาครัฐที่มีบทบาทอำนาจหน้าที่เกี่ยวข้องกับสตรีและครอบครัวควรสนับสนุนงบประมาณและทรัพยากรบางส่วนให้แก่องค์กรพัฒนาเอกชน

เอกสารอ้างอิง

กรมสุขภาพจิต. (2563). *อึ้ง ! ผู้หญิงถูกกระทำความรุนแรงครึ่งปี 2563 พุ่งกระโดด 12%*.

สืบค้นจาก https://www.dmh.go.th/sty_lib/news/news/view.asp?id=30401

นักจิตวิทยา. นักจิตวิทยา สมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรีฯ บ้านพักฉุกเฉิน.

(4 กุมภาพันธ์ 2564). สัมภาษณ์.

นักสังคมสงเคราะห์คนที่ 1. นักสังคมสงเคราะห์ สมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรีฯ

บ้านพักฉุกเฉิน. (28 มกราคม 2564). สัมภาษณ์.

นักสังคมสงเคราะห์คนที่ 2. นักสังคมสงเคราะห์ สมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรีฯ

บ้านพักฉุกเฉิน. (4 กุมภาพันธ์ 2564). สัมภาษณ์.

ผู้ช่วยนักสังคมสงเคราะห์คนที่ 1. ผู้ช่วยนักสังคมสงเคราะห์ สมาคมส่งเสริม

สถานภาพสตรีฯ บ้านพักฉุกเฉิน. (18 กุมภาพันธ์ 2564). สัมภาษณ์.

ผู้ช่วยนักสังคมสงเคราะห์คนที่ 2. ผู้ช่วยนักสังคมสงเคราะห์ สมาคมส่งเสริม

สถานภาพสตรีฯ บ้านพักฉุกเฉิน. (18 กุมภาพันธ์ 2564). สัมภาษณ์.

วรารณ เหลืองวิไล และ ศิริจันทร์รัตน์ กาญจนบุญชู. (2563). *เหตุแห่งการกระทำ*

รุนแรงในครอบครัวต่อสตรีตามบริบทของสังคมไทย. งานประชุมวิชาการ

ระดับชาติ ครั้งที่ 12. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม, จังหวัดนครปฐม

ประเทศไทย, 9-10 กรกฎาคม 2563.

สมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรีในพระอุปถัมภ์พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมส

วลี กรมหมื่นสุทธนารีนาถ. (2554). *งานด้านสังคมสงเคราะห์*

กลุ่มเป้าหมาย ผู้หญิงและเด็กที่ประสบปัญหาเดือดร้อนเฉพาะหน้า.

สืบค้นจาก <http://www.apsw-thailand.org/socialworker-th.html>

สมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรีในพระอุปถัมภ์พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี

กรมหมื่นสุทธนารีนาถ. (2562). *สรุปรายงานผลดำเนินงานปี 2562.*

กรุงเทพฯ: สมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรีในพระอุปถัมภ์พระเจ้าวรวงศ์เธอ

พระองค์เจ้าโสมสวลี กรมหมื่นสุทธนารีนาถ.

สิทธิศักดิ์ วนะชกิจ. (2552). การคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว.

จุลนิติ, 6(6), 52-53.

สุรางค์รัตน์ วสินารมณ. (2554). *การจัดการรายกรณีในงานสังคมสงเคราะห์*

(พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สุรางค์รัตน์ วสินารมณ. (2554). *ทักษะการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์* (พิมพ์ครั้งที่ 4).

กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

หัวหน้าศูนย์เลี้ยงเด็กก่อนและรักษาการหัวหน้าบ้านเด็ก. หัวหน้าศูนย์เลี้ยงเด็กก่อน

และรักษาการหัวหน้าบ้านเด็ก สมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรีฯ บ้านพัก

อุกเจิน. (11 กุมภาพันธ์ 2564). สัมภาษณ์.

Coulshed, V., & Orme, J. (1998). *Social work practice: An introduction.*

Macmillan International Higher Education.

Downing, J., & Thackray, D. (1971). *Reading Readiness.* A UKRA (United

Kingdom Reading Assn.) Teaching of Reading Monograph.

Eyal-Lubling, R., & Krumer-Nevo, M. (2016). Feminist social work:

Practice and theory of practice. *Social Work*, 61(3), 245-254.

Gutierrez, L. M., & Ortega, R. (1991). Developing methods to empower

Latinos: The importance of groups. *Social work with groups*,

14(2), 23-43.

- Hughes, J. (2020). Women's advocates and shelter residents: Describing experiences of working and living in domestic violence shelters. *Journal of interpersonal violence*, 35(15-16), 3034-3053.
- Naumburg, M. (1966). *Dynamically oriented art therapy: Its principles and practices, illustrated with three case studies*. Grune & Stratton.
- Turner, S. G., & Maschi, T. M. (2015). Feminist and empowerment theory and social work practice. *Journal of Social Work Practice*, 29(2), 151-162.

**กลไกและการสนับสนุนการพัฒนาอาชีพของผู้หญิงที่ถูกระทำความรุนแรง
กรณีศึกษาสมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรีฯ บ้านพักฉุกเฉิน**
**Career Development Mechanism and Support for Women Experiencing
Violence A Case Study of The Emergency Shelter of Association for the
Promotion of the Status of Women**

Received 16 June, 2021

Revised 6 September, 2021

Accepted 20 September, 2021

นราเขต ยิ้มสุข¹

Narakate Yimsook²

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากลไกการพัฒนาอาชีพ การสนับสนุนการพัฒนาอาชีพ และผลของกลไกและการสนับสนุนการพัฒนาอาชีพให้แก่ผู้หญิงที่ถูกระทำความรุนแรง โดยศึกษาจากเอกสารและการเก็บข้อมูลภาคสนามจากสมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรีฯ บ้านพักฉุกเฉิน แบ่งกลุ่มตัวอย่างเป็น 2 กลุ่ม ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่สมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรีฯ บ้านพักฉุกเฉิน จำนวน 11 คน และผู้ใช้บริการที่บ้านพักฉุกเฉิน จำนวน 2 คน ผลการศึกษาพบว่า สมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรีฯ บ้านพักฉุกเฉิน (1) มีกลไกการพัฒนาอาชีพของผู้หญิงที่ถูกระทำความรุนแรง ประกอบด้วย 4 กลไก ที่จะช่วยให้กระบวนการพัฒนาอาชีพมีประสิทธิภาพ ได้แก่ การเตรียมความพร้อมก่อนฝึก การสำรวจความต้องการของผู้ใช้บริการ การพัฒนาทักษะความสามารถทางอาชีพ และการประเมินผลและติดตาม (2) มีการสนับสนุนการพัฒนาอาชีพของผู้หญิงที่ถูกระทำความรุนแรง ประกอบด้วย 4 รูปแบบ ที่จะช่วยให้กระบวนการพัฒนาอาชีพมีความราบรื่น ได้แก่ การสนับสนุนทางจิตใจ การสนับสนุนการดูแลบุตร

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์ประจำคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรุงเทพฯ ประเทศไทย
E-mail : arm_conser@hotmail.com

² Assistant Professor Dr., Lecturer of Faculty of Social Administration, Thammasat University, Bangkok, Thailand

การสนับสนุนการให้การปรึกษาทางอาชีพ และการสนับสนุนการอบรมความรู้เพิ่มเติมด้านอื่น (3) เมื่อกรณีศึกษาผู้ที่เคยใช้บริการที่บ้านพักฉุกเฉินได้ผ่านกระบวนการแล้ว ระบุว่ากรณีศึกษาสามารถก้าวข้ามผ่านปัญหามาได้ มีพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น และไม่กลับเข้าสู่วงจรความรุนแรงอีก สำหรับด้านการพัฒนาอาชีพกรณีศึกษาไม่ได้ประกอบอาชีพหลักตามหลักสูตรที่ได้ฝึกอาชีพ แต่ได้นำทักษะความสามารถทางอาชีพที่ได้รับมาประกอบอาชีพเสริมและใช้ในชีวิตประจำวัน

คำสำคัญ: กลไกและการสนับสนุนการพัฒนาอาชีพ, ผู้หญิงที่ถูกระทำความรุนแรง, บ้านพักฉุกเฉิน

Abstract

This research is qualitative research with the following objectives: To study the mechanism and support of career development and the results of mechanisms and support for the career development of women experiencing violence. The research methods comprised of documentary research and field research from The Emergency Shelter of Association for the Promotion of the Status of Women. The samples are divided into two groups; the first includes eleven staff and the second includes two people who used to use the service at the emergency shelter. The research finds that The Emergency Shelter of Association for the Promotion of the Status of Women (1) has 4 mechanisms for women experiencing violence that facilitate the career development process more efficiently, consisting of Preparation Before Training, Client Needs Survey, Career Development, and Evaluation and Follow up. (2) has 4 means of support for women experiencing violence that facilitate the career development process more comfortably consisting of Psychological Support, Childcare Support, Career Counseling Support, and Additional Training and

Knowledge Support, and (3) cases studies that used to use the service of the emergency shelter which reveal that they can overcome problems, experience behavioral changes for the better, and do not enter the cycle of violence. For career development, the case studies are not engaged in the main occupation according to the vocational training course but have brought the skills and abilities that have been acquired to carry out in additional occupations and use in daily life.

Keywords: Career development mechanism and support, Women experiencing violence, Emergency shelter

บทนำ

สถานการณ์ความรุนแรงต่อผู้หญิงในประเทศไทยจากการรวบรวมข้อมูลของ กองบริหารการสาธารณสุข สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข พบว่า ในปี 2561 มีผู้ใช้บริการศูนย์พึ่งได้ จำนวน 14,237 คน ในจำนวนนี้ผู้ที่ถูกกระทำความรุนแรงส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 13,248 คน คิดเป็นร้อยละ 93.05 ของจำนวนผู้ใช้บริการทั้งหมด (กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว, 2561) ความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับผู้หญิงส่งผลกระทบต่อสภาพร่างกาย จิตใจ และอารมณ์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ผู้หญิงบางคนที่ถูกกระทำความรุนแรงมาเป็นระยะเวลานาน อาจทำให้เกิดภาวะป่วยทางจิตจากเหตุการณ์รุนแรง (Post-Traumatic Stress Disorder: PTSD) และอาการทางจิตเวชอื่นๆ นอกจากนี้ ผู้หญิงที่ถูกกระทำความรุนแรงจะมีความพึงพอใจในตนเองต่ำ (Low self-esteem) และขาดความมั่นใจในตนเอง ซึ่งส่งผลต่อการทำงานและการประกอบอาชีพของผู้หญิงกลุ่มนี้ ในอนาคต ทั้งนี้ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) ได้ระบุให้มีการส่งเสริมความเสมอภาคทางเพศและบทบาทของผู้หญิงในการสร้างสรรค์สังคม โดยให้ความสำคัญกับการส่งเสริมความเสมอภาคระหว่างเพศ การเพิ่มโอกาสการทำงาน เศรษฐกิจ การเพิ่มศักยภาพความรู้ความสามารถ และภาวะผู้นำต่อบทบาททาง

การเมืองระดับชาติและระดับท้องถิ่น เช่นเดียวกับยุทธศาสตร์กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว 5 ปี (พ.ศ. 2560-2564) มีเป้าหมายในการส่งเสริมศักยภาพ สถานภาพ และคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้หญิง รวมถึงการคุ้มครองพิทักษ์สิทธิ สวัสดิภาพ และสวัสดิการสังคมจากการถูกเลือกปฏิบัติ การกระทำความรุนแรงในครอบครัว และการค้าประเวณี บทความวิจัยนี้สนใจประเด็นเรื่องการส่งเสริมศักยภาพ สถานภาพ และคุณภาพชีวิตที่ดี ด้วยการเพิ่มโอกาสการทำงานเชิงเศรษฐกิจของผู้หญิงที่ถูกกระทำความรุนแรง

สิ่งสำคัญที่จะช่วยให้ผู้หญิงที่ถูกกระทำความรุนแรงสามารถก้าวข้ามผ่านปัญหาหรืออุปสรรคในชีวิต เพื่อให้มีศักยภาพและมีคุณภาพชีวิตที่ดี คือ การมีอาชีพ Bellah, et al. (1996) อธิบายว่า การมีงานทำและมีรายได้ช่วยสร้างความเป็นอยู่ที่ดี เกิดความก้าวหน้าในชีวิตและการทำงาน ซึ่งเป็นสิ่งกำหนดสถานะทางสังคม ความรู้สึกมีอำนาจ และความภาคภูมิใจในตนเอง ดังนั้น การพัฒนาอาชีพให้แก่ผู้หญิงที่ถูกกระทำความรุนแรงจึงมีความสำคัญ โดยมีแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาอาชีพ ได้แก่ ทฤษฎีบุคลิกภาพทางอาชีพและสภาพแวดล้อมในการทำงานของ Holland ที่กล่าวถึงการให้การปรึกษาผู้ใช้บริการเพื่อนำข้อมูลมาเชื่อมโยงกับลักษณะบุคลิกภาพต่างๆ และวิเคราะห์บุคลิกภาพของผู้ใช้บริการเพื่อให้ได้รับคำแนะนำทางอาชีพที่เหมาะสม (Rounds และ Tracey, 1990, อ้างถึงใน Swanson และ Fouad, 2015, p.97) ส่วนทฤษฎีปัญญาสังคมทางอาชีพ (Social Cognitive Career Theory: SCCT) อธิบายว่า ทฤษฎี SCCT นั้นประกอบด้วย 3 ปัจจัยหลัก ได้แก่ การรับรู้ความสามารถของตนเอง (Self-efficacy) ความคาดหวังในผลลัพธ์ (Outcome expectations) และเป้าหมายส่วนบุคคล (Personal goals) ปัจจัยเหล่านี้มีความสัมพันธ์กันโดยเฉพาะการรับรู้ความสามารถของตนเองที่ส่งผลต่อความสนใจ ความคาดหวังในผลลัพธ์ และการตัดสินใจเลือกเป้าหมายซึ่งนำไปสู่การกระทำเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้ (Lent, Brown & Hackett, 1994, อ้างถึงใน Lent, 2005) นอกจากนี้ แนวคิดการทดสอบทางอาชีพยังได้ถูกนำมาใช้เพื่อช่วยให้ผู้ใช้บริการสามารถตัดสินใจทางอาชีพได้เหมาะสมกับตนเองด้วย

Brown and Brooks (1991) อธิบายว่า การทดสอบทางอาชีพเป็นหนึ่งในทางเลือกที่ช่วยให้ผู้ใช้บริการสามารถระบุลักษณะ ขอบเขต และสาเหตุของปัญหาในการตัดสินใจเลือกอาชีพที่เหมาะสมกับตนเองได้ การใช้แบบทดสอบจึงช่วยระบุอุปสรรคที่ส่งผลต่อการตัดสินใจและช่วยเสริมความมั่นใจในการประกอบอาชีพได้มากขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรม พบว่า ศูนย์พักพิงหรือบ้านพักฉุกเฉินชั่วคราวในต่างประเทศหลายแห่ง ได้จัดบริการส่งเสริมการพัฒนาอาชีพให้แก่ผู้หญิงที่ถูกระทำความรุนแรง ได้แก่ L.I. Against Domestic Violence มีการให้บริการฝึกอบรมทางอาชีพเพื่อเพิ่มทักษะในการทำงานเพื่อส่งเสริมให้ผู้หญิงสามารถเข้าสู่ตลาดแรงงานได้ (L.I. Against Domestic Violence, 2020) Kiwassa Neighborhood House มีวัตถุประสงค์เพื่อฝึกให้ผู้ถูกระทำความรุนแรงสามารถกลับมาทำงานได้อีกครั้ง (Kiwassa Neighbourhood House, 2020) และ Urban Resource Institute (URI) มีบริการให้การปรึกษาแก่ผู้ใช้บริการในด้านเศรษฐกิจ เพราะปัจจัยทางเศรษฐกิจเป็นอีกหนึ่งสาเหตุที่ทำให้ผู้ถูกระทำความรุนแรงไม่สามารถออกมาจากสถานการณ์ความรุนแรงได้ (Urban Resource Institute, 2020)

สำหรับประเทศไทยมีองค์กรพัฒนาเอกชนที่ให้ความช่วยเหลือผู้หญิงที่ถูกระทำความรุนแรง คือ สมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรีฯ บ้านพักฉุกเฉิน มีการจัดบริการที่พักอาศัยชั่วคราว จัดบริการให้ความช่วยเหลือต่างๆ ทั้งทางร่างกายจิตใจ และสังคม เพื่อเสริมพลังให้แก่ผู้ใช้บริการให้สามารถกลับไปใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างปกติและไม่กลับเข้าสู่วงจรความรุนแรงอีก นอกจากนี้ ยังมีการจัดบริการเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพด้วยการจัดหลักสูตรฝึกอาชีพให้แก่ผู้หญิงที่ถูกระทำความรุนแรงที่เข้ามาใช้บริการบ้านพักฉุกเฉิน สำหรับกลุ่มเป้าหมายผู้หญิงที่ถูกระทำความรุนแรง ยังไม่มีงานวิจัยที่ศึกษาในประเด็นด้านการพัฒนาอาชีพ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาในประเด็นการพัฒนาอาชีพของผู้หญิงที่ถูกระทำความรุนแรงกรณีศึกษาสมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรีฯ บ้านพักฉุกเฉิน รวมถึงผลของการพัฒนาอาชีพให้แก่ผู้หญิงที่ถูกระทำความรุนแรงที่เคยใช้บริการบ้านพักฉุกเฉิน

วัตถุประสงค์ในการศึกษา

1. เพื่อศึกษากลไกการพัฒนาอาชีพให้แก่ผู้หญิงที่ถูกกระทำความรุนแรง
2. เพื่อศึกษาการสนับสนุนการพัฒนาอาชีพให้แก่ผู้หญิงที่ถูกกระทำความรุนแรง
3. เพื่อศึกษาผลของกลไกและการสนับสนุนการพัฒนาอาชีพให้แก่ผู้หญิงที่ถูกกระทำความรุนแรง

วิธีการศึกษาและเครื่องมือในการศึกษา

การศึกษานี้ ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ มีขั้นตอนการศึกษา 2 วิธี ได้แก่ (1) การศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ เป็นการศึกษาข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ บทความ วิชาการ บทความวิจัย รายงานวิจัย และเอกสารข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานด้านกลไกและการสนับสนุนการพัฒนาอาชีพ ไปจนถึงการใช้เป็นแหล่งอ้างอิงเพื่อประกอบผลการศึกษาและการอภิปรายผล (2) การเก็บข้อมูลภาคสนาม เป็นการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกต และการจดบันทึก เพื่อนำมาใช้บรรยายและอภิปรายผล บนกรอบแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง โดยเครื่องมือในการเก็บข้อมูล ได้แก่ เอกสารที่เกี่ยวข้อง แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบคำถามกึ่งโครงสร้าง การสังเกต และการจดบันทึก

การคัดเลือกพื้นที่ศึกษาของผู้วิจัยเป็นแบบเจาะจงพื้นที่ศึกษา เนื่องจากสมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรีฯ บ้านพักฉุกเฉิน เป็นหน่วยงานให้บริการผู้หญิงที่ถูกกระทำความรุนแรง มีการให้บริการฝึกอาชีพตามความสนใจเป็นหนึ่งใน การเสริมสร้างศักยภาพให้แก่ผู้ใช้บริการ ซึ่งตรงกับหัวข้อวิจัยที่ต้องการศึกษากลไก และการสนับสนุนการพัฒนาอาชีพของผู้หญิงที่ถูกกระทำความรุนแรง ส่วนผู้ให้ข้อมูลหลักในการศึกษานี้ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ประกอบด้วย (1) เจ้าหน้าที่สมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรีฯ บ้านพักฉุกเฉิน ได้แก่ นักสังคมสงเคราะห์ จำนวน 2 คน นักจิตวิทยา จำนวน 1 คน ผู้ช่วยนักสังคมสงเคราะห์ จำนวน 2 คน ผู้จัดการเคหะกิจ จำนวน 1 คน หัวหน้าศูนย์เลี้ยงเด็กอ่อนและรักษาการหัวหน้าบ้านเด็ก

จำนวน 1 คน เจ้าหน้าที่ฝึกอบรม 1 คน ครูสอนศิลปประดิษฐ์ 1 คน และเจ้าหน้าที่ฝึกอาชีพ 2 คน รวมทั้งสิ้น 11 คน (2) ผู้ที่เคยใช้บริการที่บ้านพักฉุกเฉิน รวมทั้งสิ้น 2 คน การวิจัยนี้ได้รับการพิจารณาอนุมัติด้านจริยธรรมการวิจัยในคน โดยคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สาขาสังคมศาสตร์

ผลการศึกษาและอภิปรายผลการศึกษา

การนำเสนอผลการศึกษาและอภิปรายผลการศึกษาเรียบเรียงข้อมูลตามวัตถุประสงค์ในการศึกษา ประกอบด้วย (1) กลไกการพัฒนาอาชีพให้แก่ผู้หญิงที่ถูกกระทำความรุนแรง (2) การสนับสนุนการพัฒนาอาชีพให้แก่ผู้หญิงที่ถูกกระทำความรุนแรง และ (3) ผลของกลไกและการสนับสนุนการพัฒนาอาชีพให้แก่ผู้หญิงที่ถูกกระทำความรุนแรง ของบ้านพักฉุกเฉิน ผลการศึกษาดังนี้

1) กลไกการพัฒนาอาชีพของผู้หญิงที่ถูกกระทำความรุนแรง

กลไกการพัฒนาอาชีพของผู้หญิงที่ถูกกระทำความรุนแรงของบ้านพักฉุกเฉิน ประกอบด้วยกลไกสำคัญ 4 กลไก ที่ช่วยให้กระบวนการพัฒนาอาชีพมีประสิทธิภาพ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1.1 การเตรียมความพร้อมก่อนฝึก

เมื่อผู้ใช้บริการเดินทางเข้ามาใช้บริการที่บ้านพักฉุกเฉิน ผู้ใช้บริการจะเข้าสู่กระบวนการแรกรับซึ่งจะมีการซักประวัติทั่วไป การตรวจร่างกายเพื่อสํารวจบาดแผลจากการถูกกระทำความรุนแรง รวมถึงการตรวจกระเปาะเนื่องจากผู้ใช้บริการอาจมีสิ่งของ อาวุธ และยาพิษโรค ที่อาจเป็นอันตรายต่อตนเองและบุคคลอื่น “คนที่อยู่ต่อหน้าเรา เบื้องต้นดูแลเรื่องการบาดเจ็บภายนอกก่อนว่ามีบาดแผลเพราะถูกทำร้ายมาไหม” (นักสังคมสงเคราะห์ คนที่ 1, สัมภาษณ์, 28 มกราคม 2564) จากนั้นผู้ใช้บริการจะได้รับการสนับสนุนปัจจัยที่จำเป็นต่อการพักอาศัยที่บ้านพักฉุกเฉิน “ถ้าเคสมาตอนกลางคืน ก็เริ่มจากจัดการเรื่องที่พักอาศัยและเตรียมเครื่องนอนต่างๆ ไว้ให้ ถ้าหิวก็มีอาหารไว้ให้ พอวันรุ่งขึ้นก็มาจัดสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เช่น เสื้อผ้า สบู่ ยาสีฟัน เป็นของใช้ประจำตัวของผู้หญิงทุกอย่างเลย” (ผู้จัดการเคหะกิจ, สัมภาษณ์, 11 กุมภาพันธ์ 2564) นอกจากนี้

ผู้ใช้บริการจะได้รับการช่วยเหลือและสนับสนุนทางจิตใจ เพื่อให้รู้สึกปลอดภัยสบายใจ และสามารถปรับตัวได้ ทั้งนี้ ระยะเวลาการเตรียมความพร้อมของผู้ใช้บริการแต่ละคนไม่เท่ากัน ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของผู้ใช้บริการว่าพบเจอกับเรื่องราวอะไรมาบ้าง มีความรุนแรงที่ส่งผลกระทบต่อร่างกายและจิตใจในระดับไหน และผู้ใช้บริการมีความพร้อมที่จะเข้าสู่กระบวนการในขั้นตอนต่อไปมากน้อยเพียงใด ในแต่ละกรณีจึงมีความแตกต่างกัน จากการศึกษาพบว่า หลังจากวันแรกที่ใช้ผู้ใช้บริการเข้ามาอยู่บ้านพักฉุกเฉิน ระยะเวลาของการปรับตัวและการเตรียมความพร้อมทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ก่อนเข้าสู่กระบวนการวางแผนและการจัดการรายกรณี มีระยะเวลาประมาณ 1-2 เดือน

เมื่อผู้ใช้บริการสามารถปรับตัวได้แล้ว นักสังคมสงเคราะห์จะวางแผนร่วมกับผู้ใช้บริการ เพื่อหาแนวทางในการบำบัดและฟื้นฟูผู้ใช้บริการเฉพาะราย สำหรับกรณีที่ผู้ใช้บริการมีความต้องการเข้ารับการฝึกอาชีพ นักจิตวิทยาจะประเมินผู้ใช้บริการด้วยแบบทดสอบทางจิตวิทยา เพื่อดูว่าผู้ใช้บริการมีความพร้อมเข้ารับการฝึกอาชีพหรือไม่ “อย่างกรณีไปฝึกอาชีพก็จะมีกติกานิดหน่อยไม่ใช่กฎ คือผู้หญิงต้องมีสุขภาพจิตที่ดี เพราะว่าอาชีพบางอาชีพที่เราเลือกมีอุปกรณ์ที่เป็นอันตราย ต้องประเมินศักยภาพของเขาก่อน” (นักสังคมสงเคราะห์ คนที่ 2, สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2564) นักสังคมสงเคราะห์จะส่งต่อผู้ใช้บริการให้นักจิตวิทยา เพื่อเข้ารับการทดสอบทางจิตวิทยา (Psychological test) เป็นการประยุกต์ใช้แบบทดสอบทางจิตวิทยาด้วยเครื่องมือหลายชนิด ได้แก่ การประเมินระดับสติปัญญา (Intelligence Quotient: IQ) การประเมินบุคลิกภาพ การประเมินสัมฤทธิผลทางการเรียน การประเมินความเครียด และการประเมินภาวะซึมเศร้าและฆ่าตัวตาย นอกจากนี้ยังมีเครื่องมือการทดสอบด้านจิตวิทยาคลินิก ได้แก่ แบบทดสอบรอยหยดหมึกของรอร์สชาค (Rorschach Inkblot Test) แบบทดสอบที่มาติก แอปเปอร์เซปชัน เทส (Thematic Apperception Test: TAT) และแบบทดสอบความถนัด (Differential Aptitude Test: DAT)

“ในการทำงานเราใช้แบบประเมินทางจิตวิทยาหลายแบบ แต่เนื่องจากการทำงานในสถานสงเคราะห์ตามจรรยาบรรณทางวิชาชีพแล้ว เครื่องมือบางอย่างต้องมีอุปกรณ์ที่มีลักษณะเฉพาะ ที่ใช้ได้เฉพาะในโรงพยาบาลหรือหน่วยงานรัฐ

การทดสอบของเราจึงเป็นการทดสอบทางจิตวิทยาเบื้องต้นเท่านั้น ซึ่งเราได้ประยุกต์ใช้เครื่องมือที่ผ่านการทดสอบแล้วว่ามีความเที่ยงตรงและความเชื่อมั่นเกิน 0.7 แบบทดสอบจึงสามารถใช้ได้” (นักจิตวิทยา, สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2564)

ซึ่งผลการประเมินความพร้อมต้องอยู่ในเกณฑ์ที่เหมาะสมที่จะเข้ารับการฝึกอาชีพ ถ้าหากผู้ใช้บริการผ่านการประเมินก็จะนำไปสู่กลไกการพัฒนาอาชีพลำดับต่อไป สำหรับผู้ใช้บริการที่ไม่ผ่านการประเมินนักสังคมสงเคราะห์จะร่วมหาแนวทางให้ความช่วยเหลืออื่นๆ ที่เหมาะสมกับผู้ใช้บริการ เช่น การเข้าร่วมกิจกรรมบำบัดทั้งแบบเฉพาะราย แบบกลุ่ม และการเข้ารับการอบรมความรู้เพิ่มเติมในหลักสูตรอื่นๆ

การประเมินความพร้อมของผู้ใช้บริการมีความสำคัญต่อการเริ่มต้นฝึกอาชีพ ถ้ามีการประเมินความพร้อมที่เหมาะสมก็จะสามารถนำไปสู่ผลสำเร็จของผู้ใช้บริการในการฝึกอาชีพได้จนจบหลักสูตร นอกจากการประเมินแล้ว สิ่งสำคัญอีกอย่างหนึ่งที่นักสังคมสงเคราะห์ได้ใช้ในการเตรียมความพร้อมก่อนฝึก คือ การพูดคุย ให้กำลังใจ และให้การปรึกษาแก่ผู้ใช้บริการ ซึ่งเป็นสิ่งที่ช่วยให้ผู้ใช้บริการปรับตัวได้และมีความพร้อมเข้าสู่กระบวนการบำบัดฟื้นฟูและการฝึกอาชีพต่อไป สอดคล้องกับกรณีศึกษาในงานวิจัยของ Morris, Shoffner และ Newsome (2009) ที่ผู้ใช้บริการได้รับการประเมินสภาพจิตใจก่อนเริ่มกระบวนการให้การปรึกษาทางอาชีพ ผู้ใช้บริการจะได้เล่าเรื่องความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับตนเอง โดยมีผู้รับฟังและมีผู้ให้บริการคอยประเมินสภาพจิตใจ

1.2 การสำรวจความต้องการของผู้ใช้บริการ

ในการสำรวจความต้องการของผู้ใช้บริการ นักสังคมสงเคราะห์จะสอบถามความต้องการของผู้ใช้บริการ พร้อมทั้งแนะนำว่ามีหลักสูตรฝึกอาชีพใดบ้างที่ผู้ใช้บริการสามารถเข้ารับการฝึกได้ “เรื่องอาชีพนั่นเราต้องมานั่งคุยกันก่อน เราต้องมาแจ้งให้เขาทราบว่าเรามีอะไรบ้าง เหมือนกับเมนูอาหารนะ เรามีเมนูอะไรบ้าง แล้วเขาสนใจเมนูอะไร” (นักสังคมสงเคราะห์ คนที่ 1, สัมภาษณ์, 28 มกราคม 2564) จากข้อมูลหลักสูตรฝึกอาชีพในปี 2564 หลักสูตรฝึกอาชีพ

ประกอบด้วย ช่างตัดผมและเสริมสวย ช่างตัดเสื้อสตรี ช่างตัดผมชาย ขนมอบ
 นวดแผนไทย และนวดฝ่าเท้า (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1

หลักสูตรฝึกอาชีพของฝ่ายการศึกษาและฝึกอาชีพ สมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรีใน
 พระอุโบสถ์ ในปี 2564

หลักสูตร	วันอบรม	เนื้อหาหลักสูตรโดยย่อ	ค่าอบรม
ช่างตัดผมและเสริม สวย 100 ชั่วโมง	จันทร์- ศุกร์	สระ ซอย ไดร้ ม้วนเกล้า ถักเปีย ยัดผม โกรกผม	2,500
ช่างตัดเสื้อสตรี 30 ชั่วโมง	จันทร์- ศุกร์	เสื้อ กระโปรง	900
ช่างตัดผมและเสริม สวย 100 ชั่วโมง	อาทิตย์	สระ ซอย ไดร้ ม้วนเกล้า ถักเปีย ยัดผม โกรกผม	2,500
ช่างตัดผมชาย 100 ชั่วโมง	อาทิตย์	ทรงผมมาตรฐาน (รองทรง สูง รองทรงต่ำ ฯลฯ)	2,500
ช่างตัดเสื้อสตรี 30 ชั่วโมง	อาทิตย์	เสื้อ กระโปรง	900
ขนมอบ 24 ชั่วโมง	อาทิตย์	รายการขนม 8 อย่าง การเลือกใช้วัสดุและอุปกรณ์	900
นวดแผนไทย (นวดตัว) 30 ชั่วโมง	อาทิตย์	การนวดเพื่อสุขภาพ ลดการ เกร็งของกล้ามเนื้อ	2,200
นวดฝ่าเท้า 30 ชั่วโมง	อาทิตย์	การนวดฝ่าเท้า การนวดจุด ต่างๆ บนฝ่าเท้า	1,600

ที่มา: สมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรีในพระอุโบสถ์, 2564.

นอกจากนี้ ยังมีการฝึกอาชีพที่ไม่อยู่ภายใต้หลักสูตรฝึกอาชีพ ที่เปิดสอนเฉพาะผู้ให้บริการบ้านพักฉุกเฉิน ได้แก่ การทำดอกไม้ประดิษฐ์ การเย็บผ้า และการปักผ้า การฝึกอาชีพเหล่านี้ไม่มีค่าใช้จ่าย และมีค่าตอบแทนจากผลงานที่ผู้ให้บริการได้ผลิต เมื่อผู้ให้บริการได้ทราบข้อมูลอย่างละเอียดแล้วก็จะสามารถประเมินได้ว่าตนเองมีความสามารถและความเหมาะสมกับหลักสูตรฝึกอาชีพใด นอกจากนี้ นักสังคมสงเคราะห์จะให้ผู้ให้บริการตั้งความคาดหวังและเป้าหมายในอนาคตต่อการฝึกอาชีพ “บางหลักสูตรต้องเรียนถึง 10 ครั้ง ใช้เวลาเกือบ 3 เดือนก็ต้องดูความต้องการของเขาจริงๆ ว่าจะมี Willing หรือมีเจตจำนงมากพอว่าเขาต้องเรียนให้จบ” (นักสังคมสงเคราะห์ คนที่ 2, สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2564) การสำรวจความคาดหวังของผู้ให้บริการทำให้ผู้ให้บริการมีเป้าหมายที่ชัดเจนและเห็นถึงประโยชน์ของการนำทักษะความสามารถทางวิชาชีพไปใช้ในอนาคตได้ เพื่อให้ผู้ให้บริการเกิดความตั้งใจในการฝึกได้จนจบหลักสูตร

อย่างไรก็ตาม มีเงื่อนไขที่ผู้ให้บริการจะต้องปฏิบัติตาม คือ หากลงทะเบียนในหลักสูตรที่มีค่าใช้จ่ายแล้วผู้ให้บริการไม่สามารถเข้ารับการฝึกอาชีพได้ตลอดทั้งหลักสูตร โดยเฉพาะกรณีที่ตั้งใจไม่เข้าฝึกอาชีพจนจบหลักสูตร ยกเว้นว่ามีความจำเป็นอื่นๆ ที่ทำให้ไม่สามารถฝึกอาชีพได้ ผู้ให้บริการจะต้องจ่ายค่าปรับซึ่งเป็นค่าลงทะเบียนคืนให้แก่บ้านพักฉุกเฉิน โดยข้อมูลจากนักสังคมสงเคราะห์ระบุว่า “ให้ผู้ให้บริการเขารู้ เพราะบางเคสก็เห็นเรียนไปเฉยๆ ไม่ได้จริงจัง ก็จะบอกว่า ‘ถ้าคุณไม่ผ่านเราจะหักเงินค่าอบรมนะ’ อาจจะต้องมีบ้างเพื่อให้เขาตั้งใจ” (นักสังคมสงเคราะห์ คนที่ 2, สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2564) เงื่อนไขดังกล่าวถูกกำหนดขึ้นเนื่องจากที่ผ่านมามีผู้ให้บริการที่ไม่สามารถฝึกได้จนจบหลักสูตร ดังนั้นจึงมีเงื่อนไขนี้ขึ้นมาเพื่อให้ผู้ให้บริการปฏิบัติตามและต้องตัดสินใจว่าการเข้ารับการฝึกอาชีพยังคงเป็นความต้องการที่แท้จริงของผู้ให้บริการหรือไม่

สำหรับกรณีที่ผู้ให้บริการมีลูกติดตามมาด้วย นักสังคมสงเคราะห์จะสำรวจความต้องการฝากดูแลลูกไว้ในขณะที่ผู้ให้บริการไปฝึกอาชีพ ซึ่งจะช่วยให้เกิดความสะดวกในการฝึกมากขึ้น จากนั้นนักสังคมสงเคราะห์ประสานงาน

ฝ่ายการศึกษาและฝึกอาชีพเพื่อลงทะเบียนฝึกอาชีพให้แก่ผู้ให้บริการ โดยเปิดเผยข้อมูลเพียงชื่อเล่น อายุ และระดับการศึกษาของผู้ใช้บริการเท่านั้น ส่วนผู้ให้บริการเมื่อตัดสินใจเรียบร้อยแล้วก็รอเข้ารับการฝึกอาชีพในวันและเวลาที่กำหนด

การสำรวจความต้องการและความคาดหวังของผู้ใช้บริการจะช่วยให้การฝึกอาชีพนั้นมีคุณค่าและมีความหมาย ผู้ใช้บริการมักตั้งความคาดหวังว่าการประกอบอาชีพจะช่วยให้มีรายได้สำหรับการดูแลตนเองและลูก ทำให้เห็นว่าผู้ให้บริการมีการจัดการกับความหวังที่เคยสูญเสียไปและสร้างความหวังใหม่ที่ส่งผลต่อความสนใจในอาชีพได้มากขึ้น (Chronister & McWhirter, 2003) การสำรวจความต้องการและความคาดหวังทำให้ผู้ให้บริการได้ทบทวนความสามารถของตนเองว่าเหมาะสมกับหลักสูตรใด ทำให้ผู้ให้บริการได้รับรู้ความสามารถของตนเอง (Self-efficiency) และช่วยให้เกิดความมุ่งมั่นตั้งใจในการฝึกอาชีพ ส่วนการให้ข้อมูลเกี่ยวกับหลักสูตรฝึกอาชีพอย่างครบถ้วนเมื่อผู้ให้บริการไม่แน่ใจหรือลังเลในการตัดสินใจ เจ้าหน้าที่ต้องให้การปรึกษาเพื่อให้ผู้ให้บริการรับรู้ความสามารถของตนเองและให้ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับอาชีพเพื่อประกอบการตัดสินใจ (Lent, Brown & Hackett, 1994, อ้างถึงใน Lent, 2005) นอกจากนี้ อาจมีการปรับใช้แบบประเมินทางอาชีพเพื่อนำมาวัดผลความสนใจในอาชีพกับหลักสูตรที่ได้เลือกฝึกให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน Brown and Brooks (1991) อธิบายว่า การใช้แบบทดสอบทำให้ทราบถึงอุปสรรคที่ส่งผลต่อการตัดสินใจหรือช่วยเสริมความมั่นใจในการตัดสินใจเลือกฝึกอาชีพได้มากขึ้น

1.3 การพัฒนาทักษะความสามารถทางอาชีพ

การพัฒนาทักษะความสามารถทางอาชีพของบ้านพักฉุกเฉินแบ่งเป็น 2 รูปแบบ ได้แก่

(1) การฝึกอาชีพภายใต้หลักสูตรฝึกอาชีพ ซึ่งมีค่าใช้จ่ายในการฝึกเป็นหลักสูตรฝึกอาชีพเบื้องต้นสอนโดยวิทยากรจากภายนอก มีระยะเวลาการฝึกอบรมตั้งแต่ 24 ชั่วโมง-100 ชั่วโมง ผู้ใช้บริการจะได้ฝึกอาชีพร่วมกับบุคคลทั่วไปที่สนใจและลงทะเบียนฝึกอาชีพ “ผู้ให้บริการสามารถเรียนได้ทุกหลักสูตรเลย

จะได้เรียนร่วมกับคนข้างนอกด้วย” (เจ้าหน้าที่ฝึกอบรม, สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2564) เมื่อเรียนจนจบหลักสูตรผู้ใช้บริการจะได้รับใบประกาศนียบัตรรับรองว่าผ่านการฝึกอบรมหลักสูตรฝึกอาชีพ การฝึกอาชีพในหลักสูตรเน้นการพัฒนาทักษะและความสามารถทางวิชาชีพตามที่หลักสูตรกำหนด อย่างไรก็ตาม การฝึกอาชีพภายใต้หลักสูตรฝึกอาชีพมีข้อจำกัดต่อการนำไปประกอบอาชีพ คือ เป็นการฝึกทักษะและความสามารถของผู้ใช้บริการในเบื้องต้นเท่านั้น ผู้ใช้บริการจะไม่สามารถไปประกอบอาชีพได้ในทันทีจะต้องมีการพัฒนาทักษะและความสามารถทางอาชีพเพิ่มเติม และหลักสูตรฝึกอาชีพเหล่านี้มีต้นทุนในการนำไปประกอบอาชีพ “อุปสรรคหลังเรียนจบไปแล้ว คือ ถ้าเรียนขนมอบ แต่ออกไปแล้วไม่มีอุปกรณ์ เช่น เตาอบ เครื่องมือซึ่งต้องมีทุน ถ้าเขาไม่มีทุนก็ต่อยอดไม่ได้ หรือเรียนเสริมสวยก็เหมือนกัน ถ้าไม่มีทุนก็เปิดร้านไม่ได้ เพราะอุปกรณ์เสริมสวยค่อนข้างแพง นอกจากว่าจบไปแล้วจะไปเป็นลูกมือในร้านก่อน น้องบางคนออกไปเขาก็ไปเป็นลูกมือในร้านก่อนได้” (เจ้าหน้าที่ฝึกอบรม, สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2564)

(2) การฝึกอาชีพที่ไม่อยู่ภายใต้หลักสูตรฝึกอาชีพ จัดขึ้นสำหรับผู้ใช้บริการบ้านพักฉุกเฉินเท่านั้น ไม่มีค่าใช้จ่ายในการฝึก เป็นการฝึกทักษะการทำดอกไม้ประดิษฐ์ การเย็บผ้า และการปักผ้า สอนโดยเจ้าหน้าที่ของฝ่ายการศึกษาและฝึกอาชีพ ทักษะและความสามารถที่ผู้ใช้บริการได้เรียนรู้จากการฝึกเหล่านี้สามารถนำไปประกอบอาชีพเสริมหรืออาชีพอิสระได้เช่นกัน นอกจากนี้ ผู้ใช้บริการที่เรียนในหลักสูตรนี้จะได้รับค่าตอบแทนจากการผลิตชิ้นงาน “ก็มีบางคนที่เขามาเรียนปักผ้าแล้วชอบ ก็ตั้งใจ มีสมาธิ เขาทำแล้วได้ค่าตอบแทน เวลาจะออกจากบ้านพักฉุกเฉินก็ใช้เงินเป็นค่ารถได้” (เจ้าหน้าที่ฝึกอาชีพ คนที่ 2, สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2564) การฝึกอาชีพที่ไม่อยู่ภายใต้หลักสูตรฝึกอาชีพไม่มีการกำหนดระยะเวลาของการฝึกอบรมและไม่มีใบประกาศนียบัตร ซึ่งแตกต่างจากการฝึกภายใต้หลักสูตรฝึกอาชีพ

การฝึกอาชีพของบ้านพักฉุกเฉินทั้ง 2 รูปแบบ ไม่เพียงแต่จะได้รับทักษะและความสามารถทางอาชีพเท่านั้น แต่ยังถือเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการ

บำบัดและฟื้นฟูผู้ใช้บริการ เพราะเป็นกิจกรรมที่สามารถเยียวยาจิตใจของผู้ใช้บริการได้ นักจิตวิทยาอธิบายว่า “การฝึกอาชีพทำให้มีสมาธิ การจดจ่ออยู่กับสิ่งที่ตัวเองทำ เพราะการจดจ่ออยู่กับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ‘Here and Now’ จะทำให้ผู้ใช้บริการเบี่ยงเบนความสนใจจากปัญหาและความทุกข์ต่างๆ นอกจากนี้ ผลงานที่เขาได้ทำมันมีคุณค่าทางจิตใจเพราะเห็นเป็นชิ้นงาน ‘ดอกไม้ที่เขาประดิษฐ์และดอกไม้ที่เขาปัก มันได้แบ่งบานบนแจกันและบนผืนผ้า’ พอเขาเห็นแล้วจะรู้สึกภูมิใจ ยิ่งเขามีรายได้ยิ่งรู้สึกภูมิใจ” (นักจิตวิทยา, สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2564) เช่นเดียวกับครูสอนศิลปประดิษฐ์ที่มีความเห็นว่าการฝึกอาชีพเปรียบเหมือนการทำอาชีพบำบัดที่ทำให้ผู้ใช้บริการมีสมาธิอยู่กับสิ่งที่ทำ “ผู้ใช้บริการที่เขามาฝึกอาชีพ เขาบอกว่าเขาได้ฝึกสมาธิด้วย เหมือนเป็นอาชีพบำบัด” (ครูสอนศิลปประดิษฐ์, สัมภาษณ์, 11 กุมภาพันธ์ 2564) หลังจากผู้ใช้บริการได้รับการพัฒนาทักษะความสามารถทางอาชีพตามความต้องการแล้ว กลไกต่อมา คือ การประเมินผลและติดตามโดยฝ่ายสังคมสงเคราะห์ นักสังคมสงเคราะห์มีบทบาทเป็นผู้ประเมินผลและติดตามเนื่องจากความจำเป็นด้านจรรยาบรรณทางวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ในการรักษาความลับของผู้ใช้บริการเป็นสิ่งสำคัญ “ถ้าเป็นการติดตามผลการฝึกอาชีพของผู้ใช้บริการจะเป็นหน้าที่ของฝ่ายสังคมสงเคราะห์ เพราะเรามีข้อกำหนดเรื่องการไม่ถามข้อมูลของผู้ใช้บริการ ไม่มีที่อยู่และเบอร์โทรศัพท์ติดต่อ เรามีหน้าที่สอนและดูแลให้จนจบหลักสูตร” (เจ้าหน้าที่ฝึกอบรม, สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2564)

การที่ผู้หญิงที่ถูกกระทำความรุนแรงได้มีโอกาสใช้ทักษะความสามารถในการทำงาน จะทำให้ผู้ใช้บริการตระหนักถึงการใช้ทักษะความสามารถของตนเองในการทำงานและสร้างรายได้แก่ตนเอง ซึ่งการประกอบอาชีพเป็นสิ่งที่กำหนดสถานะทางการเงิน สถานะทางสังคม การมีส่วนร่วมทางสังคม ความรู้สึกมีอำนาจ นำไปสู่การเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง (Bellah et al., 1996; Inkson, Dries & Arnold, 2015) การทำงานและมีรายได้ช่วยให้ผู้หญิงที่ถูกกระทำความรุนแรงบรรลุความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ในด้านความเชื่อมั่นในตนเอง (Self-Esteem) ทำให้เกิดความภาคภูมิใจและเห็นคุณค่าในตนเอง ทั้งนี้ หากบ้านพักฉุกเฉินสามารถ

สร้างเครือข่ายในการพัฒนาอาชีพ เช่นเดียวกับการพัฒนาอาชีพของกลุ่มสตรีใน ศูนย์สงเคราะห์และฝึกอาชีพสตรีภาคเหนือ จังหวัดลำปาง ในงานศึกษาของ จุฑามาส ครุฑพุ่ม (2549) โดยให้ผู้ให้บริการได้นำทักษะความสามารถไปฝึกปฏิบัติ ทดลองฝึกงานในสถานประกอบการที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรฝึกอาชีพในสภาพแวดล้อม การทำงานจริง ซึ่งจะช่วยให้ผู้ใช้บริการเกิดความมั่นใจในทักษะความสามารถของ ตนเองได้ รวมถึงการสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ และนักจัดหางานใน ท้องถิ่น เพื่อให้ผู้ใช้บริการมีโอกาสดำเนินอาชีพทันทีหลังจากฝึกจนจบหลักสูตร (Kiwassa Neighbourhood House, 2020) ก็จะช่วยให้กลไกการพัฒนาอาชีพ มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

1.4 การประเมินผลและติดตาม

การประเมินว่าผู้ใช้บริการผ่านการอบรมในหลักสูตรฝึกอาชีพประเมิน จากการเข้าเรียนสม่ำเสมอและตั้งใจเรียน “การฝึกสำเร็จ คือ ผู้ใช้บริการเรียนตั้งแต่ ต้น มาเรียนสม่ำเสมอ และตั้งใจ อาจารย์ผู้สอนก็จะประเมินว่าผ่าน ถือว่าประสบ ความสำเร็จแล้ว แต่เขาจะออกไปประกอบอาชีพได้ไหมนั่นอีกเรื่องหนึ่ง” (เจ้าหน้าที่ฝึกอบรม, สัมภาษณ์, 11 กุมภาพันธ์ 2564) หลังจากนั้นเมื่อผู้ใช้บริการ มีความพร้อมที่จะออกไปใช้ชีวิตข้างนอกแล้ว นักสังคมสงเคราะห์จะประเมิน ร่วมกับทีมสหวิชาชีพก่อนการตัดสินใจให้ผู้บริการออกจากบ้านพักฉุกเฉิน มีการเยี่ยมบ้านเพื่อสำรวจความพร้อมและความเป็นอยู่ของผู้ใช้บริการ ในกรณีที่ ผู้ใช้บริการมีลูกและต้องการสิ้นสุดการฝากลูกไว้กับศูนย์เลี้ยงเด็กอ่อนหรือบ้านเด็ก นักสังคมสงเคราะห์จะสำรวจสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับเด็กเช่นเดียวกัน ส่วนกรณีที่ผู้ใช้บริการต้องการกลับไปอยู่กับครอบครัว โดยเฉพาะการกลับไปอยู่กับ สามี นักสังคมสงเคราะห์จะร่วมพูดคุยกับผู้ใช้บริการและสามีเพื่อสร้างความเข้าใจ และข้อตกลงก่อนการกลับไปอยู่ร่วมกัน

นอกจากนี้ นักสังคมสงเคราะห์จะสอบถามข้อมูลด้านการประกอบ อาชีพของผู้ใช้บริการด้วย ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการประเมินความพร้อมก่อนออก จากบ้านพักฉุกเฉิน หลังจากผู้ใช้บริการออกจากบ้านพักฉุกเฉินไปแล้ว

นักสังคมสงเคราะห์มีกระบวนการติดตามผู้ใช้บริการซึ่งมีทั้งการเยี่ยมบ้านและการติดตามผ่านทางโทรศัพท์หรือผ่านทางแอปพลิเคชัน LINE “นักสังคมสงเคราะห์จะวางแผนว่าพร้อมออกจากบ้านพักฉุกเฉินแล้ว เขาจะเป็นคนประเมินแล้วก็จะแจ้งทีมสหวิชาชีพว่า ‘เคลสนี้มีความพร้อมแล้ว’ จะออกไปอยู่ที่โน่นที่นี่ แล้วเราจะติดตามผลทางโทรศัพท์” (ผู้ช่วยนักสังคมสงเคราะห์ คนที่ 2, สัมภาษณ์, 18 กุมภาพันธ์ 2564) สำหรับการติดตามด้านการพัฒนาอาชีพนั้น เป็นการติดตามไปพร้อมกับกระบวนการทางสังคมสงเคราะห์ “หลายคนที่ติดตามผลก็ได้ประกอบอาชีพเสริมสวย ตัดเย็บเสื้อผ้าก็มี บางคนก็ไปอยู่ร้านเสริมสวย พอเรียนจบอาจารย์ที่มาสอนเขาจะหางานให้” (นักสังคมสงเคราะห์ คนที่ 1, สัมภาษณ์, 28 มกราคม 2564) ไม่จำเป็นว่าผู้ใช้บริการต้องประกอบอาชีพตามหลักสูตรที่ได้ฝึกหัดอยู่ที่บ้านพักฉุกเฉิน นักสังคมสงเคราะห์จะติดตามผู้ใช้บริการไปจนกว่าจะสามารถใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างปกติ มีความมั่นคงในชีวิต การประกอบอาชีพ และไม่กลับเข้าสู่วงจรความรุนแรงอีก จึงสามารถยุติบทบาทการให้ความช่วยเหลือผู้ใช้บริการ

การพัฒนาอาชีพให้แก่ผู้ใช้บริการไม่ได้มีเป้าหมายว่าผู้ใช้บริการทุกคนจำเป็นต้องนำทักษะความสามารถทางอาชีพไปประกอบอาชีพหลังจากออกจากบ้านพักฉุกเฉินเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่กระบวนการฝึกอาชีพถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งในกลไกที่ช่วยบำบัดฟื้นฟู ส่งเสริม และพัฒนาผู้ใช้บริการให้ผ่านพ้นจากปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิต แม้ว่าจะไม่มีการประเมินผลด้านการนำไปประกอบอาชีพ แต่การติดตามหลังจากออกจากบ้านพักฉุกเฉินยังคงเป็นสิ่งสำคัญ เพราะการติดตามในบางกรณี ผู้ใช้บริการสามารถปรึกษาปัญหาที่เกิดขึ้นรวมถึงการปรึกษาที่เกี่ยวข้องกับการทำงานด้วย งานวิจัยของ Brown, Trangsrud and Linnemeyer (2009) ระบุว่า หลังจากจากศูนย์พักพิงผู้หญิงที่ถูกกระทำความรุนแรงประสบปัญหาที่เกี่ยวข้องกับอาชีพ ได้แก่ ความกังวลใจเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ เช่น ปัญหาเงินทุนในการประกอบอาชีพและปัญหาที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพทางกายและจิตใจ การติดตามผู้ใช้บริการจึงมีความสำคัญ

2) การสนับสนุนการพัฒนาอาชีพของผู้หญิงที่ถูกกระทำความรุนแรง

การสนับสนุนการพัฒนาอาชีพของผู้หญิงที่ถูกกระทำความรุนแรงของบ้านพักฉุกเฉิน ประกอบด้วยการสนับสนุน 4 รูปแบบ ที่ช่วยให้กระบวนการพัฒนาอาชีพสามารถดำเนินการไปได้อย่างราบรื่น โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1 การสนับสนุนทางจิตใจ

เนื่องจากผู้ใช้บริการเป็นกลุ่มเปราะบางในงานสังคมสงเคราะห์ การสนับสนุนทางจิตใจจึงมีความสำคัญ เพราะมีส่วนช่วยให้ผู้ใช้บริการมีความพร้อมทางด้านจิตใจทั้งก่อน ระหว่าง และหลังออกจากบ้านพักฉุกเฉินซึ่งมีผลต่อการพัฒนาอาชีพของผู้ใช้บริการ การสนับสนุนทางจิตใจของบ้านพักฉุกเฉินมีหลายรูปแบบ ได้แก่

(1) การให้การปรึกษาเพื่อสนับสนุนทางจิตใจ นักสังคมสงเคราะห์ และนักจิตวิทยา มีบทบาทเป็นผู้ให้การปรึกษาอย่างเป็นทางการ ใช้วิธีการให้การปรึกษาผ่านการรับฟัง พูดคุย เพื่อให้ผู้ใช้บริการเกิดความสบายใจ ให้สามารถหาแนวทางแก้ไขปัญหาที่ติดขัดภายในจิตใจของผู้ใช้บริการได้ ส่วนการให้การปรึกษาอย่างไม่เป็นทางการนั้นเป็นการที่ผู้ใช้บริการขอพูดคุยกับเจ้าหน้าที่ที่ผู้ใช้บริการไว้วางใจ ซึ่งเจ้าหน้าที่ทุกฝ่ายยึดถือหลักการรักษาความลับของผู้ใช้บริการเช่นเดียวกัน “จะมี การพูดคุย ติดตามผลอย่างต่อเนื่องเพราะผู้ใช้บริการบางรายสามารถปรับตัวได้ แต่ยังคงมีความทุกข์ทางจิตใจ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องครอบครัว เรื่องลูก เรื่องการไม่ได้ ทำงาน และไม่มีรายได้ จึงต้องมีการให้การปรึกษาเพื่อฟื้นฟูทางจิตใจ ให้กำลังใจ เดือนละ 1-2 ครั้ง ก็จะมีการประเมินเพื่อให้การปรึกษาอยู่แล้ว” (นักจิตวิทยา, สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2564)

(2) กิจกรรมกลุ่มบำบัดโรงเรียนธัมมใจ ถือเป็นกิจกรรมกลุ่มที่ช่วยสนับสนุนทางจิตใจแก่ผู้ใช้บริการ นักสังคมสงเคราะห์ร่วมกับเจ้าหน้าที่มูลนิธิ ส่งเสริมความเสมอภาคทางสังคม จัดกิจกรรมกลุ่มบำบัดให้แก่ผู้หญิงที่ถูกกระทำความรุนแรง มีจุดมุ่งหมายเพื่อเสริมพลัง (Empowerment) ให้ผู้ใช้บริการเห็นถึงศักยภาพของตนเองในการก้าวข้ามผ่านปัญหาและอุปสรรคในชีวิต โดยเปิดพื้นที่ให้ผู้ใช้บริการและผู้ผ่านพ้นเข้ามาพูดคุยและรับฟัง เพื่อช่วยเหลือ ให้กำลังใจ และ

สนับสนุนซึ่งกันและกัน “เป็นกิจกรรมที่ใช้กลุ่มสนับสนุน โดยให้ผู้หญิงที่ถูกกระทำ ความรุนแรง ที่ผ่านพ้นไปแล้วมาแลกเปลี่ยน ให้ผู้ใช้บริการมองว่าปัญหาของเขา บางทีมันไม่ได้หนักหนาмаก เป็นการเสริมพลัง (Empowerment) ผู้ใช้บริการ” (นักสังคมสงเคราะห์ คนที่ 2, สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2564)

(3) กิจกรรมศิลปะบำบัด เป็นกิจกรรมที่จัดโดยนักสังคมสงเคราะห์ ถือเป็นกิจกรรมที่ช่วยเยียวยาและสนับสนุนทางจิตใจของผู้ใช้บริการผ่านการใช้ ศิลปะที่จะช่วยนำพาผู้ใช้บริการค่อยๆ เข้าไปค้นพบหนทางที่นำไปสู่การผ่านพ้น ปัญหา ให้ผู้ใช้บริการมีความคิดในแง่บวก เนื่องจากผู้หญิงที่ถูกกระทำ ความรุนแรง มักจะมองตนเองในแง่ลบ ไม่เห็นคุณค่าในตนเอง และรู้สึกสูญเสียพลังอำนาจ การเข้าร่วมกิจกรรมศิลปะบำบัดในแต่ละครั้งจะค่อยๆ ช่วยให้ผู้ใช้บริการได้ทบทวน ตนเองอย่างมีสติเพื่อค้นพบข้อดีและเห็นคุณค่าของตนเอง “ผู้หญิงที่ถูกกระทำ ความรุนแรงจะไม่ค่อยชื่นชมตัวเอง ที่ได้มาทำศิลปะบำบัดเนี่ย ผู้ใช้บริการบางคน มีลักษณะเป็นกระดาศที่ไม่มีสี เป็นความว่างเปล่า ไม่มีพื้นดินที่มันคงให้เห็น นักสังคมสงเคราะห์ที่ใช้กระบวนการศิลปะบำบัดจะต้องนำพาให้เขามีพื้นดิน ที่มันคง มีพื้นดินที่หนักแน่นขึ้น ตรงนี้เราก็คงจะนำพาเขาด้วยศิลปะบำบัด ” (นักสังคมสงเคราะห์ คนที่ 2, สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2564)

(4) กิจกรรมออกกำลังกายและศาสนบำบัด เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้น โดยนักจิตวิทยาของบ้านพักฉุกเฉิน ให้ความสำคัญกับการสนับสนุนผู้ใช้บริการอย่าง เป็นองค์รวม ครอบคลุมการฟื้นฟูด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม จึงได้จัดให้มีกิจกรรม ออกกำลังกายและศาสนบำบัดสำหรับผู้ใช้บริการของบ้านพักฉุกเฉินทุกคน ประกอบด้วย การเต้นแอโรบิก โยคะ การสวดมนต์ นั่งสมาธิ และทำวัตรเย็น “การช่วยเหลือด้านกายและจิตเป็นสิ่งที่สัมพันธ์กัน มันเชื่อมโยงกันหมดเลย ถ้ากาย ดี การไหลเวียนของเลือดปลอดโปร่ง จิตใจก็จะปลอดโปร่งไปด้วย ” (นักจิตวิทยา, สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2564)

(5) กิจกรรมในชีวิตประจำวัน ได้แก่ การทำเวรในแต่ละวัน การช่วยงาน บ้านเด็ก ศูนย์เลี้ยงเด็กอ่อน และการช่วยงานวิเทศน์ อินเทอร์เน็ตชั้นแนล เฮ้าส์ กิจกรรม

เหล่านี้ช่วยให้ผู้ใช้บริการได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ได้สร้างสัมพันธ์ภาพกับผู้อื่น และเพื่อให้แบ่งเบาภาระงานของบ้านพักฉุกเฉิน สำหรับการช่วยงานบ้านเด็ก ศูนย์เลี้ยงเด็กอ่อน และวีเทรน อินเทอร์เน็ตขั้นเนล เฮาส์ ไม่ใช่กิจกรรมบังคับ แต่เป็นความสมัครใจของผู้ใช้บริการที่อยากทำงานเพื่อหารายได้ระหว่างอยู่ที่บ้านพักฉุกเฉิน “นอกจากการฝึกอาชีพแล้วยังมีการเสริมงานอาชีพอื่นๆ อีก เช่น การดูแลเด็กที่บ้านเด็กและศูนย์เลี้ยงเด็กอ่อน เป็นการช่วยดูแลงานในเบื้องต้น เช่น การเลี้ยงดูเด็ก การทำความสะอาดสถานที่ เป็นต้น จะมีค่าตอบแทนให้วันละ 100 บาท ” (นักจิตวิทยา, สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2564)

กิจกรรมเหล่านี้เป็นการสนับสนุนทางจิตใจของผู้ใช้บริการ เพื่อให้ได้สร้างสัมพันธ์ภาพกับคนอื่น ไม่ต้องเก็บตัว ซึ่งจะทำให้ผู้ใช้บริการไม่ได้ใช้เวลาไปกับการครุ่นคิดและจมอยู่กับปัญหา บางกิจกรรมยังมีรายได้ตอบแทน ซึ่งการทำกิจกรรมจากความสามารถของผู้ใช้บริการและได้รับค่าตอบแทนช่วยให้ผู้ใช้บริการเห็นคุณค่าของตนเองได้ กิจกรรมเหล่านี้สอดคล้องกับ Kiwassa Neighbourhood House (2020) ที่มีการสนับสนุนการสร้างการรับรู้ทางจิตใจของผู้ใช้บริการเพื่อให้พร้อมต่อการเข้าสู่การพัฒนาอาชีพต่อไป โดยสร้างการรับรู้และความเข้าใจเพื่อก้าวข้ามผ่านผลกระทบจากการถูกระงับความรุนแรง ช่วยให้ผู้สามารถปรับตัวอยู่บ้านพักฉุกเฉินและปรับตัวเพื่อเตรียมความพร้อมเข้าสู่กระบวนการพัฒนาอาชีพได้ตามทฤษฎีการปรับตัวในการทำงาน (Theory of Work Adjustment) ที่ได้อธิบายไว้ว่า บุคคลและสิ่งแวดล้อมในการทำงานเป็นสิ่งที่มิปฏิสัมพันธ์กัน หากผู้ใช้บริการได้รับการสนับสนุนทางจิตใจให้สามารถปรับตัวได้ก็จะช่วยให้การพัฒนาอาชีพเป็นไปอย่างราบรื่น

2.2 การสนับสนุนการดูแลบุตร

เป็นการจัดบริการสำหรับผู้ให้บริการที่มีลูกติดตามมาด้วย การฝากดูแลลูกของบ้านพักฉุกเฉินจะแบ่งออกเป็นกลุ่มเด็กที่มีอายุแรกเกิด ถึง 18 เดือน และเด็กที่มีอายุตั้งแต่ 1 ปี 6 เดือนขึ้นไป โดยการให้บริการของศูนย์เลี้ยงเด็กอ่อนและบ้านเด็ก มีกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัยของเด็ก ผู้ใช้บริการสามารถเชื่อมั่นได้ว่า

เจ้าหน้าที่สามารถดูแลลูกของผู้ใช้บริการได้เป็นอย่างดี เนื่องจากมีประสบการณ์และได้รับการอบรมในหลักสูตรการดูแลเด็กที่เหมาะสมกับช่วงวัย “ถ้าไปฝึกอาชีพก็ตั้งแต่ 8 โมงเช้า ถึง 5 โมงเย็น หลังจากนั้นผู้ให้บริการถึงมารับลูกกลับไป ทำแบบนี้ทุกๆ วัน ช่วงที่ไปฝึกอาชีพเราดูแลลูกให้ ไม่ต้องกังวลเลย แม้บางคนเป็นหวัดก็จะคอยมาแอบดูลูก เราก็จะบอกเขาว่าไม่ต้องเป็นห่วง” (หัวหน้าศูนย์เลี้ยงเด็กอ่อนและรักษาการหัวหน้าบ้านเด็ก, สัมภาษณ์, 11 กุมภาพันธ์ 2564)

นอกจากการรับฝากดูแลลูกในระหว่างเข้ารับการฝึกอาชีพแล้ว หลังผู้ให้บริการออกจากบ้านพักฉุกเฉินก็สามารถฝากดูแลลูกได้เช่นกัน โดยจะต้องทำสัญญาอย่างเป็นลายลักษณ์อักษร กล่าวคือ หากผู้ให้บริการออกจากบ้านพักฉุกเฉินโดยมีเงื่อนไขว่าจะฝากดูแลลูก ผู้ให้บริการจะต้องมาประชุมผู้ปกครอง พาลูกไปพบแพทย์เพื่อฉีดวัคซีน และมาเยี่ยมลูกทุกเดือนอย่างสม่ำเสมอ “ถ้าประเมินแล้วผู้ให้บริการเหมาะสมที่จะฝากลูกไว้ที่นี้ก่อน ก็จะมาทำสัญญากันในการรับฝากเลี้ยง คือ ต้องมาเยี่ยมลูก ลูกไม่สบายต้องพาไปหาหมอ ถ้าฉีดวัคซีนก็ต้องพาไป ต้องมาอย่างสม่ำเสมออย่างน้อยเดือนละ 1-2 ครั้ง” (นักสังคมสงเคราะห์ คนที่ 1, สัมภาษณ์, 28 มกราคม 2564) ในแต่ละเดือนจะต้องมีเงินเก็บมามอบให้แก่บ้านพักฉุกเฉินเดือนละ 600 บาท เพื่อบริจาคเป็นค่าดูแลลูก

การให้ผู้ให้บริการกลับมาเยี่ยมลูกทุกเดือนจะช่วยให้ นักสังคมสงเคราะห์สามารถประเมินได้ว่าผู้ให้บริการมีความรับผิดชอบและในอนาคตจะสามารถดูแลลูกด้วยตนเองได้ ในกรณีที่ผู้ให้บริการละทิ้งลูก สัญญาระบุไว้ชัดเจนว่า นักสังคมสงเคราะห์จะแจ้งไปยังครอบครัวของผู้ให้บริการ หากครอบครัวไม่สามารถดูแลเด็กได้จะต้องส่งเด็กเข้าสถานสงเคราะห์ของภาครัฐ “ถ้าผู้ให้บริการฝากลูกไว้ 3 เดือนแล้วไม่มา เราจะตามเรื่องไปถึงที่บ้าน ตามจากญาติ ขึ้นแรกจะขอให้ผู้ให้บริการติดต่อกลับมาก่อน ถ้าติดต่อได้ก็มาคุยกัน แต่ถ้าติดต่อไม่ได้ อาจจะมีการไปเยี่ยมบ้านญาติ เพราะโอกาสที่ลูกมีสูง ถ้าไปเยี่ยมบ้านญาติแล้ว ญาติก็เลี้ยงให้ไม่ได้ เด็กจะถูกส่งไปสถานสงเคราะห์ของรัฐ จะมีการทำข้อตกลงกันก่อนถ้ายอมรับได้ก็ฝากลูกไว้ได้” (นักสังคมสงเคราะห์ คนที่ 1, สัมภาษณ์, 28 มกราคม

2564) ทั้งนี้ ระยะเวลาการฝากดูแลลูกของผู้ใช้บริการแต่ละคนแตกต่างกัน โดยมีระยะเวลาตั้งแต่ 3 เดือน ถึง 1 ปี การสนับสนุนการดูแลลูกในกรณีที่ผู้ใช้บริการออกไปใช้ชีวิตข้างนอกแล้วนั้น มีความสำคัญต่อผู้ใช้บริการที่ออกไปประกอบอาชีพเพื่อหารายได้และไม่มีผู้ดูแลลูกให้ผู้ใช้บริการ การสนับสนุนการดูแลบุตรจึงถือเป็นระบบที่สนับสนุนผู้ใช้บริการด้านการประกอบอาชีพในอนาคตด้วย

หากบ้านพักฉุกเฉินไม่มีการสนับสนุนการดูแลบุตรสำหรับผู้ใช้บริการ การพัฒนาทักษะความสามารถทางอาชีพจะไม่สามารถดำเนินการได้อย่างราบรื่น เช่นเดียวกับกรณีศึกษาในงานวิจัยของ Morris, Shoffner และ Newsome (2009) บ้านพักฉุกเฉินได้ให้กลุ่มผู้ใช้บริการหญิงรวมตัวกันจัดตั้งเป็นเครือข่ายการดูแลเด็กในระหว่างที่ผู้หญิงต้องไปฝึกอาชีพ ซึ่งกรณีศึกษาในงานวิจัยได้ฝากเลี้ยงลูกไว้กับเครือข่ายการดูแลเด็กเพื่อให้ตนเองนั้นสามารถไปฝึกอาชีพได้ จะเห็นได้ว่ารูปแบบการสนับสนุนการดูแลบุตรจากกรณีศึกษาที่ยกมานี้มีแนวทางเดียวกันกับบ้านพักฉุกเฉิน แต่บ้านพักฉุกเฉินมีรูปแบบที่ชัดเจนมากกว่า โดยจัดตั้งเป็นศูนย์เลี้ยงเด็กก่อนและบ้านเด็กสำหรับการดูแลเด็กที่ติดตามมาด้วยเป็นการเฉพาะ

2.3 การสนับสนุนการให้การปรึกษาทางอาชีพ

การสนับสนุนการให้การปรึกษาทางอาชีพ เป็นรูปแบบที่มีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนาอาชีพของผู้ใช้บริการโดยเฉพาะ แบ่งเป็น 2 รูปแบบได้แก่

(1) การให้การปรึกษาทางอาชีพเพื่อฟื้นฟูผู้ใช้บริการ เนื่องจากความรุนแรงยังมีผลกระทบทางจิตใจต่อผู้ใช้บริการซึ่งส่งผลกระทบต่อการศึกษาที่มีระยะเวลายาวนานทำให้ผู้ใช้บริการอาจเกิดความท้อแท้ในระหว่างการฝึกอาชีพ เจ้าหน้าที่ของบ้านพักฉุกเฉินได้มีการพูดคุยเพื่อสนับสนุนและให้กำลังใจ เพื่อให้ผู้ใช้บริการสามารถฝึกได้จนจบหลักสูตร “บางทีเห็นผู้ใช้บริการไปฝึกอาชีพเราก็พยายามเข้าไปพูดคุยกับเขา ชื่นชมเขาว่าทำได้ดีขึ้น ทำได้สวยขึ้น เป็นกำลังใจให้เขา คอยเฝ้าดู สังเกต และเข้าไปให้กำลังใจ คอยถามว่าการฝึกอาชีพเป็น

อย่างไรบ้าง ให้เขาไว้วางใจ เขาก็จะเล่าความสุขความทุกข์ของเขาให้ฟัง” (ผู้ช่วยนักสังคมสงเคราะห์ คนที่ 1, สัมภาษณ์, 18 กุมภาพันธ์ 2564)

(2) การให้การปรึกษาทางอาชีพเพื่อการประกอบอาชีพ เป็นการให้คำปรึกษาแก่ผู้ใช้บริการในเรื่องเกี่ยวกับการนำทักษะความสามารถไปประกอบอาชีพในอนาคต ผู้ใช้บริการบางรายจะได้ทดลองช่วยงานของวิเทศ อินเตอร์เนชั่นแนล เฮาส์ เพื่อให้เกิดความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมการทำงาน ทั้งนี้หากผู้ใช้บริการมีความต้องการประกอบอาชีพหลังจากออกจากบ้านพักฉุกเฉิน เจ้าหน้าที่ฝ่ายการศึกษาและฝึกอาชีพ จะให้คำปรึกษาและให้คำแนะนำที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพในอนาคต เช่น แหล่งจัดซื้ออุปกรณ์ วัตถุดิบสำหรับการประกอบอาชีพ และแหล่งรับฝากขายสินค้า “อย่างเวลาไปเดินซื้อวัสดุ เรารู้จักตลาดหรือคนขายตามร้าน เราก็จะมาบอกผู้ใช้บริการที่มาเรียนว่า มีร้านที่ผลิตดอกไม้ประดิษฐ์ไปส่งได้ สามารถไปติดต่อเขาได้เลย” (ครูสอนศิลปประดิษฐ์, สัมภาษณ์, 11 กุมภาพันธ์ 2564)

นอกจากนี้ ผู้ใช้บริการบางรายได้รับคำแนะนำเรื่องการสมัครเป็นพนักงานร้านเสริมสวยและร้านตัดเสื้อ ซึ่งผู้ใช้บริการที่ฝึกอาชีพจนมีความชำนาญแล้วก็สามารถไปสมัครเพื่อทำงานได้ ไปจนถึงการให้คำแนะนำเรื่องเครือข่ายการประกอบอาชีพสำหรับผู้ที่จะรับงานไปทำที่บ้าน เช่น งานปักผ้าและงานดอกไม้ประดิษฐ์ “มีผู้ใช้บริการที่ออกจากบ้านพักฉุกเฉินไปแล้ว ยังรับผ้าไปปักเพื่อหารายได้เลี้ยงตัวเอง เขารับผ้าไปปักที่บ้าน เป็นความชอบด้วยไปทำงานอื่นไม่สะดวกก็เลยรับงานนี้ไปทำที่บ้าน” (เจ้าหน้าที่ฝึกอาชีพ คนที่ 1, สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2564)

การสนับสนุนการให้การปรึกษาทางอาชีพช่วยให้ผู้ใช้บริการได้ฟื้นฟูกำลังใจในการฝึกอาชีพได้จนจบหลักสูตรและได้รับคำแนะนำด้านการประกอบอาชีพในอนาคต ช่วยให้ผู้ใช้บริการเห็นแนวทางในการเข้าสู่การประกอบอาชีพหลังจากออกจากบ้านพักฉุกเฉินได้ เนื่องจากมาจากการศึกษาของ Brown, Trangsrud and Linnemeyer (2009) ที่อธิบายว่าผู้หญิงที่ถูกกระทำความรุนแรงเมื่อออกไปใช้ชีวิต

ข้างนอกแล้วมีความกังวลใจเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ พบปัญหาต่างๆ เช่น ความไม่พอใจในสถานที่ทำงาน ไม่ได้รับค่าจ้างที่เป็นธรรม และข้อจำกัดในการวางแผนเพื่อเปลี่ยนงาน นอกจากนี้ บ้านพักฉุกเฉินยังไม่มีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพของผู้ใช้บริการอย่างชัดเจน ทั้งนี้ การมีเครือข่ายจะช่วยสนับสนุนการจัดหางานตามความเหมาะสมและความต้องการของผู้ใช้บริการ เช่นเดียวกับศูนย์ประสานงานและส่งเสริมการมีงานทำ กรมราชทัณฑ์ (2561) ได้ร่วมมือกับกรมการจัดหางาน และ Kiwassa Neighbourhood House (2020) ได้ร่วมมือกับนักจัดหางานในท้องถิ่น ช่วยหาตำแหน่งงานว่างเพื่อให้ผู้ใช้บริการมีโอกาสออกไปประกอบอาชีพเพิ่มมากขึ้น

2.4 การสนับสนุนการอบรมความรู้เพิ่มเติมด้านอื่น

การสนับสนุนการอบรมความรู้เพิ่มเติมด้านอื่น ได้แก่ หลักสูตรโครงการอบรมการดูแลมารดาและทารก และโครงการอบรมการให้ความรู้เรื่องโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์และโรคเอดส์ เนื้อหาในการอบรมประกอบด้วย อนามัยเจริญพันธุ์ พัฒนาการของทารก และการดูแลทารก ซึ่งผู้ใช้บริการจะได้ฝึกภาคปฏิบัติในการดูแลทารกในศูนย์เลี้ยงเด็กอ่อนด้วย “ผู้ใช้บริการไม่ว่าจะตั้งครรภ์หรือไม่ได้ตั้งครรภ์ ก็จะทำให้เข้าอบรมจะได้เรียนรู้การดูแล การบริหารทารก การทำอาหารทารก ว่าเป็นยังไงบ้าง เด็กตั้งแต่แรกเกิดขึ้นมาเลย แล้วก็การดูแลสุขภาพของแม่ที่ต้องคลอด” (นักสังคมสงเคราะห์ คนที่ 1, สัมภาษณ์, 28 มกราคม 2564) นอกจากนี้ บ้านพักฉุกเฉินยังมีโครงการพิเศษที่จัดขึ้นเพื่อการอบรมให้ความรู้แก่ผู้ใช้บริการในประเด็นต่างๆ ซึ่งแต่ละปีจะมีเนื้อหาการอบรมแตกต่างกัน เช่น ด้านสุขอนามัย ด้านทักษะชีวิต ด้านสังคม ด้านการศึกษา และด้านการฝึกอาชีพ อีกทั้งยังได้รับความรู้และทักษะชีวิตในระหว่างที่ได้เข้าร่วมกระบวนการทางสังคมสงเคราะห์ ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ช่วยสร้างภูมิคุ้มกันในการดูแลตนเอง เช่น ความรู้เรื่องสิทธิ ความรู้เรื่องกฎหมาย และทักษะชีวิตอื่นๆ “สอนวิธีการประเมินข้อดี ข้อเสีย ก่อนที่จะตัดสินใจทำอะไร ให้เครื่องมือเขาหมดเลย มองว่าเมื่อได้

เครื่องมือด้วยแล้วผู้ใช้บริการก็จะ Full Option บ้านพักฉุกเฉินก็ไม่จำเป็นสำหรับการเป็นที่พักพิงชั่วคราวและปกป้องเขาอีกต่อไป” (นักสังคมสงเคราะห์ คนที่ 2, สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2564)

แม้ว่าการอบรมความรู้เพิ่มเติมอาจไม่ได้ส่งผลต่อการพัฒนาอาชีพของผู้ใช้บริการโดยตรง แต่ถือเป็นสิ่งที่ช่วยเสริมให้ผู้ใช้บริการมีความพร้อมเปรียบเสมือนการสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ผู้ใช้บริการอีกทางหนึ่ง ทั้งนี้ มีแนวทางการอบรมความรู้เพิ่มเติมด้านอื่นที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาอาชีพ ได้แก่ การจัดอบรมด้านอาชีพ เช่น การเขียนใบสมัครงาน การสัมภาษณ์งาน ทักษะการขาย ทักษะการเจรจาต่อรอง การทำรายรับและรายจ่ายครัวเรือน (L.I. Against Domestic Violence, 2020) การบริหารจัดการเงิน การประเมินสถานการณ์ทางการเงิน การให้การศึกษาทางการเงิน (Urban Resource Institute, 2020) การวางแผนทางอาชีพ และการสร้างเครือข่ายในอนาคต (Kiwassa Neighbourhood House, 2020) ซึ่งบ้านพักฉุกเฉินสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการสนับสนุนการพัฒนาอาชีพได้

3) ผลของกลไกและการสนับสนุนการพัฒนาอาชีพของผู้หญิงที่ถูกกระทำความรุนแรง

คุณนุชและคุณพัศ (นามสมมติ) เป็นผู้หญิงที่เคยใช้บริการบ้านพักฉุกเฉินที่ได้ผ่านกระบวนการทางสังคมสงเคราะห์และการพัฒนาอาชีพ กรณีศึกษาทั้งสองเป็นผู้หญิงที่ถูกกระทำความรุนแรง โดยมีภูมิหลังก่อนเข้ามาใช้บริการบ้านพักฉุกเฉิน กล่าวคือ คุณนุช ปัจจุบันอายุ 33 ปี เข้ามาใช้บริการบ้านพักฉุกเฉินในช่วงเดือนมีนาคม ปี 2562 ในช่วงแรกคุณนุชไม่สามารถปรับตัวได้ดีมากนัก มีอาการเจ็บบ่นซึม และเก็บตัวคนเดียวอยู่เสมอ แต่หลังจากได้เข้าร่วมกระบวนการทางสังคมสงเคราะห์กับนักสังคมสงเคราะห์และนักจิตวิทยา รวมถึงการได้พูดคุยกับผู้ให้บริการคนอื่นๆ ทำให้เริ่มปรับตัวอยู่บ้านพักฉุกเฉินได้ ส่วนคุณพัศ ปัจจุบันอายุ 40 ปี ได้เผชิญปัญหาความรุนแรงในครอบครัวมาเป็นเวลาหลายปี จนมาถึงช่วงปี

2558 บ้านพักฉุกเฉินได้รับการประสานงานเพื่อส่งต่อกรณีศึกษาคุณพัสต์จากบ้านพักเด็กและครอบครัวจังหวัดนครปฐมมายังบ้านพักฉุกเฉิน เมื่อย้ายมาถึงบ้านพักฉุกเฉินแล้วคุณพัสต์ปรับตัวในการใช้ชีวิตอยู่บ้านพักฉุกเฉินได้ไม่ยาก นักสังคมสงเคราะห์จึงได้ดำเนินการตามกระบวนการทางสังคมสงเคราะห์ และการดำเนินการทางกฎหมายกับสามีด้วยเพราะคุณพัสต์ต้องการฟ้องหย่า ทั้งนี้ กรณีศึกษาทั้งสองกรณีได้เข้ารับการฝึกอาชีพของสมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรีฯ บ้านพักฉุกเฉิน

ข้อมูลจากกรณีศึกษาผู้เคยใช้บริการบ้านพักฉุกเฉิน พบว่า กรณีศึกษาของคุณพัสต์ ที่ได้เลือกเรียนหลักสูตรนวดแผนไทย ปัจจุบันมีรายได้เสริมจากการรับนวดแผนไทยให้แก่คนละแวกบ้าน “ทุกวันนี้ก็ยังได้รับจ้างนวดแผนไทยนะแต่ไม่ได้ยึดเป็นอาชีพหลัก อย่างในซอยบ้านเราถ้าเขาอยากนวดแผนไทยเขาก็จะมาจ้างเราได้ค่าตอบแทนชั่วโมงละ 150-200 บาท ก็มีรายได้จากตรงนี้อาไปเป็นค่าขนมลูก” (คุณพัสต์, สัมภาษณ์, 17 กุมภาพันธ์ 2564) ในอนาคตคุณพัสต์มีแนวโน้มว่าจะใช้ทักษะความสามารถการนวดแผนไทยในการประกอบอาชีพเมื่อกลับไปอยู่บ้านที่ต่างจังหวัด หากย้อนกลับไปดูกลไกและการสนับสนุนการพัฒนาอาชีพในกรณีศึกษาของคุณพัสต์ เริ่มตั้งแต่การเตรียมความพร้อมให้คุณพัสต์สามารถปรับตัวอยู่ที่บ้านพักฉุกเฉินได้ จากนั้นได้มีการสำรวจความต้องการและความคาดหวังในการฝึกอาชีพ และได้รับการสนับสนุนการให้การปรึกษาทางอาชีพที่ทำให้มั่นใจว่าสามารถฝึกอาชีพในหลักสูตรนวดแผนไทยได้ โดยมีการตั้งเป้าหมายของการฝึกไว้ด้วย ส่วนกรณีศึกษาคุณนุช ที่ได้เลือกเรียนหลักสูตรตัดเย็บเสื้อผ้าและดอกไม้ประดิษฐ์ แม้ว่าในปัจจุบันคุณนุชจะทำงานบริษัทเอกชนและไม่นำทักษะความสามารถที่ได้จากการฝึกอาชีพไปใช้ประกอบอาชีพหลัก แต่คุณนุชได้ใช้ทักษะดังกล่าวในชีวิตประจำวัน คือ สามารถซ่อมแซมเสื้อผ้าได้ด้วยตนเองโดยไม่ต้องเสียเงินเพื่อการซ่อมแซมเสื้อผ้า “เย็บผ้านี้ยังได้ใช้ในชีวิตประจำวันนะคะ ส่วนช่วงก่อนหน้านี้นี้ก็ขอบคุณครูว่า ‘หนูชอบรับดอกไม้ประดิษฐ์ไปทำที่บ้านได้ไหม’ ครูเขาก็ให้มาค่ะก็รับมาทำที่บ้าน” (คุณนุช, สัมภาษณ์, 24 กุมภาพันธ์ 2564) นอกจากนี้ หากมีโอกาสคุณนุชจะรับดอกไม้ประดิษฐ์มาทำที่บ้านเพื่อหารายได้เสริมอีกทางหนึ่งด้วย

จากประสบการณ์ของกรณีศึกษาคุณพัศและคุณนุชทำให้เห็นว่ากลไกและการสนับสนุนการพัฒนาอาชีพของบ้านพักฉุกเฉินประสบความสำเร็จในกรณีศึกษาทั้งสองกรณี แม้ว่าคุณพัศและคุณนุชจะไม่ได้นำทักษะและความสามารถที่ได้รับจากหลักสูตรฝึกอบรมอาชีพไปประกอบอาชีพหลัก แต่ได้ใช้เพื่อการประกอบอาชีพเสริมและในชีวิตประจำวัน ทั้งนี้ กระบวนการต่างๆ ของบ้านพักฉุกเฉิน มีส่วนช่วยให้กรณีศึกษาทั้งสองสามารถกลับไปดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุขและไม่กลับเข้าสู่วงจรความรุนแรงอีก ตามความเห็นของกรณีศึกษาได้ระบุว่า “หนูว่ากระบวนการของบ้านพักโอเคทุกอย่างแล้ว ทำให้คนอย่างหนูเป็นคนมาได้ เมื่อก่อนหนูตื้อนะ” (คุณนุช, สัมภาษณ์, 24 กุมภาพันธ์ 2564) เช่นเดียวกับคุณพัศได้แสดงความเห็นว่ากระบวนการของบ้านพักฉุกเฉินทำให้เกิดความสบายใจและสามารถก้าวข้ามผ่านปัญหามาได้จนถึงทุกวันนี้ “กระบวนการของทางนี้ทำให้เราสบายใจแล้วทำให้เราก้าวข้ามจนถึงทุกวันนี้” (คุณพัศ, สัมภาษณ์, 17 กุมภาพันธ์ 2564) นอกจากนี้ความพึงพอใจที่มีต่อบ้านพักฉุกเฉินแล้ว คุณนุชและคุณพัศกลับมาร่วมกิจกรรมของบ้านพักฉุกเฉินเป็นประจำ “ออกไปก็ยิ่งจะกลับมาทำเลยกิจกรรมโรงเรียนธัมมิ มาหลายรอบอยู่” (คุณนุช, สัมภาษณ์, 24 กุมภาพันธ์ 2564) ทำให้เห็นว่ากรณีศึกษาทั้งสองมีความผูกพันและความสัมพันธ์ที่ดีกับบ้านพักฉุกเฉิน “พอมาวันนี้ถ้ามีอะไรที่หนูช่วยได้ หนูก็จะทำให้ถึงที่สุด อันนี้เรื่องจริง เพราะคิดว่าถ้าเราไม่มีตรงนี้ เราก็ไม่สามารถอยู่ได้จนถึงวันนี้” (คุณพัศ, สัมภาษณ์, 17 กุมภาพันธ์ 2564)

การศึกษารายผลของกลไกและการสนับสนุนการพัฒนาอาชีพผ่านประสบการณ์ของกรณีศึกษา ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ผู้ใช้บริการทั้งสองมีความพึงพอใจการให้บริการของบ้านพักฉุกเฉินทั้งกระบวนการทางสังคมสงเคราะห์และการพัฒนาทักษะความสามารถทางอาชีพ ทำให้ผู้เคยใช้บริการบ้านพักฉุกเฉินสามารถก้าวข้ามผ่านปัญหาได้ มีพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น และไม่กลับเข้าสู่วงจรความรุนแรงอีก สำหรับด้านการพัฒนาอาชีพ แม้ว่าจะมีผู้ใช้บริการรายอื่นที่ได้นำทักษะความสามารถที่ได้รับไปประกอบอาชีพจริง แต่กรณีศึกษาทั้งสองกรณีไม่ได้นำ

ทักษะความสามารถที่ได้รับจากหลักสูตรฝึกอาชีพไปประกอบอาชีพหลัก อย่างไรก็ตาม กรณีศึกษาได้ใช้ทักษะเหล่านี้เพื่อหารายได้เสริมและใช้ในชีวิตประจำวัน แสดงให้เห็นว่าการพัฒนาอาชีพของบ้านพักฉุกเฉินไม่เพียงแต่มุ่งเป้าหมายสู่การมีอาชีพที่มั่นคงเท่านั้น แต่การพัฒนาอาชีพเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการบำบัดและฟื้นฟูให้แก่ผู้หญิงที่ถูกกระทำความรุนแรงด้วย

สรุปผลการศึกษา

กลไกการพัฒนาอาชีพของผู้หญิงที่ถูกกระทำความรุนแรงของบ้านพักฉุกเฉิน ประกอบด้วยกลไกสำคัญ 4 กลไก ได้แก่ การเตรียมความพร้อมก่อนฝึก การสำรวจความต้องการของผู้ใช้บริการ การพัฒนาทักษะความสามารถทางอาชีพ และการประเมินผลและติดตาม ในแต่ละกลไกมีความสำคัญที่จะช่วยให้กระบวนการพัฒนาอาชีพของผู้ใช้บริการมีประสิทธิภาพ ตั้งแต่การเตรียมความพร้อมก่อนฝึกที่ผู้ใช้บริการจะได้รับการสนับสนุนเพื่อให้สามารถปรับตัวได้และจะได้รับการทดสอบทางจิตวิทยาเพื่อเตรียมผู้ใช้บริการก่อนเข้ารับการฝึกอาชีพ หลังจากนั้นผู้ใช้บริการจะได้รับการสำรวจความต้องการและความคาดหวังต่อการฝึกอาชีพ ผู้ใช้บริการจะได้ตัดสินใจเลือกหลักสูตรฝึกอาชีพจากการรับรู้ความสามารถของตนเอง เพื่อนำไปสู่การตั้งความคาดหวังและเป้าหมายในอนาคต เมื่อตัดสินใจเลือกหลักสูตรฝึกอาชีพแล้ว ผู้ใช้บริการจะได้รับการพัฒนาทักษะความสามารถทางอาชีพ ซึ่งการฝึกอาชีพของบ้านพักฉุกเฉินยังถือเป็นกิจกรรมที่สามารถเยียวยาจิตใจของผู้ใช้บริการได้ หลังจากผู้ใช้บริการได้รับทักษะความสามารถทางอาชีพและมีความพร้อมในการออกไปใช้ชีวิตข้างนอกบ้านพักฉุกเฉิน นักสังคมสงเคราะห์จะมีการติดตามผู้ใช้บริการด้วยวิธีการเยี่ยมบ้านและการติดตามผ่านทางโทรศัพท์ ทั้งนี้ หากผู้ใช้บริการสามารถใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างปกติ มีความมั่นคงในชีวิต มีอาชีพที่มั่นคง และไม่กลับเข้าสู่วงจรความรุนแรงอีก นักสังคมสงเคราะห์และทีมสหวิชาชีพจะสิ้นสุดกระบวนการให้ความช่วยเหลือผู้ใช้บริการ

การสนับสนุนการพัฒนาอาชีพของผู้หญิงที่ถูกกระทำความรุนแรง ประกอบด้วยการสนับสนุน 4 รูปแบบ ได้แก่ การสนับสนุนทางจิตใจ การสนับสนุน การดูแลบุตร การสนับสนุนการให้การศึกษาทางอาชีพ และการสนับสนุนการอบรม ความรู้เพิ่มเติมด้านอื่น โดยการสนับสนุนเหล่านี้ช่วยให้กระบวนการพัฒนาอาชีพ สามารถดำเนินการไปได้อย่างราบรื่น การสนับสนุนทางจิตใจช่วยให้ผู้ใช้บริการมีความพร้อมทางจิตใจผ่านกิจกรรมหลายรูปแบบ นอกจากนี้ บ้านพักฉุกเฉินมีบริการ สนับสนุนการดูแลบุตร ให้ผู้ใช้บริการที่มีลูกติดตามมาด้วยสามารถฝากดูแลลูก ระหว่างการฝึกอาชีพได้ และยังมีการสนับสนุนการให้การศึกษาทางอาชีพ เพื่อให้ ผู้ใช้บริการมีกำลังใจสามารถฝึกอาชีพได้จนจบหลักสูตรและให้ผู้ใช้บริการมีแนวทาง สำหรับการประกอบอาชีพในอนาคต อีกทั้งยังมีการสนับสนุนการอบรมความรู้ เพิ่มเติมด้านอื่น ให้ผู้ใช้บริการได้รับความรู้และทักษะชีวิตที่ช่วยสร้างภูมิคุ้มกัน ใน การดูแลตนเองของผู้ใช้บริการ

สำหรับผลของกลไกและการสนับสนุนการพัฒนาอาชีพให้แก่ผู้หญิงที่ถูก กระทำความรุนแรงของบ้านพักฉุกเฉิน จากประสบการณ์ของผู้เคยใช้บริการบ้านพัก ฉุกเฉิน ในภาพรวมกรณีศึกษาทั้งสอง ฟังพอใจการให้บริการของบ้านพักฉุกเฉิน เพราะกระบวนการดังกล่าวช่วยให้กรณีศึกษาสามารถก้าวข้ามผ่านปัญหาได้ มีพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ไม่กลับเข้าสู่วงจรความรุนแรงอีก สำหรับ การพัฒนาอาชีพแม้ว่ากรณีศึกษาจะไม่ได้ประกอบอาชีพหลักตามหลักสูตรที่ได้ ฝึกอาชีพ แต่กรณีศึกษาได้นำทักษะความสามารถทางอาชีพมาประกอบอาชีพเสริม และใช้ในชีวิตประจำวันได้

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาในครั้งนี้มีข้อเสนอแนะต่อการพัฒนากลไกและการสนับสนุน การพัฒนาอาชีพของผู้หญิงที่ถูกกระทำความรุนแรง กรณีศึกษาสมาคมส่งเสริม สถานภาพสตรีฯ บ้านพักฉุกเฉิน ดังนี้

1) การประยุกต์ใช้แบบประเมินทางอาชีพกับผู้ใช้บริการ

ในกลไกการพัฒนาอาชีพ แม้ว่าผู้ใช้บริการของบ้านพักฉุกเฉินจะได้รับ การประเมินสภาพจิตใจด้วยแบบประเมินทางจิตวิทยาเพื่อเตรียมความพร้อมก่อน

ฝึกแล้ว หากบ้านพักฉุกเฉินได้ประยุกต์ใช้แบบประเมินทางอาชีพเพื่อสำรวจความต้องการของผู้ใช้บริการ จะช่วยให้การวัดผลความสนใจในอาชีพกับหลักสูตรที่ผู้ให้บริการเลือกมีความสอดคล้องและแม่นยำ นอกจากนี้ การใช้แบบประเมินทางอาชีพที่เชื่อถือได้จะช่วยให้งานของนักสังคมสงเคราะห์และนักจิตวิทยามีประสิทธิภาพมากขึ้น เพราะการให้การปรึกษาเพียงอย่างเดียวอาจไม่สามารถทำให้ผู้ให้บริการสามารถตัดสินใจเลือกหลักสูตรฝึกอาชีพได้ ดังนั้น การเลือกใช้แบบประเมินหรือแบบทดสอบทางอาชีพจะช่วยให้ทราบอุปสรรคที่มีผลต่อการตัดสินใจและช่วยเสริมความมั่นใจในการตัดสินใจเลือกหลักสูตรฝึกอาชีพของผู้ใช้บริการได้

2) การฝึกภาคปฏิบัติหลังเข้ารับการพัฒนาทักษะความสามารถทางอาชีพ

แม้ว่าบ้านพักฉุกเฉินเปิดโอกาสให้ผู้ให้บริการได้ทดลองช่วยงานที่วิเทรน อินเทอร์เน็ต เนชั่นแนล เฮาส์ เพื่อให้เกิดความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมในการทำงาน แต่เนื่องจากเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการบริการซึ่งไม่สอดคล้องกับหลักสูตรการฝึกอาชีพของบ้านพักฉุกเฉิน ดังนั้นหากปรับปรุงหลักสูตรให้เพิ่มการฝึกภาคปฏิบัติตามความสนใจหลังเข้ารับการพัฒนาทักษะความสามารถทางอาชีพ จะช่วยให้ผู้ให้บริการเกิดความมั่นใจในความสามารถของตนเองมากขึ้น นอกจากนี้ ยังเป็นโอกาสให้ผู้ให้บริการได้แสดงฝีมือให้สถานประกอบการที่รับผู้ให้บริการฝึกภาคปฏิบัติด้วย ซึ่งช่วยเพิ่มโอกาสการมีงานทำของผู้ใช้บริการหลังจากออกจากบ้านพักฉุกเฉิน

3) การสนับสนุนการอบรมความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพ

แม้ว่าบ้านพักฉุกเฉินสนับสนุนการอบรมความรู้เพิ่มเติมด้านอื่นที่หลากหลายอยู่แล้ว หากเพิ่มองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพ จะช่วยให้กลไกการพัฒนาอาชีพมีประสิทธิภาพมากขึ้น ผู้ให้บริการจะสามารถนำความรู้จากการอบรมไปใช้ร่วมกับการประกอบอาชีพในอนาคต ช่วยเพิ่มโอกาสและความสำเร็จในการประกอบอาชีพได้ ซึ่งความรู้ด้านการประกอบอาชีพที่ควรจัดอบรมแก่ผู้ให้บริการ ได้แก่ การเขียนใบสมัครงาน การสัมภาษณ์งาน ทักษะการขาย ทักษะการเจรจาต่อรอง การทำรายรับและรายจ่ายครัวเรือน การบริหารจัดการเงิน การประเมินสถานการณ์ทางการเงิน และการให้การปรึกษาทางการเงิน

4) การสร้างเครือข่ายส่งเสริมการประกอบอาชีพของผู้ใช้บริการ

แม้ว่ากลุ่มผู้ใช้บริการของบ้านพักฉุกเฉินจะมีความหลากหลาย แต่สำหรับกรณีศึกษาผู้หญิงที่ถูกกระทำความรุนแรงที่ตัดสินใจแล้วว่าไม่กลับไปพึ่งพิงสามี เงื่อนไขสำคัญของผู้ใช้บริการกลุ่มนี้ คือ การมีงานทำ ดังนั้น หากบ้านพักฉุกเฉินสร้างเครือข่ายที่ช่วยส่งเสริมให้ผู้ใช้บริการมีงานทำหลังจากออกจากบ้านพักฉุกเฉินได้ ก็จะช่วยให้กระบวนการพัฒนาอาชีพของบ้านพักฉุกเฉินมีประสิทธิภาพมากขึ้น การมีงานทำช่วยให้ผู้หญิงได้พึ่งพาตนเองและช่วยลดโอกาสกลับเข้าสู่วงจรความรุนแรง เจ้าหน้าที่ของบ้านพักฉุกเฉินอาจใช้วิธีสร้างเครือข่ายร่วมกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชนเพื่อจัดหางานที่เหมาะสมให้แก่ผู้ใช้บริการ เช่น กรมการจัดหางาน กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน นักจัดหางานในท้องถิ่นหรือในจังหวัดที่ผู้ใช้บริการอยู่อาศัย

เอกสารอ้างอิง

- กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว. (2561). รายงานข้อมูลสถานการณ์ด้านความรุนแรงในครอบครัว สำหรับการรายงานตามมาตรา 17 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 ประจำปี 2561. กรุงเทพฯ: กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว, กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- กรมราชทัณฑ์. (2561). แผ่นพับศูนย์ประสานงานและส่งเสริมการมีงานทำ. สืบค้นจาก <http://www.correct.go.th/infosaraban/letter/filepdf/1522653846.pdf>
- ครูสอนศิลปประดิษฐ์. ครูสอนศิลปประดิษฐ์ ฝ่ายการศึกษาและฝึกอาชีพ สมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรีฯ. (11 กุมภาพันธ์ 2564). สัมภาษณ์.
- คุณนุช. (24 กุมภาพันธ์ 2564). สัมภาษณ์.
- คุณพัศ. (17 กุมภาพันธ์ 2564). สัมภาษณ์.
- จุฑามาส ครุฑพุ่ม. (2549). การพัฒนาอาชีพของกลุ่มสตรีในศูนย์สงเคราะห์และฝึกอาชีพสตรีภาคเหนือ จังหวัดลำปาง. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เจ้าหน้าที่ฝึกอบรม. เจ้าหน้าที่ฝึกอบรม ฝ่ายการศึกษาและฝึกอบรม สมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรีฯ บ้านพักฉุกเฉิน. (4 กุมภาพันธ์ 2564). สัมภาษณ์.

เจ้าหน้าที่ฝึกอบรม คนที่ 1. เจ้าหน้าที่ฝึกอบรม ฝ่ายการศึกษาและฝึกอบรม สมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรีฯ บ้านพักฉุกเฉิน. (4 กุมภาพันธ์ 2564). สัมภาษณ์.

เจ้าหน้าที่ฝึกอบรม คนที่ 2. เจ้าหน้าที่ฝึกอบรม ฝ่ายการศึกษาและฝึกอบรม สมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรีฯ บ้านพักฉุกเฉิน. (4 กุมภาพันธ์ 2564). สัมภาษณ์.

นักจิตวิทยา. นักจิตวิทยา สมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรีฯ บ้านพักฉุกเฉิน. (4 กุมภาพันธ์ 2564). สัมภาษณ์.

นักสังคมสงเคราะห์ คนที่ 1. นักสังคมสงเคราะห์ สมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรีฯ บ้านพักฉุกเฉิน. (28 มกราคม 2564). สัมภาษณ์.

นักสังคมสงเคราะห์ คนที่ 2. นักสังคมสงเคราะห์ สมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรีฯ บ้านพักฉุกเฉิน. (4 กุมภาพันธ์ 2564). สัมภาษณ์.

ผู้จัดการเคหะกิจ. ผู้จัดการเคหะกิจ สมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรีฯ บ้านพักฉุกเฉิน. (11 กุมภาพันธ์ 2564). สัมภาษณ์.

ผู้ช่วยนักสังคมสงเคราะห์ คนที่ 1. ผู้ช่วยนักสังคมสงเคราะห์ สมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรีฯ บ้านพักฉุกเฉิน. (18 กุมภาพันธ์ 2564). สัมภาษณ์.

ผู้ช่วยนักสังคมสงเคราะห์ คนที่ 2. ผู้ช่วยนักสังคมสงเคราะห์ สมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรีฯ บ้านพักฉุกเฉิน. (18 กุมภาพันธ์ 2564). สัมภาษณ์.

สมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรีฯ. (2564). *แผนปฏิบัติการศึกษาและฝึกอบรม สมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรี*. สืบค้นจาก <http://www.apsw-thailand.org/table.htm>

หัวหน้าศูนย์เลี้ยงเด็กอ่อนและวิชาการหัวหน้าบ้านเด็ก. หัวหน้าศูนย์เลี้ยงเด็กอ่อนและวิชาการหัวหน้าบ้านเด็ก สมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรีฯ บ้านพักฉุกเฉิน. (11 กุมภาพันธ์ 2564). สัมภาษณ์.

Bellah, R., Madsen, R., Sullivan, W., Swidler, A., & Tipton, S. (1996). *Habits of the Heart*. Berkeley: University of California Press.

- Brown, C. Trangsrud, B & Linnemeyer, M. (2009). Battered Women's Process of Leaving A 2-Year Follow-Up. *Journal of Career Assessment*, 17(4), 439-456
- Brown, Steven D., & Brooks, L. (1991). *Career Counseling Techniques*. Boston: Allyn and Bacon.
- Chronister, K. M., & McWhirter, E. H. (2003). Applying Social Cognitive Career Theory to the Empowerment of Battered Women. *Journal of Counseling & Development*, 81(4), 418-425.
- Inkson, K., Dries, N., & Arnold, J. (2015). *Understanding Careers (2nd ed.)*. London: SAGE.
- Kiwassa Neighbourhood House. (2020). *EMPOW3R Program*. Retrieved from <https://www.kiwassa.ca/our-services/empow3r-program/>
- L.I. Against Domestic Violence. (2020). *Vocational Training and Financial Literacy*. Retrieved from <https://liadv.org/services/vocational-training-and-financial-literacy/>
- Lent, Robert W. (2005). *A Social Cognitive View of Career Development and Counseling*. Brown, Steven D., Lent, Robert W. (Eds.) *Career Development and Counseling : Putting Theory and Research to Work*. (p.101-127). New Jersey: Wiley.
- Swanson, J., & Fouad, N. (2015). *Career Theory and Practice: Learning Through Case Studies*. California: SAGE.
- Urban Resource Institute. (2020). *Economic Empowerment*. Retrieved from <https://urinc.org/program/economic-empowerment/>
- Wachter Morris, C., Shoffner, M., & Newsome, D. (2009). Career Counseling for Women Preparing to Leave Abusive Relationships. *A Social Career Development Quarterly*, 58(1), 44-53.

ความท้าทายในการตอบสนองความต้องการของประชาชนของปลัดท้องถิ่น
ที่ปฏิบัติหน้าที่แทนผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

หลังการรัฐประหาร พ.ศ. 2557

Responsiveness Challenges Encountered by Local Chief
Administrators Who Were Acting in Place of Local
Chief Executives after the 2014 Coup

Received 21 April, 2021
Revised 18 August, 2021
Accepted 1 September, 2021

เดชมอนตรี เบ้าหินลาด¹
Detmontree Baohinlad²
กฤษวรรณ โล่ห์วัชรินทร์³
Grichawat Lowatcharin⁴

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “ความท้าทายในการตอบสนองความต้องการของประชาชนของปลัดท้องถิ่นที่ปฏิบัติหน้าที่แทนผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หลังการรัฐประหาร พ.ศ. 2557” มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการทำงานของปลัด อบท. ที่ต้องปฏิบัติหน้าที่แทนนายก อบท. ในการตอบสนองความต้องการของประชาชนและแก้ไขปัญหาในท้องถิ่นในช่วงระยะเวลาที่ยังไม่มีการเลือกตั้งท้องถิ่นหลังการรัฐประหาร พ.ศ. 2557 ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบกรณีศึกษาหลายกรณี โดยศึกษา วิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานของปลัดในช่วงระยะเวลาที่ยังไม่มีการเลือกตั้งท้องถิ่นและสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักที่มาจากฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายประจำ และประชาชนใน อบท. 4 แห่งในจังหวัดชัยภูมิ

¹ นักศึกษาปริญญาโท วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น ขอนแก่น ประเทศไทย

Email: detmontree@kkumail.com

² Master Degree Student at College of Local Administration, KhonKaen University, KhonKaen, Thailand

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์ประจำ วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น ขอนแก่น ประเทศไทย

Email: grichawat@kku.ac.th

⁴ Assistant Professor Dr., Lecturer of College of Local Administration, KhonKaen University, KhonKaen, Thailand

รวมทั้งสิ้น 24 คน ผลการวิจัยพบว่า ปลัด อบท. ที่ปฏิบัติหน้าที่แทนนายก อบท. ไม่สามารถปฏิบัติงานได้เทียบเท่านายก อบท. และมีปัญหาและอุปสรรคสำคัญในการปฏิบัติงาน 4 ประการ คือ ภาระงานที่เพิ่มขึ้น ข้อจำกัดทางกฎหมาย ความไม่เข้าใจชุมชนท้องถิ่นอย่างแท้จริง และการตอบสนองนโยบายส่วนกลางมากกว่าประชาชนในท้องถิ่น ข้อค้นพบนี้ชี้ให้เห็นว่า เนื่องจากปลัดไม่ได้มีที่มาและเป็นตัวแทนของประชาชนในท้องถิ่น จึงไม่มีภาระรับผิดชอบและการตอบสนองความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นมากเท่ากับการตอบสนองระบบราชการส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ซึ่งเป็นความท้าทายของปลัด อบท. ที่ต้องปฏิบัติหน้าที่ในช่วงที่ยังไม่มีการเลือกตั้งท้องถิ่น ดังนั้นในช่วงที่ยังต้องปฏิบัติหน้าที่แทนนายก อบท. ปลัดจึงควรลงพื้นที่รับฟังความคิดเห็นของประชาชนอย่างใกล้ชิด และในระยะยาวรัฐบาลควรคืนอำนาจโดยจัดการเลือกตั้งเพื่อให้ได้ตัวแทนของประชาชนมาบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อไม่ให้ประชาชนต้องเสียโอกาสในการเข้าถึงประโยชน์จากกระจายอำนาจตามวิถีการปกครองระบอบประชาธิปไตย

คำสำคัญ: การปกครองท้องถิ่น, การกระจายอำนาจ, ความเป็นตัวแทนทางการเมือง

Abstract

The objective of this research on “Responsiveness Challenges Encountered by Local Chief Administrators Who Were Acting in Place of Local Chief Executives after the 2014 Coup” is to examine the problems and obstacles which act as a substitute practiced between chief administrators and local chief executives in provincial administrative organizations for the requirement of peoples and local solution methods during the period with no local government elections after the 2014 coup. The researchers employed a multi-case study research methodology by analyzing documents related to the performance of the local chief administrators during the vacancy period. The researchers also conducted interviews with a total of 24 key informants

who were local officials in the executive, legislative and administrative branches as well as the citizenry from four LAOs in Chaiyaphum Province. Content and thematic analyses were employed. The results showed that local chief administrators who were acting in place of local chief executives, were unable to perform their tasks equivalent to the local chief executives due to the four major causes or limitations of increased workload, legal restrictions, lack of understanding of the local communities, and more responses to centralized policies than to citizens' needs. These findings suggest that local chief administrators do not originate from and represent the local people, and there is no accountability and responsiveness to the needs of the local people compared to the response to the central and regional bureaucratic systems. Its challenge for chief administrator of the local administration to be practiced during the period no election. Therefore, during the vacancy period, local chief administrators should visit the public areas for close inspections. In the long run, the government should restore power to the LAOs by holding elections in order to ensure representatives of the people manage the local government so the citizens can benefit from the decentralized democracy.

Keywords: Local government, Decentralization, Political representation

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

การกระจายอำนาจลงสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ได้หยุดชะงักเมื่อมีเหตุการณ์การรัฐประหารเกิดขึ้นในวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ.2557 โดยพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา เป็นหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) พร้อมคณะหลังจากยึดอำนาจได้ออกประกาศหัวหน้า คสช.ที่ 85/2557 เมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2557 เรื่องการได้มาซึ่งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นเป็นการชั่วคราว ประกาศฉบับดังกล่าวทำให้สมาชิกสภา อปท. ที่ทำงานครบกำหนด

วาระต้องสิ้นสุดการทำหน้าที่ลง และจะแต่งตั้งคณะกรรมการสรรหาสมาชิกสภา อบท. เพื่อสรรหาสมาชิกให้มาดำรงตำแหน่งในแต่ละแห่ง โดยระบุคุณสมบัติของสมาชิกสภา อบท. ว่าต้องมีข้าราชการหรืออดีตข้าราชการระดับซี 8 หรือข้าราชการระดับชำนาญการพิเศษขึ้นไปอยู่ในสภาสองในสามของสมาชิกสภาทั้งหมดของแต่ละแห่ง ในส่วนของผู้บริหาร อบท. ให้ปลัด อบท. ปฏิบัติหน้าที่แทน (ประกาศคณะกรรมการความสงบแห่งชาติ ที่ 85/2557)

หลังจากที่ คสช. ได้ออกประกาศดังกล่าวได้ห้าเดือน คสช. ก็ใช้อำนาจมาตรา 44 เป็นครั้งแรกโดยออกคำสั่งคำสั่งหัวหน้า คสช. ที่ 1/2557 เรื่องการได้มาซึ่งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นเป็นการชั่วคราว ลงวันที่ 25 ธันวาคม 2557 (iLaw, 2561) แม้ว่าประกาศหัวหน้า คสช. ที่ 85/2557 กำหนดว่าการได้มาซึ่งสมาชิกสภา อบท. จะต้องมีการคัดเลือกจากคณะกรรมการแต่ในคำสั่ง คสช. ที่ 1/2557 กำหนดให้สมาชิกสภา อบท. และนายก อบท. ดำรงตำแหน่งและทำหน้าที่จนกว่าจะมีประกาศเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่นผลจากคำสั่งดังกล่าวทำให้การจัดการเลือกตั้งท้องถิ่นยังไม่มีขึ้น นายก อบท. ต้องทำหน้าที่จนกว่าจะมีประกาศการเลือกตั้งท้องถิ่นจากคณะกรรมการการเลือกตั้ง ส่วนกรณีที่ตำแหน่งนายก อบท. ว่างลง ปลัด อบท. จะต้องปฏิบัติหน้าที่แทนนายก อบท. ตามข้อ 11 ของประกาศหัวหน้า คสช. ที่ 85/2557 (คำสั่งหัวหน้าคณะกรรมการความสงบแห่งชาติ ที่ 1/2557)

แม้ว่า คสช. ระวังการเลือกตั้งท้องถิ่นแต่ก็ไม่ได้เปลี่ยนโครงสร้างราชการระดับท้องถิ่น หรือยุบเลิก อบท. ทั้งไปซึ่งอาจตีความได้ว่า อบท. ยังมีประสิทธิภาพและเป็นกลไกที่มีความสำคัญสำหรับการบริหารส่วนกลางและส่วนภูมิภาคอยู่ (วรรณทิพา นุชลายอง และ กฤษวรรณ์ โล่ห์วีชรินทร์, 2563) เนื่องจาก อบท. จัดตั้งขึ้นเพื่อจัดทำบริการสาธารณะแก้ไขปัญหาของบริหารส่วนกลางและส่วนภูมิภาคที่ไม่สามารถสนองตอบความต้องการที่หลากหลายของประชาชนได้ (เจนจบทิศ จารีกกลาง และ ศิริโชค คีรีโกกลางกุล, 2562) การมอบอำนาจบางส่วนจากส่วนกลางไปสู่ท้องถิ่นเป็นรูปแบบหนึ่งของการปกครองตนเองที่จัดตั้งขึ้น โดยกำหนดรูปแบบความรับผิดชอบในการกำหนดหน่วยงานแยกต่างหากจากรัฐบาลกลางเป็นอิสระ

ไม่อยู่ภายใต้การควบคุม (ศิริพงษ์ มาณะศรี, 2561) การออกคำสั่งและประกาศของ คสช. ทั้งสองฉบับดังกล่าวข้างต้น ถือเป็นการแทรกแซง อปท. ส่งผลกระทบต่อการปกครองระดับท้องถิ่นที่พัฒนาได้ระดับหนึ่งต้องเสื่อมถอยลง (เจนจบจิต จารีกกลาง และ ศิวัช ศรีโศคงกุล, 2562)

ตลอดระยะเวลา 6 ปี หลังการรัฐประหารถึงแม้จะมีการเลือกตั้งสมาชิกผู้แทนราษฎรเป็นการทั่วไปในปี พ.ศ. 2562 แต่การเลือกตั้งท้องถิ่นยังไม่เกิดขึ้น ส่งผลให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั่วทั้งประเทศ จำนวน 7,851 แห่ง มีสมาชิกสภาท้องถิ่นและผู้บริหารท้องถิ่นต้องรักษาการในตำแหน่งถึง 98,940 ตำแหน่ง (สยามรัฐออนไลน์, 2563) ทั้งนี้ในระยะที่ผ่านมาผู้บริหาร อปท. ที่พ้นตำแหน่งด้วยความสมัครใจลาออก กระทำทุจริตต่อหน้าที่ และจากการเสียชีวิตในขณะดำรงตำแหน่ง ซึ่งจะทำให้หมดวาระจากตำแหน่งทั้งสิ้น เมื่อตำแหน่งผู้บริหาร อปท. ที่ถือเป็นตัวแทนของประชาชนสิ้นสุดการทำหน้าที่ลงตามกฎหมายของ คสช. ปลัด อปท. ต้องเป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่นายก อปท. ตามที่คณะกรรมการข้าราชการองค์การบริหารส่วนจังหวัด (ก.จ.) คณะกรรมการกลางพนักงานเทศบาล (ก.ท.) และคณะกรรมการกลางพนักงานส่วนตำบล (ก.อบต.) มีมติตอบข้อหารือตามประกาศ คสช. ที่ 85/2557 กรณีปลัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นปฏิบัติหน้าที่นายกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งกำหนดแนวทางการปฏิบัติไว้ 3 ประเด็นประเด็นที่ 1 อำนาจดำเนินงานบุคคลของปลัดปฏิบัติหน้าที่นายก อปท. รวมถึงผู้รักษาราชการแทน ปลัด อปท. ประเด็นที่ 2 การยื่นขอประเมินเพื่อปรับองค์กรหรือการอื่น ซึ่งตนอาจเกี่ยวข้องด้วย และประเด็นที่ 3 ขอบเขตอำนาจของปลัด อปท. ที่ต้องปฏิบัติหน้าที่นายก อปท. (สำนักงาน ก.จ., สำนักงาน ก.ท., และสำนักงาน ก.อบต., 2558) ทั้งสามประเด็นล้วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับปลัด อปท. ซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับมติดังกล่าวในกรณีที่นายก อปท. ได้พ้นจากตำแหน่ง

ตามหลักการปกครองท้องถิ่นทั่วไปและโดยการออกแบบโครงสร้างขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทย นายก อปท. ที่มาจากการเลือกตั้งถือเป็นตัวแทนของประชาชนที่ต้องมีการรับผิดชอบ (Accountability) และการตอบสนอง

ความต้องการ (Responsiveness) ต่อประชาชนในท้องถิ่น ในขณะที่ ปลัด อบท. เป็นข้าราชการประจำที่มาจากคัดเลือกแต่งตั้งตามโครงสร้างของระบบราชการ ซึ่งยึดโยงกับประชาชนในท้องถิ่นน้อย การให้ปลัด อบท. ปฏิบัติหน้าที่แทนนายก อบท. ในระหว่างที่ยังไม่มีการเลือกตั้งท้องถิ่นจึงก่อให้เกิดคำถามสำคัญในเชิงวิชาการและในเชิงการบริหารว่า ปลัด อบท. สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นได้หรือไม่ และประสบปัญหาและอุปสรรคในการบริหารงานภายใน อบท. และการให้บริการสาธารณะแก่ประชาชนอย่างไร

คำถามการวิจัย

ปลัด อบท. ปฏิบัติหน้าที่แทนนายก อบท. มีปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนและแก้ปัญหาของท้องถิ่นอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการทำงานของ ปลัด อบท. ปฏิบัติหน้าที่แทนนายก อบท. ในการตอบสนองความต้องการของประชาชนและแก้ไขปัญหาในท้องถิ่นในช่วงระยะเวลาที่ยังไม่มีการเลือกตั้งท้องถิ่น หลังการรัฐประหาร พ.ศ. 2557 จากมุมมองของปลัด สมาชิกสภา บุคลากรฝ่ายประจำ และประชาชน

ขอบเขตการวิจัย

1. ด้านพื้นที่การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ศึกษาเฉพาะ อบท. ที่ไม่มีนายก อบท. ปฏิบัติหน้าที่ ในเขตพื้นที่จังหวัดชัยภูมิ
2. ด้านประชากรการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มุ่งศึกษาวิจัยถึงปัญหาและอุปสรรคของผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนนายก อบท. ตามความคิดเห็นของผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่แทนนายก อบท. สมาชิกสภา อบท. บุคลากรฝ่ายประจำของ อบท. และประชาชนในเขตพื้นที่
3. ด้านเนื้อหาการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ศึกษาเฉพาะการปฏิบัติหน้าที่แทนนายก อบท. หลังรัฐประหาร พ.ศ. 2557

การทบทวนวรรณกรรม

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยศึกษาประกาศ กฎหมาย กฎระเบียบ การแทรกแซง ควบคุมกำกับดูแลที่มีผลกระทบกับ อปท. จากรัฐบาล คสช. ศึกษาปัญหาของผู้เกี่ยวข้องกับผลกระทบที่เกิดขึ้นในด้านต่างๆ จากคำสั่งประกาศทำให้ผู้บริหาร อปท. หลายแห่งต้องทำหน้าที่ไปจนกว่าจะมีการเลือกตั้งท้องถิ่น และ อปท. บางแห่งผู้ทำหน้าที่ผู้บริหาร อปท. เป็นข้าราชการที่ไม่ได้มาจากตัวแทนประชาชนจากกรณีผู้บริหารที่มาจากประชาชนได้พ้นจากตำแหน่ง ปัจจุบันมี อปท. หลายแห่งที่ปลดต้องปฏิบัติหน้าที่แทนนายก อปท. เนื่องจากการเลือกตั้งท้องถิ่นที่ถูกชะลอไว้ ปัญหาในการบริหารท้องถิ่นนั้นมีมากมายหลายด้านตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันและมีเพิ่มมากขึ้นในช่วงหลังการยึดอำนาจที่ต้องศึกษาทำความเข้าใจกับปัญหาที่เกิดขึ้นในการปฏิบัติงานเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนในพื้นที่ในช่วงระยะเวลาที่ยังไม่มีการเลือกตั้งท้องถิ่นของผู้ปฏิบัติหน้าที่ผู้บริหารท้องถิ่น

อำนาจจากรัฐบาลกลางกระจายลงสู่ อปท.

รัฐบาลกลางได้มอบอำนาจบางส่วนให้แก่คนในท้องถิ่นปกครองตนเอง เพื่อแบ่งเบาภาระในส่วนที่รัฐบาลกลางไม่สามารถเข้าถึงปัญหาได้ อำนาจบางส่วนที่กระจายมาสู่คนในท้องถิ่นเป็นความหมายตรงข้ามกับการรวมศูนย์อำนาจ การกระจายอำนาจทำให้คนในพื้นที่มีอำนาจบริหารทรัพยากรในเขตพื้นที่ของตนเองได้โดยไม่มีการแทรกแซงจากรัฐบาลกลาง ประชาชนได้มีส่วนร่วมทางการเมือง โดยการเลือกผู้แทนมาบริหารท้องถิ่นด้วยตนเอง (ธเนศวร์ เจริญเมือง, 2550) การกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นปกครองตนเองเป็นฐานรากของการปกครองระบอบประชาธิปไตย อปท. ถือเป็นนิติบุคคล สามารถบริหารงานได้ตามอำนาจหน้าที่ มีขอบเขตพื้นที่ชัดเจนสามารถกำหนดนโยบายได้โดยอิสระ ภายใต้กรอบบังคับของกฎหมาย โครงสร้างประกอบด้วยองค์กร 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติ (ชูวงศ์ ฉายาบุตร, 2539) ประชาชนในพื้นที่มีโอกาสเลือกผู้แทนเข้ามามีการจัดการกับทรัพยากรในท้องถิ่น มีส่วนได้ประโยชน์กับการจัดการบริการในชุมชน ทำให้ประชาชนได้เรียนรู้การใช้อำนาจที่ตนมีอยู่และแสดงความคิดเห็นได้มากขึ้น (ญาเรศ อัครพัฒนานุกุล, 2559)

ดังนั้นการกระจายอำนาจจึงเป็นหลักคิดในการพัฒนาท้องถิ่นและเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมในการปกครองตนเอง เข้าแก้ไขปัญหาในส่วนที่รัฐบาลกลางไม่สามารถดูแลได้ทั่วถึง ช่วยให้บรรลุตามเจตนารมณ์ของประชาชนในพื้นที่ได้ดีกว่ารัฐบาลกลาง (ธนศวร์ เจริญเมือง, 2550)

รัฐประหาร พ.ศ. 2557 กับการลดบทบาท อบท.

หลังรัฐประหาร พ.ศ. 2557 คสช. ออกคำสั่งคำสั่งหัวหน้า คสช.ที่ 1/2557 เรื่องการได้มาซึ่งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นเป็นการชั่วคราว ลงวันที่ 25 ธันวาคม 2557 ซึ่งเป็นการใช้อำนาจมาตรา 44 เป็นครั้งแรกเนื้อหาในคำสั่งดังกล่าวกำหนดให้สมาชิกสภา อบท. และนายก อบท. ดำรงตำแหน่งและทำหน้าที่จนกว่าจะมีประกาศเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่น ทำให้การจัดการเลือกตั้งท้องถิ่นถูกระงับไว้ทำให้ นายก อบท. ต้องปฏิบัติหน้าที่จนกว่าจะมีประกาศการเลือกตั้งท้องถิ่นจากคณะกรรมการการเลือกตั้ง ส่วนกรณีที่ตำแหน่งนายก อบท. ว่างลง ปลัด อบท. จะต้องปฏิบัติหน้าที่แทนนายก อบท. (คำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ 1/2557)

รัฐประหาร พ.ศ. 2557 มีการแทรกแซง อบท. โดยการออกกฎหมายต่างๆ ด้วยอำนาจพิเศษ เป็นการใช้ในรูปแบบของคำสั่งและประกาศในทุกครั้งซึ่งมีฐานะเหนือกฎหมายอื่นๆ ที่ คสช. ได้ใช้ในขณะนั้น โดยสามารถยกเว้นกฎหมายที่ใช้อยู่ คำสั่ง คสช. เป็นถ้อยที่สุด และคุ้มครองผู้ใช้กฎหมาย (จิระวัฒน์ ลีนะกนิษฐ และ พัด ลวางกูร, 2563) กฎหมายและประกาศที่ออกมาจาก คสช. ล้วนเป็นสิ่งที่เข้ามาแทรกแซง อบท. ให้อยู่ภายใต้การปกครองของรัฐบาลกลางการปกครองในยุค คสช. ให้ความสำคัญกับส่วนกลางและส่วนภูมิภาคมากกว่าส่วนท้องถิ่น ซึ่งหลักการที่แท้จริงของการปกครองท้องถิ่นคืออิสระในการบริหารเพื่อแก้ปัญหาให้กับคนในพื้นที่ ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมบริการสาธารณะปราศจากการควบคุมอย่างเป็นทางการจาก อบท. เพื่อให้ประชาชนได้สะท้อนปัญหาที่แท้จริง โดยไม่จำเป็นต้องผ่านตัวแทน เพราะความหลากหลายด้านวัฒนธรรม ประเพณีของแต่ละท้องถิ่น การที่รัฐบาลกลางหรือท้องถิ่นเองพยายามเลียนแบบวิธีการ

การปกครองระดับประเทศมาใช้ในการปกครองท้องถิ่นให้มีความเป็นรัฐมากขึ้นไป ทำให้ประชาชนไม่กล้าที่จะออกความคิดเห็นหรือเสนอแนะกับ อบต. เพราะเวลา ร้องเรียนเสนอข้อปัญหาต้องติดขัดเรื่องกฎระเบียบ ข้อบังคับต่างๆ ที่ส่วนกลางเป็นผู้วางแบบแผนไว้ให้ (ศิริวดี วิวิธคุณากร, ภักดี โพธิ์สิงห์ และ สัญญา เคนาภูมิ, 2563)

การปกครองส่วนภูมิภาคขึ้นอยู่กับส่วนกลางซึ่งไม่ได้ยึดโยงกับตัวแทนของ คนในพื้นที่ ในเขตตำบลมีการปกครองเป็น 2 ระบบ คือ การปกครองท้องถิ่นที่มี กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นเจ้าหน้าที่รัฐมีหน้าที่รับนโยบายจากส่วนกลางนำมาปฏิบัติ ส่วนภูมิภาคอยู่ภายใต้บังคับบัญชาจากส่วนกลาง และการปกครองท้องถิ่นนายก อบต. จะเป็นตัวแทนคนในพื้นที่ซึ่งถูกเลือกมาจากประชาชนโดยตรงที่ต่างจากการปกครองท้องถิ่นซึ่งกำนันจะถูกเลือกโดยผู้ใหญ่บ้านลงคะแนนให้ ส่วนกลาง พยายามลดอำนาจท้องถิ่นตั้งแต่รัฐประหาร พ.ศ. 2549 ที่มีการเพิ่มวาระให้กับ ตำแหน่ง กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน จากเดิม 5 ปี เพิ่มมาเป็นคราวละ 6 ปี ตาม พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องถิ่น (ฉบับที่ 11) พ.ศ. 2551 มาตรา 14(1) (iLaw, 2562)

อำนาจกำกับดูแล อบต. เพิ่มขึ้นจากการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายจัดตั้ง อบต. พ.ศ. 2562 ที่ส่วนกลางสามารถสั่งระงับการปฏิบัติหน้าที่และสั่งหยุด การปฏิบัติหน้าที่ของผู้บริหาร อบต. หากเห็นว่าการกระทำของผู้บริหาร อบต. อาจทำให้เกิดความเสียหายต่อราชการหรือจ้องเจตนาเลเยการปฏิบัติหน้าที่ สร้างความ รุนแรงและฝ่าฝืนต่อคำสั่งผู้กำกับดูแล หน่วยกำกับดูแลสามารถสั่งให้หยุดปฏิบัติ หน้าที่เพื่อรอสอบสวนก็ได้ (วัชรภรณ์ มณีบุษ, 2560)

เจนจบทิศ จารีกกลาง และ ศิวัช ศรีโกคางกุล (2562) ได้ชี้ให้เห็นถึง รูปแบบการแทรกแซงซึ่งมีความสัมพันธ์กับการปกครองท้องถิ่นโดยแยกเป็นรูปแบบ ดังนี้ (1) การบริหารจัดการภายในองค์กรการบริหารงานบุคคลออกประกาศและใช้ คำสั่ง คสช. ในการเรียกบุคคลใน อบต. มารายงานตัวเป็นการควบคุมการใช้อำนาจ ที่เคยเป็นอิสระภายใต้กฎหมายของ อบต. เปิดโอกาสให้ส่วนภูมิภาคและส่วนกลาง ออกกฎหมายเข้าควบคุม อบต. ได้มากขึ้น แทรกแซงการเลือกตั้งท้องถิ่น โดย

การระงับไม่ให้มีการเลือกตั้งท้องถิ่น (2) อำนาจการจัดทำกิจกรรมบริการสาธารณะที่จำกัดอำนาจหน้าที่ลดความเป็นอิสระของ อบท. ลง (3) การคลัง จังหวัดและอำเภอเป็นผู้ควบคุมตรวจสอบกำกับดูแลการใช้จ่ายเงินงบประมาณตามระเบียบมีอำนาจลงโทษได้ทันทีหากทำหน้าที่ขัดกับกฎหมาย ส่วนงบประมาณอุดหนุนมีทหารเข้ามาเป็นคณะกรรมการพิจารณาเงินอุดหนุน อบท. เป็นส่วนมาก (4) ความเป็นนิติบุคคล การปฏิบัติของ คสช. ขัดกับหลักความเป็นนิติบุคคลของ อบท. ทั้งการบริหารภายในองค์กร การแทรกแซงการจัดทำแผนบริหารสาธารณะและการแทรกแซงการคลัง

อำนาจหน้าที่นายก อบท.

ตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 มาตรา 58 และพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 บทที่ 2 ทวิ มาตรา 48 ทวิ ได้ระบุไว้ว่านายกต้องมีที่มาจากการเลือกตั้งจากประชาชนโดยตรง นายกองค์การบริหารส่วนตำบลตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 และนายกเทศมนตรีตามพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 มีอำนาจหน้าที่เหมือนกันดังต่อไปนี้ (1) กำหนดนโยบายโดยไม่ขัดต่อกฎหมาย และรับผิดชอบในการบริหารราชการของ อบท. ให้เป็นไปตามกฎหมาย นโยบาย แผนพัฒนา อบท. ข้อบัญญัติ ระเบียบ และข้อบังคับของทางราชการ (2) สั่ง อนุญาต และอนุมัติเกี่ยวกับราชการของ อบท. (3) แต่งตั้งและถอดถอนรองนายกฯ และเลขานุการนายกฯ (4) วางระเบียบเพื่อให้งานของ อบท. เป็นไปด้วยความเรียบร้อย (5) รักษาการให้เป็นไปตามข้อบัญญัติ อบท. (6) ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้ และกฎหมายอื่น

อำนาจหน้าที่ ปลัด อบท.

ตามมาตรฐานกำหนดตำแหน่ง ตำแหน่งประเภทบริหารท้องถิ่น หรือปลัด อบท. เป็นลักษณะงานเกี่ยวกับการปฏิบัติตามนโยบายของแผนงาน ที่สภาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นายกองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น หรือคณะผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นผู้กำหนดให้สอดคล้องกับกฎหมาย นโยบายของรัฐบาล และ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ให้คำปรึกษา และเสนอความเห็น

ต่อนายกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คณะผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือผู้ว่าราชการจังหวัด หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับงาน ภายในหน้าที่และความรับผิดชอบ ปกครองบังคับบัญชาข้าราชการ ลูกจ้าง และพนักงานจ้างในองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นๆ ทั้งหมด รับผิดชอบงานประจำทั่วไปขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้งหมด ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการพิจารณาทำความเห็น สรุปรายงาน เสนอแนะ และดำเนินการเกี่ยวกับการอนุญาตต่างๆ ที่เป็นอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การจัดตั้ง ยุบหรือเปลี่ยนแปลงเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย การพัฒนา ส่งเสริมอาชีพ การทะเบียนและบัตร การศึกษา การเลือกตั้ง งานเลขานุการสภาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และปฏิบัติหน้าที่อื่นที่เกี่ยวข้อง

แนวทางการปฏิบัติของปลัด อปท. ที่ต้องทำหน้าที่ผู้บริหารท้องถิ่น

สำนักงาน ก.จ., ก.ท., และก.อบต. ตอบข้อหารือกรณีปลัดปฏิบัติหน้าที่นายก อปท. ตามประกาศ คสช. ที่ 85/2557 และกำหนดแนวทางให้ปลัด อปท. ปฏิบัติงานภายใต้แนวทางการปฏิบัติไว้ 3 ประการ ดังนี้

1. อำนาจดำเนินงานบุคคลของปลัด อปท. รวมถึงผู้รักษาราชการแทนปลัด อปท. กำหนดว่าเมื่อผู้บริหารท้องถิ่นได้ว่างลงให้ปลัดทำหน้าที่แทนนายก ส่วนการบริหารบุคคลที่เป็นอำนาจของนายกตามกฎหมายกำหนด ปลัดจะทำหน้าที่ได้ต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการกลางของ อปท. ในรูปแบบต่างๆ แล้วแต่กรณี และขณะที่ 1 ของกรรมการกฤษฎีกาได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับ คำสั่ง คสช. ที่ 85/2557 มีฐานะเป็นกฎหมายเทียบเท่ากฎหมายว่าด้วยการจัดตั้ง อปท. ดังนั้นถ้าปลัด อปท. ทำหน้าที่นายก อปท. ต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการกลางของ อปท. เกี่ยวกับบริหารบุคคลในเรื่องใดก็สามารถดำเนินการได้ทุกกรณี

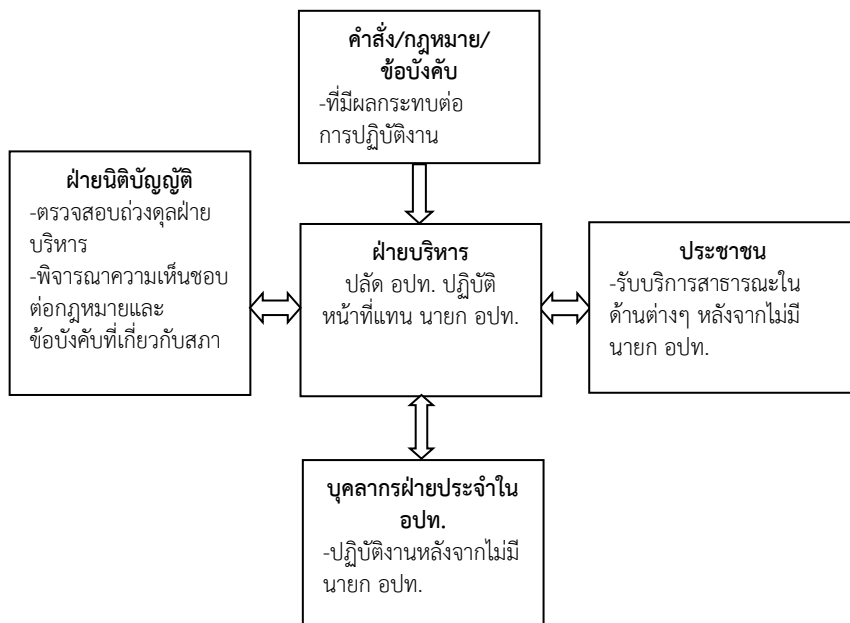
2. การยื่นขอประเมินเพื่อรับรองครหรือการอื่นซึ่งตนอาจเกี่ยวข้องด้วย ปลัดปฏิบัติหน้าที่นายก อปท. ยื่นขอประเมินเพื่อรับรองครหรือการอื่นที่เกี่ยวข้องกับการบริหารบุคคล ก็สามารถทำได้เมื่อได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการกลางของ อปท.

3. อำนาจหน้าที่ของปลัดปฏิบัติหน้าที่นายก อบท. ตามขอบเขต พ.ร.บ. สถาปนาและอบต. พ.ศ. 2537 แก้ไขเพิ่มเติมถึง (ฉบับ 6) พ.ศ.2542 ตามมาตรา 64 วรรคสามกำหนดว่าในช่วงระยะเวลาตำแหน่งนายกกว้างให้ปลัดทำหน้านายก อบท. ได้เท่าที่จำเป็นชั่วคราวจนถึงวันที่ผลการเลือกตั้งของนายก อบท. ประกาศอย่างเป็นทางการ และตามประกาศของ ก.อบต. เรื่องมาตรฐานทั่วไปเกี่ยวกับโครงสร้างการแบ่งส่วนราชการ วิธีบริหารและการปฏิบัติงาน ลงวันที่ 22 พฤศจิกายน พ.ศ. 2544 ข้อ 20 ได้กำหนดให้อำนาจหน้าที่ของผู้รักษาราชการแทนปฏิบัติได้เช่นเดียวกับผู้ดำรงตำแหน่งหรือผู้ปฏิบัติราชการแทนมีอำนาจหน้าที่เช่นเดียวกับผู้ดำรงตำแหน่งในการรักษาราชการแทนหรือปฏิบัติราชการแทน (สำนักงาน ก.จ., สำนักงานก.ท., และ สำนักงาน ก.อบต., 2558)

จากมติที่กล่าวมาจะเห็นถึงขอบเขตในการทำหน้าที่ของปลัดที่ต้องปฏิบัติหน้าที่แทนนายก อบท. ซึ่งปลัดเป็นข้าราชการประจำนั้นสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้เหมือนกับนายก อบท. แต่การใช้อำนาจในบางกรณีต้องผ่านความเห็นชอบจากคณะกรรมการกลางของ อบท. แต่ละรูปแบบซึ่งจะเป็นข้อจำกัดและเงื่อนไขของผู้ที่ต้องทำหน้าที่บริหารงานในท้องถิ่น

จากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง งานวิจัยของนักวิชาการหลายท่านที่ได้ศึกษาหลังช่วงรัฐประหาร พ.ศ. 2557 ผลการวิจัยสอดคล้องเป็นไปในทิศทางเดียวกันคือการออกคำสั่ง ประกาศ หรือกฎหมายของ คสช. เป็นการลดความเป็นนิติบุคคลของ อบท. ขาดอิสระในการบริหารงาน เพิ่มอำนาจกำกับดูแลให้ราชการส่วนกลางและราชการส่วนภูมิภาค กระทบต่อโครงสร้างการบริหารของ อบท. แต่การให้บริการสาธารณะ อบท. ยังคงดำเนินงานต่อไปและโครงสร้างการบริหาร อบท. ยังคงมีฝ่ายบริหารและนิติบัญญัติเช่นเดิม เพียงแต่ อบท. บางแห่งจะเป็นข้าราชการประจำเป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนนายก อบท. กรณีที่ยังไม่มีการเลือกตั้งท้องถิ่นซึ่งผลกระทบบ้างกล่าวจะส่งผลทำให้เกิดอุปสรรคในการให้บริการสาธารณะแก่ประชาชนในพื้นที่ มีผลต่อความสัมพันธ์ด้านโครงสร้างบริหารตาม

หลักการกระจายอำนาจจนนำมาซึ่งกรอบแนวคิดปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานของ ปลัด อบท. ปฏิบัติหน้าที่ นายก อบท.หลังรัฐประหาร พ.ศ. 2557

ภาพที่ 1 ความสัมพันธ์กับปัญหาการปฏิบัติงานของปลัด อบท.ปฏิบัติหน้าที่ นายก อบท.

วิธีการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบกรณีศึกษา (Case Study) โดยกำหนดพื้นที่ในการศึกษาคือจังหวัดชัยภูมิ เนื่องจากเป็นจังหวัดที่มีปลัด อบท. ปฏิบัติหน้าที่แทนนายก อบท. จำนวนทั้งสิ้น 18 แห่ง และผู้วิจัยสามารถเข้าถึงข้อมูลได้สะดวก ผู้วิจัยเลือก อบท. ที่ศึกษาแบบเจาะจงจำนวน 4 แห่ง แบ่งเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) 2 แห่ง และเทศบาลตำบล (ทต.) 2 แห่ง โดยพิจารณาจาก

อบต. และ ทต. ที่มีรายได้มากที่สุด 2 อันดับแรก ได้แก่ อบต.นางแดด อบต. คูเมือง
ทต. บ้านค่ายหมื่นแผ้ว และ ทต. ชีลอง โดย อบท. ทั้ง 4 แห่ง

ผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้วิจัยได้กำหนดผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informants) ในการวิจัยครั้งนี้ให้มา
จากฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายประจำ และประชาชน เพื่อให้ได้รับข้อมูล
เกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานของปัญหาการปฏิบัติงานของปลัด
อบท. หรือผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่แทนนายก อบท. จากมุมมองที่หลากหลาย เกณฑ์ใน
การเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ ต้องเป็นบุคคลที่มาใช้บริการสาธารณะมีความรู้
ความเข้าใจ และประสบการณ์หรือเกี่ยวข้องในการบริหารและการบริการสาธารณะ
ของ อบท. นั่นๆ ข้อมูลทั่วไปจำนวน อบท. และจำนวนผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นดังปรากฏ
ในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1

ข้อมูลทั่วไปจำนวน อบท. และจำนวนผู้ให้ข้อมูลหลัก

อบท.	จำนวนผู้ให้ข้อมูลหลัก (คน)				
	ฝ่ายบริหาร (ปลัด อบท.)	ฝ่ายนิติบัญญัติ (ประธานสภา หรือตัวแทน)	ฝ่ายประจำ (ข้าราชการ ประจำ)	ประชาชน	รวม
อบต.นางแดด	1	1	2	2	6
อบต.คูเมือง	1	1	2	2	6
ทต.บ้านค่าย หมื่นแผ้ว	1	1	2	2	6
ทต.ชีลอง	1	1	2	2	6
รวม	4	4	8	8	24

การเก็บรวบรวมข้อมูล

แหล่งข้อมูลสำหรับการวิจัยในครั้งนี้ คือ แหล่งข้อมูลเอกสารและแหล่งข้อมูลบุคคล ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ได้แก่เอกสารชั้นปฐมภูมิ เช่น ประกาศ กฎหมาย คำสั่งต่างๆ และเอกสารชั้นทุติยภูมิ เช่น เอกสารทางวิชาการ บทความวิชาการ ทั้งเอกสารปกติและในระบบออนไลน์ สำหรับแหล่งข้อมูลบุคคล ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth interview) เพื่อสอบถามข้อมูลและความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลหลัก เกี่ยวกับประเด็นปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติงานของปลัด อบท. หรือผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่แทนนายก อบท. ที่เกิดขึ้นหลังการทำรัฐประหาร พ.ศ. 2557 และรวมทั้งข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาเป็นข้อเสนอในการแก้ปัญหาด้วย

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยทำการเก็บข้อมูลและทำการวิเคราะห์ข้อมูลทุกครั้งหลังจากการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยนำข้อมูลทั้งปฐมภูมิและทุติยภูมิมาตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) แล้วมาวิเคราะห์ข้อมูลตามแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องทำความเข้าใจปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติงานของปลัด อบท. หรือผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่แทนนายก อบท. ที่เกิดขึ้นหลังการทำรัฐประหาร พ.ศ. 2557 เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย

ผลการวิจัย

จากการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงลึกในพื้นที่จากบุคลากรฝ่ายนิติบัญญัติบุคลากรฝ่ายประจำ และตัวแทนประชาชนผู้ให้ข้อมูลในพื้นที่ของ อบท. แต่ละแห่งได้ให้ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคต่างๆ ในการทำหน้าที่ของปลัด อบท. ที่ต้องมาปฏิบัติหน้าที่แทนนายก อบท. และจากการเก็บรวบรวมข้อมูลปัญหาของปลัด อบท. ที่ต้องปฏิบัติหน้าที่เพื่อให้ได้ตามความมุ่งหวังของประชาชนในท้องถิ่นช่วงหลังรัฐประหาร พ.ศ. 2557 ผู้วิจัยพบว่าผู้ให้ข้อมูลหลักทราบถึงเหตุการณ์การรัฐประหารเมื่อ พ.ศ. 2557 มีผลทำให้โครงสร้างบริหารงาน

ขององค์กรเปลี่ยนแปลงจากเดิม เกิดปัญหาในการปฏิบัติงานเชื่อมโยงไปถึงโครงสร้างการบริหารงานภายใน อปท. ทั้งกิจการสภา บุคลากรฝ่ายประจำที่เป็นผู้ขับเคลื่อนนโยบายต่างๆ นำไปสู่การปฏิบัติ ส่งผลกระทบต่อการให้บริการสาธารณะเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนเปลี่ยนไป จนนำไปสู่ปัญหาและอุปสรรคในการทำงานเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน ดังจะได้กล่าวโดยละเอียดในประเด็นต่างๆ ดังนี้

การตอบสนองความต้องการของประชาชนที่เปลี่ยนไป

การปกครองท้องถิ่นของประเทศไทยจัดตั้งตามหลักการประชาธิปไตยโดยคนในพื้นที่มีส่วนร่วมกำหนดเป้าหมาย อปท. เป็นหน่วยงานหลักในการทำให้เป้าหมายของประชาชนบรรลุ มีหน้าที่จัดทำบริการสาธารณะตามแผนพัฒนาและตามรัฐธรรมนูญกำหนดไว้ อปท. เป็นหน่วยงานที่ใกล้ชิดกับประชาชนมากกว่าหน่วยงานอื่น โครงสร้างการบริหารงานท้องถิ่นจะมีฝ่ายสภาและฝ่ายบริหารที่มาจากการเลือกตั้งของประชาชนโดยตรงทั้งสอง 2 ฝ่าย ฝ่ายบริหารทำหน้าที่กำหนดนโยบาย แลกเปลี่ยนนโยบายต่อสภาและปฏิบัติงานตามที่ได้แถลงไว้โดยไม่ขัดต่อกฎหมายในสภาทุกปี บริหารราชการท้องถิ่นตามแผนพัฒนา ข้อบัญญัติ กำกับดูแลให้เป็นไปตามระเบียบข้อบังคับหรือตามกฎหมายของราชการ ในส่วนฝ่ายสภามีหน้าที่ตรวจสอบการทำงานของฝ่ายบริหารไม่ให้บริหารงานขัดกับกฎหมาย ฉะนั้นปลัดที่ปฏิบัติหน้าที่แทนนายก อปท. การตอบสนองความต้องการของประชาชนจึงเปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่า อปท. ที่มีปลัดทำหน้าที่แทนนายกไม่อาจตอบสนองความต้องการของประชาชนได้สอดคล้องกับความคาดหวังของประชาชนก่อนการรัฐประหาร ปลัดอปท. ผู้หนึ่งให้ความเห็นในเรื่องนี้ว่า

“ถ้าจะตอบว่าเต็มๆ 100% ตามความต้องการของประชาชน คงไม่ 100% แต่ในเรื่องของการทำงานที่แก้ไขปัญหาให้ประชาชน การตอบสนองความต้องการของประชาชนก็สมารถทำได้ แต่บางอย่างอำนาจหน้าที่บางอย่างที่ให้กับผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนนายกมันมีข้อจำกัดของมันอยู่ แล้วก็ในเรื่องความเชื่อมั่น ทศนคติของ

ประชาชน ของผู้ให้บริการยังมองว่า การที่มีนายกจริง ๆ ที่ไม่ใช่ผู้ปฏิบัติหน้าที่แทน จะสามารถดูแลในเรื่องต่าง ๆ ไป ตามแนวทางของนักการเมืองในการบริหารงานได้ มากกว่าข้าราชการประจำ” (ปลัด อปท. ก, สัมภาษณ์, ธันวาคม 2563)

จากการสัมภาษณ์ปลัดที่ต้องปฏิบัติหน้าที่แทนนายก อปท. คนหนึ่งกล่าวว่า “การปฏิบัติหน้าที่ก็อาจจะติดขัดในเรื่องของอำนาจหน้าที่ทางกฎหมายที่ให้ไว้ ซึ่งบางอย่างเราก็ไม่สามารถที่จะใช้อำนาจได้อย่างนักการเมือง” (ปลัด อปท. ง, สัมภาษณ์, ธันวาคม 2563)

จากกรณีข้างต้นการปฏิบัติงานปลัดต้องปฏิบัติงานด้วยอำนาจที่จำกัด ซึ่งไม่สามารถใช้อำนาจได้อิสระตามกรอบกฎหมายเหมือนกับนายกที่มาจากการเลือกตั้งของประชาชนโดยตรง ด้วยความเป็นข้าราชการฝ่ายประจำที่ต้องปฏิบัติตามกฎหมาย คำสั่ง ระเบียบอย่างเคร่งครัด ต้องคำนึงถึงโทษทางวินัยของข้าราชการ อีกทั้งการกำกับดูแลที่เพิ่มขึ้น ดังปลัดคนหนึ่งแสดงความคิดเห็นว่า “ก็มีการกำกับดูแลที่เพิ่มมากขึ้นเพราะไม่ใช่หน้าที่โดยตรง ข้อจำกัดของอำนาจหน้าที่ก็อยู่ในขอบเขตของกฎหมาย มีหน่วยงานตรวจสอบมากมายจะทำอะไรก็ต้องคำนึงถึงระเบียบกฎหมายก่อน” (ปลัด อปท. ข, สัมภาษณ์, ธันวาคม 2563)

ข้อมูลดังกล่าวได้พูดถึงการขาดอิสระในการบริหารงานตามกฎหมาย ซึ่งกำหนดไว้ให้เฉพาะผู้ที่เป็นายกเท่านั้น ดังข้อมูลจากปลัดคนหนึ่ง

“การเปลี่ยนแปลงในการทำงานก็จะเป็นลักษณะต้องทำงานภายใต้ประกาศ ภายใต้คำสั่ง ซึ่งอาจจะไม่สามารถทำงานที่หลากหลายได้มากพอ อาจจะถูกจำกัดบ้างเป็นบางอย่าง แต่ว่าการปฏิบัติงานโดยส่วนรวมก็ไม่แตกต่างสามารถทำได้ แต่ต้องอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลที่มากกว่าปกติ เท่านั้นเอง ” (ปลัด อปท. ก, สัมภาษณ์, ธันวาคม 2563)

ปัญหาและอุปสรรคในการทำงานเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน

การที่ อปท. ที่มีปลัดปฏิบัติหน้าที่นายก อปท. ไม่อาจตอบสนองความต้องการของประชาชนและแก้ปัญหาของท้องถิ่นได้เต็มที่มีสาเหตุปัญหาและอุปสรรคหลายประการ ดังนี้

1. เกิดจากภาระงานที่เพิ่มขึ้นของปลัด อบท. กล่าวคือ ปลัด ปฏิบัติหน้าที่แทนนายก อบท. หลังจากการรัฐประหารในครั้งนี้ ปลัดต้องปฏิบัติหน้าที่ทั้งสองตำแหน่งภายใต้กฎหมายที่จำกัดอำนาจเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนภายใต้ระเบียบ คำสั่ง และประกาศ การปฏิบัติงานทำได้ไม่เต็มประสิทธิภาพของแต่ละหน้าที่เพราะต้องทำหน้าที่ทั้งสองตำแหน่งในเวลาเดียวกัน จากที่ปลัด อบท. มีหน้าที่รับคำสั่งขับเคลื่อนนโยบายจากนายกที่เป็นตัวแทนประชาชนให้ไปสู่เป้าหมาย กลับต้องมาเป็นผู้กำหนดนโยบายซึ่งไม่ได้มาจากประชาชนโดยตรง ต้องรับผิดชอบงานบริหาร อบท. ที่เป็นงานของนายก อบท. ซึ่งการบริหารงาน อบท. เป็นงานที่ยากต้องเข้าใจบริบทของสังคมในพื้นที่ และปลัด อบท. ต้องทำงานในตำแหน่งหน้าที่หลัก เช่น การพิจารณาความเห็น สรุปรายงาน เสนอแนะต่างๆ ที่ต้องใช้ความรู้และความรอบคอบในการปฏิบัติงานเป็นอย่างสูง ดังปลัด อบท. คนหนึ่งได้ให้เหตุผลว่าสาเหตุที่ทำให้ปลัด อบท. ไม่อาจตอบสนองความต้องการของประชาชนได้เต็มที่เนื่องจากเป็นข้าราชการประจำ

“...มีเงื่อนไข มีข้อจำกัดของการทำงาน ทำให้เราไม่สามารถที่จะตอบรับในการใช้บริการของประชาชนได้ทันที ทำให้ชาวบ้านรู้สึกว่าการที่ปฏิบัติหน้าที่แทนนายกไม่สามารถที่จะให้บริการและตอบสนองความต้องการของประชาชนได้ทันตามความต้องการ อาจจะมีเรื่องช้าบ้าง ... ก็อาจจะมีส่วนอย่างที่ไม่สามารถที่จะให้บริการประชาชนได้ก่อนตามความต้องการหรือตามที่ประชาชนมาแจ้งได้” (ปลัด อบท. ก, สัมภาษณ์, ธันวาคม 2563)

ในขณะที่ประชาชนให้ความเห็นว่า “การปฏิบัติหน้าที่แทนของปลัดก็ทำได้ประมาณหนึ่ง การติดต่อประสานงานร้องเรียนเสนอแนะก็รับฟังและแก้ไขปัญหาต่างๆ ให้แต่อาจจะล่าช้าบ้างอาจเพราะปลัดต้องทำงานอยู่หลายอย่าง” (ประชาชนในเขต อบท. ก, สัมภาษณ์, ธันวาคม 2563)

ประธานสภาคนหนึ่งที่ได้พูดถึงขอบเขตการทำงานที่จำกัดของปลัดที่เมื่อเปรียบเทียบกับนายกที่เป็นตัวแทนของประชาชนแล้วปลัดจะตัดสินใจได้ช้ากว่า

“การทำงานของปลัดก็ได้อยู่ เพราะต้องทำตามหลักข้อบังคับ เขาไม่กล้าล้ำเส้นไม่กล้าทำเกินขอบเขตของกฎหมาย เพราะเขาเป็นข้าราชการ ก็กลัวฝ่ายสภาตรวจสอบ กลัวความผิด ไม่เหมือนนักการเมือง ปลัดเขาจะทำตามระเบียบข้อบังคับเท่านั้นเอง ไม่กล้าตัดสินใจที่จะล้ำเส้นของกฎหมายข้อบังคับ ปลัดเขาจะทำตามกติกาในทันทีเลย” (ประธานสภา อบท. ค, สัมภาษณ์, ธันวาคม 2563)

2 ข้อจำกัดทางกฎหมาย การปฏิบัติหน้าที่ของปลัด อบท. ในฐานะนายก อบท. ไม่สามารถปฏิบัติงานเพื่อตอบสนองประชาชนได้อย่างเต็มที่ มีข้อจำกัดเรื่องอำนาจเฉพาะตำแหน่งที่ไม่สามารถทำได้ ปลัด อบท. จะตัดสินใจหรืออนุมัติเรื่องใดเกี่ยวกับงานบุคคล การสรรหาบุคลากรเข้ามาปฏิบัติหน้าที่ ต้องได้มติเห็นชอบจากคณะกรรมการกลางพนักงานเทศบาลหรือคณะกรรมการกลางพนักงานส่วนตำบล ก่อนจึงจะออกประกาศสรรหาบุคลากรเข้ามาปฏิบัติราชการได้ ทำให้เกิดความล่าช้าเนื่องจากขาดบุคลากรเข้าปฏิบัติงานได้ครบตามตำแหน่งตามโครงสร้าง และมุมมองของประชาชนยังมองว่านักการเมืองท้องถิ่นขึ้นมามีการบริหารท้องถิ่นทำได้ดีกว่า ปลัด อบท. ที่มาปฏิบัติหน้าที่แทนนายก อบท. ดังปลัด อบท. แห่งหนึ่งได้แสดงความคิดเห็นว่า “การปฏิบัติงานบางอย่างช้าลง ไม่สามารถที่เข้าถึงเป้าหมายได้อย่างรวดเร็วเท่ากับผู้ที่คือนายก อบท. โดยตรงโดยตำแหน่งของเขา เพราะเขามีองค์ประกอบหลายอย่างที่เขาสามารถที่จะทำทันทีได้” (ปลัด อบท. ค, สัมภาษณ์, ธันวาคม 2563) ข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับความคิดของปลัดอีกแห่งหนึ่งว่า

“กฎหมายกำหนดไว้ชัดเจนว่า ถ้าไม่มีนายก ก็ต้องให้ข้าราชการประจำปฏิบัติหน้าที่แทนไป แต่มาติดในเรื่องของเมื่อมีการรัฐประหารแล้วทำให้การดำเนินการทางการเมืองตามกฎหมายเลือกตั้ง ทำให้มันหยุดชะงักไป ประชาชนอาจจะเสียผลประโยชน์ อาจจะได้รับประโยชน์น้อยลงจากการที่มีข้าราชการประจำปฏิบัติหน้าที่นายก เพราะหลายอย่างเราไม่สามารถทำได้ทันที ชาวบ้านอาจจะขำนิดหนึ่งขำนิดหนึ่ง”(ปลัด อบท. ง, สัมภาษณ์, ธันวาคม 2563)

ประชาชนในพื้นที่ อบท. ค ให้ข้อมูลไปในแนวทางเดียวกันว่าความล่าช้าในการแก้ไขปัญหาอาจเกิดจากการทำงานตามกฎระเบียบมากเกินไป และยกตัวอย่าง

“โครงการในข้อบัญญัติประจำปีงบประมาณที่จะเข้ามายังชุมชนอาจจะเข้า
อาจจะเป็นเพราะระเบียบกฎหมายที่ข้าราชการจะละเอียดรอบคอบมากกว่า
นักการเมือง เพราะเขามีความรู้คงไม่ยากให้มีข้อผิดพลาดผิดกฎหมาย เพราะเขา
จะมีความผิดก็อาจจะเกิดความล่าช้าตรงนี้” (ประชาชนในเขต อบท. ค, สัมภาษณ์,
ธันวาคม 2563)

3. ปลัดเข้าใจพื้นที่น้อยกว่านายกที่มาจากการเลือกตั้ง นายก อบท. เป็น
ผู้ที่ประชาชนผู้มีสิทธิใช้เสียงเลือกผู้แทนเข้ามาบริหารงานในพื้นที่ตำบลของตน
นายก อบท. เป็นคนในพื้นที่ที่มีข้อมูลเชิงลึกในพื้นที่ จะมีทีมงานหรือห้วคณะแนอยู่ใน
ทุกหมู่บ้าน สามารถเข้าใจพื้นที่มากกว่าปลัด อบท. ที่เป็นข้าราชการประจำ
ประชาชนผู้หนึ่งให้ความคิดเห็นในประเด็นนี้ว่า การปฏิบัติงานเพื่อแก้ปัญหาต่างๆ
ของนายก อบท. มีความรวดเร็วกว่าปลัด อบท. ที่ปฏิบัติหน้าที่แทน

“ปลัดก็ยังทำงานได้ระดับหนึ่งแต่ก็ได้ไม่เต็มที่ การเข้าถึงประชาชนของ
ปลัดก็ต้องยอมรับว่าน้อยกว่านักการเมืองแน่นอนความเข้าใจพื้นที่ก็น้อยกว่า
แต่การบริหารงบประมาณก็ยังคงทำงานได้ แต่อาจจะเข้าถึงเข้าใจประชาชนได้น้อย
กว่าตอนมีนายก” (ประชาชนในเขต อบท. ข, สัมภาษณ์, ธันวาคม 2563)

ข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับข้อมูลจากประชาชนในพื้นที่ อบท. ก. ที่ว่า

“ปลัดอาจจะลงพื้นที่น้อยกว่าตอนที่มียนายกการรับทราบปัญหาในพื้นที่
อาจจะน้อยกว่าการทำงานยังปกติยังมีโครงการต่างๆ ลงมายังชุมชนเหมือนเดิม
แต่การแก้ไขปัญหาเร่งด่วนบางอย่างอาจจะช้าลงไม่เหมือนตอนมีนายก เพราะตอน
มีนายกบางครั้งเขาอาจเข้ามาแก้ปัญหาให้ก่อน เช่นถนนเป็นหลุม ถนน
เพื่อการเกษตรเดินทางลำบากเขาก็จะเข้ามาแก้ปัญหาได้รวดเร็วกว่า” (ประชาชน
ในเขต อบท. ก, สัมภาษณ์, ธันวาคม 2563)

ประชาชนอีกผู้หนึ่งแสดงความคิดเห็นในทิศทางทางที่ตรงกันและได้กล่าว
ว่า“ตอนที่มียนายก นายกจะลงมาดูพื้นที่เองและมีทีมงานลงมาแก้ปัญหา ไม่ว่าจะ
เป็นนายก รองนายก เลขา ซึ่งก็เป็นคนในพื้นที่เขารู้ปัญหาดี เข้าถึงได้ง่ายเพราะเป็น

คนในพื้นที่ และจะรู้จักกันเป็นอย่างดีอยู่แล้วของคนในพื้นที่” (ประชาชนในเขต
อปท. ค, สัมภาษณ์, ธันวาคม 2563)

4. ปลัดตอบสนองนโยบายส่วนกลางมากกว่าประชาชนในท้องถิ่น ตาม
พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 และ
พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 ได้ให้อำนาจส่วนกลางและส่วนภูมิภาคกำกับ
ดูแล อปท. เป็นผู้ประเมินผู้บริหาร อปท. ทำปลัด อปท. ต้องตอบสนองนโยบาย
ส่วนกลาง ปลัดคนหนึ่งได้ให้ความเห็นในประเด็นนี้ว่า นโยบายส่วนกลางที่ออกมา
เป็นการเพิ่มบทบาทให้กับส่วนกลาง ในฐานะปลัดที่เป็นข้าราชการประจำที่ต้อง
ตอบสนองนโยบายส่วนกลาง

“ในช่วงนั้นนโยบายส่วนกลางที่ลงมายังส่วนภูมิภาคก็ค่อนข้างจะเยอะ
อาจจะเพราะส่วนกลางอาจจะเพิ่มบทบาทให้กับส่วนภูมิภาคมากกว่าท้องถิ่น
แต่ท้องถิ่นก็ยังตอบสนองประชาชนในพื้นที่เช่นเดิม แต่อาจจะต้องปฏิบัติตาม
นโยบายของส่วนกลางไปด้วย” (ปลัด อปท. ง, สัมภาษณ์, ธันวาคม 2563)

ปลัดตอบสนองนโยบายส่วนกลางเป็นหลักแล้วจึงแปลงมาเป็นนโยบายของ
ท้องถิ่น ซึ่งแสดงให้เห็นว่าปลัดให้ความสำคัญกับนโยบายส่วนกลางมากกว่า ดังปลัด
คนหนึ่งให้ความเห็นที่สอดคล้องกันว่า

“การปฏิบัติงานของท้องถิ่นแต่ละแห่งมันมีการตอบสนองทั้งสองอย่าง คือ
ทั้งประชาชนในพื้นที่กับนโยบายส่วนกลางมันคละเคล้ากันไป เพราะว่ามันนโยบายมาก
ของรัฐบาลส่วนกลางเมื่อนำมาแปลงเป็นการปฏิบัติในพื้นที่เราก็ต้องดูหลักของ
ประชาชนในพื้นที่เป็นหลักเช่นกัน โดยควบคู่กันไปมันไม่สามารถจะบอกได้ว่า
ส่วนไหนมากกว่ากัน แต่มันนโยบายรัฐบาลส่วนกลางที่ออกมามันก็ส่งถึงประชาชนใน
พื้นที่ได้เช่นกัน”(ปลัด อปท. ก, สัมภาษณ์, ธันวาคม 2563)

ปลัดอีกคนหนึ่งได้ให้ความเห็นตรงกันว่า “ท้องถิ่นเราบางอย่างก็ต้องทำตาม
นโยบายหลักก็คือนโยบายส่วนกลางอยู่แล้ว แต่ก็ต้องดูนโยบายของผู้บริหาร
ท้องถิ่นด้วยมันก็ต้องทำตามทั้งสองนโยบาย”(ปลัด อปท. ข, สัมภาษณ์, ธันวาคม
2563)

ฉะนั้น โดยสรุปจะเห็นว่า แม้ว่าปลัด อบท. ปฏิบัติหน้าที่แทนผู้บริหารท้องถิ่นหรือนายก อบท. ยังสามารถที่จะปฏิบัติงานเพื่อให้บริการประชาชนในพื้นที่ได้ แต่ก็ไม่สามารถทำตามเป้าหมายหรือตอบสนองความต้องการของประชาชนในพื้นที่ได้อย่างเต็มที่ และเมื่อเปรียบเทียบกับกรปฏิบัติหน้าที่ของนายก อบท. แล้ว ปลัด อบท. ไม่สามารถทดแทนได้ เนื่องจากขาดความเข้าใจและเข้าถึงพื้นที่เหมือนผู้บริหารท้องถิ่นที่มาจากการเลือกตั้งของประชาชน

สรุปและอภิปรายผล

ในการศึกษานี้ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการทำงานของปลัด อบท. ที่ต้องปฏิบัติหน้าที่แทนนายก อบท. เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนและแก้ไขปัญหาในท้องถิ่นในช่วงระยะเวลาที่ยังไม่มีการเลือกตั้งท้องถิ่นหลังการรัฐประหาร พ.ศ. 2557 ปัญหาและอุปสรรคในการทำงานของปลัด อบท. ปฏิบัติหน้าที่แทนนายก อบท. เกิดขึ้นหลังรัฐประหาร พ.ศ. 2557 เนื่องจากการเลือกตั้งของ อบท.หยุดชะงักโดยการใช้อำนาจมาตรา 44 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 (ฉบับชั่วคราว)คสช. ได้ออกคำสั่งหัวหน้า คสช. ที่ 1/2557 ซึ่งทำให้สมาชิกสภา อบท. และนายก อบท. ทำหน้าที่ไปจนกว่าจะมีคำสั่งเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่นหาก อบท. ไต่ที่นายกได้พ้นจากตำแหน่งไม่ว่ากรณีใด ปลัดจะเป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนนายก ซึ่งการออกคำสั่งของ คสช. มีความขัดแย้งกับโครงสร้างตามหลักการปกครองท้องถิ่นในประเทศไทยเพราะนายก อบท. ถือเป็นตัวแทนของประชาชนในท้องถิ่นที่ถูกเลือกตั้งโดยตรงจากประชาชนเพื่อเข้ามาบริหารงานท้องถิ่นให้เป็นไปตามความมุ่งหวัง

จากการดำเนินการวิจัยลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงลึกของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักในเขต อบท. ทั้ง 4 แห่ง ในจังหวัดชัยภูมิ ผู้ให้ข้อมูลหลักได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการรัฐประหาร พ.ศ. 2557 รวมทั้งความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติหน้าที่แทนนายก อบท. ของปลัด อบท. หลังรัฐประหาร พ.ศ. 2557 ผลวิจัยพบว่าการปฏิบัติหน้าที่เพื่อตอบสนองความต้องการของ

ประชาชนโดยพลัด อปท. นั้นไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้เทียบเท่ากับนายก อปท. โดยพบว่าปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติหน้าที่แทนนายก อปท. ของพลัด อปท.เกิดจากสาเหตุสำคัญ 4 ประการได้แก่ ประการแรก ภาระงานที่เพิ่มขึ้นของพลัด อปท. จากการที่ต้องปฏิบัติหน้าที่ทั้งในฐานะพลัด อปท. และในฐานะนายก อปท. ในคราวเดียวกันประการที่สอง ข้อจำกัดทางกฎหมาย จากกรณีที่ คสช. ออกคำสั่งไม่ให้จัดการเลือกตั้งพลัด อปท. ต้องปฏิบัติหน้าที่ตามแนวทางปฏิบัติของ กจ. กท. และ ก.อบต.ที่ได้มีมติตอบข้อหารือกรณีพลัด อปท. ปฏิบัติหน้าที่นายก อปท. และกฎหมายที่เกี่ยวข้องประการที่สามพลัดเข้าใจพื้นที่น้อยกว่านายกที่มาจาก การเลือกตั้ง ด้วยนายก อปท. เป็นคนในพื้นที่และมีความสัมพันธ์กับประชาชนมากกว่าพลัด อปท. ที่เป็นข้าราชการประจำประการที่สี่ พลัดตอบสนองนโยบาย ส่วนกลางมากกว่าประชาชนในท้องถิ่นเนื่องจากส่วนกลางและส่วนภูมิภาคเป็นผู้ประเมินการปฏิบัติงานของพลัด อปท. ถึงแม้การปฏิบัติหน้าที่แทนนายก อปท. ของพลัด อปท. ยังทำหน้าที่บริหารงานท้องถิ่นได้ แต่พลัดซึ่งเป็นข้าราชการประจำก็ไม่สามารถที่จะบริหารท้องถิ่นได้เทียบเท่ากับนายก อปท. ที่เป็นตัวแทนของประชาชนในท้องถิ่นซึ่งเป็นองค์ประกอบหลักในโครงสร้างบริหารงานของ อปท.

ผลการวิจัยนี้สอดคล้องไปในทิศทางเดียวกับงานเขียนของ ศุภสวัสดิ์ ชัชวาลย์ (2558) ซึ่งเนื้อหาตอนหนึ่งสะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองตำแหน่งว่า ความสัมพันธ์ของข้าราชการการเมืองและข้าราชการประจำไม่สามารถแยกออกจากกันได้ บทบาทของข้าราชการการเมืองเป็นองค์ประกอบส่วนบนของกลไกมีหน้าที่กำหนดนโยบายและเป้าหมายในการพัฒนา ซึ่งเป็นความชอบธรรมจากการเลือกตั้งของประชาชนและสะท้อนถึงความต้องการของประชาชน ส่วนข้าราชการประจำมีหน้าที่ปฏิบัติตามนโยบายที่ข้าราชการการเมืองได้กำหนดไว้เพื่อให้บรรลุเป้าหมายพลัด อปท. จึงย่อมประสบปัญหาในการปฏิบัติงานแทนนายก อปท. เพราะถือเป็นการขัดกันของบทบาทตามโครงสร้างปกติและบทบาทที่มีลักษณะเฉพาะกิจ นอกจากนี้ ผลการศึกษายังสอดคล้องกับ วัชรภรณ์ จุ้ยลำเพ็ญ (2558) ที่ได้อธิบายถึง การมีส่วนร่วมของประชาชนกับการปกครองส่วนท้องถิ่น ที่การเลือกตั้งสมาชิก

ผู้บริหารท้องถิ่นเป็นการแสดงออกของประชาชนเป็นความต้องการของประชาชนผ่านการคำนึงถึงนโยบายในการพัฒนาท้องถิ่นที่ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของความเป็นตัวแทนของประชาชนผ่านการเลือกตั้งท้องถิ่น

ดังนั้นจากผลการศึกษาครั้งนี้ พิจารณาประกอบเหตุและผลตามงานวิจัยแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้ข้อสรุปว่า ปลัดซึ่งเป็นข้าราชการประจำบริหารท้องถิ่นได้แต่ก็ไม่สามารถปฏิบัติได้เทียบเท่ากับนายก อบท. ที่เป็นตัวแทนของประชาชนผลการวิจัยครั้งนี้ชี้ให้เห็นความสำคัญของการกระจายอำนาจความเป็นตัวแทนของประชาชนที่เข้าใจบริบทได้มากกว่าข้าราชการประจำ และชี้ให้เห็นผลเสียของการรัฐประหารที่กระทบการบริหารราชการทั้งระดับประเทศและระดับท้องถิ่นส่งผลให้ประชาชนสูญเสียโอกาสในด้านการพัฒนา

ข้อเสนอแนะ

จากข้อค้นพบปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานทั้ง 4 ประการ คือ (1) ภาระงานที่เพิ่มขึ้น (2) ข้อจำกัดทางกฎหมาย (3) ความไม่เข้าใจชุมชนท้องถิ่นอย่างแท้จริง และ (4) การตอบสนองนโยบายส่วนกลางมากกว่าประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งข้อค้นพบทั้ง 4 ประการ เกิดขึ้นมาจากขาดฝ่ายบริหารที่มาจากตัวแทนประชาชน รัฐบาลควรจัดให้มีการเลือกตั้งท้องถิ่นเพื่อให้มีตัวแทนประชาชนเข้ามาบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของประชาชนในท้องถิ่น

สำหรับ อบท. ที่ไม่มีผู้บริหารที่มาจาก การเลือกตั้งและให้ปลัด อบท. ปฏิบัติหน้าที่แทน กระทรวงมหาดไทยควรมีการทบทวนแก้ไขอำนาจในการปฏิบัติหน้าที่ในช่วงที่ยังไม่มีการเลือกตั้งของปลัดให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ในการตอบสนองความต้องการของประชาชนได้มากขึ้น นอกจากนั้นปลัด อบท. ในฐานะที่ปฏิบัติหน้าที่แทนนายกในช่วงที่ยังไม่มีการเลือกตั้งควรลงพื้นที่รับฟังความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่เพื่อแก้ไขปัญหาของท้องถิ่น ยิ่งไปกว่านั้น รัฐบาลควรคืนอำนาจให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือกระจายอำนาจให้มากขึ้น เพื่อปล่อยให้กลไกการกระจายอำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชนได้รับการพัฒนา จากการเรียนรู้

ของประชาชนซึ่งจะได้ทำความเข้าใจและรับรู้ข้อดี และ ข้อเสีย ของการกระจายอำนาจจากผลการตัดสินใจของตนเอง อันจะนำไปสู่การเลือกตัดสินใจยอมรับหรือไม่ยอมรับการกระจายอำนาจด้วยตนเองแทนการรอการตัดสินใจของภาครัฐ เพื่อให้ประชาชนและท้องถิ่นต้องเสียโอกาสในการเข้าถึงประโยชน์จากกระจายอำนาจตามแนวคิดการกระจายอำนาจและวิธีการปกครองระบอบประชาธิปไตย

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. (2558). *ปลัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นปฏิบัติหน้าที่นายกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น*. สืบค้นจาก http://www.dla.go.th/upload/document/type2/2015/11/15878_1_1446610714280.pdf?time=1485104750884.
- กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. *ระบบข้อมูลกลางองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น*. สืบค้นจาก <http://infov1.dla.go.th/public/surveyInfo.do>.
- คำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติที่ 1/2557. เรื่อง การได้มาซึ่งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นเป็นการชั่วคราว. (2558, 5 มกราคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่มที่ 132 ตอนพิเศษ 1 ง.
- จิระวัฒน์ สันะกนิษฐ และพัฑฒ์ ลวางกูร (2563). การใช้อำนาจพิเศษตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, (ฉบับชั่วคราว)พ.ศ. 2557 มาตรา 44 ของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ. *วารสารรัฐศาสตร์*, 14(34), 1-15.
- เจนจบทิศ จารีกกลาง และศิวัช ศรีโศคนางกุล (2563). การแทรกแซงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหลังรัฐประหาร พ.ศ. 2557. *Humanities, Social Sciences and arts*, 12(6), 1035-1049.
- เชิงชาญ จงสมชัย. (2558). ทิศทางการปฏิรูปการกระจายอำนาจและการปกครองท้องถิ่นหลังรัฐประหาร2557. *วารสารสังคมศาสตร์*, 11(1), 30-51.
- ชูวงศ์ ฉายะบุตร. (2539). *การปกครองท้องถิ่นไทย*. กรุงเทพฯ: บริษัทพินเนตพรินท์ติ้งเซ็นเตอร์ จำกัด.

- ญาเรศ อัครพัฒนานุกุล. (2559). บทบาทของการกระจายอำนาจกับการส่งเสริม
การเมืองภาคประชาชนศึกษากรณีองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัด
อุบลราชธานีในช่วงปี พ.ศ. 2554-2555. *วารสารสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัย
นเรศวร*, 12(2), 171-194.
- ธเนศวร เจริญเมือง. (2550). *100 ปี การปกครองท้องถิ่นไทย พ.ศ. 2440-2540*.
(พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.
- ประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติที่ 85/2557. เรื่อง การได้มาซึ่งสมาชิกสภา
ท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นเป็นการชั่วคราว. (2557, 21 กรกฎาคม).
ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 131 ตอนพิเศษ 314 ง.
- พระราชบัญญัติ สภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537. (2537, 26
พฤศจิกายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่มที่ 111 ตอนที่ 53 ก, หน้า 21-22.
- พระราชบัญญัติ เทศบาล พ.ศ.2496. (2496, 13 กุมภาพันธ์). *ราชกิจจานุเบกษา*.
เล่มที่ 70 ตอนที่ 14 ก, หน้า 222/17
- วิชราภรณ์ มณีสุข. (2560). ข้อเสนอแนะบางประการเกี่ยวกับบทบัญญัติของกฎหมาย
จัดตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่แก้ไขใหม่ในส่วนของกำกวมและ
ภายใต้บทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560.
วารสารนิติศาสตร์และสังคมท้องถิ่น, 4(1), 122-150.
- วรรณธิพา นุชถ่ายอง และ กฤษวรรธน์ โลวัชรินทร์. (2563). ผลกระทบของ
รัฐประหารปี 2557 ต่อการจัดบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วน
ท้องถิ่นในจังหวัดขอนแก่น. *วารสารธรรมทรรศ*, 20(1), 99-108.
- ศุภสวัสดิ์ ชัชวาลย์. (2558). ความสัมพันธ์ระหว่างข้าราชการการเมืองและ
ข้าราชการประจำในประเทศไทยและต่างประเทศ:การศึกษาเพื่อสร้าง
ข้อเสนอแนะบางประการสำหรับประเทศไทย. *วารสารสถาบัน
พระปกเกล้า*, 13(1). 72-97.

- ศิริวดี วิวิธคุณากร, ภัคดี โพธิ์สิงห์ และสัญญา เคนาภูมิ. (2563). การปกครองท้องถิ่นไทยในยุคพลิกผันการเปลี่ยนแปลง. *วารสารการบริหารการปกครองและนวัตกรรมท้องถิ่น*, 4(2), 357-374.
- iLaw. (2561). สี่ปี คสช. ปฏิรูปการปกครองท้องถิ่น กระจายอำนาจถอยหลังราชการแทรกแซงท้องถิ่น. สืบค้นจาก <https://ilaw.or.th/node/4809>.
- iLaw. (2562). ท้องถิ่นและท้องที่ ความทับซ้อนในกระจายอำนาจของไทย. สืบค้นจาก <https://ilaw.or.th/node/5501>.

การพัฒนารูปแบบการเสริมพลังชุมชน การเฝ้าระวังทางสังคมและ
ดูแลช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจ
สังคมจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19

Development of Community Empowerment, Social Monitoring
and Assisting Individuals who are Economically and Socially
Affected by the COVID-19 Pandemic

Received 14 August, 2021

Revised 29 September, 2021

Accepted 10 November, 2021

กาญจนา รอดแก้ว¹

Kanchana Roadkaew²

บทคัดย่อ

การพัฒนารูปแบบการเสริมพลังชุมชน การเฝ้าระวังทางสังคมและดูแลช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคมจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบการเสริมพลังชุมชนให้มีระบบการเฝ้าระวังทางสังคมและดูแลช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคมจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 มีวิธีการดำเนินการโดยการดำเนินการกระบวนการเสริมพลังชุมชน เพื่อการพัฒนารูปแบบการเสริมพลังชุมชน ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้ การพัฒนารูปแบบการเสริมพลังชุมชนให้มีระบบการเฝ้าระวังทางสังคม และดูแลช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคมจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ประกอบด้วย 1) การเตรียมการ เพื่อการเตรียมความพร้อมชุมชน 2) การศึกษาชุมชน เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลชุมชน การวิเคราะห์ชุมชน โดยการมีส่วนร่วมและการเรียนรู้ของชุมชน 3) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และศึกษาดูงาน เพื่อการเรียนรู้และการสร้าง

¹ อาจารย์ประจำคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรุงเทพฯ ประเทศไทย

E-mail: rkanchana1@gmail.com

² Lecturer, Faculty of Social Administration, Thammasat University, Bangkok Thailand

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการเสริมพลังชุมชน การเฝ้าระวังทางสังคมและดูแลช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคมจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19” สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

เครือข่ายชุมชน 4) การจัดทำแผน โดยการจัดทำแผนระดับชุมชนเพื่อให้ชุมชนมีความพร้อมในการรับมือกับสถานการณ์ 5) การพัฒนาโครงการ เป็นการจัดทำรายละเอียดโครงการเพื่อให้มีความพร้อมในการนำไปสู่การปฏิบัติ 6) การดำเนินโครงการ เป็นการนำโครงการที่กำหนดไว้มาปฏิบัติเพื่อให้เกิดผล และ 7) การสรุปและถอดบทเรียนชุมชน เป็นการทบทวนการดำเนินงานเพื่อเป็นบทเรียนรู้ของชุมชน

คำสำคัญ: การเสริมพลังชุมชน , ผลกระทบทางเศรษฐกิจ , ผลกระทบทางสังคม

Abstract

The objective of the development of community empowerment, social monitoring and assisting individuals who are economically and socially affected by the COVID-19 pandemic is to develop community empowerment to include a social monitoring system and to assist individuals who are economically and socially affected by the pandemic. The operating method is to empower the community in order to develop a community empowerment format. The research result is as follows: developing community empowerment format to include social monitoring system and assisting individuals who are economically and socially affected by the COVID-19 pandemic includes: 1) Preparing the community; 2) Studying the community by collecting community data, analyzing data through the participation and learning of the community; 3) Discussions and field visits to learn and create a community network; 4) Creating a plan at community level to prepare the community for specific situations; 5) Developing projects by creating a project description to prepare for application; 6) Project operations are implementing scheduled projects for result-based application; and 7) Summarizing and extracting community lessons learned is a way to review the operations as a lesson for the community.

Keywords: Community empowerment, Economic effect, Social effect

บทนำ

1. หลักการเหตุผล

โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) เริ่มแพร่เข้าสู่ประเทศไทย ตั้งแต่ต้นเดือนมกราคม พ.ศ. 2563 โดยผู้เดินทางท่องเที่ยวชาวจีนจากเมืองอู่ฮั่น มณฑลหูเป่ย์ ประเทศจีน พร้อมกับมีการแพร่เชื้ออย่างรวดเร็วไปยังประเทศต่างๆ ในทุกภูมิภาค ผ่านผู้เดินทางจากประเทศจีนและประเทศอื่นๆ ที่มีรายงานการแพร่เชื้อในประเทศ ในปัจจุบันทุกประเทศทั่วโลกกำลังพยายามอย่างเต็มที่เพื่อเฝ้าระวัง ป้องกันการนำเข้าเชื้อจากประเทศกลุ่มเสี่ยง และควบคุมการระบาดในประเทศ

สถานการณ์การติดเชื้อและการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ในประเทศไทย คาดการณ์ได้ว่าจะดำเนินไปเป็น 3 ระยะ ดังต่อไปนี้ ระยะที่ 1 พบผู้ป่วยเดินทางมาจากประเทศที่มีการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) เป้าหมายการควบคุมโรค คือ ป้องกันการแพร่เชื้อในประเทศ มาตรการตอบโต้หลัก คือ การคัดกรองและเฝ้าระวังโรคในผู้เดินทางจากประเทศกลุ่มเสี่ยง และควบคุมโรคไม่ให้แพร่กระจาย โดยดูแลรักษาผู้ป่วย ในห้องแยกโรคในโรงพยาบาลหากค้นหาและควบคุมผู้ติดเชื้อได้ทั้งหมดก็จะมีไม่มีการระบาดในประเทศ ระยะที่ 2 พบผู้ป่วยโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ภายในประเทศ และมีการระบาด ในวงจำกัดเป้าหมาย คือ การควบคุมโรคให้อยู่ในวงจำกัด มาตรการตอบโต้หลัก คือ ควบคุมและชะลอการระบาด โดยการเฝ้าระวัง ค้นหาผู้ป่วยอย่างถี่ถ้วน ดูแลรักษาผู้ป่วยพร้อมควบคุมการติดเชื้อในสถานพยาบาล ติดตาม เฝ้าระวังโรคในผู้ที่สัมผัสกับผู้ป่วย ระยะที่ 3 พบการระบาดโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) เป็นวงกว้างในประเทศไทย เป้าหมายการควบคุมโรค คือ การบรรเทาความเสียหายและผลกระทบ มาตรการตอบโต้หลัก คือ การดูแลรักษาผู้ป่วยเพื่อให้มีผู้เสียชีวิตน้อยที่สุด และสื่อสารแนะนำให้ประชาชนป้องกันตนเองให้กว้างขวางที่สุด (กรมสุขภาพจิต, 2563, น.1-2)

ทั้งนี้มาตรการของรัฐต่อการดูแลผู้ป่วยและผู้ได้รับผลกระทบโรคโควิด-19 เช่น 1) มาตรการสาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุขได้กำหนดแนวทางเวชปฏิบัติ

การวินิจฉัย ดูแลรักษา ป้องกันการติดเชื้อในโรงพยาบาล กรณีโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ข้อเสนอ คำแนะนำ แนวทางปฏิบัติ 2) มาตรการการเงินการคลัง กระทรวงการคลังมีมาตรการเยียวยาภายใต้ โครงการเราไม่ทิ้งกัน ขดเซยรายได้ที่หายไปกับประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากโควิด-19 และธนาคารแห่งประเทศไทย มีมาตรการจัดการหนี้เดิมที่มีอยู่ ให้เงินกู้ใหม่ที่มีดอกเบี้ยต่ำ 3) มาตรการลดค่าใช้จ่าย ลดค่าน้ำ ค่าไฟฟ้า เลื่อนชำระภาษีเงินได้ให้ประชาชนไปจนถึงเดือน สิงหาคม 2563 ยกเว้นค่าเช่าที่ราชพัสดุ 1 ปีให้กับผู้อาศัย เกษตรกร 4) มาตรการจ้างงาน สำนักงบประมาณจัดสรรงบ 2,700 ล้านบาท ดำเนินโครงการจ้างงานประชาชน ไม่เกิน 6 เดือน อัตราจ้างต่อเดือนไม่เกิน 9,000 บาทต่อเดือน ซึ่งจะเห็นได้ว่ามาตรการของรัฐที่จัดส่วนใหญ่เป็นมาตรการการกระตุ้นเศรษฐกิจมากกว่า มาตรการทางสังคมโดยเฉพาะการส่งเสริมให้ผู้ป่วยและผู้ที่ได้รับผลกระทบจากโรคโควิด-19 สามารถกลับไปใช้ชีวิตได้อย่างปกติในครอบครัว ชุมชน สังคม รวมทั้ง การทำหน้าที่ทางสังคมได้

จากการดำเนินงานตามมาตรการดังกล่าว ยังมีประเด็นทางสังคมที่สำคัญ เช่น 1) การรับรู้ ความเข้าใจต่อโรคโควิด -19 ที่ไม่ถูกต้องส่งผลให้เกิดอคติต่อผู้ป่วย และส่งผลกระทบต่อครอบครัวในการดูแลผู้ป่วย และการถูกตีตราจากสังคม การถูกปฏิเสธให้อยู่ในบ้านและชุมชน และการไม่ยอมรับให้อยู่ร่วมกับผู้อื่น 2) ผู้ที่ผ่านการกักตัว 14 วันและผู้ป่วยที่หายแล้ว ขาดความมั่นใจที่จะเปิดเผยตนเอง รู้สึกกังวลใจ กลัวถูกรังเกียจ การมองตนเองเชิงลบ ขาดความมั่นใจในตนเอง กักตัวไม่กล้าออกไปข้างนอก 3) การตกงาน ไม่มีรายได้ เด็กไม่ได้รับการดูแลจากครอบครัว เมื่ออยู่ในภาวะเจ็บป่วยอาจส่งผลกระทบต่อผู้ป่วยที่เป็นหัวหน้าครอบครัวส่วนหนึ่งมีอาชีพรับจ้างรายวัน ขาดรายได้ และหากเป็นผู้ที่ต้องสงสัยหรือกลุ่มเสี่ยงต้องถูกกักตัวไว้ 14 วันก็จะทำให้ครอบครัวเดือดร้อน และประเด็นหากพ่อแม่และแม่เด็กเป็นผู้เข้าข่ายกลุ่มเสี่ยง สงสัยจะได้รับการสัมผัสกับผู้ป่วย ก็จะทำให้เด็กขาดผู้ดูแล 4) ปัญหาสุขภาพจิตของผู้ป่วยและคนในครอบครัว ผู้ป่วยและผู้ถูกกักตัว 14 วัน อาจรู้สึกเครียด วิตกกังวลมาก หากไม่มีกระบวนการดูแลอย่างถูกต้องจาก

นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ก็จะทำให้บุคคลเหล่านี้ทำร้ายตัวเอง และอาจนำไปสู่การฆ่าตัวตายได้

ดังนั้นการดูแลเพื่อฟื้นฟูเยียวยา ผู้ป่วยและผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 จึงเป็นประเด็นสำคัญที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องทั้งด้านการศึกษา ด้านสุขภาพ ด้านเศรษฐกิจ ด้านการมีงานทำและรายได้ ด้านที่อยู่อาศัย ด้านการใช้ชีวิตประจำวัน และการเข้าถึงมาตรการเยียวยาของรัฐ เพื่อฟื้นฟูผู้ที่ได้รับผลกระทบจากโควิด-19 จนกว่าคนกลุ่มนี้จะเข้าสู่ภาวะปกติ การส่งเสริมทุนทางสังคมมาสนับสนุนดูแลผู้ป่วยและผู้ที่ได้รับผลกระทบจึงมีความสำคัญที่สังคมไทยควรเตรียมการไว้โดยการส่งเสริมบทบาทในระดับชุมชน การเสริมพลังชุมชนให้มีระบบการเฝ้าระวังทางสังคม และดูแลช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคมจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน การส่งเสริมบทบาทของชุมชนเพื่อให้ชุมชนมีความพร้อม มีความสามารถในการปรับตัวและการรับมือกับสถานการณ์ดังกล่าวได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์

เพื่อพัฒนารูปแบบการเสริมพลังชุมชนให้มีระบบการเฝ้าระวังทางสังคม และดูแลช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคมจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19

แนวคิดทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การพัฒนารูปแบบการเสริมพลังชุมชน การเฝ้าระวังทางสังคมและดูแลช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคมจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 โดยการดำเนินการกระบวนการเสริมพลังชุมชนร่วมกันปฏิบัติการในชุมชน เพื่อการพัฒนารูปแบบการเสริมพลังชุมชน มีแนวคิดที่สำคัญ ได้แก่ การวิจัยเชิงปฏิบัติการ และการเสริมพลังอำนาจ ดังนี้

การวิจัยเชิงปฏิบัติการ

การวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นการเชื่อมระหว่างทฤษฎีทางสังคมที่มีลักษณะเป็นนามธรรมกับทฤษฎีของการปฏิบัติที่มีลักษณะเป็นรูปธรรม ก่อให้เกิดการเรียนรู้ใหม่ องค์ความรู้ใหม่ที่เกิดจากการปฏิบัติที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลง การวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นกระบวนการเสริมพลังการทำงาน การทำงานที่ยึดหลักเหตุผล เป็นการสร้างทฤษฎีจากการปฏิบัติ เป็นกระบวนการวิจัยที่ออกแบบโดยผู้ปฏิบัติ ร่วมกันพิจารณา มีมิติของความสัมพันธ์ของระบบสังคมและโครงสร้างทางสังคม

วรรณดี สุทธิธารากร (2560, น. 113-116) อธิบายหลักการของการวิจัยปฏิบัติการ ของ Kemmis and Mc Taggart (1992) คือ

- 1) การวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นการเข้าถึงการปรับปรุงด้วยการให้การศึกษาใหม่เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงและการเรียนรู้จากกระบวนการเปลี่ยนแปลง
- 2) การวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นกระบวนการมีส่วนร่วม โดยการวิจัยที่เกี่ยวกับการทำงานของผู้คนเพื่อปรับปรุงการปฏิบัติที่ตนเองเป็นเจ้าของ
- 3) การวิจัยเชิงปฏิบัติการพัฒนาไปตามเกลียวของการสะท้อนตนเอง คือ วงจรของการทำแผนปฏิบัติการ การสังเกตอย่างเป็นระบบ การสะท้อนผล จากนั้นนำไปปรับแผนใหม่ ปฏิบัติ สังเกต และสะท้อนผลเป็นวงจรที่ดำเนินการต่อเนื่องในครั้งต่อไป
- 4) การวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นการสร้างความร่วมมือ ที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับ ความรับผิดชอบในการปรับปรุงการปฏิบัติ
- 5) การวิจัยเชิงปฏิบัติการสร้างชุมชนของการวิพากษ์ตนเองของคนที่เข้ามามีส่วนร่วมและช่วยเหลือกันในการทำวิจัย มีการวางแผน การปฏิบัติ การสังเกตและการสะท้อนผล เป้าหมายเพื่อสร้างชุมชนที่มีความผูกพันในท่ามกลางการตื่นรู้ จากการเรียนรู้ในสถานการณ์ปฏิบัติการที่ทุกคนมีความเป็นเจ้าของ มีความเป็นอิสระ
- 6) การวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นกระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ ทำให้บุคคลมีอรรถภาพ และตอบสนองโอกาส

7) การวิจัยเชิงปฏิบัติการเกี่ยวข้องกับผู้คนในการนำทฤษฎีเกี่ยวกับการปฏิบัติการในสถานการณ์ของการวิจัยนำมาซึ่งความเข้าใจในความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างสถานการณ์

8) การวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นการกำหนดให้บุคคลเข้าสู่อุปกรณ์ปฏิบัติการ มีการกำหนดแนวคิด และฐานคติเกี่ยวกับองค์กร สถาบันเพื่อนำไปสู่การทดสอบโดยการรวบรวมหลักฐานของการสำรวจปัญหาหรือสถานการณ์ที่นำบุคคลเข้าสู่อุปกรณ์ปฏิบัติการเป็นการพิสูจน์ความคิดและฐานคติในระหว่างปฏิบัติการ

9) การวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นกระบวนการที่ทำให้คนเปิดใจหรือมีใจกว้างมากขึ้น เกิดขึ้นจากการพิจารณาข้อมูลหรือหลักฐานที่บันทึกเก็บไว้ โดยสามารถอธิบายสิ่งที่เกิดขึ้นและเป็นไปอย่างถูกต้อง การเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตัดสินผล มีการสะท้อนผลซึ่งจะก่อให้เกิดความประทับใจของผู้ปฏิบัติ

10) การวิจัยเชิงปฏิบัติการเกี่ยวข้องกับการสร้างประสบการณ์ในการเดินทางของบุคคลที่ได้บันทึกความก้าวหน้าของตนเองผ่านการสะท้อนตน เกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติและการสะท้อนผล

11) การวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นกระบวนการที่ต้องใช้ไหวพริบ มีภาวะที่เป็นการเมือง เพราะเข้าไปเกี่ยวข้องกับการสร้างการเปลี่ยนแปลงซึ่งจะมีผลกับบุคคลอื่น

12) การวิจัยเชิงปฏิบัติการเกี่ยวข้องกับผู้คนจากการวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ในสถานการณ์ต่างๆ ซึ่งเป็นสถานการณ์ที่อยู่ในโครงสร้างทางสังคม

13) การวิจัยเชิงปฏิบัติการเริ่มต้นที่วงจรเล็กๆ มีการวางแผน การปฏิบัติการสังเกต และการสะท้อนผล ซึ่งช่วยขัดเกลาปัญหาจากความคิดและฐานคติ ทำให้มองเห็นปัญหา แนวทางในการแก้ไขและลงมือแก้ไข รวมทั้งหนุนให้เกิดความเข้าใจในสถานการณ์ และทำให้การทำงานมีความก้าวหน้า โดยการตั้งคำถามที่ทรงพลัง

14) การวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นการทำงานกับคนกลุ่มเล็ก โดยมีผู้ให้ความช่วยเหลือหรือสร้างความร่วมมือ และนำไปสู่การขยายขอบเขตที่กว้างขึ้นจนกลายเป็นชุมชนนักปฏิบัติที่มีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัย ซึ่งประสิทธิภาพของการปฏิบัติเกิดขึ้นจากปฏิบัติการที่ห้อมล้อมด้วยการตั้งคำถาม

15) การวิจัยเชิงปฏิบัติการมีการบันทึกการปรับปรุงของกลุ่ม บันทึกการเปลี่ยนแปลงในกิจกรรมและการปฏิบัติ บันทึกการเปลี่ยนแปลงในการอธิบายหรือบรรยาย รวมทั้งตัดสินใจการปฏิบัติ การบันทึกความเปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์ทางสังคม ซึ่งลักษณะของการปฏิบัติจะบันทึกถึงพัฒนาการของการทำวิจัย

16) การวิจัยเชิงปฏิบัติการยอมให้สมาชิกกลุ่มใช้ดุลยพินิจในการตัดสินใจด้วยเหตุผลในกระบวนการทำงานที่เป็นเหมือนการให้การศึกษา เนื่องจากมีการเก็บรวบรวมข้อมูลและการสะท้อนผลเชิงวิพากษ์ในปฏิบัติการวิจัยที่ช่วยให้เกิดการพัฒนา ได้ทดลองปฏิบัติและได้สำรวจ ตรวจสอบเชิงวิพากษ์ด้วยเหตุและผล

จุดเน้นที่สำคัญของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ คือ ความร่วมมือและกิจกรรมความร่วมมือ กิจกรรมที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่เชื่อมโยงกับการทำงาน ก่อให้เกิดการเรียนรู้ เกิดองค์ความรู้ เป็นกระบวนการเสริมพลังจากการมีส่วนร่วมในกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การสร้างความรู้ความเข้าใจ การวางแผนการปฏิบัติกิจกรรม การสังเกต และการสะท้อนผล

สิริกร เลิศลัทธิธราธร (2550) ได้ดำเนินการวิจัยปฏิบัติการเพื่อพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวทางน้ำอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาแม่น้ำแควน้อย จังหวัดกาญจนบุรี โดยใช้กระบวนการวิจัยปฏิบัติการ 4 ขั้นตอน ประกอบด้วย การวางแผนการปฏิบัติการ การสังเกต และการสะท้อนผล โดยการพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวที่เกี่ยวกับธรรมชาติ ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม มีการจัดการที่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อมในขอบเขตขีดความสามารถของแหล่งท่องเที่ยวและส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด มีการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เน้นคุณค่าและความเป็นเอกลักษณ์ชุมชน ท้องถิ่นมีส่วนร่วมและได้รับประโยชน์ในการท่องเที่ยว ซึ่งส่งผลให้ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงในการประกอบอาชีพ รายได้ ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น การใช้ภาษา ค่านิยม ความปลอดภัย ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นกระบวนการที่ให้ความสำคัญกับการเก็บรวบรวมข้อมูล การอธิบายเรื่องราวที่เกี่ยวข้อง การทำแผนปฏิบัติการและ

หาทางเลือกเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ การสรุปการเรียนรู้เพื่อการสร้างการเปลี่ยนแปลง และการบันทึกเรื่องราวหรือกิจกรรมเพื่อการสื่อสารและสร้างการเรียนรู้ต่อไป

การเสริมพลังอำนาจ (Empowerment)

การเสริมพลังอำนาจ เป็นทั้งกระบวนการและผลลัพธ์ในการพัฒนาความสามารถหรือศักยภาพของบุคคล กลุ่ม องค์กร และชุมชน ให้สามารถแก้ไขปัญหาและดำเนินชีวิตได้อย่างเข้มแข็ง ตระหนักถึงคุณค่าในตนเอง และมีอิสระในการตัดสินใจ ผ่านการทำงานกับความคิด ความรู้สึก การค้นหาจุดแข็ง การสร้างเครือข่าย การสนับสนุนทรัพยากร และเรียนรู้ทำความเข้าใจที่มาของปัญหาและผลกระทบของปัญหา และยอมรับที่จะเปลี่ยนแปลงและแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง

อภิญา เวชชัย (2557) ได้อธิบายกระบวนการเสริมพลังอำนาจ มีขั้นตอนสำคัญ 3 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นที่หนึ่ง การประเมินสถานะและการวางแผน (Assessment and planning) ประกอบด้วย 1) การหาจุดเริ่มต้นของการเสริมพลังในตนเอง 2) การกำหนดประเด็นที่ต้องการการพัฒนา 3) การให้ความสำคัญกับทักษะที่เกี่ยวข้อง 4) การประเมินรูปแบบการเรียนรู้ และ 5) การวางแผน ขั้นที่สอง การดำเนินการ ประกอบด้วย การจัดการให้เป็นไปตามแผน ด้วยการประสานทรัพยากร การแก้ปัญหาเฉพาะหน้าเพื่อให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมาย และการเผชิญหน้ากับทัศนคติและมุมมองเชิงอคติ ด้วยการสร้างความตระหนักรู้ในตนเองในการเผชิญหน้ากับความคิดแบบตีตราและเหมารวมต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้น ขั้นที่สาม การสะท้อนกลับ มีความสำคัญในฐานะการทบทวนความคิด ความรับรู้ มุมมองต่อเรื่องราวต่างๆ และสะท้อนออกมาผ่านการอธิบาย ถือเป็นกระบวนการทำงานกับความคิดผ่านการตั้งคำถามและการสนทนากลุ่มในมุมมองเชิงวิพากษ์ในประเด็นปัญหาร่วมกัน

ทั้งนี้กระบวนการเสริมพลัง ประกอบด้วย การเรียนรู้ และการวางแผน การดำเนินการตามแผน และการทบทวนการดำเนินการ เพื่อให้บุคคล กลุ่ม องค์กร และชุมชน เรียนรู้ตนเอง ตระหนักในพลังอำนาจของตนเอง และกำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

อุมาพร ห่านรุ่งชโรทร (2551) อธิบายการเสริมพลังอำนาจระดับชุมชนว่าการเสริมพลังอำนาจระดับชุมชนเป็นกระบวนการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนโดยสมาชิกในชุมชนสามารถจัดการเข้าถึงกระบวนการของรัฐและเข้าถึงแหล่งประโยชน์ของชุมชน เพื่อทำให้เกิดความร่วมมือในกลุ่มทรัพยากรต่างๆ ในชุมชน อันส่งผลให้ชุมชนสามารถควบคุมความเป็นอยู่และกำหนดอนาคตของตนเองและชุมชน เพราะมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน และองค์กรต่างๆ ในชุมชน ซึ่งเป็นหนึ่งในองค์ประกอบเชิงปฏิบัติการในกระบวนการเสริมพลังอำนาจ ซึ่งประกอบด้วย 1) การมีส่วนร่วม 2) ภาวะผู้นำ 3) โครงสร้างองค์กร 4) การประเมินปัญหา 5) การบริหารทรัพยากร 6) การประเมินสาเหตุที่เป็นปัญหาอุปสรรคต่อการพัฒนา ด้วยการตอบคำถามทำไม 7) การเชื่อมโยงกับผู้อื่น 8) บทบาทของตัวแทนองค์กรภายนอก 9) การบริหารโครงการ

กรมสุขภาพจิต (2554) ได้เสนอขั้นตอนการเสริมสร้างพลังอำนาจระดับชุมชน ดังนี้ 1) การศึกษาชุมชนของตนเอง โดยสมาชิกในชุมชนร่วมกันสำรวจปัญหาความต้องการของชุมชน โดยการสร้างบรรยากาศ แรงจูงใจ เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายร่วมกัน รับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เห็นคุณค่าในการทำงานร่วมกันบนฐานแห่งความเท่าเทียมกัน 2) การร่วมแรงร่วมใจสร้างทีม เพื่อให้สมาชิกเกิดจิตสำนึกในการสร้างความรับผิดชอบต่อชุมชนร่วมกัน สร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของ และสร้างพันธสัญญาในการสร้างสุขให้ชุมชนร่วมกัน 3) การสร้างชุมชนให้เกิดพลัง ผ่านต้นทุนชุมชน ความร่วมมือ และการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งในการจัดการกับปัญหาได้

มิ่งขวัญ คงเจริญ (2553) ได้ศึกษารูปแบบการการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ พบว่า 1) องค์ประกอบ การเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ มีองค์ประกอบได้แก่ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน การนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาสู่การปฏิบัติในชุมชน ระบบคุณธรรมจริยธรรมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ กระบวนการถ่ายทอดการเรียนรู้ของชุมชน การพัฒนาระบบเศรษฐกิจ

เพื่อการพึ่งตนเอง ระบบการเรียนรู้โดยมีภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นแกนกลาง การพัฒนา
อนุรักษ์และฟื้นฟูระบบนิเวศและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อวิถีชีวิต ระบบทุนของ
ชุมชนที่มีรูปแบบและวิธีการทางวัฒนธรรม ความเสมอภาคความยุติธรรมใน
การจัดการของชุมชน และการสร้างหลักประกันความมั่นคงในการดำรงชีวิตร่วมกัน
2) รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชน
แห่งการเรียนรู้ ประกอบด้วย การกำหนดเป้าหมายและการวางแผน การวิเคราะห์
ความต้องการของชุมชน การทำประชาคมเพื่อหาสาเหตุของปัญหา การจัดเวที
ชาวบ้านให้ความรู้ความเข้าใจ การบันทึกการพัฒนา การเปลี่ยนแปลงของชุมชน ใน
การสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้คณะกรรมการ คณะบุคคลหรือแกนนำในการสร้าง
ชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน มีการติดตามผลการดำเนินงานและมี
การสร้างความสัมพันธ์เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสมาชิกหรือกลุ่มชุมชนอื่นๆ

การทำให้ชุมชนเกิดพลังอำนาจหรือความเข้มแข็งได้นั้นต้องอาศัย
การเรียนรู้ร่วมกัน การมีส่วนร่วม การสร้างบรรยากาศ การสร้างจิตสำนึก การสร้าง
แรงจูงใจ ความรู้สึกเป็นเจ้าของ และการทำงานเป็นทีมร่วมกันบนพื้นฐานความเท่า
เทียม การเห็นคุณค่า และความรับผิดชอบร่วมกัน ซึ่งส่งผลให้ชุมชนและคนในชุมชน
สามารถบริหารจัดการ และกำหนดทิศทางของตนเองและชุมชนได้

ดังนั้นกระบวนการปฏิบัติการเสริมพลังชุมชนจึงเป็นกระบวนการที่ให้
ความสำคัญกับการเก็บรวบรวมข้อมูลชุมชน รวมทั้งปัญหาและความต้องการของ
ชุมชน เพื่อการจัดทำแผนปฏิบัติการโดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนใน
การกำหนดเป้าหมายร่วมกัน มีการบันทึกเรื่องราวการดำเนินกิจกรรมและการสรุป
บทเรียนรู้เพื่อสร้างการเรียนรู้ สร้างชุมชนให้เกิดพลังบนฐานทุนชุมชน การมี
ส่วนร่วมของคนในชุมชนและการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อชุมชนเข้มแข็งต่อไป

วิธีการศึกษา

1. วิธีการดำเนินการ

การพัฒนาารูปแบบการเสริมพลังชุมชนให้มีการเฝ้าระวังทางสังคม และดูแลช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคมจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ดำเนินการระหว่างเดือน กรกฎาคม 2563 – เมษายน 2564 มีการดำเนินการเป็น 2 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การดำเนินการกระบวนการเสริมพลังชุมชน ดำเนินการในพื้นที่ตำบลคูบางหลวง อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ซึ่งเป็นชุมชนที่มีกลุ่ม องค์กร ภาควิชาเครือข่ายการดำเนินงานที่หลากหลาย ชุมชนมีความพร้อมในการดำเนินงาน และมีการดำเนินกิจกรรมในชุมชนอย่างต่อเนื่อง ประกอบด้วย

- 1) การเตรียมการ โดยการประสานพื้นที่ การประสานผู้นำชุมชนและเครือข่ายในชุมชน การทำความเข้าใจร่วมกัน และการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น

- 2) การศึกษาชุมชน โดยการศึกษาข้อมูลชุมชน ได้แก่ ประวัติศาสตร์ชุมชน สังคม วัฒนธรรม ประเพณี เศรษฐกิจ การประกอบอาชีพ ทุนชุมชน กลุ่ม/องค์กรชุมชน และบทบาทชุมชนในการดำเนินการที่ผ่านมา

- 3) การจัดทำแผนเผชิญเหตุและรองรับสถานการณ์การแพร่ระบาดระดับชุมชน

- 4) การพัฒนาโครงการ / กิจกรรมชุมชน

- 5) การดำเนินการโครงการนำร่องเพื่อดูแลช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคมจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19

- 6) การสรุปบทเรียนจากกระบวนการดำเนินงาน

ระยะที่ 2 การพัฒนาารูปแบบการเสริมพลังชุมชน การพัฒนาารูปแบบการเสริมพลังชุมชนให้มีระบบการเฝ้าระวังทางสังคม และดูแลช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคมจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 โดยการวิเคราะห์และการสรุปบทเรียนการดำเนินการกระบวนการเสริมพลังชุมชนเพื่อการเรียนรู้และการพัฒนาชุมชนต่อไป

2. กลุ่มเป้าหมาย

การดำเนินการกระบวนการเสริมพลังชุมชน มีกลุ่มเป้าหมาย ประกอบด้วย 1) ผู้นำชุมชน อาสาสมัคร กลุ่ม องค์กร และเครือข่ายชุมชนและอาสาสมัครในชุมชน และ 2) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและภาคีเครือข่าย ได้แก่ องค์กรการบริหารส่วนตำบล โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล และโรงเรียน

3. การวิเคราะห์ผล

การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการพัฒนา รูปแบบการเสริมพลังชุมชนให้มีระบบการเฝ้าระวังทางสังคม และดูแลช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคมจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 โดยการรวบรวมข้อมูลการดำเนินการกระบวนการเสริมพลังชุมชนซึ่งเป็นการปฏิบัติการในชุมชน และการรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร การวิเคราะห์เนื้อหา การสรุปบทเรียนและการถอดบทเรียนจากการปฏิบัติการในชุมชน และนำเสนอข้อมูลในเชิงพรรณนาตามวัตถุประสงค์การศึกษา เพื่อบอกเรื่องราวสิ่งที่ศึกษาจากการปฏิบัติการและข้อมูลที่น่าทึ่ง ประกอบด้วย กระบวนการเสริมพลังชุมชน และการพัฒนา รูปแบบการเสริมพลังชุมชน

ผลการศึกษา

การพัฒนา รูปแบบการเสริมพลังชุมชนให้มีระบบการเฝ้าระวังทางสังคม และดูแลช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคมจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 นำเสนอใน 3 ประเด็นสำคัญ ได้แก่ 1) กระบวนการเสริมพลังชุมชน 2) การสรุปบทเรียน และ 3) การพัฒนา รูปแบบการเสริมพลังชุมชน โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. กระบวนการเสริมพลังชุมชน

การดำเนินการกระบวนการเสริมพลังชุมชนให้มีระบบการเฝ้าระวังทางสังคม และดูแลช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคมจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ดำเนินการในพื้นที่ชุมชนคูบางหลวง อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี โดยการปฏิบัติการร่วมกันในชุมชนมีกระบวนการ ได้แก่ 1) การเตรียมการ 2) การศึกษา

ชุมชน 3) การจัดทำแผนเผชิญเหตุและรองรับสถานการณ์การแพร่ระบาดระดับชุมชน
4) การพัฒนาโครงการ 5) การดำเนินการโครงการ 6) ผลการดำเนินการโครงการ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) การเตรียมการ มีการดำเนินการ ดังนี้

1.1 การประสานผู้นำชุมชน อาสาสมัครในชุมชน และภาคีเครือข่าย มีการสร้างความรู้ความเข้าใจร่วมกัน โดยวิธีการพบปะพูดคุย

1.2 การประชุมชี้แจงผู้นำชุมชน อาสาสมัครและเครือข่ายชุมชน เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์และแนวทางการดำเนินงาน

1.3 การสร้างและพัฒนาแกนนำชุมชน เพื่อเป็นแกนนำในการดำเนินการกระบวนการเสริมพลังชุมชน

1.4 การประชุมเชิงปฏิบัติการแกนนำชุมชนเพื่อเสริมพลังชุมชน สร้างแรงจูงใจและสร้างความรู้ความเข้าใจร่วมกัน

1.5 การประสานหน่วยงานในพื้นที่และภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบล โรงเรียน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล และเครือข่ายชุมชน เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในกระบวนการเสริมพลังชุมชน

การเตรียมการโดยการประสานผู้นำชุมชน แกนนำชุมชน อาสาสมัครในชุมชนและภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ (1) กำนัน (2) ผู้ใหญ่บ้าน และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 12 หมู่บ้าน (3) เจ้าหน้าที่สาธารณสุขประจำโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล จำนวน 2 แห่ง ได้แก่ รพสต.คูบางหลวงหมู่ที่ 1 และ รพสต.คูบางหลวง หมู่ที่ 6 (4) อาจารย์จากโรงเรียน จำนวน 4 แห่ง ได้แก่ โรงเรียนวัดจันทาราม โรงเรียนวัดสุวรรณจินดาราม โรงเรียนคลองบางโพธิ์ และโรงเรียนบางโพธิ์ใหม่ (5) เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลคูบางหลวง ได้แก่ ปลัด อบต. นักวิเคราะห์นโยบายและแผน และนักพัฒนาชุมชน (6) นายก อบต. รองนายก อบต. และสมาชิกสภา อบต.คูบางหลวง (7) กลุ่มองค์กรและอาสาสมัครในชุมชน ได้แก่ อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (อพม.) อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) และสมาชิกสภาเด็กและเยาวชน ทั้งนี้การเตรียมการ

กระบวนการเสริมพลังชุมชนมุ่งเน้นการสร้างความร่วมมือร่วมใจและการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการดำเนินการกระบวนการเสริมพลังชุมชน

2) การศึกษาชุมชน การรวบรวมข้อมูลชุมชนและการวิเคราะห์ชุมชน โดยวิธีการศึกษาเอกสารและการจัดเวทีชุมชนเพื่อศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลชุมชน ในด้านบริบทชุมชน ประวัติชุมชน ทุนชุมชน อัตลักษณ์ชุมชน ผลกระทบของชุมชน จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ที่ผ่านมา และการดำเนินการของชุมชนที่ผ่านมาในการรับมือสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 พบว่า ด้านสังคมชุมชนคุบางหลวง มีความเป็นพหุสังคม มีทั้งความเป็นชุมชนเกษตรกรรม และชุมชนเมืองผสมผสานกัน มีการอพยพของคนต่างพื้นที่เข้ามาอาศัยในชุมชน มีการอพยพแรงงานจากต่างพื้นที่และแรงงานข้ามชาติ ในชุมชนจึงมีประกอบด้วย ความหลากหลาย นอกจากนี้มีการผสมผสานระหว่างชุมชนที่เป็นทั้งคนไทยพุทธ ไทยมุสลิม ไทยเชื้อสายมอญ และในด้านเศรษฐกิจอาชีพของคนในชุมชน ส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร ทำนา ทำไร่ เลี้ยงปลา ทำสวน จะเป็นสวนผักต่างๆ และมีอาชีพเสริม โดยมีการรวมกลุ่มกิจกรรมเพื่อสร้างอาชีพ สร้างรายได้ มีการดำเนินการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนโดยพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนจากภูมิปัญญาชุมชนและวัตถุดิบที่มีในชุมชน และเป็นสินค้าชุมชนที่สร้างงาน สร้างรายได้ สร้างอาชีพแก่คนในชุมชน ได้แก่ กลุ่มเพาะเห็ด กลุ่มน้ำพริก กลุ่มเนื้อเค็ม กลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัว กลุ่มกะละแม กลุ่มน้ำพริกตำมือ กลุ่มกล้วยกวน เป็นต้น

มีการดำเนินการกิจกรรมชุมชน ได้แก่ (1) การจัดการขยะ ธนาคารขยะ กองทุนขยะ ขยะแลกไข่ (2) การจัดสวัสดิการชุมชน ทุนการศึกษา เจ็บป่วยหรือเสียชีวิต (3) การอนุรักษ์ภูมิปัญญาและความรู้ชุมชน ได้แก่ การทำลูกประคบ อาหารพื้นถิ่น สานตะกร้าพลาสติก การทำผ้าบาติก (4) การจัดระเบียบชุมชน การอยู่ร่วมกันของประชากรแฝง โดยการกำหนด กฎระเบียบกติกาชุมชน และ (5) กิจกรรมการให้ความรู้ การอยู่ร่วมกันของชุมชน

ทั้งนี้เนื่องจากในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ปัญหาที่สำคัญของชุมชน คือ เรื่องรายได้และการตกงาน ใน 1 สัปดาห์ โรงงานให้

ทำงานแค่ 3 วัน คนในชุมชนที่มีอาชีพค้าขายก็ขายไม่ได้เนื่องจากบางโรงงานให้พนักงานกลับบ้านเพื่อลดภาระค่าใช้จ่าย ส่งผลต่อรายได้ ทำให้มีรายได้ลดลงเนื่องจากลูกค้าหาย ส่วนอาชีพการเกษตร ทำนามีผลกระทบน้อยที่สุด แต่ทำสวนเวลามีผลผลิตออกมา ก็จะไม่มีที่ไปขาย ไม่มีตลาดรองรับ หรือขายไม่ได้คนจะไม่ค่อยซื้อ คนอยู่บ้าน จะไม่ค่อยออกไปซื้อของข้างนอก ตลาดเสียบเหงา โดยในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ชุมชนมีการดำเนินกิจกรรม ได้แก่ (1) โครงการอบรมเชิงปฏิบัติการให้ความรู้ในการป้องกันโรคติดต่อเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 หรือ โควิด-19 โดยดำเนินการให้ความรู้เกี่ยวกับการป้องกันตนเองจากโรคโควิด-19 และการสร้างครุ ก. เพื่อทำหน้าที่สอนทำหน้ากากผ้าเพื่อป้องกันตนเอง โดยการสร้างครุ ก. ให้มีความรู้ในการจะทำหน้ากากผ้าทุกหมู่บ้าน หมู่บ้านละ 10 คน รวม 12 หมู่บ้าน กลุ่มเป้าหมาย 120 คน เพื่อทำหน้าที่ไปถ่ายทอดความรู้ต่อในชุมชน (2) โครงการเฝ้าระวังและควบคุมป้องกันโรคติดต่อเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 แบบบูรณาการ (3) โครงการจิตอาสาเพื่อเป็นกำลังหลัก ทั้งนี้คนในชุมชนมีความสามัคคี มีจิตอาสาอย่างแท้จริง เช่น การทำหน้ากากแจกประชาชนทั่วไป แจกพระภิกษุ ทำหน้ากากผ้า 25,000 ชิ้น และมีกิจกรรมฉีดพ่นยาฆ่าเชื้อ (4) โครงการตู้น้ำสุก ตู้ปันสุขชุมชนคูบางหลวงมีจุดเด่น คือในพื้นที่มีสถานประกอบการมากมาย สถานประกอบการเหล่านั้นก็ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในการแบ่งปัน

การศึกษาชุมชนให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการร่วมกันวิเคราะห์ชุมชนเพื่อการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน การสำรวจปัญหาและสถานการณ์ร่วมกัน ทั้งนี้พบว่า ในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 คนในชุมชนได้รับผลกระทบทั้งในด้านสังคมและเศรษฐกิจแต่ชุมชนก็มีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน การดูแลช่วยเหลือกัน การแบ่งปัน มีกิจกรรมชุมชนเพื่อการรับมือกับสถานการณ์และการป้องกันภายในชุมชน ซึ่งแสดงให้เห็นการมีส่วนร่วมและพลังของชุมชน

3) การจัดทำแผนเผชิญเหตุและรองรับสถานการณ์การแพร่ระบาดระดับชุมชน โดยการจัดเวทีชุมชน ชุมชนร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 และผลกระทบที่เกิดขึ้นในชุมชน และ

จัดทำแผนเผชิญเหตุและรองรับสถานการณ์การแพร่ระบาดระดับชุมชนของชุมชน
คูบางหลวง ประกอบด้วย

3.1 แผนป้องกันและเฝ้าระวัง ได้แก่

1) การส่งเสริมสุขภาพกาย สุขภาพจิตคนในชุมชนให้มีความเข้มแข็งทั้งทางร่างกายและจิตใจ

2) การสานสายใยห่างไกลโควิด โดยการจัดตั้งศูนย์สายด่วน
การให้คำปรึกษา

3) การสร้างวัคซีนครอบครัว ส่งเสริมความสัมพันธ์ในครอบครัว
เพื่อให้มีภูมิคุ้มกันในการดำรงชีวิตในสถานการณ์ภัยพิบัติ

4) การพัฒนาเยาวชนสู่ความเป็นหนึ่ง เพื่อส่งเสริมบทบาทของ
เยาวชนในชุมชนในการรับมือสถานการณ์ภัยพิบัติ

5) การออกกำลังกายห่างไกลโรค การส่งเสริมคนในชุมชนใน
การดูแลสุขภาพ การออกกำลังกาย

3.2 แผนลดผลกระทบ ได้แก่

1) การส่งเสริมอาชีพ และการเพิ่มเติมความรู้เรื่อง ปรัชญา
เศรษฐกิจพอเพียง การดำเนินชีวิตวิถีเศรษฐกิจพอเพียง

2) ฉลาดใช้สื่อออนไลน์ เพื่อให้รู้เท่าทันสื่อให้เป็นประโยชน์
เช่น การซื้อสินค้าออนไลน์ หรือการใช้สื่อออนไลน์เพื่อสร้างอาชีพ สร้างรายได้

3) การส่งเสริมวัฒนธรรม/พหุวัฒนธรรมในชุมชน ในการสร้าง
ความสัมพันธ์ในชุมชน เป็นทุนชุมชนในการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน หรือต่อยอดเพื่อสร้างรายได้แก่ชุมชน เช่น การแต่งกาย หรืออาหารเชิงวัฒนธรรม

3.3 แผนสื่อสารชุมชน ได้แก่

1) การอบรมให้ความรู้คนในชุมชนเรื่อง โรคอุบัติซ้ำ อุตบัติใหม่

2) การผลิตสื่อการเรียนรู้สำหรับคนในชุมชน/นักเรียน และ
การสนับสนุนอุปกรณ์เทคโนโลยีให้กับ โรงเรียน วัด ชุมชนเพื่อการเรียนรู้

4) **การพัฒนาโครงการ** โดยการนำแนวทางการดำเนินการของชุมชน
ในการจัดทำแผนเผชิญเหตุและรองรับสถานการณ์การแพร่ระบาดระดับชุมชนมา
พัฒนาโครงการนำร่องของชุมชน โดยการใช้เวทีชุมชนในการร่วมกันกำหนด

รายละเอียดโครงการ ซึ่งเป็นโครงการนำร่องของชุมชน ร่วมกันวิเคราะห์ในประเด็น จะทำอะไร ทำอย่างไร ทำทำไม ทำกับใคร ใครทำ ทั้งนี้ชุมชนได้กำหนด โครงการ ส่งเสริมการประกอบอาชีพสู่ภัยโควิด “การอนุรักษ์และส่งเสริมภูมิปัญญาชนมไทย พื้นบ้านตำบลคูบางหลวง” เป็นโครงการนำร่อง มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ (1) เพื่อส่งเสริมอาชีพ สร้างรายได้ ลดการว่างงานของคนในชุมชน (2) เพื่อการอนุรักษ์และสืบทอด ชนมไทยพื้นบ้านตำบลคูบางหลวง และ (3) เพื่อจัดการความรู้ชุมชน รวบรวม ถ่ายทอดและเผยแพร่ความรู้ชุมชน ทั้งนี้ในการพัฒนาโครงการพบว่าคนในชุมชนมี การมอบหมาย แบ่งงาน แบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบซึ่งแสดงให้เห็นถึงการมีส่วนร่วม ของคนในชุมชน

5) การดำเนินการโครงการ โดยการดำเนินการโครงการส่งเสริม การประกอบอาชีพสู่ภัยโควิด “การอนุรักษ์และส่งเสริมภูมิปัญญาชนมไทยพื้นบ้าน ตำบลคูบางหลวง” เป็นการดำเนินการโครงการนำร่องของชุมชน เพื่อการพัฒนา ความรู้ทักษะคนในชุมชน ส่งเสริมอาชีพ ลดผลกระทบทางเศรษฐกิจ และ การอนุรักษ์และสืบทอดองค์ความรู้ชุมชน ดำเนินการฝึกอบรมการทำชนมไทย พื้นบ้านคูบางหลวงโดยมีปราชญ์ในชุมชนเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ ใช้ระยะเวลา 2 วัน ฝึกอบรมการทำชนมไทยพื้นบ้านคูบางหลวง จำนวน 8 ชนิด ประกอบด้วย ชนมไข หงส์ ชนมชาลาเปา ชนมทองชุบน้ำตาล ชนมสลี่ ชนมตาล ชนมกล้วย ชนมเทียน ข้าวหมาก และมีการรวบรวมองค์ความรู้ด้านชนมไทยพื้นบ้านคูบางหลวงเพื่อจัดทำ “ตำรับชนมคูบางหลวง” ทั้งนี้ในการดำเนินการโครงการมีกลุ่มสตรีในชุมชนเข้าร่วม ในทุกช่วงวัย

6) ผลการดำเนินงานโครงการ ผลจากการดำเนินงาน เกิดการพัฒนา ความรู้ ทักษะคนในชุมชน โดยการถ่ายทอดความรู้ และมีการรวบรวมองค์ความรู้ ชุมชนเพื่อการอนุรักษ์และสืบทอดองค์ความรู้ชุมชน โดยมีการรวบรวมองค์ความรู้ ชุมชนจัดทำเป็น “ตำรับชนมคูบางหลวง” ในรูปแบบต่างๆ ได้แก่ (1) การจัดทำ ตำรับชนมคูบางหลวงในรูปแบบเอกสาร (2) การจัดทำตำรับชนมคูบางหลวงใน รูปแบบ E-Book และ (3) การจัดทำวิดีโอแสดงวิธีการทำชนม นอกจากนี้มี การเผยแพร่ความรู้ เพื่อการต่อยอดและพัฒนาความรู้เพื่อการสร้างงาน สร้างอาชีพ

สร้างรายได้ของคนในชุมชน ตลอดจนการจัดทำสื่อเพื่อการประชาสัมพันธ์ด้านการตลาด

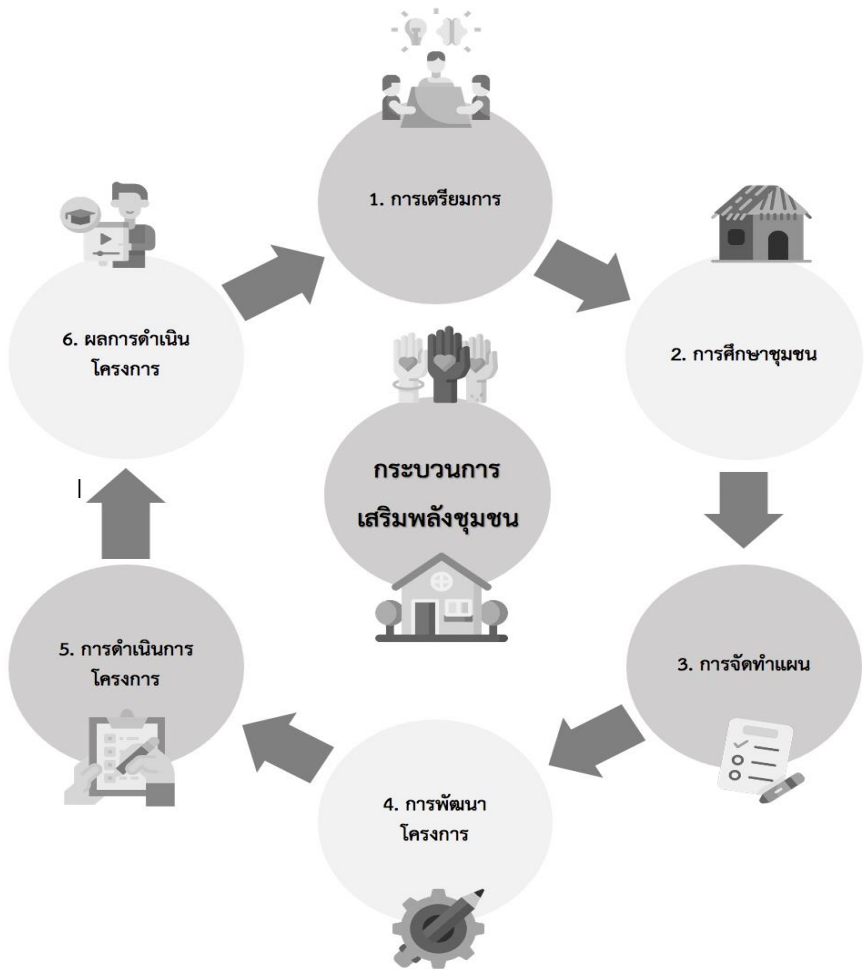
การดำเนินการกระบวนการเสริมพลังชุมชน ทั้งนี้จากการดำเนินการโครงการนาร่อง คนในชุมชนสามารถนำความรู้การทำขนมไปประกอบอาชีพเสริม เพราะเป็นขนมไทยที่ทำได้ไม่ยาก คนในชุมชนสามารถทำกันได้โดยทำจำหน่ายในชุมชน มีงานในชุมชนก็จะสั่งขนมมาจัดเป็นอาหารว่าง ช่วยกันอุดหนุน ทำให้คนในชุมชนมีรายได้แม้จะไม่มากแต่ทำให้มีรายได้เสริม ทั้งนี้ในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ชุมชนได้ทำขนมแจกจ่ายแก่คนกักตัวและคนติดโควิดในชุมชน นอกจากนี้การดำเนินการกระบวนการเสริมพลังชุมชนยังช่วยวางระบบการเฝ้าระวัง การดูแล มีพลังอาสาสมัครของชุมชนที่เข้มแข็ง ในการเฝ้าระวัง มีระบบการดูแลอย่างทั่วถึง มีการช่วยเหลือกัน เช่น มีอาหารไปแวนไว้หน้าบ้าน นอกจากนี้คนในชุมชนได้เสนอความคิดเห็นต่อการดำเนินการกระบวนการเสริมพลังความเข้มแข็งของชุมชน ควรมีการดูงาน เพื่อการแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับชุมชนอื่นๆ เพื่อเปิดประสบการณ์ ความรู้ ความคิดและมุมมองในการพัฒนาชุมชนแก่คนในชุมชน

การรวบรวมองค์ความรู้ชุมชน “ตำรับขนมคูบางหลวง” การจัดทำสื่อเพื่อการประชาสัมพันธ์

จากการดำเนินการกระบวนการเสริมพลังชุมชนคุบ่างหลวง โดยมีกระบวนการ ได้แก่ 1) การเตรียมการ 2) การศึกษาชุมชน 3) การจัดทำแผน 4) การพัฒนาโครงการ 5) การดำเนินการโครงการ 6) ผลการดำเนินการโครงการ สามารถสรุปได้ดังนี้

2. การสรุปบทเรียน

การดำเนินการกระบวนการเสริมพลังชุมชนให้มีระบบการเฝ้าระวังทางสังคม และดูแลช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคมจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ชุมชนคูบางหลวงสรุปบทเรียนได้ดังนี้

1) การร่วมกันศึกษาและวิเคราะห์ชุมชน ทำให้ชุมชนได้เรียนรู้ชุมชน ทุนชุมชน ศักยภาพชุมชน ปัญหาและสถานการณ์ชุมชน

2) การร่วมกันทำงานเป็นกลุ่ม ทำให้เกิดการเรียนรู้ การพบปะพูดคุย การแลกเปลี่ยนความคิด การแก้ไขปัญหาชุมชน การแบ่งงานกันทำ การร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมกันสร้างสรรค์ ตลอดจนเกิดการสร้างความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

3) การทำกิจกรรมร่วมกัน จากการร่วมกันดำเนินการโครงการนอกจาก ส่งเสริมอาชีพซึ่งเป็นโครงการนำร่อง ซึ่งนอกจากการมุ่งส่งเสริมอาชีพ การพัฒนา เศรษฐกิจชุมชน ยังส่งผลต่อการฟื้นฟูภูมิปัญญา อัตลักษณ์และวัฒนธรรมชุมชน กระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ชุมชน และการรวบรวมองค์ความรู้ชุมชนเพื่อการต่อยอดและการใช้ประโยชน์ต่อไป

4) เกิดกระบวนการเรียนรู้ชุมชน ซึ่งเป็นการเรียนรู้ในลักษณะเรียนรู้ไปด้วยกัน ปฏิบัติไปด้วยกัน ค่อยๆ ซึมซับ สร้างความมั่นใจและเสริมพลังชุมชน ตัวอย่างเช่น คนในชุมชนมีความมั่นใจ มีความกล้าที่จะแสดงความคิดเห็น การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ตลอดจนการนำเสนอผลการระดมความคิดเห็นในเวทีชุมชน

5) การสร้างพลังชุมชนเพื่อขับเคลื่อนชุมชน เป็นการดำเนินการที่รวมคน รวมความคิด รวมพลังชุมชน ซึ่งส่งผลให้ชุมชนมีความพร้อมในการขับเคลื่อนประเด็นด้านอื่นๆ ของชุมชนต่อไป

6) การร่วมมือกันของภาคีเครือข่ายในการรับมือกับสถานการณ์โรคระบาดในชุมชน ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบล โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล โรงเรียน ผู้นำชุมชน อาสาสมัครสาธารณสุข ภาคเอกชน และภาคประชาชน

7) การมีแผนชุมชน ในด้านการป้องกันและเฝ้าระวัง การลดผลกระทบ การสื่อสารชุมชน ทำให้ชุมชนมีความพร้อมในการรับมือสถานการณ์ได้อย่างรวดเร็ว

3. การพัฒนารูปแบบการเสริมพลังชุมชน

การพัฒนารูปแบบการเสริมพลังชุมชนให้มีระบบการเฝ้าระวังทางสังคม และดูแลช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคมจากการแพร่

ระบาดโรคโควิด-19 โดยการรวบรวมและวิเคราะห์การดำเนินการกระบวนการเสริมพลังชุมชนเพื่อพัฒนารูปแบบการเสริมพลังชุมชน ทั้งนี้รูปแบบการเสริมพลังชุมชนในทุกขั้นตอนจะให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ไปด้วยกัน ปฏิบัติไปด้วยกัน ประกอบด้วย 1) กระบวนการเสริมพลังชุมชน 2) กลไกการเสริมพลังชุมชน และ 3) การเรียนรู้เพื่อการเสริมพลังชุมชน โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) กระบวนการเสริมพลังชุมชน การดำเนินการกระบวนการเสริมพลังชุมชน ได้แก่

1.1 การเตรียมการ เป็นการเตรียมความพร้อมชุมชนเพื่อการดำเนินการกระบวนการเสริมพลังชุมชน โดยวิธีการ ดังนี้ (1) การศึกษาข้อมูลเบื้องต้นของชุมชนจากเอกสารต่างๆ การสอบถามข้อมูลชุมชนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (2) การประสานผู้นำชุมชน อาสาสมัครและเครือข่ายชุมชน ด้วยการพบปะการพูดคุย (3) การประชุมชี้แจงผู้นำชุมชนเพื่อทำความเข้าใจวัตถุประสงค์และแนวทางการดำเนินงานร่วมกัน (4) การสร้างแกนนำชุมชน เพื่อพัฒนาศักยภาพแกนนำชุมชนให้เป็นแกนนำหลัก ตลอดจนเป็นผู้ประสานการดำเนินงาน (5) การประชุมเชิงปฏิบัติการแกนนำชุมชนเพื่อเสริมพลัง สร้างความรู้ความเข้าใจ และกำหนดแนวทางการดำเนินงานร่วมกัน (6) การประสานภาคีเครือข่าย หน่วยงานและองค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล โรงเรียน วัด มัสยิด เพื่อเชื่อมโยงภาคีความร่วมมือ ทั้งนี้การเตรียมการโดยการประสานผู้นำชุมชน แกนนำชุมชน อาสาสมัครในชุมชน ภาคีเครือข่ายและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันและการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในกระบวนการเสริมพลังชุมชน

1.2 การศึกษาชุมชน เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลชุมชน และการวิเคราะห์ชุมชน โดยวิธีการศึกษาข้อมูลชุมชนเบื้องต้นจากเอกสาร และการจัดเวทีชุมชนเพื่อการสำรวจข้อมูลชุมชน การสะท้อนปัญหาและสถานการณ์ของชุมชน ได้แก่ (1) ข้อมูลด้านสังคมและเศรษฐกิจของชุมชน (2) ข้อมูลปัญหาและสถานการณ์

ของชุมชน (3) ข้อมูลการดำเนินกิจกรรมของชุมชน เป็นต้น ทั้งนี้การศึกษาชุมชนให้มีความสำคัญกับการมีส่วนร่วมและการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน

1.3 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ศึกษาดูงาน เป็นการเรียนรู้ การศึกษา ดูงานชุมชนอื่นๆ เพื่อการเรียนรู้และการสร้างเครือข่ายชุมชน โดยการศึกษาดูงาน ชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการจัดการภัยพิบัติ ภัยธรรมชาติ เพื่อเสริมพลังชุมชน สร้างแรงบันดาลใจ และช่วยให้ชุมชนได้เกิดการเรียนรู้ ได้แลกเปลี่ยนความรู้ ทักษะ ประสบการณ์เพื่อนำบทเรียนจากการไปเรียนรู้ชุมชนอื่นมาประยุกต์ใช้กับชุมชนตนเองต่อไป

1.4 การจัดทำแผน การจัดทำแผนชุมชนเพื่อให้ชุมชนมีความพร้อม ในการรับมือกับสถานการณ์ โดยการจัดเวทีชุมชน เพื่อให้ชุมชนร่วมกันวิเคราะห์ ข้อมูลชุมชน วิเคราะห์ปัญหาและสถานการณ์ชุมชน การกำหนดวิสัยทัศน์ การกำหนดกิจกรรมของชุมชน ประกอบด้วย การพัฒนาด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม วัฒนธรรม ด้านสุขภาพ ด้านการสื่อสารชุมชน ด้านการบริหารจัดการชุมชน เป็น แผนชุมชนเพื่อเตรียมความพร้อมของชุมชนและการรับมือสถานการณ์ของชุมชน

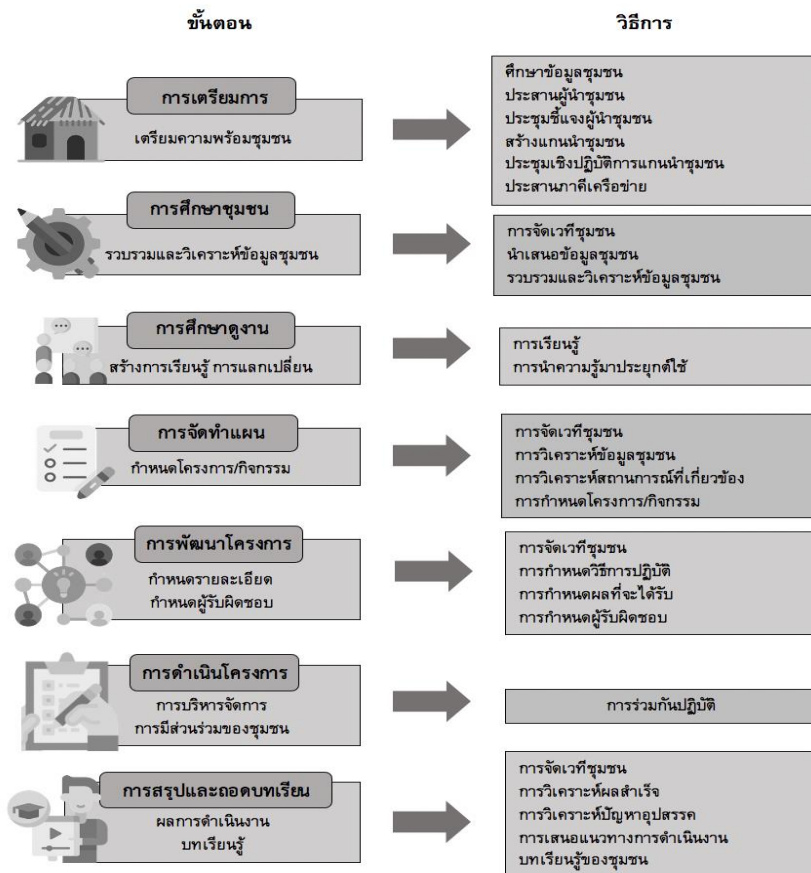
1.5 การพัฒนาโครงการ เป็นการจัดทำรายละเอียดโครงการและ กิจกรรมที่กำหนดไว้ในแผนเพื่อให้มีความพร้อมในการนำไปสู่การปฏิบัติได้ทันที ชุมชนร่วมกันกำหนดรายละเอียดโครงการและกิจกรรมโดยการจัดเวทีชุมชน ประกอบด้วย หลักการและเหตุผล วัตถุประสงค์ วิธีการดำเนินงาน งบประมาณ ผลที่คาดว่าจะได้รับ และผู้รับผิดชอบ

1.6 การดำเนินโครงการ เป็นการนำโครงการและกิจกรรมที่กำหนดไว้มาปฏิบัติเพื่อให้เกิดผลในการบริหารจัดการชุมชน เป็นพลังในการขับเคลื่อน ชุมชนตามเป้าหมาย โดยการมีส่วนร่วมของกลุ่ม องค์กร เครือข่ายชุมชนใน การดำเนินงาน

1.7 การสรุปและถอดบทเรียนชุมชน เป็นการทบทวนการดำเนินงาน และกิจกรรมที่ผ่านมาโดยการจัดเวทีชุมชนเพื่อร่วมกันวิเคราะห์ผลการดำเนินงานทั้ง ความสำเร็จในการดำเนินงาน ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานและข้อเสนอแนวทางใน

การดำเนินงานต่อไป เป็นการสะท้อนผลและการถอดบทเรียน เพื่อเป็นบทเรียนรู้ในการสร้างความรู้ความเข้าใจในการดำเนินการในประเด็นอื่นๆ ของชุมชน ตลอดจนเป็นบทเรียนรู้ให้กับชุมชนอื่นๆ เพื่อการเรียนรู้และการประยุกต์ใช้ต่อไป

กระบวนการเสริมพลังชุมชนทั้ง 7 ขั้นตอน ได้แก่ การเตรียมการ การศึกษาชุมชน การศึกษาดูงาน การจัดทำแผน การพัฒนาโครงการ การดำเนินโครงการ และการสรุปและถอดบทเรียน สามารถสรุปได้ดังนี้

2) กลไกการเสริมพลังชุมชน การดำเนินการกระบวนการเสริมพลังชุมชน มุ่งเน้นการสร้าง ความเข้าใจร่วมกัน การมีส่วนร่วมและการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน โดยมีกลไกที่มีบทบาทสำคัญในกระบวนการเสริมพลังชุมชน ประกอบด้วย

2.1 แกนนำชุมชน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำท้องถิ่น ตลอดจนผู้นำทางศาสนา

2.2 อาสาสมัครในชุมชน ได้แก่ อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (อพม.) อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) สมาชิกสภาเด็กและเยาวชน ตลอดจนอาสาสมัครอื่นๆ

2.3 ภาครีชีรือช่ยในชุมชน ได้แก่ เจ้าหน้าที่สาธารณสุขประจำโรงพยาบาล ส่งเสริมสุขภาพตำบล อาจารย์จากโรงเรียนในชุมชน เจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตลอดจนเจ้าหน้าที่หน่วยงานและองค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

3) การเรียนรู้เพื่อการเสริมพลังชุมชน เป็นการเรียนรู้เพื่อการเสริมพลังชุมชน การสร้างความมั่นใจและการพัฒนาศักยภาพชุมชน ได้แก่

3.1 การจัดเวทีชุมชน เป็นเวทีของชุมชนในการศึกษาและวิเคราะห์ชุมชน เพื่อให้ชุมชนได้เรียนรู้ชุมชน ทุนชุมชน ศักยภาพชุมชน ปัญหาและสถานการณ์ของชุมชน และเวทีสรุปบทเรียน เพื่อให้ชุมชนทบทวนและสะท้อนผลจากการเรียนรู้ร่วมกัน การปฏิบัติร่วมกันเพื่อเป็นบทเรียนรู้สำหรับการดำเนินกิจกรรมของชุมชนต่อไป

3.2 การปฏิบัติการร่วมกันของชุมชน โดยคนในชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการสำรวจข้อมูลชุมชน การวิเคราะห์ชุมชน การกำหนดแผนปฏิบัติการของชุมชน และการดำเนินกิจกรรมของชุมชน ทำให้ชุมชนมีการปฏิบัติการร่วมกันและการเรียนรู้ร่วมกัน มีการแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิด ร่วมกันคิด ร่วมกันทำและร่วมกันสร้างสรรค์กิจกรรมชุมชน

3.3 การอบรมเพื่อส่งเสริมความรู้แก่คนในชุมชน ได้แก่ การส่งเสริมความรู้ด้านสุขภาพ การส่งเสริมความรู้ด้านอาชีพ เป็นต้น

3.4 การประชาสัมพันธ์และการสื่อสารเพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจ ตลอดจนการให้ข้อมูลข่าวสารเพื่อการรับมือและการปรับตัวต่อสถานการณ์ของชุมชน เช่น 1) การใช้สื่อบุคคล ได้แก่ ผู้นำชุมชนและอาสาสมัครในชุมชน 2) การใช้สื่อออนไลน์ 3) การใช้เสียงตามสายและหอกระจายข่าวในชุมชน เป็นต้น

3.5 การศึกษาชุมชน เป็นการเรียนรู้และการสร้างเครือข่ายชุมชน เป็นการเสริมพลังชุมชนและสร้างแรงบันดาลใจ ตลอดจนการเรียนรู้บทเรียนจากชุมชนอื่นมาประยุกต์ใช้กับชุมชนตนเองต่อไป

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

1. สรุปบทเรียนรู้

กระบวนการเสริมพลังชุมชนให้มีระบบการเฝ้าระวังทางสังคม และดูแลช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคมจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 มีบทเรียนรู้ที่สำคัญที่ส่งผลให้ชุมชนสามารถปรับตัวและรับมือกับสถานการณ์ได้ต่อไป ดังนี้

1) พลังชุมชน ในชุมชนมีพลังชุมชนที่สำคัญ ได้แก่

1.1 ความรัก ความสามัคคี ความร่วมมือ ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ตลอดจนจิตอาสาของคนในชุมชนที่ผนึกกำลังกันอย่างเข้มแข็ง ร่วมมือกันดูแลคนในชุมชน ความมีน้ำใจของคนในชุมชน และความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของชุมชนเป็นพลังชุมชนที่สำคัญในการรับมือกับสถานการณ์ของชุมชน

1.2 ศักยภาพชุมชน ทุนชุมชน ภูมิปัญญาชุมชน องค์ความรู้ชุมชน ซึ่งเป็นพลังชุมชนในการ แก้ปัญหาของชุมชน เช่น การใช้ศักยภาพคนในชุมชน ความร่วมมือกัน เป็นพลังชุมชนในการรับมือสถานการณ์ การใช้ทุนชุมชน ภูมิปัญญาชุมชน องค์ความรู้ชุมชน และปราชญ์ชุมชนในการสร้างงาน สร้างอาชีพ สร้างรายได้แก่คนในชุมชนเพื่อลดผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมของคนในชุมชน

2) การเสริมพลังชุมชน ประกอบด้วย กระบวนการเสริมพลังชุมชน กลไกการเสริมพลังชุมชน และการเรียนรู้เพื่อการเสริมพลังชุมชน ดังนี้

2.1 กระบวนการเสริมพลังชุมชน ได้แก่ การสร้างความรู้ ความเข้าใจ แก่คนในชุมชน โดยการประชาสัมพันธ์ การให้ข่าวสาร การจัดทำสื่อเพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจแก่คนในชุมชนอย่างทั่วถึง ช่วยลดความตระหนก และสร้างความหวัง แก่คนในชุมชน การมีแผนชุมชนในการรับมือสถานการณ์และลดกระทบทาง เศรษฐกิจและสังคม ทำให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ มีความพร้อมสามารถรับมือกับ สถานการณ์ได้อย่างรวดเร็ว และการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมร่วมกันของ คนในชุมชน และการสรุปทบทวนเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน

2.2 กลไกการเสริมพลังชุมชน ได้แก่ ความร่วมมือของทุกภาคส่วน ในการส่งเสริม สนับสนุน ได้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถานประกอบการ โรงงาน โรงเรียน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ตลอดจนแกนนำชุมชน กลุ่ม องค์กรและอาสาสมัคร ในการดูแล ช่วยเหลือ และการแบ่งปันกันในชุมชน ซึ่งเป็น กลไกที่สำคัญในการเสริมพลังชุมชน

2.3 การเรียนรู้เพื่อการเสริมพลังชุมชน ได้แก่ การเรียนรู้ร่วมกันของ คนในชุมชน โดยการปฏิบัติการร่วมกัน ก่อให้เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ คนในชุมชน เกิดความมั่นใจในตนเอง และสามารถดึงพลังชุมชนและศักยภาพชุมชนใน การร่วมกันพัฒนาชุมชนของตนเองให้เข้มแข็งต่อไป

2. การอภิปรายผล

การพัฒนารูปแบบการเสริมพลังชุมชนให้มีระบบการเฝ้าระวังทางสังคม และ ดูแลช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคมจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 มีข้อค้นพบที่สำคัญ ดังนี้

1) การเสริมพลังชุมชน การเสริมพลังชุมชนเป็นการพัฒนาความสามารถ หรือศักยภาพชุมชนให้สามารถจัดการปัญหาและดำเนินการกระบวนการชุมชนได้ อย่างเข้มแข็ง เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนโดยตระหนักในคุณค่าของ ชุมชน กระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ร่วมคิด ร่วมวิเคราะห์ ร่วมวางแผน

ร่วมดำเนินการ และร่วมรับผลจากกระบวนการดำเนินการ โดยวิธีการเรียนรู้ชุมชนตนเอง การกำหนดเป้าหมายหรือประเด็นที่ต้องการพัฒนาของชุมชน การประสานทรัพยากรต่างๆ เพื่อดำเนินการพัฒนา ตลอดจนการทบทวนความรู้ ความคิดเพื่อการประยุกต์ใช้ต่อไป องค์ประกอบที่สำคัญในการเสริมพลังชุมชน ได้แก่ การมีส่วนร่วมของชุมชน การเรียนรู้ของชุมชน ภาวะผู้นำ การศึกษาและวิเคราะห์ชุมชน ทั้งข้อมูลชุมชน ปัญหาและความต้องการชุมชน ระบบการบริหารจัดการชุมชนตนเอง การประสานเชื่อมโยงกับเครือข่ายชุมชนและภาคีที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนบทบาทของหน่วยงานต่างๆ ในการสนับสนุน ส่งเสริมการเสริมพลังชุมชน ทั้งนี้ ปัจจัยสำคัญในการเสริมพลังชุมชน คือ การสร้างความรู้สึกร่วม จิตสำนึกร่วมในความเป็นเจ้าของชุมชน และการมีเป้าหมายร่วมกันเพื่อสร้างชุมชนที่เข้มแข็งในการปรับตัวและรับมือกับสถานการณ์ต่างๆ

2) การลดผลกระทบทางเศรษฐกิจในระดับชุมชน สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ส่งผลกระทบทางเศรษฐกิจต่อคนในชุมชนในวงกว้าง เกิดภาวะรายได้ลดลง รายได้น้อย ภาวะการตกงาน การว่างงาน การขาดรายได้ จากการศึกษาชุมชนซึ่งเป็นชุมชนที่มีพื้นฐานทางเกษตรกรรม คนในชุมชนส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร ทำนา ทำไร่ ทำสวน เลี้ยงปลา ปลูกผัก และมีอาชีพเสริมโดยการรวมกลุ่มใช้ความรู้ ทักษะและภูมิปัญญาชุมชน เช่น กลุ่มนวดแผนไทย และกลุ่มพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนจากภูมิปัญญาชุมชน ใช้วัตถุดิบในชุมชน เช่น อาหารพื้นเมือง ขนมไทยพื้นบ้าน เป็นต้น ส่งผลให้จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ที่ผ่านมาชุมชนได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจในระดับที่ไม่รุนแรง การลดผลกระทบทางเศรษฐกิจของชุมชนจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 จึงควรส่งเสริมการใช้ทุนชุมชนเพื่อการส่งเสริมอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้ โดยการรวบรวมองค์ความรู้ต่างๆ ภูมิปัญญาชุมชน ผลผลิตชุมชน วัตถุดิบในชุมชน รวมทั้งพืชสมุนไพรต่างๆ ในชุมชน เป็นฐานในการพัฒนาอาชีพ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน ตลอดจนการรวบรวมผู้รู้ในชุมชน ปราชญ์ชุมชนซึ่งเป็นแหล่งภูมิปัญญาที่มีค่าของชุมชน จัดตั้งเป็น “ครูภูมิปัญญาชุมชน” เพื่อนำความรู้ที่มีในชุมชนมาถ่ายทอดแก่

คนในชุมชนและเยาวชนรุ่นต่อไปเพื่อต่อยอดในการสร้างอาชีพ สร้างรายได้ต่อไป นอกจากนี้การเป็นชุมชนเกษตรกรรม ทำนา ทำไร่ ทำสวน เลี้ยงปลา ปลุกผัก ซึ่งส่งผลให้ชุมชนสามารถผลิตอาหารเพื่อการบริโภคในครัวเรือนในชุมชนได้เอง จึงมีความมั่นคงทางอาหาร สามารถลดความเดือดร้อน ลดผลกระทบทางเศรษฐกิจของคนในชุมชนในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ได้

3) การลดผลกระทบทางสังคมในระดับชุมชน สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ส่งผลต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน การปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชนลดลง การดกกิจกรรมของชุมชน ดกกิจกรรมทางศาสนา ประเพณี วัฒนธรรม ต่างๆ ทำให้ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนมีระยะห่าง ส่งผลต่อจิตใจของคนในชุมชน ดังนั้นการลดผลกระทบทางสังคม ด้วยการเสริมพลังคนในชุมชนเพื่อให้ชุมชนเข้มแข็ง ให้ชุมชนมีบทบาท มีส่วนร่วมในการดูแลกันและกัน ซึ่งโดยพื้นฐานของสังคมไทย มีความสัมพันธ์ในลักษณะของเครือญาติ มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ดังนั้นการเสริมพลังคนในชุมชนด้วยการส่งเสริมความสัมพันธ์ ความเอื้ออาทร การเกื้อกูล การแบ่งปัน การมีน้ำใจ การดูแลกันในชุมชน ผ่านกิจกรรมชุมชน เช่น 1) การแลกเปลี่ยน การแบ่งปันผลผลิตทางการเกษตร ตลอดจนพืชสมุนไพรต่างๆ 2) การสร้างความรู้ ความเข้าใจคนในชุมชนเพื่อลดความตระหนก ให้สามารถปรับตัวในสถานการณ์ สร้างความหวังคนในชุมชนโดยใช้ศักยภาพชุมชน เช่น ความรู้ในการดูแลตัวเอง ดูแลคนในครอบครัวและชุมชน 3) โครงการวัดชื่นใจ การมีกลุ่มเพื่อนได้พูดคุย ได้แลกเปลี่ยนเพื่อเสริมสร้างขวัญกำลังใจและความเข้มแข็งทางจิตใจในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 4) โครงการจิตอาสาชุมชน ซึ่งมีบทบาทในการดูแล เฝ้าระวัง และประสานชุมชนในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 และ 5) โครงการกองทุนชุมชนและสวัสดิการชุมชน เพื่อการดูแลช่วยเหลือเป็นสวัสดิการ คนในชุมชนในด้านค่าครองชีพ ด้านการรักษาพยาบาล และด้านการศึกษาบุตร เป็นต้น

3. ข้อเสนอแนะ

การพัฒนารูปแบบการเสริมพลังชุมชนให้มีระบบการเฝ้าระวังทางสังคม และดูแลช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคมจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 มีข้อเสนอเพื่อการเสริมพลังชุมชนดังนี้

1) การส่งเสริมบทบาทผู้นำและแกนนำชุมชน การพัฒนาผู้นำและแกนนำชุมชนให้เข้มแข็ง เพื่อให้มีบทบาทในการส่งเสริม การประสานงานและเป็นพลังชุมชนในการส่งเสริมศักยภาพของคนในชุมชน การแก้ไขปัญหา การบริหารจัดการชุมชนตนเอง โดยการประชุมเชิงปฏิบัติการ การจัดกิจกรรมเสริมพลัง สร้างแรงจูงใจ สร้างแรงบันดาลใจ สร้างความเชื่อมั่น และส่งเสริมการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมบทบาทของผู้นำชุมชน และแกนนำชุมชนในการเป็นพลังสำคัญในการขับเคลื่อนชุมชนต่อไป

2) การส่งเสริมเครือข่ายชุมชน เพื่อเป็นศูนย์ประสานงานชุมชนและเชื่อมโยงระบบการเฝ้าระวังทางสังคม และดูแลช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคมให้ครอบคลุมในทุกพื้นที่

3) การส่งเสริมการรวมกลุ่มในชุมชน เพื่อเป็นพลังในการขับเคลื่อนกิจกรรมชุมชน เช่น กลุ่มอาชีพ กลุ่มพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน กลุ่มวิสาหกิจชุมชน ตลอดจนกลุ่มสวัสดิการชุมชน เพื่อดูแลช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคม

4) บทบาทหน่วยงานและภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โรงเรียน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล และภาคเอกชน ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับคนในชุมชน ให้มีบทบาทในการส่งเสริม สนับสนุน ประสานงาน เชื่อมประสาน เกิดการบูรณาการทุกภาคส่วนในการทำงานชุมชน โดยมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทำหน้าที่เป็นแกนกลางในการขับเคลื่อนระบบการเฝ้าระวังทางสังคม และดูแลช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคมในระดับชุมชน

5) การพัฒนาระบบข้อมูลของชุมชน พัฒนาระบบข้อมูลชุมชนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม ตลอดจนข้อมูลผู้ที่ได้รับผลกระทบต่างๆ ให้มีความครบถ้วนถูกต้องและทันสมัยอยู่เสมอ เพื่อความสะดวก รวดเร็วในการนำข้อมูลมาใช้ประโยชน์ การต่อยอดและการเสริมพลังชุมชนให้เข้มแข็งต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กรมสุขภาพจิต. (2554). คู่มือการจัดกิจกรรมการเสริมสร้างพลังอัตลักษณ์ในชุมชน (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: พรอสเพอริสพลัส.
- กรมสุขภาพจิต. (2563). แผนการฟื้นฟูจิตใจในสถานการณ์การระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019.
- มิ่งขวัญ คงเจริญ. (2553). การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชน เพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต, คณะครุศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วรรณดี สุทธิณรากร. (2560). การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงและการวิจัยเชิงปฏิบัติการ. กรุงเทพฯ: สยามปริทัศน์.
- สิริกร เลิศลัทธิธราธาร. (2550). การวิจัยปฏิบัติการเพื่อพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวทางน้ำอย่างยั่งยืนกรณีศึกษาแม่น้ำแควน้อย จังหวัดกาญจนบุรี. ปริญญา นิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- อภิญา เวชชัย. (2557). การเสริมพลังอำนาจในการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อุมาพร ห่านรุ่งชโรทร. (กรกฎาคม-ธันวาคม 2551). การเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชน. วารสารพยาบาล มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2 (ฉบับพิเศษ), 1-5.

บทบาทชุมชนไทย-มอญ บ้านเจดีย์ทองต่อความเชื่อมโยงระหว่างวัด
และพระสงฆ์ในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

Roles of Thai-Mon Communities at Ban Chedi Thong in the connection
between Temples and Monks in Sam Khok District Pathum Thani
Province

Received 9 May, 2021

Revised 5 December, 2021

Accepted 21 December, 2021

ชนาคลักกันยกร พันธุ์หัวพันกร¹

Shanaclunkanyakon Punwatannakon²

สุพิชชา ไตรวิชัย³

Supitcha Tovivich⁴

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาบทบาทชุมชนไทย-มอญ บ้านเจดีย์ทองต่อความเชื่อมโยงระหว่างวัดและพระสงฆ์ในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี 2) เพื่อศึกษาความเชื่อมโยงของชุมชนไทย-มอญ บ้านเจดีย์ทองต่่วัดและพระสงฆ์ ในการอนุรักษ์ฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมให้คงอยู่ต่อไป โดยมีแบบสัมภาษณ์ 2 ชุด ประกอบไปด้วยชุดที่ 1 แบบสัมภาษณ์ชาวบ้านและกรรมการวัด และชุดที่ 2 แบบสัมภาษณ์พระสงฆ์ โดยมีกลุ่มประชากรตัวอย่างที่เลือก ประกอบไปด้วย (1) กลุ่มชาวบ้าน 4 คน (2) กลุ่มกรรมการวัด 3 คน (3) กลุ่มพระสงฆ์ 3 รูป (4) กลุ่มวัด 3 รูป (โดยสัมภาษณ์ผ่านทางพระสงฆ์ชุดเดิม)

ผลการวิจัยพบว่า บทบาทชุมชนไทย-มอญ บ้านเจดีย์ทองต่อความเชื่อมโยงระหว่างวัดและพระสงฆ์ในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ยังมีความเชื่อมโยงและการ

¹ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร กรุงเทพฯ ประเทศไทย Email: Thesisandresearch@gmail.com

² Doctor of Philosophy program student (Vernacular Architecture), Faculty of Architecture, Graduate School, Silpakorn University. Bangkok, Thailand

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์ประจำสาขาวิชาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร กรุงเทพฯ ประเทศไทย Email: supitcha_to@yahoo.com

⁴ Assistant Professor Dr., Lecturer of Faculty of Architecture, Silpakorn University. Bangkok, Thailand

อนุรักษ์ฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมด้วยกันอย่างมากโดยผ่านการทำหน้าที่การทำกิจกรรมต่างๆ คือ 1) ในส่วนของชาวบ้านและกรรมการวัดมีบทบาทเป็นผู้สนับสนุนเชิงเศรษฐกิจและแรงงาน เช่นการจัดการศาสนสมบัติของวัด การช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆภายในวัด และการทำกิจกรรมแทนพระสงฆ์ 2) ในส่วนของวัด มีบทบาทเป็นผู้สนับสนุนทางสังคมและวัฒนธรรม เช่นเป็นสถานที่จัดงานเทศกาล เป็นศูนย์ศิลปะและวัฒนธรรม และเป็นประกอบพิธีกรรม 3) ในส่วนของพระสงฆ์ มีบทบาทเป็นผู้สนับสนุนทางจิตวิญญาณและวัฒนธรรม เช่น การอบรมทางจริยธรรม การเผยแพร่ธรรมะ การพัฒนาจิตใจ การส่งเสริมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม 4) ในส่วนของการเข้าใช้พื้นที่และสถานที่ภายในวัดโดยให้ความสำคัญกับ ศาลาการเปรียญ หอสวดมนต์ พระอุโบสถ พื้นที่ริมน้ำ และเจดีย์มอญมาก จากรายการต่างๆที่กล่าวมาข้างต้นทำให้รู้ว่า บทบาทของอาคารเพื่อทำกิจของฆราวาสและสงฆ์นั้น ให้ความสำคัญกับการใช้งานของกิจกรรมเป็นหลัก ทำให้เกิดความถี่การเข้าใช้สอยพื้นที่ตามมา และเกิดพื้นที่ทางเศรษฐกิจ นำไปสู่ความเชื่อมโยงระหว่างวัดกับชุมชน

คำสำคัญ: บทบาทของวัด, วิถีชีวิตชุมชน, ไทย-มอญ

Abstract

The objectives of this article are 1) to study the roles of Thai-Mon communities of Ban Chedi Thong in the connection between temples and monks in Sam Khok District Pathum Thani Province 2) to study the connection of Thai-Mon communities in Golden Chedi House with temples and monks in conserving and restoring cultural heritage. There are 2 sets of interview forms, consisting of the first set, interviews with villagers and temple committees, and second set, interviews with monks. The selected sample population consisted of (1) a group of 4 villagers, (2) a group of three temple committees, (3) a group of three monks, (4) a group of three temples (by interviewing through the original set of monks.)

The results showed the roles of Thai-Mon communities in Ban Chedi Thong in the connection between temples and monks in Sam Khok District Pathum Thani Province. There is also a strong connection with the

conservation and restoration of cultural heritage through various activities such as 1) managing the property of the temple, helping various activities within the temple and conducting activities on behalf of the monks 2) As for the temple, it plays a role as a social and cultural advocate. For example, as a festival venue it is an arts and culture center as a place of ritual. 3) The role of the monks as spiritual and cultural advocates, such as ethical training, spreading the dharma mental development promotion and conservation of arts and culture; 4) in terms of accessing the area and places within the temple by giving importance to the Worship hall, prayer hall, Buddhist temple, waterfront area and the Mon pagoda. The aforementioned reveal the role of the building for the activities of the lay and clergy. The focus is on the usability of the activity, the frequency of access to the area that follows and the economic area leading to the connection between the temple and the community.

Keywords: The role of the temples, The community lifestyle, Thai-mon

บทนำ

วัดเจติยทอง (“เกียมูเต็ง” หรือ “เกียฮั่วเต็ง”) มีบทบาทสำคัญต่อชุมชนบ้านเจติยทองตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย เป็นศูนย์กลางทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวบ้าน(บ้านเจติยทอง) อย่างเห็นได้ชัด จากการศึกษาประวัติศาสตร์ของวัดเจติยทอง (“เกียมูเต็ง” หรือ “เกียฮั่วเต็ง”) กับชาวบ้าน (บ้านเจติยทอง) พบว่า มีความเชื่อมโยงมาตั้งแต่อยู่ในประเทศพม่า วัดเจติยทอง ซึ่งมีชื่อในภาษามอญว่า (“เกียมูเต็ง” หรือ “เกียฮั่วเต็ง”) ชาวมอญที่หนีอพยพมาจากเมือง “ฮั่วเต็ง” ซึ่งแปลตรงตัวว่า บ้านที่อยู่ห่างไกล หรือแปลตามความหมายตามที่เป็นจริงก็คือ บ้านชนเมือง หมู่บ้านนี้เป็นหมู่บ้านขนาดใหญ่ ผู้คนอยู่ตึกกันดี พื้นที่ตั้งอยู่ติดเมือง มะละแหม่งในประเทศพม่า เนื่องจากพ่ายแพ้สงครามพม่าจึงได้อพยพครอบครัวกันมาตั้งถิ่นฐานบริเวณริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาตั้งแต่ในรัชสมัยของพระเจ้าตากสินมหาราชในสมัยกรุงธนบุรี ด้านวิถีชีวิตของชาวบ้านเจติยทองดำเนินชีวิตอยู่บนหลัก

พระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด โดยมีพระสงฆ์ ของวัดเจติยทองเป็นผู้สั่งสอนเทศนาให้ชาวบ้านยึดหลักธรรมคำสอนในพุทธศาสนาเพื่อนำมาปรับใช้กับการดำรงชีวิต พร้อมทั้งในการดูแลรักษามรดกทางวัฒนธรรมให้คงอยู่อย่างยั่งยืน

วัดเจติยทอง (เกียมูเต็ง)

วัดเจติยทอง ตั้งอยู่เลขที่ 66 บ้านเจติยทอง ถนนสามโคก-ท้ายเกาะ หมู่ที่ 7 ตำบลคลองควาย อำเภอสสามโคก สังกัดคณะสงฆ์ธรรมยุต อยู่บนฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา สร้างขึ้นสมัยอยุธยาซึ่งมีชาวมอญได้อพยพหนีพม่าจากเมืองมะละแหม่งและมะละตะมะ ตั้งแต่สมัยพระเจ้ากรุงธนบุรีโดยมีพระยารามซึ่งเป็นบุตรของเจ้าพระยามหาโยธา (เจ่ง คชเสนี) และเป็นน้องชายของเจ้าพระยามหาโยธา (ทอเรียะ คชเสนี) เป็นผู้ริเริ่มบูรณะวัดเจติยทอง พร้อมทั้งสร้างถาวรวัตถุ กุฏิ ศาลา ขึ้นใหม่ โดยสร้างวัดเมื่อ พ.ศ. 2365 รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยพระมหากษัตริย์ไทยรัชกาลที่ 2 ในราชวงศ์จักรี (สุภรณ์ โอเจริญ, 2541) และได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา วันที่ 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2497วัดเจติยทองมีชื่อวัดภาษามอญว่า “เกียมูเต็ง” หรือ “เกียฮั่วเต็ง” นอกจากจะเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้านแล้ว พระสงฆ์มอญยังมีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้นำชุมชนและอบรมสั่งสอนเยาวชนให้เข้ามาบวชเรียนศึกษาพระธรรมวินัย การนับถือพุทธศาสนาของคนมอญค่อนข้างเคร่งครัดและมีจุดมุ่งหมายเพื่อตัดกิเลส และเพื่อนิพพานเจ้าอาวาสวัดเจติยทอง องค์ที่ 6 (ปัจจุบัน พ.ศ.2541-2564) ชื่อพระครูโสภณสุตวัฒน์ (สมโภชน์) (คนมอญบ้านเจติยทอง) ต.คลองควาย อ.สามโคก จ. ปทุมธานี วัดเจติยทองแบ่งเขตพื้นที่ภายในออกเป็น 3 ส่วนใหญ่ๆ คือ (แสง อุดมศรี, 2533)

1) เขตพุทธาวาส เป็นพื้นที่สำหรับพระสงฆ์ใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เป็นเสมือนสัญลักษณ์แห่งสถานที่ประทับขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ประกอบด้วยสถาปัตยกรรมหลักสำคัญๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับพระพุทธองค์และพิธีกรรมต่างๆ คือ

1) พระอุโบสถ 2) ศาลาการเปรียญ 3) เจติยมอญ 4) หอระฆัง 5) หอสวดมนต์ เป็นต้น

2) เขตสังฆาวาส หมายถึง ขอบเขตบริเวณพื้นที่ส่วนหนึ่งของวัด ที่กำหนดไว้ให้เป็นที่อยู่อาศัยของพระภิกษุสงฆ์ เพื่อให้สามารถปฏิบัติภารกิจส่วนตัวที่ไม่เกี่ยวเนื่องกับ

พิธีการใดทางศาสนา อันได้แก่ 1) กุฏิ 2) กัปปิยกุฎ 3) หอฉัน 4) วัจจกุฎ 5) ห้องสร่งน้ำ 6) ศาลาท่าน้ำ เป็นต้น

3) เขตธรณีสงฆ์ หมายถึง เขตพื้นที่ในพระอารามที่วัดกำหนดพื้นที่บางส่วนที่เหลื่อจากการจัด ให้เป็นเขตพื้นที่สำหรับเอื้อประโยชน์ใช้สอยในเชิงสาธารณะประโยชน์ ในลักษณะต่างๆ ของวัด เช่น ใช้เป็นพื้นที่เปิดโล่งเพื่อสร้างความร่มรื่นให้วัด หรือใช้เป็นสถานที่ก่อสร้างอาคารอื่นๆ เช่น สร้างเมรุสำหรับฌาปนกิจศพชุมชน เป็นต้น

ภาพที่ 1 ผังแสดงรายละเอียดพื้นที่ภายในวัดเจติยทอง

บ้านเจติยทอง (กวนฮั่วเต็ง)

บ้านเจติยทอง หรือกวนฮั่วเต็ง เป็นหมู่บ้านใหญ่ อยู่ในเขตตำบลคลองควาย อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ริมฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา ตรงข้ามบ้านสวนมะม่วง และบ้านอำพู ชาวมอญที่หนีอพยพมาจากเมือง “ฮั่วเต็ง” ซึ่งแปลตรงตัวว่า บ้านที่อยู่ห่างไกล หรือแปลตามความหมายตามที่เป็นจริงก็คือ บ้านชานเมือง หมู่บ้านนี้เป็นหมู่บ้านขนาดใหญ่ ผู้คนอยู่ดีกินดี พื้นที่ตั้งอยู่ติดเมืองมะละแหม่ง

ส่วนซื้อบ้าน “เจดีย์ทอง” มาจากเจดีย์มอญขนาดใหญ่และสร้างอย่างประณีตวิจิตร ตั้งอยู่ริมน้ำ ด้านหน้าวัด หมู่บ้านนี้มีวัดเจดีย์ทองเป็นศูนย์กลาง หมู่บ้าน บริเวณนี้เคยเป็นที่ตั้งชุมชนโบราณในสมัยอยุธยา มีวัดร้างอยู่แล้วก่อนที่มอญจะอพยพมา โดยพบหลักฐานใบเสมาศิลาทรายจำหลักลวดลายสวยงาม ชาวมอญที่อพยพมาได้ก่อตั้งหมู่บ้านและบูรณะวัดร้างขึ้นใหม่ รวมทั้งสร้างเจดีย์แบบมอญ วัดแห่งนี้จึงได้ชื่อว่า วัดเจดีย์ทอง ขณะที่คนมอญนิยมเรียกว่า “เกียฮั่วเต็ง”

บ้านเจดีย์ทอง หรือกวนฮั่วเต็ง เป็นชุมชนมอญอยู่ในเขตตำบลคลองควาย ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำ ตรงข้ามกับบ้านสวนมะม่วง เป็นหมู่บ้านใหญ่ตั้งบ้านเรือนอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ชาวมอญที่นี้อพยพมาจากเมือง “ฮั่วเต็ง” ซึ่งเป็นชื่อพระเจดีย์รูปแบบพระเจดีย์มอญของวัดเจดีย์ทอง แต่มีขนาดใหญ่ บ้านเจดีย์ทองมีวัดเจดีย์ทองเป็นศูนย์กลางพุทธศาสนาของชุมชนบริเวณนี้เคยเป็นที่ตั้งชุมชนโบราณสมัยอยุธยามาก่อน มีวัดร้างอยู่แล้วก่อนชาวมอญอพยพมาจากหลักฐานใบเสมาศิลาทรายจำหลักลวดลายสวยงาม ชาวมอญที่อพยพมาอยู่ในสมัยกรุงธนบุรีได้ก่อตั้งหมู่บ้าน และบูรณะวัดร้างขึ้นมาใหม่ให้ชื่อว่าวัดเจดีย์ทองหมู่บ้านเจดีย์ทองเป็นชุมชนมอญแห่งหนึ่งในอำเภอ สามโคก ซึ่งเป็นแหล่งที่ตั้งถิ่นฐานของชาวมอญมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา มีลักษณะเด่นคือวัดเจดีย์ทอง ซึ่งสันนิษฐานว่าสร้างขึ้นประมาณต้นกรุงรัตนโกสินทร์ (พิสนธ์ ปลัดสิงห์, 2532) ซึ่งในสมัยนั้นมีชาวมอญอพยพเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร โดยพระยาราม ซึ่งเป็นบุตรของพระยาแจ้งคชเสนี และเป็นน้องชายของเจ้าพระยามหาโยธา ริเริ่มสร้างวัดเจดีย์ทองขึ้นเมื่ออพยพมาตั้งบ้านเรือนที่อำเภอสามโคก ชุมชนบ้านเจดีย์ทอง หมู่ 1 ตำบลคลองควาย ตั้งอยู่ทางตอนกลางของอำเภอสามโคก มีอาณาเขตติดต่อกับตำบลใกล้เคียง ดังนี้ ทิศเหนือ ติดต่อกับ ตำบลท้ายเกาะ และตำบลบางกระบือ ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ตำบลบ้านจั่ว ทิศใต้ ติดต่อกับ ตำบลบางเตย ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ตำบลบางเตย

ภาพที่ 2 พื้นที่วัดและชุมชนบ้านเจดีย์ทอง

วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาบทบาทชุมชนไทย-มอญ บ้านเจดีย์ทองต่อความเชื่อมโยงระหว่างวัดและพระสงฆ์ในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี
- 2) เพื่อศึกษาความเชื่อมโยงของชุมชนไทย-มอญ บ้านเจดีย์ทองต่อวัดและพระสงฆ์ ในการอนุรักษ์ฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมให้คงอยู่ต่อไป

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระมหาพิระพงษ์ พยัคคากษ์ (2549) ได้ศึกษาเรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนในการจัดการเทศน์มหาชาติ: กรณีศึกษาชุมชนสวนดอก ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่” ใน 3 ช่วง สมัยการปกครองของเจ้าอาวาส นับตั้งแต่ พ.ศ.2489 จนถึง พ.ศ.2546 จากผลการศึกษาพบว่าความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนและองค์กรภายนอกมีความแตกต่างกัน ทั้ง 3 สมัยคือ สมัยพระครูสุคันธศีล (พ.ศ. 2489-2519) ความสัมพันธ์ในชุมชนมีรูปแบบการรวมตัวกันของเครือข่ายทางสังคมที่ทับซ้อนหลายชั้นประกอบด้วยความสัมพันธ์ 2 ระบบ คือ (1) ระบบความเชื่อเรื่องผี (2) ระบบความเชื่อทางศาสนาซึ่งเป็นความเชื่อทางพระพุทธศาสนา สมัยพระครูศรีปริยัตยา-นุรักษ์ (พ.ศ. 2526-2531) สมัยนี้มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นหลายด้าน อาทิ ด้านเศรษฐกิจ ที่มีร้านค้าและตลาดเกิดขึ้นมากมาย ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน เริ่มเกิดความห่างเหินมากขึ้น และสมัย

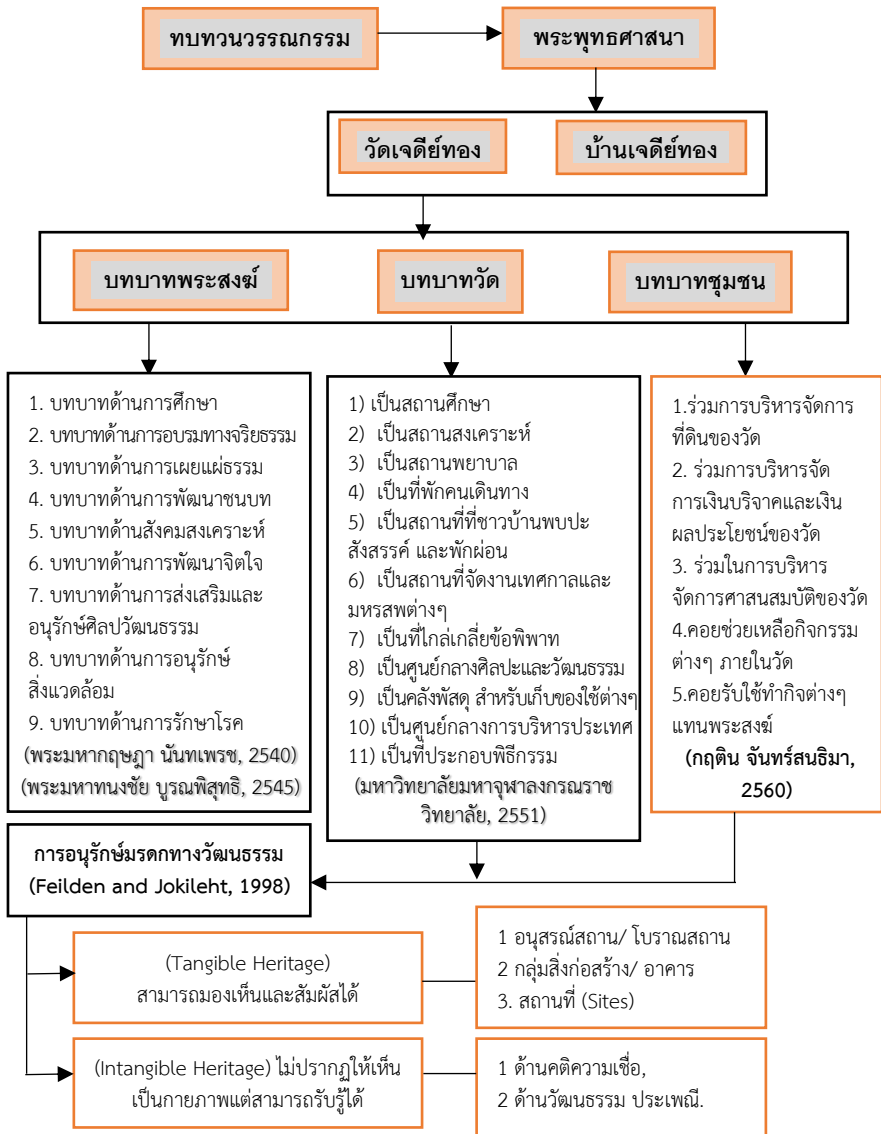
พระอมรเวที (พ.ศ. 2532–ยังระบุเวลาแน่ชัดไม่ได้) การประกอบพิธีกรรมมีหลายองค์รร่วมกันแต่องค์กรชุมชนมีส่วนร่วมน้อยลงเกิดปัญหาขึ้นเพราะวัดทำกิจกรรมร่วมกับองค์กรภายนอกมากกว่าคนในชุมชนเอง

ฉัตรชัย ไชยโยธา (2549) ได้ศึกษาเรื่อง บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนา: กรณีศึกษา หลวงปู่เครื่อง สุกฺโกโต วัดสระกำแพงใหญ่ อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดศรีสะเกษ จากศึกษาพบว่า บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม :กรณี หลวงปู่เครื่องสุกฺโกโต ถือว่ามีรูปแบบความสัมพันธ์ที่เข้มแข็งมากเนื่องจากหลวงปู่มีบทบาทต่อการพัฒนาสังคมมากมายหลายด้าน บทบาทหลักที่เห็นเด่นชัดจะมี 4 ด้าน คือ (1) บทบาทของหลวงปู่เครื่องสุกฺโกโตต่อการพัฒนาสังคม (2) บทบาทด้านพุทธธรรมกับการพัฒนาสังคม (3) บทบาทด้านการเผยแผ่พระศาสนา (4) บทบาทการพัฒนาด้านการปกครองสงฆ์

(พระมหาทนต์ชัย บุรณพิสุทธิ, 2545) ได้ทำการศึกษาวิจัย เรื่องบทบาทของวัดกับชุมชนเมืองในเขตบางรัก กรุงเทพมหานคร จากการสรุปข้อมูลของการศึกษาพบว่า 1) บทบาทของวัดต่อชุมชนตามหลักการแห่งธรรมวินัยหมายถึงการใช้ศีล สมาธิ ปัญญาเป็นตัวขับเคลื่อนในการจัดสภาพแวดล้อมและระเบียบของชุมชน 2) บทบาทวัดต่อชุมชนเมืองที่เป็นอยู่จริงในปัจจุบัน พบว่า มี 7 ด้านใหญ่ๆ คือ (1) บทบาทด้านการศึกษา (2) บทบาทด้านการท่องเที่ยว (3) บทบาทด้านพิธีการทางศาสนา (4) บทบาทด้านสังคมสงเคราะห์ชุมชน (5) บทบาทด้านเป็นสถานที่พักผ่อน (6) บทบาทด้านเป็นที่พึ่งพิงทางจิตใจ (7) บทบาทด้านเป็นแหล่งอนุรักษ์มรดกทางศิลปวัฒนธรรมไทย 3) บทบาทที่เหมาะสมวัดกับชุมชนเมือง ได้แก่ บทบาทที่สอดคล้องกับหลักพระธรรมวินัยและสภาพปัญหาบริบทของชุมชนเมืองตามลักษณะทางกายภาพของวัดนั้นๆ

พิชิต คำพลงาม (2549) ได้ทำการศึกษาเรื่องพระสงฆ์กับการพัฒนาท้องถิ่น กรณีศึกษา อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดขอนแก่น และมีผลการศึกษางานวิจัยว่า พระสงฆ์มีส่วนเกี่ยวข้องกับชุมชนเพราะพระสงฆ์ เป็นที่พึ่งของประชาชน และต้องทำหน้าที่ในการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา มีบทบาทต่อชุมชนควบคู่กันไปในอำเภอกุฉินารายณ์มีพระสงฆ์จำนวนหนึ่ง ซึ่งมีบทบาทต่อการพัฒนาท้องถิ่นในหลายๆ ด้าน อาทิเช่น ด้านสังคม เศรษฐกิจและการศึกษา ด้านวัฒนธรรม ด้านสาธารณสุข และด้านสิ่งแวดล้อม

แนวคิดและทฤษฎี

ภาพที่ 3 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

การดำเนินโครงการอาศัยขั้นตอนการศึกษาวิจัย โดยการการศึกษาข้อมูลทางเอกสารทั้งข้อมูลปฐมภูมิ Primary Data และข้อมูลทุติยภูมิ Secondary Data จากนั้นออกสำรวจภาคสนามควบคู่ไปกับการประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องประกอบกับการสังเกตและการสัมภาษณ์ผู้รู้หรือผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทาง ก่อนนำมาสู่กระบวนการวิเคราะห์ สรุปและเสนอแนะในที่สุด ตามรายละเอียดดังนี้

1. ขั้นตอนและวิธีการรวบรวมข้อมูล

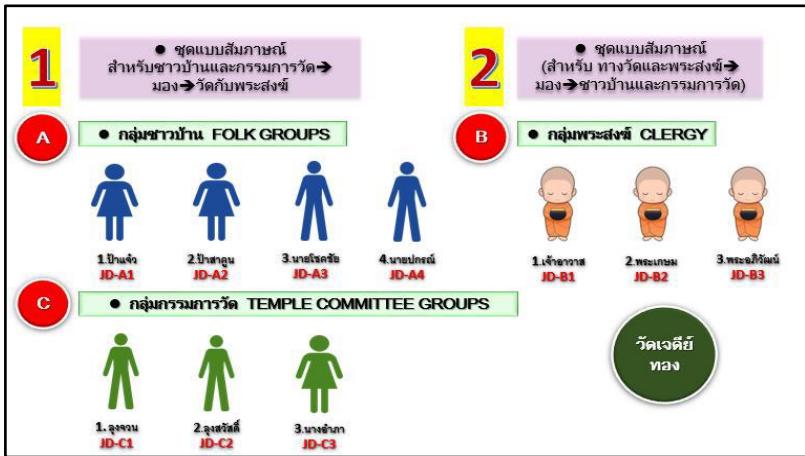
- 1.1 ข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร
- 1.2 ข้อมูลจากการสำรวจทางกายภาพของพื้นที่
- 1.3 ข้อมูลจากการเก็บและหาข้อมูลเชิงลึก

ประกอบไปด้วยเครื่องมือ 3 รูปแบบด้วยกันโดยนำมาสรุปเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูล พื้นฐาน ประกอบไปด้วย 1. การสัมภาษณ์ (Interview) 2. การสังเกต (Observation) 3. การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. สร้างแบบสัมภาษณ์

โดยนำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นและได้รับการปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้ (Try out) กับกลุ่มประชากรตัวอย่างที่เลือก ประกอบไปด้วย (1) กลุ่มชาวบ้าน 4 คน (2) กลุ่มกรรมการวัด 3 คน (3) กลุ่มพระสงฆ์ 3 รูป (4) กลุ่มวัด 3 รูป (โดยสัมภาษณ์ผ่านทางพระสงฆ์ชุดเดิมในกลุ่มที่ 3)

ภาพที่ 4 กลุ่มประชากรตัวอย่าง วัดเจติยทอง

2. การวิเคราะห์แบบสัมภาษณ์

โดยการนำแบบสัมภาษณ์ชุดที่ 1 ไปวิเคราะห์ตามกรอบความคิดเชิงทฤษฎีของ (กฤติน จันทร์สนธิมา, 2557) ในเรื่องเกี่ยวกับบทบาทของชาวบ้านกับบทบาทของกรรมการวัด และแบบสัมภาษณ์ชุดที่ 2 มี 2 ส่วน โดยในส่วนแรกนำไปวิเคราะห์ตามกรอบความคิดเชิงทฤษฎีของ (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2551) ในเรื่องเกี่ยวกับบทบาทของวัด กับส่วนที่สอง นำไปวิเคราะห์ตามกรอบความคิดเชิงทฤษฎีของ (พระมหากฤษฎา นันทเพรช, 2540) และ(พระมหาทนงชัย บุรณพิสุทธิ, 2545) ในเรื่องเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ ดังรูปภาพที่ 3 กรอบแนวคิดในการวิจัย

3. การวิเคราะห์ บทบาท (ชาวบ้าน วัด พระสงฆ์ และกรรมการวัด)

ในการวิเคราะห์บทบาทของชาวบ้าน วัด พระสงฆ์ และกรรมการวัด ได้ทำการวิเคราะห์ โดยรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.1 บทบาทของชาวบ้าน

ตารางที่ 1

บทบาทชาวบ้านและหมวดหมู่ความเป็นไทยมอญและไทยพุทธ

กรอบความคิดเชิง ทฤษฎีของ (กฤติน จันทร์สนธิ มา)	JD A1	หมวด หมู่	JD A2	หมวด หมู่	JD A3	หมวด หมู่	JD A4	หมวด หมู่	ผลคะแนน รายชื่อ
1. ร่วมการบริหาร จัดการที่ดินของวัด		ก 2		ก2	✓	ก2		ก2	1
2. ร่วมการบริหารจั ดการเงินบริจาค	✓	ข	✓	ข	✓	ข	✓	ข	4
3. ร่วมจัดการศาสน สมบัติของวัด	✓	ข	✓	ข	✓	ข	✓	ข	4
4. ช่วยเหลือกิจกรรม ต่างๆ ภายในวัด	✓	ค	✓	ค	✓	ค	✓	ค	4
5. ทำกิจกรรมต่างๆ แทนพระสงฆ์	✓	ค	✓	ข	✓	ข	✓	ข	4
ผลคะแนนรายบุคคล	4		4		5		4		
หมวดหมู่									
ก	ไม่มีบทบาทหน้าที่แล้ว								
ก 1	ไม่มีบทบาทหน้าที่และไม่ได้ระบุว่าใครรับหน้าที่นั้นไป								
ก 2	ไม่ได้มีบทบาทหน้าที่แต่มีระบุว่า เป็นองค์กรส่วนกลาง องค์กรของรัฐเป็น ผู้บริหารจัดการ								
ข	ยังมีบทบาทหน้าที่อยู่โดยมีลักษณะคล้ายกันทั้งไทยมอญและไทยพุทธ								
ค	ยังมีบทบาทหน้าที่อยู่โดยมีลักษณะคล้ายกันทั้งไทยมอญและไทยพุทธ								

จากตารางที่ 1 สรุปบทบาทของชาวบ้านวัดเจดีย์ทอง JD-A1, JD-A2, JD-A3, JD-A4 ได้ข้อค้นพบจากเดิมว่า ในข้อ 1 ร่วมการบริหารจัดการที่ดินของวัด ส่วนใหญ่มองว่าเป็นหน้าที่ของรัฐกับทางพระสงฆ์มากกว่าเนื่องจากมีข้อกฎหมายที่ชาวบ้านไม่กล้ายุ่งเกี่ยว ซึ่งในอดีตพระมอญกับชาวบ้านเกื้อกูลและช่วยเหลือซึ่งกันและกันมาตลอด (สุภาวัน ทันการ, สัมภาษณ์, 2562) ซึ่งอยู่ในหมวด (ก2) ทั้งหมด ในส่วนข้อ 2 ร่วมการบริหารจัดการเงินบริจาค ในอดีตพระภิกษุสงฆ์มอญจับเงินทองไม่ได้ตามพระวินัย พระจับเงิน (หรือทอง) เป็นอาบัติปาจิตตีย์ (อาบัติเบา ปล่อยได้) อาบัติข้อนี้ อยู่ในพระปาติโมกข์ พระท่านสวดตรวจทานของท่านให้ถูกต้องครบถ้วน ทุกวันพระ 15 คำ ปัจจุบันก็ยังเหมือนเดิมเพียงแต่ชาวบ้านเน้นการบริจาคในรูปของเงินเป็นหลัก (สาคุน ทันการ, สัมภาษณ์, 2562) ซึ่งอยู่ในหมวด (ข) ทั้งหมด ข้อที่ 3 ร่วมจัดการศาสนสมบัติของวัด ในอดีตและปัจจุบันไม่แตกต่างกันมากนักเพราะต้องการรักษาคติความเชื่อประเพณีวัฒนธรรมไว้ตามทางพระพุทธศาสนาซึ่งอยู่ในหมวด (ข) ทั้งหมด ในข้อที่ 4 ช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด จุดประสงค์หลักเหมือนเดิมในอดีตและปัจจุบันเมื่อมีกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นโดยจะสอดแทรกคติ ความเชื่อ ประเพณีของไทยมอญเข้าไปมากทำให้ชาวบ้านที่นี้ยังคงซึมซับถึงวิถีชีวิต ประเพณีมอญยังคงอยู่ (ปกรณ์ ทันการ, สัมภาษณ์, 2562) ซึ่งอยู่ในหมวด (ค) ข้อที่ 5 ทำกิจกรรมต่างๆ แทนพระสงฆ์ ในอดีตและปัจจุบันไม่แตกต่างกันมากนักเพราะวิถีของชาวไทยมอญต้องการทำบุญเพื่อไปสู่ภพที่ดีเพื่อเป็นการบูชาพระพุทธเจ้า และสืบสานประเพณี (สัมภาษณ์ โชคชัย สุวรรณรส, 2562) ซึ่งอยู่ในหมวด (ข) ทั้งหมด

3.2 บทบาทของวัด (สัมภาษณ์พระสงฆ์)

ตารางที่ 2

บทบาทของวัดและหมวดหมู่ความเป็นไทยมอญและไทยพุทธ

กรอบความคิดเชิงทฤษฎีของ (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)	JD B1	หมวดหมู่ ก	JD B2	หมวดหมู่ ข	JD B3	หมวดหมู่ ค	ผลคะแนน รายชื่อ
1. เป็นสถานศึกษา	✓	ค		ก 1		ก 2	1
2. เป็นสถานสงเคราะห์	✓	ข		ก 1	✓	ข	2
3. เป็นสถานพยาบาล		ก 2		ก 2		ก 2	0
4. เป็นที่พักคนเดินทาง		ก 1		ก 1		ก 1	0
5. เป็นสถานที่พบปะสังสรรค์	✓	ค		ก 1		ก 1	1
6. เป็นสถานที่จัดงานเทศกาล	✓	ค	✓	ค	✓	ค	3
7. เป็นที่ใกล้เคียงข้อพิพาท		ก 2		ก 2		ก 1	0
8. เป็นศูนย์ศิลปะและวัฒนธรรม	✓	ค	✓	ค	✓	ค	3
9. เป็นคลังพัสดุเก็บของใช้ต่างๆ		ก 1		ก 1		ก 1	0
10. เป็นศูนย์กลางการบริหารประเทศ	✓	ข		ก 1		ก 2	1
11. เป็นที่ประกอบพิธีกรรม	✓	ค	✓	ค	✓	ค	3
ผลคะแนนรายบุคคล	7		3		4		
หมวดหมู่							
ก	ไม่มีบทบาทหน้าที่แล้ว						
ก 1	ไม่มีบทบาทหน้าที่และไม่ได้ระบุว่ามิได้รับหน้าที่นั้นไป						
ก 2	ไม่ได้มีบทบาทหน้าที่แต่มีระบุว่า เป็นองค์กรส่วนกลาง องค์กรของรัฐ เป็นผู้บริหารจัดการ						
ข	ยังมีบทบาทหน้าที่อยู่โดยมีลักษณะคล้ายกันทั้งไทยมอญและไทยพุทธ						
ค	ยังมีบทบาทหน้าที่อยู่โดยมีลักษณะคล้ายกันทั้งไทยมอญและไทยพุทธ						

จากตารางที่ 2 สรุปบทบาทวัด(สัมภาษณ์พระสงฆ์) JD-B1, JD-B2, JD-B3 วัดเจติยทองได้ข้อค้นพบจากเดิมว่า ในข้อ 1 เป็นสถานศึกษา JD-B1 บอกว่าวัดยังเป็นที่สอนภาษามอญช่วงวันพระโดยสอนเน้นการพูดและอ่านมากกว่าการเขียนซึ่งเป็นประเพณีมอญมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน (พระเกษม ชีตะมาโร, สัมภาษณ์, 2562) ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ค) ส่วน JD-B2 อยู่ในหมวดหมู่ (ก1) และ JD-B3 อยู่ในหมวดหมู่ (ก2) ในส่วนข้อ 2 เป็นสถานสงเคราะห์ JD-B1 กล่าวว่าวัดยังมีการเลี้ยงโรงทานชาวบ้านวันพระซึ่งเป็นวัฒนธรรมมอญมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ข) ส่วน JD-B2 อยู่ในหมวดหมู่ (ก1) และ JD-B3 อยู่ในหมวดหมู่ (ข) ซึ่งเป็นธรรมเนียมมาตั้งแต่โบราณ ในข้อที่3เป็นสถานพยาบาล JD-B1, B2, B3 กล่าวว่าทำหน้าที่ของภาครัฐซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ก2) ในข้อที่ 4 เป็นที่พักคนเดินทาง JD-B1, B2, B3 ไม่ได้พูดถึงซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ก1) ในข้อที่ 5 เป็นสถานที่พบปะสังสรรค์ JD-B1กล่าวว่าเน้นกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักเช่นงานศพ งานบวช งานแต่งงาน โดยสอดคล้องพิธีกรรมความเป็นมอญเข้าไปด้วยซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ค) ส่วน JD-B2, B3 อยู่ในหมวดหมู่ (ก1) ในข้อที่ 6 เป็นสถานที่จัดงานเทศกาล ทั้ง JD-B1, B2, B3 เน้นงานสงกรานต์ โดยมีประเพณี พิธีกรรมมอญสอดคล้อง (พระครูโสภณ สุตวัณน์, สัมภาษณ์, 2562) ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ค) ในข้อที่ 7เป็นที่ใกล้เคียงข้อพิพาท ทั้ง JD-B1, B2 กล่าวสอดคล้องกันว่าเป็นหน้าที่ของภาครัฐซึ่งอยู่ในหมวด (ก2) ส่วน JD-B3 อยู่ในหมวด (ก1) ในข้อที่ 8 เป็นศูนย์ศิลปะและวัฒนธรรม ทั้ง JD-B1, B2, B3 กล่าวสอดคล้องกันในเรื่องมีโบราณภาษามอญ เจติยมอญรวมถึงเจติยบรรพบุรุษซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ค) ในข้อที่ 9 เป็นคลังพัสดุเก็บของใช้ต่างๆ ไม่ได้พูดถึงทั้ง JD-B1, B2, B3 กล่าวสอดคล้องกันอยู่ในหมวดหมู่(ก1) ในข้อที่10เป็นศูนย์กลางการบริหารประเทศ JD-B1 กล่าวว่าเป็นที่ประชุมหน่วยงานเทศบาล อบตซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ข) ส่วน JD-B2 ไม่ได้ตอบอะไรในหมวดหมู่ (ก1) และ JD-B3 ตอบว่ากระทรวงมหาดไทยจัดการแทนซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ก2) ในข้อที่ 11 เป็นที่ประกอบพิธีกรรม ทั้ง JD-B1, B2, B3 กล่าวว่ามีการจัดงานบุญงานกุศล งานมงคลและงานอวมงคล และทางประเพณีมอญ เช่น แห่งสังฆะตชาบ (สัมภาษณ์ พระอภิวัฒน์ ธนงค์, 2562) ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ค)

3.3 บทบาทของพระสงฆ์

ตารางที่ 3

บทบาทของพระสงฆ์และหมวดหมู่ความเป็นไทยมอญและไทยพุทธ

กรอบความคิดเชิงทฤษฎีของ (พระมหากษัตริย์ นันทพรพ) และ (พระมหาทรงชัย บุรณพิสุทธิ)	JD B1	หมวดหมู่ มอญ	JD B2	หมวดหมู่ มอญ	JD B3	หมวดหมู่ มอญ	ผลคะแนน รายชื่อ
1. บทบาทด้านการศึกษา	✓	ค		ก 1		ก 1	1
2. บทบาทด้านการอบรมทางจริยธรรม	✓	ข	✓	ข	✓	ข	3
3. บทบาทด้านการเผยแพร่ธรรม	✓	ข	✓	ข	✓	ข	3
4. บทบาทด้านการพัฒนาชนบท		ก 2		ก 2		ก 2	0
5. บทบาทด้านสังคมสงเคราะห์	✓	ข		ก 1	✓	ข	2
6. บทบาทด้านการพัฒนาจิตใจ	✓	ข	✓	ข	✓	ข	3
7. บทบาทด้านอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม	✓	ค	✓	ค	✓	ค	3
8. บทบาทด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม		ก 1		ก 1		ก 1	0
9. บทบาทด้านการรักษาโรค		ก 2		ก 2		ก 2	0
ผลคะแนนรายบุคคล	6		4		5		
หมวดหมู่							
ก	ไม่มีบทบาทหน้าที่แล้ว						
ก 1	ไม่มีบทบาทหน้าที่และไม่ได้ระบุว่าใครรับหน้าที่นั้นไป						
ก 2	ไม่ได้มีบทบาทหน้าที่แต่มีระบุว่า เป็นองค์กรส่วนกลาง องค์กรของรัฐเป็นผู้บริหารจัดการ						
ข	ยังมีบทบาทหน้าที่อยู่โดยมีลักษณะคล้ายกันทั้งไทยมอญและไทยพุทธ						
ค	ยังมีบทบาทหน้าที่อยู่โดยมีลักษณะคล้ายกันทั้งไทยมอญและไทยพุทธ						

จากตารางที่ 3 สรุปบทบาทของพระสงฆ์ วัดเจดีย์ทอง (JD-B1, JD-B2, JD-B3) จากเดิมพบว่า ในข้อ 1 บทบาทด้านการศึกษา JD-B1 บอกว่ามีการศึกษานักธรรม บาลีและภาษามอญเพื่อสอนชาวบ้านและบุคคลทั่วไปซึ่งเป็นประเพณีมอญ

มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน (พระครูโสภณ สุววัฒน์, สัมภาษณ์, 2562) ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ค) ส่วน JD-B2, B3 ไม่ได้พูดถึงอยู่ในหมวดหมู่ (ก1) ในส่วนข้อ 2 บทบาทด้านการอบรมทางจริยธรรม JD-B1 เน้นให้ชาวบ้านถือศีล 5, 8, 10 ซึ่งทำให้อายุยืนปราศจากโรคภัยเบียดเบียนซึ่งอยู่ในหมวด (ข) ส่วน JD-B2 เน้นการถือศีล 227 ข้อสำหรับพระให้ชาวบ้านถือศีล 5, 8, 10 เป็นสิริมงคล แก่ชีวิตตนอยู่ในหมวดหมู่ B และ JD-B3 เน้นอบรมชาวบ้านถือศีล 5 (สิกขาบท 5) เรื่องบุญและบาป พบในคัมภีร์พระพุทธศาสนาอยู่ในหมวดหมู่ (ข) เช่นกัน ในข้อที่ 3 บทบาทด้านการเผยแผ่ธรรม JD-B1 บอกว่า การเทศน์ แสดงธรรม ปาฐกถาธรรมโดยยึดคติที่ว่า"ถือศีลต้องพระไทย วินัยต้องพระมอญ" อยู่ในหมวด (ข) ส่วน JD-B2 เน้นการเทศนาการทำวัตรสวดมนต์ ให้ชาวบ้านสวดมนต์เช้า เย็น ซึ่งเป็นบุญกิริยาอยู่ในหมวดหมู่ (ข) และ JD-B3 เน้นการเทศนา ทำวัตรสวดมนต์เช้าเย็น เป็นการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนอยู่ในหมวด (ข) เช่นเดียวกัน ในข้อที่ 4 บทบาทด้านการพัฒนาชนบท JDB1 บอกว่ากระทรวงมหาดไทยเป็นผู้จัดการและ JD-B2, B3 บอกเป็นหน่วยงานของรัฐซึ่งก็อยู่ในหมวดหมู่ (ก2) เช่นเดียวกัน ในข้อที่ 5 บทบาทด้านสังคมสงเคราะห์ JD-B1 มอบทุนการศึกษาให้แก่เด็กนักเรียนซึ่งเป็นหน้าที่ตามพ.ร.บ. คณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ซึ่งอยู่ในหมวด (ข) และ JD-B2 ไม่ได้พูดถึงอยู่ในหมวดหมู่(ก1) ส่วนJD-B3เลี้ยงอาหารชาวบ้านเพื่อให้โยมอัมกาย ชื่อใจญาติโยมธรรมเนียมปฏิบัติมานาน (พระเกษม ชีตะมาโร, สัมภาษณ์, 2562) ซึ่งอยู่ในหมวด (ข) ในข้อที่ 6 บทบาทด้านการพัฒนาจิตใจ JD-B1 เน้นนั่งสมาธิ เจริญวิปัสสนา เพื่อการหลุดพ้นจากวัฏสงสาร การทำนิพพานให้แจ้งอยู่ในหมวดหมู่ (ข) ส่วน JD-B2 เน้นวิปัสสนากรรมฐานสำหรับพระ นั่งสมาธิสำหรับชาวบ้านอยู่ในหมวดหมู่ (ข) และ JD-B3 เน้นวิปัสสนากรรมฐานเพื่อความหลุดพ้นอย่างแท้จริง และเพื่อบำรุงนิพพานหมวดหมู่ (ข) ในข้อที่ 7 บทบาทด้านอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ทั้ง JD-B1, B2, B3 กล่าวถึงการสงวนรักษาโบราณมอญ เจดียมอญการปฏิสังขรณ์เจดียมอญ อาคารต่างๆ (พระอภิวัฒน์ ธนงค์, สัมภาษณ์, 2562) ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ค) ในข้อที่ 8 บทบาทด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ทั้ง JD-B1, B2, B3ไม่ได้พูดถึงอยู่ในหมวด (ก1) ในข้อที่ 9 บทบาทด้านการรักษาโรค ทั้ง JD-B1, B2, B3 บอกเป็นหน้าที่ของโรงพยาบาล หมอ หน่วยงานของรัฐซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ก2)

3.4 บทบาทของกรรมการวัด

ตารางที่ 4

บทบาทของกรรมการวัดและหมวดหมู่ความเป็นไทยมอญและไทยพุทธ

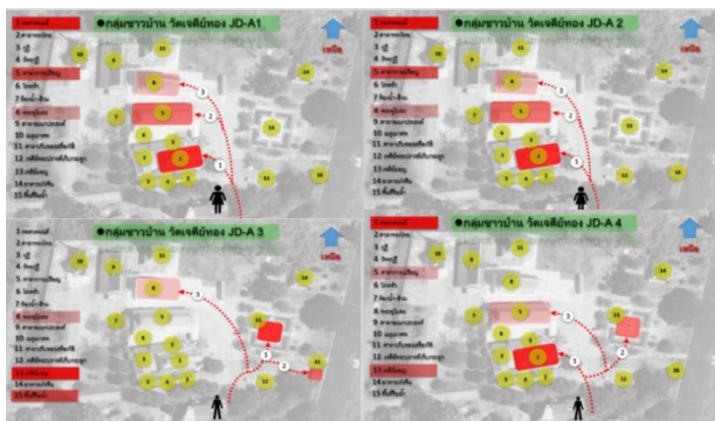
กรอบความคิดเชิงทฤษฎีของ (กฤติน จันทร์สนธิมา)	JD C1	หมวดหมู่ ก 2	JD C2	หมวดหมู่ ก 2	JD C3	หมวดหมู่ ก 1	ผลคะแนน รายชื่อ
1. ร่วมการบริหารจัดการที่ดินของวัด		ก 2		ก 2		ก 1	0
2. ร่วมการบริหารจัดการเงินบริจาค	✓	ข	✓	ข	✓	ข	3
3. ร่วมจัดการศาสนสมบัติของวัด	✓	ข	✓	ข	✓	ข	3
4. ช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด	✓	ค	✓	ค	✓	ค	3
5. ทากิจกรรมต่างๆ แทนพระสงฆ์	✓	ข	✓	ข	✓	ข	3
ผลคะแนนรายบุคคล	4		4		4		
หมวดหมู่							
ก	ไม่มีบทบาทหน้าที่แล้ว						
ก 1	ไม่มีบทบาทหน้าที่และไม่ได้ระบุว่าใครรับหน้าที่นั้นไป						
ก 2	ไม่ได้มีบทบาทหน้าที่แต่มีระบุว่า เป็นองค์กรส่วนกลาง องค์กรของรัฐเป็นผู้บริหารจัดการ						
ข	ยังมีบทบาทหน้าที่อยู่โดยมีลักษณะคล้ายกันทั้งไทยมอญและไทยพุทธ						
ค	ยังมีบทบาทหน้าที่อยู่โดยมีลักษณะคล้ายกันทั้งไทยมอญและไทยพุทธ						

จากตารางที่ 4 สรุปบทบาทของกรรมการวัด วัดเจดีย์ทอง (JD-C1, JD-C2, JD-C3) ได้ข้อค้นพบจากเดิมว่า ในข้อ 1 ร่วมการบริหารจัดการที่ดินของวัด JD-C1, C2มองว่าเป็นหน้าที่ของกรมศาสนาเนื่องจากมีข้อกำหนดในการจัดการอยู่

แล้ว ซึ่งในอดีตพระมอญกับชาวบ้านเกื้อกูลและช่วยเหลือซึ่งกันและกันมาตลอด (อำภา มะเฟื่อง, สัมภาษณ์, 2562) ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ก2) ส่วน JD-C3 ไม่ได้กล่าวถึงเรื่องนี้เลย ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ก1) ในส่วนข้อ 2 ร่วมการบริหารจัดการเงินบริจาค ทั้ง JDC1, C2, C3 กล่าวถึง เกี่ยวกับรายได้เช่นจากการมาทำบุญไหว้พระ รายได้จากงานทอดผ้าป่า ทอดกฐินรวมถึงค่าน้ำ ค่าไฟ และ ค่าขยะซึ่งให้เหตุผลว่า เช่นพระไม่เชี่ยวชาญการเบิกจ่ายเงินของวัดรวมถึงชาวไทยมอญ (กรรมการวัด) ประรณานจะนิพพานและเพื่อการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาและศาสนสถานซึ่งอยู่ในหมวด (ข) ทั้งหมด ข้อที่ 3 ร่วมจัดการศาสนสมบัติของวัด ทั้ง JD-C1, C2, C3 กล่าวถึงคล้ายๆ กันในเรื่องบูรณะและซ่อมแซมอุโบสถ เจดีย์ กุฏิสงฆ์และอื่นๆ โดยมีเหตุผลทางด้านคุณค่าทางประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรมรวมถึงการได้บุญด้านมนุษย์สมบัติ สวรรค์สมบัติ นิพพานสมบัติ และเพื่อบำรุงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ให้ยั่งยืน (จวน ปานแก้ว, สัมภาษณ์, 2562) ซึ่งอยู่ในหมวด (ข) ทั้งหมด ในข้อที่4ช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด ทั้ง J D-C1, C2, C3 กล่าวถึง คล้ายๆ กัน เช่นการทำพิธีแห่หังส์ ธงตะขาบ กิจกรรมสงกรานต์และกิจกรรมเข้าพรรษา ออกพรรษาซึ่งทุกกิจกรรมจะเชื่อมโยงความเป็นมอญสอดแทรกเข้าไปมาก เช่นอาหาร การแต่งกาย ภาษามอญเป็นต้นซึ่งอยู่ในหมวด (ค) ข้อที่ 5 ทำกิจกรรมต่างๆ แทนพระสงฆ์ ทั้ง JD-C1, C2, C3 กล่าวถึง ในด้านการปฏิบัติงานศาสนพิธี เช่นตั้ง โต๊ะหมู่บูชาและในเรื่องเก็บรักษาเบิกจ่ายเงินศาสนสมบัติรวมถึงการทำธุรกรรมทางการเงินต่างๆ เพราะบุญกุศลจะช่วยให้เกิดสิ่งที่ดีงาม (สวส์ดี สุวรรณรส, สัมภาษณ์, 2562) ซึ่งอยู่ในหมวด (ข) ทั้งหมด

4. การวิเคราะห์ พื้นที่การเข้าใช้สอยอาคาร

4.1 ชาวบ้าน

ภาพที่ 5 พื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารของชาวบ้าน วัดเจดีย์ทอง

ตารางที่ 5

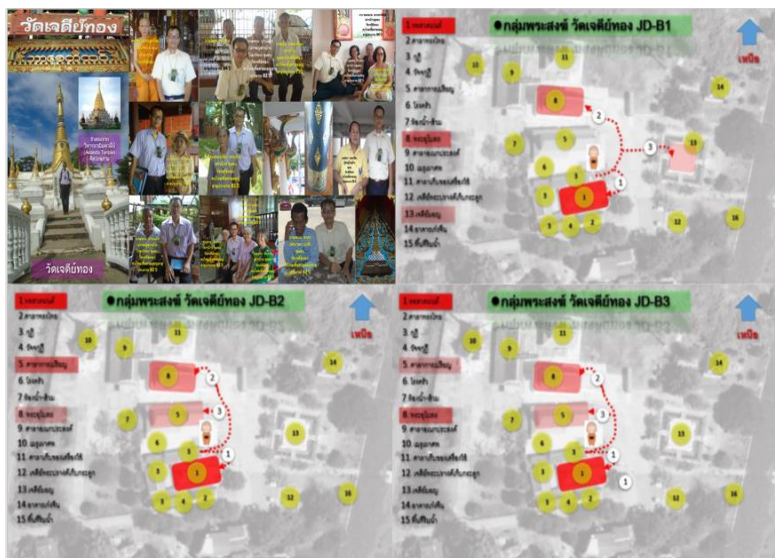
การเข้าใช้สอยอาคารกลุ่มชาวบ้านวัดเจดีย์ทอง

กลุ่มชาวบ้าน (วัดเจดีย์ทอง)	JD A1	JD A2	JD A3	JD A4	ผลคะแนนรายข้อ
1. ศาลาการเปรียญ	2	2		1	5
2. หอสมุดมนต์	2	2		1	5
3. พระอุโบสถ	1	1	1		3
4. พื้นที่ริมน้ำ			1		1
5. เจดีย์มอญ			1	1	2
6. ศาลาสวดศพ					0
7. พิพิธภัณฑ์					0
8. กุฏิพระ					0
ผลคะแนนรายบุคคล	5	5	3	3	
	คะแนน				

กลุ่มชาวบ้าน (วัดเจติยโทอง)	JD A1	JD A2	JD A3	JD A4	ผลคะแนนรายข้อ
★ ★ ★ เข้าทุกวัน	3				
★ ★ เข้าทุกวันพระ(อาทิตย์ละครั้ง)	2				
★ เข้า1เดือน-1ปี	1				

สรุปข้อค้นพบการเข้าใช้สอยอาคารของกลุ่มชาวบ้านวัดเจติยโทองว่า ในข้อ 1 ศาลาการเปรียญ ชาวบ้าน A1, A2 จะเข้าพื้นที่ที่ต่ำกว่าพื้นที่อื่นๆ เนื่องจากอยู่ในพื้นที่มาตั้งแต่เกิดจึงให้ความสำคัญกับพื้นที่ศาลาการเปรียญมาก เนื่องจากจากว่าจะต้องเข้าทุกวันพระ (อาทิตย์ละครั้ง) เพราะชาวบ้าน A1, A2 เคารพในพระพุทธศาสนามาก ส่วนชาวบ้าน A4 เข้าช่วง 1 เดือน-1 ปี ครั้งหนึ่งอันเนื่องมาจากจะกลับมาในช่วงวันสงกรานต์เท่านั้นเพราะทำงานต่างจังหวัด ส่วนชาวบ้าน A3 ไม่เข้าพื้นที่ศาลาการเปรียญเนื่องจากไม่ให้ความสำคัญกับพื้นที่มากนักแต่ไปเน้นพระอุโบสถแทนเนื่องจากจะมาทำกิจกรรม งานบวช งานสงกรานต์ เป็นหลัก ส่วนข้อ 2 หอสวดมนต์ ชาวบ้าน A1, A2, A3, A4 มีลักษณะการเข้าใช้พื้นที่เหมือนกับข้อ 1 ส่วนข้อ 3 พระอุโบสถ ชาวบ้าน A1, A2, A3 เข้าไม่บ่อยนัก ประมาณช่วง1เดือน-1ปี ครั้งหนึ่ง ส่วน A4 ไม่ได้ให้ความสำคัญมากนัก ส่วนข้อ 5 เจติยมอญ ชาวบ้าน A3, A4 เข้า 1 เดือน-1 ปี ครั้งหนึ่งเพราะทำงานต่างจังหวัด

4.2 พระสงฆ์

ภาพที่ 6 พื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารของพระสงฆ์ วัดเจดีย์ทอง

ตารางที่ 6

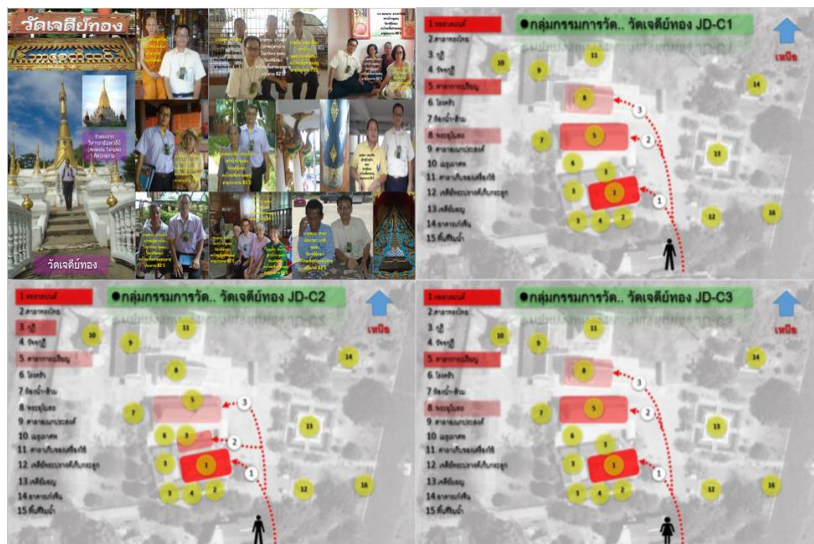
การเข้าใช้สอยอาคารกลุ่มพระสงฆ์ วัดเจดีย์ทอง

กลุ่มพระสงฆ์ (วัดเจดีย์ทอง)	JD B1	JD B2	JD B3	ผลคะแนน รายชื่อ
1. ศาลาการเปรียญ		2	2	4
2. หอระฆัง	3	3	3	9
3. พระอุโบสถ	2	2	2	6
4. พื้นทึมน้ำ				0
5. เจดีย์มอญ	2			2
6. กุฏิพระ				0
ผลคะแนนรายบุคคล	7	7	7	

กลุ่มพระสงฆ์ (วัดเจติยทอง)	JD B1	JD B2	JD B3	ผลคะแนน รายชื่อ
	คะแนน			
★★★ เข้าทุกวัน	3			
★★ เข้าทุกวันพระ(อาทิตย์ละครั้ง)	2			
★ เข้า1เดือน-1ปี	1			

สรุปข้อค้นพบการเข้าใช้สอยอาคารของกลุ่มพระสงฆ์ วัดเจติยทอง ซึ่งในข้อ 2 หอสวดมนต์พระสงฆ์ B1, B2, B3 จะเข้าพื้นที่ที่ต่ำกว่าพื้นที่อื่นๆ เป็นลำดับที่1 เนื่องจากหอสวดมนต์เป็นสถานที่ทำวัตรเช้าและทำวัตรเย็นทุกวัน การทำวัตรเช้าและทำวัตรเย็นเป็นธรรมเนียมเลียนแบบมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล ซึ่งพระสงฆ์จะเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าเพื่อรับฟังโอวาทเป็นกิจวัตรประจำวัน การทำวัตรมีจุดมุ่งหมายอย่างหนึ่งคือเพื่อเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้านั่นเอง ส่วนข้อ 3 พระอุโบสถ พระสงฆ์ B1, B2, B3 ให้ความสำคัญในการเข้าพื้นที่เป็นลำดับที่ 2 เนื่องจากพื้นที่นี้ถือเป็นอาคารที่สำคัญภายในวัดเนื่องจากเป็นสถานที่ที่พระภิกษุสงฆ์ใช้ทำสังฆกรรมตามพระวินัยวันที่พระสงฆ์คลั่งฟังพระปาติโมกข์ทุกกึ่งเดือน เรียกว่า วันอุโบสถ และพระสงฆ์มีการใช้พื้นที่ทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเช่นการสวดในวันโกน (ปรังผม) ก่อนวันพระ 1 วันงานบวช งานสงกรานต์ เป็นต้น ส่วนข้อ1ศาลาการเปรียญ เป็นสถานที่เพื่อใช้ประกอบกิจกรรมต่างๆ ทางพระพุทธศาสนาซึ่งพระสงฆ์ B1, B2, B3 ส่วนใหญ่เข้าช่วงวันพระ และในส่วนข้อ 5 เจติยมอญ พระสงฆ์ B1 ให้ความสำคัญในการใช้พื้นที่ทุกวันพระ

4.3 กรรมการวัด

ภาพที่ 7 พื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารของกรรมการวัด วัดเจดีย์ทอง

ตารางที่ 7

การเข้าใช้สอยอาคารกลุ่มกรรมการวัด วัดเจดีย์ทอง

กลุ่มกรรมการวัด (วัดเจดีย์ทอง)	JD C1	JD C2	JD C3	ผลคะแนน รายชื่อ
1. ศาลาการเปรียญ	3	2	2	7
2. หอสวดมนต์	3	3	2	8
3. พระอุโบสถ	1		1	2
4. พื้นที่ริมน้ำ				0
5. เจดีย์มอญ				0
6. กุฏิพระ		3		3
ผลคะแนนรายบุคคล	7	8	5	

กลุ่มกรรมการวัด (วัดเจติยทอง)	JD C1	JD C2	JD C3	ผลคะแนน รายชื่อ
	คะแนน			
★ ★ ★ เข้าทุกวัน	3			
★ ★ เข้าทุกวันพระ(อาทิตย์ละครั้ง)	2			
★ เข้า 1 เดือน – 1 ปี	1			

สรุปข้อค้นพบการเข้าใช้สอยอาคารของกลุ่มกรรมการวัด วัดเจติยทองสรุปข้อค้นพบการเข้าใช้สอยอาคารของกลุ่มกรรมการวัด วัดเจติยทอง ในข้อ 2 หอสมุดมนต์ กรรมการวัด C1, C2 จะเข้าพื้นที่ที่ต่ำกว่าพื้นที่อื่นๆ เป็นลำดับที่ 1 เนื่องจากหอสมุดมนต์เป็นสถานที่ที่มีพระพุทธรูปหยกขาวชาวบ้าน เรียกกันว่า "หลวงพ่อขาว" เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย สร้างจากหยกสีขาว แกะสลักศิลปกรรมแบบมอญ เป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์เป็นที่เคารพศรัทธาของชาวบ้านเป็นอย่างมาก ส่วนส่วน C3 จะเข้าเฉพาะเมื่อมีงานในช่วงวันพระเท่านั้น ข้อ 1 ศาลาการเปรียญ กรรมการวัด C2, C3 เข้าพื้นที่นี้ในการทำกิจกรรมช่วงวันพระ ส่วน C1 จะเข้าทุกวันพร้อมกับไปพื้นที่หอสมุดมนต์ด้วยส่วนข้อ 6 กุฏิพระ เป็นสถานที่กรรมการวัดมาวัดเพื่อปรึกษาหารือเกี่ยวกับผลประโยชน์ของวัดและเรื่องกิจกรรมประเพณีที่จะจัดขึ้นกับพระสงฆ์ซึ่งกรรมการวัด C2 จะเข้าทุกวัน ส่วนกรรมการวัด C1, C3 ไม่ได้ให้ความสนใจมากนัก ในส่วนข้อ 3 พระอุโบสถ กรรมการวัด C1, C3 ให้ความสนใจเข้าพื้นที่ในช่วง 1 เดือน-1 ปี เท่านั้น ส่วนกรรมการวัด C2 ไม่ได้ให้ความสนใจมากนัก

อภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยขอแบ่งการอภิปรายผลการวิจัยออกเป็น 2 ประเด็น ดังนี้ (1) ประเด็นด้านบทบาท ประกอบไปด้วย บทบาทชาวบ้าน บทบาทวัด บทบาทพระสงฆ์ บทบาทกรรมการวัด (2) ประเด็นด้านพื้นที่การเข้าใช้สอยอาคาร ประกอบไปด้วย

การเข้าใช้พื้นที่ของชาวบ้าน การเข้าใช้พื้นที่ของพระสงฆ์ และการเข้าใช้พื้นที่ของกรรมการวัด ซึ่งทั้ง 2 ประเด็นนี้ มีความเชื่อมโยงกับวัตถุประสงค์คือ (1) เพื่อศึกษาบทบาทชุมชนไทย-มอญ บ้านเจดีย์ทองต่อความเชื่อมโยงระหว่างวัดและพระสงฆ์ในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี (2) เพื่อศึกษาความเชื่อมโยงของชุมชนไทย-มอญบ้านเจดีย์ทองต่อวัดและพระสงฆ์ ในการอนุรักษ์พื้นที่พุมรดกทางวัฒนธรรมให้คงอยู่ต่อไป โดยมีปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทชุมชนไทย-มอญ บ้านเจดีย์ทองต่อความเชื่อมโยงระหว่างวัดและพระสงฆ์ในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ประเด็นด้านบทบาท

1. บทบาทของชาวบ้านและกรรมการวัด มีปัจจัยสำคัญที่ชาวบ้านและกรรมการวัดให้ความสำคัญกับบทบาทรวมถึงความเชื่อมโยงระหว่างวัด พระสงฆ์ กับชุมชนไทย-มอญ ในการอนุรักษ์พื้นที่พุมรดกทางวัฒนธรรมให้คงอยู่ต่อไป โดยมีผลปัจจัยสำคัญดังต่อไปนี้

1.1 การจัดการศาสนสมบัติของวัด ชาวบ้านและกรรมการวัดให้ความสำคัญกับการจัดการศาสนสมบัติของวัดมาก อันเนื่องมาจากพระพุทธศาสนา มีความเกี่ยวพันฝังรากลึกอย่างแนบแน่นในวิถีชีวิตความเป็นอยู่ กับ สังคมไทย-มอญ มาอย่างยาวนาน (จวน เครือวิชิตยาจารย์, 2548) และเป็นรากฐานของวัฒนธรรมไทย-มอญด้านต่างๆ เช่น ด้านภาษา วรรณกรรม ศิลปกรรม จิตรกรรม ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ เป็นต้น ชาวบ้านและกรรมการวัดหลายท่านกล่าวว่า วัดเป็นส่วนหนึ่งของชาวบ้านและชุมชนเพราะเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจของชาวบ้านและชุมชน บางครั้งการรักษามรดกทางวัฒนธรรมด้านศาสนสมบัติไว้ให้ยืนยาว สิ่งสำคัญก็คือการบูรณปฏิสังขรณ์ บำรุงรักษา และการซ่อมแซมอาคารภายในวัด ซึ่งเป็นการสนับสนุนด้านเศรษฐกิจในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม โดยผ่านทาง การจัดกิจกรรมและการบริจาคเงิน โดยชาวบ้านถวายเงินเพื่อบำรุงรักษาอาคารสถานที่ ซึ่งเป็นลักษณะของการพึ่งพาซึ่งกันและกัน

1.2 การช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด ชาวบ้านและกรรมการวัดให้ความสำคัญกับการช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ภายในวัดมาก โดยการสนับสนุนด้านแรงงานและด้านเศรษฐกิจในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม ทำให้ชาวบ้านมีความใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนาและความเป็นเอกลักษณ์ของความเป็นมอญเช่นประเพณีวันสงกรานต์ (ภาษามอญ เรียกว่า กะต๊ะ ถือเป็นวันขึ้นปีใหม่ของชาวมอญ) ซึ่งในกิจกรรมสงกรานต์จะสอดแทรกความเป็นเอกลักษณ์ อัตลักษณ์ ของชาวมอญไว้มากที่สุดเช่น (1) การแห่หางหงส์ ธงตะขาบ (แห่สะต๊ะโน) โดยจะแห่หางหงส์รอบเจดีย์มอญ 3 รอบก่อนจะชักขึ้นสู่ยอดเสาเพื่อบูชาพระพุทธเจ้า (2) ธรรมเนียมการทำบุญอัฐิบรรพบุรุษ ชาวมอญเรียกว่า แจ็คชอยจู๊ดคือการทำพิธีบังสุกุลให้กับญาติมิตรและบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว (3) การแต่งกายชุดมอญไปวัด (4) การทำข้าวแช่ไปวัด (5) การสวดมนต์ภาษามอญ (6) การละเล่นพื้นเมืองการละเล่นสะบ้า (มอญ (ว่อน-สะ-นิ) เป็นต้น

1.3 การทำกิจกรรมต่างๆ แทนพระสงฆ์ ชาวบ้านและกรรมการวัดให้ความสำคัญกับการทำกิจกรรมต่างๆ แทนพระสงฆ์เพราะวิถีของชาวไทยมอญต้องการทำบุญเพื่อไปสู่ภพที่ดีเพื่อเป็นการบูชาพระพุทธเจ้า เช่น กิจกรรมจัดอาสน์สงฆ์ในงานสวดพระอภิธรรมการทาน้ำที่รับ-จ่ายเงินแทนพระการจัดเตรียมอาหารให้พระสงฆ์ การปฏิบัติงานศาสนพิธีช่วงวันพระ โดยมุ่งเน้นไปที่การสนับสนุนด้านแรงงานและด้านเศรษฐกิจ เพื่อพระพุทธศาสนา

2. บทบาทของวัด ให้ความสำคัญกับหัวข้อด้านสถานที่จัดงานเทศกาลศูนย์ศิลปะและวัฒนธรรม สถานที่ประกอบพิธีกรรม อย่างมาก ซึ่งสามารถวิเคราะห์ได้ว่า บทบาทนั้นมุ่งไปในแนวทางเชิงสังคม และวัฒนธรรมโดยใช้พื้นที่สร้างสังคมและวัฒนธรรมผ่านการทำกิจกรรมซึ่งกิจกรรมแต่ละกิจกรรมเป็นบ่อเกิดของการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมเช่น ประเพณีการแห่หางหงส์ ธงตะขาบ การเรียนภาษามอญในชุมชนหรือที่วัด พิธีการบวช การสรงน้ำพระ พิธีงานศพ เป็นต้น โดยมีผลปัจจัยสำคัญมาจากหัวข้อดังต่อไปนี้

2.1 เป็นสถานที่จัดงานเทศกาล วัดมีความสำคัญเป็นสถานที่จัดงานเทศกาลในการทำกิจกรรมต่างๆที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและกิจกรรมของชาวบ้าน เป็นการสร้างแนวทางเชิงสังคมและวัฒนธรรม โดยวัดมีบทบาทสำคัญที่ทำให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างพระสงฆ์กับชาวบ้านใกล้ชิดกันและทำให้เกิดบริบทของการอนุรักษ์ฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมของชาวบ้าน เช่น (1) การอนุรักษ์ประเพณีทางพระพุทธศาสนา (2) ประเพณีสงกรานต์ (3) การปฏิสังขรณ์ สร้าง ต่อเติมอาคารสถานที่ เป็นต้น

2.2) เป็นศูนย์ศิลปะและวัฒนธรรม วัดมีความสำคัญในการเป็นศูนย์ศิลปะและวัฒนธรรมเนื่องจาก เป็นวัดอันเก่าแก่ ย่อมมีสิ่งที่มีคุณค่าแก่การอนุรักษ์ให้รุ่นต่อๆ ไปได้ศึกษาเกี่ยวกับชาติพันธุ์ของตนที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว เช่น วัดอุโบสถ บ้านเรือนมอญ เจดีย์มอญ เป็นต้น ซึ่งเป็นการสร้างแนวทางเชิงสังคมและวัฒนธรรมต่อพื้นที่ในการทำกิจกรรมร่วมกัน

2.3) เป็นที่ประกอบพิธีกรรม วัดมีความสำคัญโดยเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและพิธีกรรมต่างๆ ของชาวบ้าน ทำให้วัดและชาวบ้านมีความเชื่อมโยงซึ่งกันและกันเช่น งานบวช งานแต่งงาน งานเผาศพ วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันมาฆบูชา เป็นต้น ซึ่งเป็นการสร้างแนวทางเชิงสังคม และวัฒนธรรมต่อพื้นที่ ผ่านการทำกิจกรรมร่วมกัน

3. บทบาทของพระสงฆ์ ให้ความสำคัญกับหัวข้อด้าน การอบรมทางจริยธรรม, การเผยแผ่ธรรม,การพัฒนาจิตใจ และการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเป็นอย่างมาก ซึ่งสามารถวิเคราะห์ได้ว่า บทบาทนั้นมุ่งไปในแนวทางเชิงวัฒนธรรมและผู้นำจิตวิญญาณ เนื่องจากพระสงฆ์เป็นผู้สืบทอดและเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระสงฆ์จึงสามารถใช้บทบาทดังกล่าวในการถ่ายทอดประวัติหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา สู่ความเป็นรูปธรรมให้มากขึ้นและเด่นชัดยิ่งขึ้น เพื่อให้ชาวบ้านได้รับความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและวัดอย่างแท้จริง โดยมีผลปัจจัยสำคัญมาจากหัวข้อดังต่อไปนี้

3.1 บทบาทด้านการอบรมทางจริยธรรม บทบาทนั้นมุ่งไปในแนวทางเชิงวัฒนธรรมและผู้นำจิตวิญญาณของพระสงฆ์ นับจากอดีตจนถึงปัจจุบันพระสงฆ์ได้มีส่วนสำคัญกับชาวบ้านมาโดยตลอด และยังทำหน้าที่สืบทอดอายุพระพุทธศาสนา รวมถึงให้ชาวบ้านถือศีล 5,8,10 ในวันพระ ทำให้ข้อนี้มีความเชื่อมโยงในการอนุรักษ์ฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมให้คงอยู่ต่อไป

3.2 บทบาทด้านการเผยแผ่ธรรม ในข้อนี้บทบาทของพระสงฆ์มุ่งเน้นไปที่แนวทางเชิงวัฒนธรรมและผู้นำจิตวิญญาณ โดยทำหน้าที่ในการการเทศน์ แสดงธรรม ปาฐกถาธรรม เป็นหน้าที่ในการสร้างความเชื่อมโยงระหว่างพระสงฆ์กับชาวบ้านในการอนุรักษ์ฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมให้คงอยู่ต่อไป รวมถึงหน้าที่โดยตรงเช่นการทำวัตรสวดมนต์เช้าเย็นของพระสงฆ์

3.3 บทบาทด้านการพัฒนาจิตใจ ในข้อนี้บทบาทของพระสงฆ์มุ่งเน้นไปในแนวทางเชิงวัฒนธรรมและผู้นำจิตวิญญาณของพระสงฆ์ ในการทำหน้าที่พัฒนาจิตใจตนเองกับจิตใจของชาวบ้านโดยการนั่งสมาธิ เจริญวิปัสสนา วิปัสสนากรรมฐาน เป็นการสร้างความเชื่อมโยงระหว่างพระสงฆ์กับชาวบ้านในการอนุรักษ์ฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมให้คงอยู่ต่อไปได้

3.4 บทบาทด้านอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ในข้อนี้บทบาทของพระสงฆ์มุ่งไปในแนวทางเชิงวัฒนธรรมและผู้นำจิตวิญญาณของพระสงฆ์ ทำหน้าที่ในการสงวนรักษาโบราณมอญ (ซึ่งในสมัยก่อนพระสงฆ์นิยมเขียนหนังสือบนใบลาน) เจดีย์มอญ การปฏิสังขรณ์เจดีย์มอญ อาคารต่างๆ

ประเด็นด้านพื้นที่การเข้าใช้สอยอาคาร

1. กลุ่มชาวบ้าน จากการศึกษาพบว่า กลุ่มชาวบ้านเข้าใช้พื้นที่ ศาลาการเปรียญเป็นอันดับแรก เนื่องจากมีพิธีกรรมและกิจกรรมที่ชาวบ้านเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยเสมอ เช่นการทำบุญวันพระ ซึ่งเป็นกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา รองลงมาก็ไปที่หอสวดมนต์เพราะมีพระพุทธรูปหยกขาวที่ชาวบ้านให้การนับถือที่ต้องไปกราบไหว้ และยังเป็นพื้นที่ที่ชาวบ้านเข้าไปใช้ในการฝึกฝน (Practice) ในเรื่องของการถือศีล รักษาศีล ฟังเทศน์ ฟังธรรมจากพระสงฆ์ เป็นพื้นที่ทางเศรษฐกิจ

(Economic area) และยังเป็นพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม (Cultural heritage area) ด้วย

2. กลุ่มพระสงฆ์ จากการศึกษาพบว่า กลุ่มพระสงฆ์เข้าใช้สอยอาคารหอสวดมนต์มากที่สุดอันเนื่องมาจากการทำวัตรเช้าและทำวัตรเย็นเป็นธรรมเนียมเลียนแบบมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล ซึ่งพระสงฆ์จะเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าเพื่อรับฟังโอวาทเป็นกิจวัตรประจำวัน การทำวัตรมีจุดมุ่งหมายอย่างหนึ่งคือเพื่อเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้านั่นเอง ซึ่งถือว่ามีความเชื่อมโยงในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของพระสงฆ์ รองลงมาคือ ศาลาการเปรียญ และพระอุโบสถ ตามลำดับ หอสวดมนต์ยังเป็นพื้นที่ที่เข้าไปใช้ในการฝึกฝน (Practice) ในชีวิตประจำวัน เป็นพื้นที่ทางสังคมวัฒนธรรม (Socio-cultural) และยังเป็นพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม (Cultural heritage area) ด้วย

3. กลุ่มกรรมการวัด จากการศึกษาพบว่า กลุ่มกรรมการวัดเข้าใช้สอยอาคารศาลาการเปรียญมากที่สุด เนื่องจากมีกิจกรรมต่างๆ ที่กรรมการวัดต้องคอยดูแล เช่น กิจกรรมวันพระ ซึ่งจะมีทุกอาทิตย์ เดือนละ 4 ครั้ง ตามด้วยหอสวดมนต์เจดีย์มอญ ตามลำดับ ซึ่งถือว่ามีความเชื่อมโยงในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของกรรมการวัด เพราะเป็นการสืบสานประเพณีวัฒนธรรมผ่านการทำกิจกรรมร่วม และยังเป็นพื้นที่ที่กรรมการวัดเข้าไปใช้ในการฝึกฝน (Practice) ในเรื่องของการถือศีล รักษาศีล ฟังเทศน์ สวดมนต์กล่าวนำในกิจกรรมต่างๆ ทำให้พื้นที่ของกลุ่มกรรมการวัดเป็นพื้นที่เศรษฐกิจ (Economic area) ในการสร้างรายได้จากการทำบุญ ทำทาน และยังเป็นพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม (Cultural heritage area) อีกด้วย

สรุปผลการวิจัย

จากวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษาบทบาทชุมชนไทย-มอญ บ้านเจดีย์ทองต่อความเชื่อมโยงระหว่างวัดและพระสงฆ์ในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี (2) เพื่อศึกษาความเชื่อมโยงของชุมชนไทย-มอญ บ้านเจดีย์ทองต่อวัดและพระสงฆ์ ใน

การอนุรักษ์พื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมให้คงอยู่ต่อไป ผลสรุปว่า การเชื่อมโยงผลการวิเคราะห์ข้อมูลกับแนวคิด ทฤษฎีที่ไดรวบรวม นั้นมีความสัมพันธ์และเชื่อมโยงระหว่าง บทบาทชุมชนไทย-มอญ บ้านเจดีย์ทอง กับวัดและพระสงฆ์ ในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี อย่างเหนียวแน่นโดยผ่านการทำกิจกรรม โดยที่กิจกรรมเหล่านั้นนำไปสู่การอนุรักษ์พื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมมอญในทางตรงและทางอ้อม โดยผ่านหัวข้อต่างๆ ในทฤษฎีที่นำมาใช้ในงานวิจัยนี้เช่น บทบาทของชาวบ้านและกรรมการวัด (นำกรอบแนวคิดของ กฤติน จันทร์สนธิมา ที่มี 5 ข้อ นำกรอบแนวคิดของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยที่มี 11 ข้อ และนำกรอบแนวคิดของพระมหาภุชญา นันทเพชร และ พระมหาทองชัย บุรณพิสุทธิ ที่มี 9 ข้อ) ถึงแม้ว่าหัวข้อต่างๆที่นำมาใช้ในพื้นที่กลุ่มตัวอย่างจะไม่ครบทุกข้อก็ตาม แต่สามารถพิสูจน์ได้ว่าชุมชนชาวมอญมีความสัมพันธ์กับวัดค่อนข้างสูงไม่ว่าจะเป็นเรื่องบทบาท หรือการเข้าใช้พื้นที่อาคาร ซึ่งแสดงถึงการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมผ่านการทำกิจกรรม โดยมีกิจกรรมเป็นตัวนำสู่การเรียนรู้ทั้งทางด้านศิลปวัฒนธรรม ศิลธรรม จริยธรรม ทำให้เกิดภูมิคุ้มกันให้กับชุมชนมอญและสังคม ซึ่งเป็นการลงทุนน้อยที่สุดซึ่งจะว่าไปแล้ว บทบาทของชาวบ้านและกรรมการวัด จะให้ความสำคัญในเรื่องของบทบาทสนับสนุนทางด้านเศรษฐกิจและแรงงาน อยู่ในรูปของการให้เงิน (Donation) และการช่วยเหลือกิจกรรม สู่การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (Cultural heritage conservation) ทั้งทางตรงและทางอ้อม ส่วนบทบาทของวัด จะให้ความสำคัญในเรื่องของสังคมและวัฒนธรรม อยู่ในรูปของการให้พื้นที่สังคม (Social space) สู่การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (Cultural heritage conservation) ทั้งทางตรงและทางอ้อม ส่วนบทบาทของพระสงฆ์ จะให้ความสำคัญในเรื่องของบทบาททางวัฒนธรรมและผู้นำจิตวิญญาณของพระสงฆ์ในรูปของการฝึกฝน (Practice) ในด้านธรรมะสู่การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (Cultural heritage onservation) ทั้งทางตรงและทางอ้อม

จากการศึกษายังได้ข้อค้นพบใหม่ว่า ในหัวข้อบทบาทของวัดตามทฤษฎี 3 ข้อเช่นข้อ 6 เป็นสถานที่จัดงานเทศกาล ข้อ 8 เป็นศูนย์ศิลปวัฒนธรรม และข้อ 11 เป็นที่ประกอบพิธีกรรมที่มีแรงผลักดันให้บทบาทวัดกับวิถีชีวิตชุมชนมอญมีความสัมพันธ์และความเชื่อมโยงสูงแล้ว ก็ยังเห็นได้ชัดว่าวัดมอญยังเป็นลาน/เวทีแสดงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ในเชิงรูปธรรม (เจติยมอญ) ในเชิงนามธรรม (การสวดมนต์ภาษามอญ การแต่งกายแบบมอญในงานประเพณี อาหารถวายพระ เป็นต้น) ซึ่งยังไม่มีในรายการบทบาทของวัดตามกรอบแนวคิดที่อ้างอิงไว้

ข้อเสนอแนะ

1. มีประเด็นที่ผู้วิจัยค้นพบ ที่น่าสนใจ หากแต่ยังขาดทรัพยากรและเวลา จึงไม่ได้ทำการศึกษาเพิ่มเติมได้แก่ การศึกษาชุมชนไทยพุทธเปรียบเทียบกัน เป็นต้น
2. วัดและชาวบ้านควรรื้อฟื้นและส่งเสริมให้มีโรงเรียนสอนภาษามอญภายในวัดและชุมชน เพื่อ เป็นการปูแนวทางนำไปต่อยอดในการถ่ายทอดภาษามอญสู่ชุมชนซึ่งเป็นการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมมอญให้คงอยู่และยั่งยืนต่อไป
3. วัด และชาวบ้านควรร่วมกันจัดพื้นที่กิจกรรม อบรมสร้างอาชีพชาวบ้านขึ้นภายในวัดและชุมชน โดยมุ่งเน้นอาชีพที่สอดคล้องกับบริบทชุมชน ความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของความเป็นมอญ เพื่อสร้างบทบาทให้วัดและชุมชนมีส่วนสำคัญในการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมมอญให้คงอยู่และยั่งยืนต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- จวน เครือวิชาผาจารย์. (2548). *ประเพณีมอญที่สำคัญ*. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- จวน ปานแก้ว. กรรมการวัด วัดเจติยทอง อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี, สัมภาษณ์, 15 ตุลาคม 2562.
- ฉัตรชัย ไชโยธา. (2549). *บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนา: กรณีศึกษาหลวงปู่เครื่องสุทโท วัดสระกำแพงใหญ่ อำเภอมุมพือร้อย จังหวัดศรีสะเกษ*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ.

- โชคชัย สุวรรณรส. (2562, 15 ตุลาคม 2562) ชาวบ้านชุมชนมอญวัดเจติยทอง อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี.
- ปกรณ ทั่นการ. (2562) ชาวบ้านชุมชนมอญวัดเจติยทอง อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี.
- พระมหากฤษฎา นันทเพรช. (2540). *ทัศนคติของพระสงฆ์ต่อบทบาทการพัฒนาสังคม*. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, คณะพัฒนาสังคม.
- พระมหาทองชัย บุรณพิสุทธิ. (2545). *บทบาทของวัดกับชุมชนเมือง ในเขตบางรัก กรุงเทพมหานคร*. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหิดล. บัณฑิตวิทยาลัย.
- พระมหาพิระพงษ์ พยัคคาก. (2549). *ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนในการจัดการ การเทศน์มหาชาติของล้านนา*. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, บัณฑิตวิทยาลัย.
- พิชิต คำพลงาม. (2549). *พระสงฆ์กับการพัฒนาท้องถิ่น กรณีศึกษาอำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น*. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, บัณฑิตวิทยาลัย.
- พิสนธ์ ปลัดสิงห์. (2532). *คนมอญ*. กรุงเทพฯ: ด้านสุทธาการพิมพ์.
- พระครูโสภณ สุตวัฒน์. เจ้าอาวาส วัดเจติยทอง อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี, สัมภาษณ์, 15 ตุลาคม 2562.
- พระเกษม ชิตะมาโร. พระสงฆ์ วัดเจติยทอง อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี, สัมภาษณ์, 15 ตุลาคม 2562.
- พระอภิวัดค์ ธนงค์. พระสงฆ์ วัดเจติยทอง อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี, สัมภาษณ์, 15 ตุลาคม 2562.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2551). *การปกครองคณะสงฆ์ไทย*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สวัสดิ์ สุวรรณรส. กรรมการวัด วัดเจติยทอง อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี, สัมภาษณ์, 15 ตุลาคม 2562.

สาคุน ทันการ. ชาวบ้านชุมชนมอญวัดเจติยทอง อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี,
สัมภาษณ์, 15 ตุลาคม 2562.

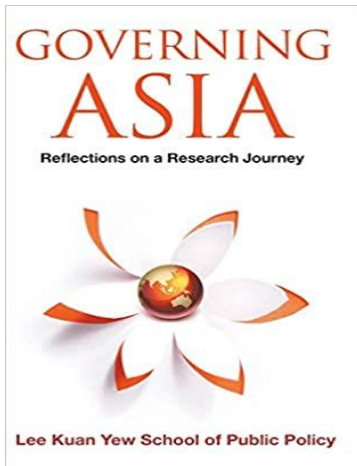
สุภรณ์ โอเจริญ. (2541). *มอญในเมืองไทย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

แสง อุดมศรี. (2533). *การปกครองคณะสงฆ์ไทย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย.

อำภา มะเฟื่อง. กรรมการวัด วัดเจติยทอง อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี,
สัมภาษณ์, 15 ตุลาคม 2562.

บทวิจารณ์หนังสือ (Book Review)

อัจฉรา ชลายนนาวิน¹
Auschala Chalayonnavin²

“Governing Asia Reflections on a Research Journey”

บรรณาธิการ: LEE KUAN YEW SCHOOL OF PUBLIC POLICY

สำนักพิมพ์: WSPC

ปีที่พิมพ์: 2014

จำนวนหน้า: 236 หน้า

บทคัดย่อ

หนังสือ Governing Asia Reflections on a Research Journey นับเป็นหนังสือทางวิชาการในรูปแบบภาษาอังกฤษได้รับการจัดทำขึ้นในโอกาสที่ Lee Kuan Yew School of Public Policy ก่อตั้งครบรอบ 10 ปี โดย Lee Kuan Yew School of Public Policy ได้มีการสนับสนุนให้ศิษย์เก่า และผู้ที่ได้เคยร่วมพัฒนางานวิจัยกับ Lee Kuan Yew School of Public Policy ได้เขียนบทความสั้นๆ เพื่อสะท้อนประสบการณ์การทำงาน พัฒนาการด้านงานวิจัยของตนเอง เนื้อหาของ

¹ รองศาสตราจารย์ประจำ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และนักวิจัยประจำ หน่วยวิจัยด้านความเสมอภาคในสังคมแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรุงเทพฯ ประเทศไทย E-mail: auschala2521@gmail.com

² Associate Professor Dr., Lecturer of Faculty of Social Administration, Thammasat University and Researcher of Thammasat University Research Unit in Social Equity, Bangkok, Thailand

หนังสือสะท้อนหัวข้อสำคัญดังนี้ หนึ่งบทความที่สะท้อนประเด็นการกำหนดนโยบายที่ดีในอนาคต สองบทความที่สะท้อนประเด็นการบริหารจัดการภาครัฐในด้านการเงินการคลังและเศรษฐกิจ สามบทความที่สะท้อนประเด็นการจัดการสิ่งแวดล้อม สี่บทความที่สะท้อนประเด็นการบริหารจัดการภาครัฐและคุณภาพชีวิตของพลเมือง ห้าบทความที่สะท้อนประเด็นด้านสังคมผู้สูงอายุ หกบทความที่สะท้อนประเด็นด้านสิทธิมนุษยชนและสวัสดิการสังคม โดยแต่ละบทความแสดงให้เห็นเป็นอย่างดีว่าผลงานวิจัยในอดีตของนักนโยบายและนักวิชาการสามารถคาดการณ์ปรากฏการณ์ของปัญหาทางนโยบายที่เกิดขึ้นในอนาคตได้ โดยบทความจากหนังสือสามารถที่จะนำมาใช้ในการคาดการณ์อนาคตของโลกและกำหนด Road Map ของการคลี่คลายสถานการณ์ปัญหาของโลกได้ ความท้าทายก็คือการพัฒนานโยบายทางสังคมเพื่อรับมือภาวะ Disruption ที่จะเกิดขึ้นในระลอกต่อไปในอนาคต ซึ่ง Edition ต่อไปหนังสืออาจมีการกำหนดหัวข้อการเขียนให้กับผู้เขียนอย่างมีความครอบคลุมและชัดเจนต่อไปเพื่อประโยชน์ในการกำหนดนโยบายของโลกอย่างสมเหตุสมผล (Rational) ในอนาคต

คำสำคัญ: นโยบายสังคม, Lee Kuan Yew School of Public Policy

Abstract

Governing Asia Reflections on a Research Journey is an academic book in English created on the occasion of the 10th anniversary of the founding of the Lee Kuan Yew School of Public Policy. The book writers were part of supporting alumni and those who have previously collaborated on work with the Lee Kuan Yew School of Public Policy to reflect their work experience. The content of the book reflects the six main topics of; 1) articles that reflect future policy-making issues, 2) articles reflecting public administration on national financial issues and environmental management issues, 4) articles reflecting issues of public administration and people's quality of life, 5)

articles reflecting the issues facing an aging society, and 6) articles reflecting human rights and social welfare issues. Each article strongly demonstrates that the past research and academic background of writers can predict future policy problems. The articles from the book can be used to forecast the future of our world and determine a world Road Map to the solution of the world's problems. The challenge is how we can develop present social policies to cope with global disruption that might arise in the future. The next edition would be very challenging for the book to include a more comprehensive and clear theme of writing for the author to benefit future global policy.

Keywords: Social policy, Lee Kuan Yew School of Public Policy

บทนำ

หนังสือ Governing Asia Reflections on a Research Journey ตีพิมพ์ในวันที่ 8 ตุลาคม ค.ศ. 2014 โดยนับเป็นหนังสือทางวิชาการในรูปแบบภาษาอังกฤษ ซึ่งมีจำนวน 236 หน้า จัดพิมพ์โดย WSPC และได้รับการจัดทำขึ้นในโอกาสที่ Lee Kuan Yew School of Public Policy ก่อตั้งครบรอบ 10 ปี โดย Lee Kuan Yew School of Public Policy ได้มีการสนับสนุนให้ศิษย์เก่า และผู้ที่ได้เคยร่วมพัฒนางานวิจัยกับ Lee Kuan Yew School of Public Policy ได้เขียนบทความสั้นๆ เพื่อ สะท้อนประสบการณ์การทำงาน พัฒนาการด้านงานวิจัยของตนเอง รวมไปถึงความสนใจของนักวิชาการต่อประเด็นปัญหาทางนโยบายของประเทศและของโลก โดยได้มีการรวบรวมบทความดังกล่าวไว้ในหนังสือที่มีชื่อว่า Governing Asia Reflections on a Research Journey ซึ่งจัดเป็นหนังสือทางวิชาการที่รวบรวมบทความจากผู้เขียนจำนวน 38 บทความ ซึ่งเป็นผู้เขียนที่มีส่วนร่วมในงานด้านวิจัยกับ Lee Kuan Yew School of Public Policy ในการนำเสนอแนวทางการกำหนดนโยบายที่ดี การกำหนดนโยบายที่สมเหตุสมผล

ทิศทางการพัฒนาของสิงคโปร์และประเทศในกลุ่มอาเซียนในอนาคต และรัฐ รวมไปถึงประชาชนที่ส่งผลกระทบถึงทิศทางการนโยบายที่ดีในอนาคต เช่น อาเซียนควรมีทิศทางการกำหนดนโยบายในอนาคตอย่างไรเพื่อความยั่งยืนของการพัฒนาในประเทศกลุ่มอาเซียน ทิศทางการพัฒนาทางนโยบายของประเทศในกลุ่มอาเซียนทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต ทั้งนี้ก็เพื่อความโปร่งใสและประสิทธิภาพของการกำหนดนโยบายและการบริหารงานภาครัฐในยุคโลกาภิวัตน์ อันจะเป็นการกระตุ้นสร้างการพัฒนาโมเดลทางนโยบาย และการนำนโยบายไปปฏิบัติในกลุ่มประเทศอาเซียน ในการแก้ไขปัญหาสังคมที่มีอยู่ในปัจจุบัน ด้วยกรอบแนวคิดทางนโยบายของนักวิจัยในหลากหลายประเทศ ทำให้เกิดการต่อยอดการพัฒนาทางนโยบายในอนาคต รวมไปถึงการทำให้โลกในปัจจุบันเป็นโลกที่สวยงามขึ้น ซึ่งหนังสือได้รวบรวมบทความทางวิชาการในประเด็นต่างๆ ที่สามารถนำมาจัดเป็นหมวดหมู่ ซึ่งพบว่ามีความที่ผู้เขียนสนใจได้ดังนี้

เนื้อหาของหนังสือ

บทความที่สะท้อนประเด็นการกำหนดนโยบายที่ดีในอนาคต

In Search of Good Public Administration and Governance โดย Naomi Aoki ได้เสนอว่าการบริหารจัดการภาครัฐนั้นมีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าการกำหนดนโยบาย โดยเฉพาะจุดเริ่มต้นของการพัฒนาการบริหารจัดการภาครัฐที่ดีคือการจัดการกลุ่มผลประโยชน์ หรือ Stakeholder รวมไปถึงการบริหารผลประโยชน์โดยการกระจายอำนาจการจัดการโครงการด้านต่างๆ ไปให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ทั้งในด้านการการบริหารงานภาครัฐ และการนำนโยบายไปปฏิบัติ โดยเฉพาะในเรื่องของการดำเนินการในภาวะฉุกเฉิน เช่น Disaster หรือภัยพิบัติ

The Third Generation Theory of Collective Action โดย Eduardo Araral ซึ่งได้ให้ความสนใจในประเด็นการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดนโยบายที่จะทำให้เกิดประโยชน์ต่อสาธารณะสูงสุด โดยพลเมืองจะต้อง

มีการพัฒนาความตระหนักในฐานะพลเมืองในผลประโยชน์สาธารณะที่จะมีส่วนในการตัดสินใจภาครัฐ โดยผู้เขียนเชื่อว่าหากสามารถรักษาความสมดุลในการเห็นแก่ผลประโยชน์ส่วนตนกับผลประโยชน์ส่วนรวมได้ พลเมืองจะยอมลดความต้องการของตนเองลงจนกระทั่งสามารถสร้างสมดุลให้กับการกำหนดนโยบายสาธารณะให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวมได้สูงสุด ผู้เขียนเชื่อว่าในอดีตการกำหนดนโยบายสาธารณะที่ไม่ประสบความสำเร็จและไม่มีประสิทธิภาพก็เนื่องมาจากการที่รัฐไม่สามารถรักษาสมดุลของกลุ่มผลประโยชน์ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายได้ ซึ่ง Araral ใช้คำว่าสมดุลของทางเลือกสาธารณะ เนื่องจากรัฐมักให้น้ำหนักกับการรักษาสมดุลของกลุ่มผลประโยชน์ในแง่ของ การโหวต การเลือกตั้ง หรืออำนาจในการจัดการตนเองของประชาชนเท่านั้น ซึ่งในความเป็นจริงแล้ว Collective choice หรือ Collective action ยังสามารถนำมาใช้ในแง่มุมใหม่ได้ เช่น Global governance หรือในด้านของการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ซึ่งในอดีตบทบาทของ Collective action ถูกมองในแง่มุมตามแนวคิดของทฤษฎีเกมส์ หรือการต้องมีผู้ที่ได้รับผลประโยชน์ก็ต้องมีผู้ที่เสียผลประโยชน์ แต่ในปัจจุบันผู้เขียนมองว่า Collective action สามารถถูกนำมาใช้ในแง่มุมใหม่ๆ เช่น ในรูปแบบของการได้รับผลประโยชน์ร่วมสูงสุด หากประชาชนเข้าใจและตระหนักในหน้าที่ของตนและหน้าที่ของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ผู้เขียนเชื่อว่าประชาชนจะเข้าใจและตระหนักในบทบาทของตนในฐานะพลเมืองของรัฐได้ก็ต่อเมื่อ ประชาชนได้รับข้อมูลข่าวสารอย่างครบถ้วนรอบด้าน จนมีความถึงพร้อมในการตัดสินใจทางนโยบาย ดังนั้นเขาได้สะท้อนให้เห็นถึงประเด็นที่สำคัญว่าความสมดุลของข้อมูลข่าวสารมีผลต่อการรับรู้ของประชาชนและการทำความเข้าใจรวมไปถึงการตระหนักในหน้าที่ของพลเมืองของรัฐ ซึ่งหากไม่มีข้อมูลข่าวสารที่เพียงพอแล้วอาจทำให้การตัดสินใจของพลเมืองเบี่ยงเบนไปจากความสมเหตุสมผลของนโยบาย โดยเขาได้สะท้อนว่าในกลุ่มประเทศในทวีปเอเชียนั้น การบริหารข้อมูลข่าวสารรวมไปถึงการมีธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการภาครัฐยังเป็นเรื่องที่มีความท้าทายอย่างมาก เนื่องจากประเทศในกลุ่มทวีปดังกล่าวเป็นประเทศที่มี

ความยากจนทำให้การยอมรับความช่วยเหลือด้านทรัพยากรและด้านการเงินจากกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้วยอมมีอิทธิพลอย่างยิ่งในการกำหนดนโยบายอย่างสมเหตุสมผลในประเทศนั้นๆ ทั้งการยอมรับความช่วยเหลือจากภายนอกยังส่งผลกระทบถึงความเป็นประชาธิปไตยในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาอีกด้วย นอกจากนี้ปัญหาด้านภัยพิบัติที่ทวีจำนวนเพิ่มมากขึ้นในปัจจุบันในกลุ่มประเทศในเขตทวีปเอเชียยังส่งผลอย่างสำคัญต่อกระบวนการผลิต และผลผลิตภายในประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐในการกำหนดนโยบายและการดำเนินนโยบาย

Tracing How Governments can Think โดย Michael Howlett โดย Howlett กล่าวถึงศักยภาพในการกำหนดนโยบายที่เป็นเหตุเป็นผลของรัฐ การกำหนดนโยบายต้องการความชัดเจนและกระบวนการมีส่วนร่วมจากภาคประชาชน เพื่อขจัดความไม่ชัดเจนและไม่โปร่งใสปราศจากการเอื้อประโยชน์ในการดำเนินนโยบายเพื่อคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง เพื่อให้การดำเนินนโยบายปราศจากความคลุมเครือ และเพื่อให้นโยบายมีลักษณะ rational หรือมีความเป็นเหตุเป็นผล โดยต้องเริ่มตั้งแต่ความโปร่งใสในด้านการกำหนดนโยบาย และกระบวนการตัดสินใจทางนโยบาย

บทความที่สะท้อนประเด็นการบริหารจัดการภาครัฐในด้านการเงินการคลังและเศรษฐกิจ

Growing Importance and Increasing Complexity: Research in Public Financial Management in Asia โดย Mukul G. Asher บทความของ Asher ได้เสนอประเด็นในด้านการบริหารการเงินการคลังของประเทศโดยเฉพาะในกลุ่มประเทศในทวีปเอเชีย ซึ่งมองว่ามีความท้าทายอย่างมากในการใช้เทคโนโลยีเข้ามามีส่วนร่วมในการออกแบบนโยบายการเงินการคลังของประเทศ เขามองว่า การพัฒนาประเทศต้องอาศัยการลงทุนจากภาครัฐในการกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาภายในประเทศอีกทั้งยังเป็นการกระตุ้นการเข้ามาลงทุนของกลุ่มทุนจากภายนอก

ประเทศด้วย นอกจากนี้การตัดสินใจในการพัฒนาประเทศของรัฐบาลยังต้องขึ้นอยู่กับทุนและทรัพยากรภายในประเทศจึงจะทำให้เกิดการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน

Is there a Macroeconomic Policy Regime in China โดย Chen Kang
โดย Kang ให้ทัศนะในด้านการสร้างความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจของประเทศจีนที่มีทั้งจุดเด่นและจุดด้อยในด้านการบริหารงานภาครัฐ โดยมองว่าการพัฒนานโยบายทางเศรษฐกิจในรูปแบบทุนนิยมทำให้คุณภาพชีวิตของประชาชนในประเทศจีนมีความกินดีอยู่ดีขึ้นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องการพัฒนากิจการลงทุนในประเทศจีน และการลดอัตราการว่างงานในประเทศจีน โดยนับตั้งแต่ในสมัยการปกครองของเหมาเจ๋อตงที่มุ่งเน้นการพัฒนาทางเศรษฐกิจในรูปแบบ Self-sufficient หรือเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง รวมไปถึงการดำเนินนโยบายปิดประเทศในสมัยเหมาเจ๋อตง ทำให้การพัฒนาทางเศรษฐกิจของประเทศจีนดำเนินไปอย่างล่าช้า จนกระทั่งในสมัยของประธานาธิบดี สีเจี้ยนผิง ที่ดำเนินนโยบายเปิดประเทศและดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจในรูปแบบทุนนิยมคอมมิวนิสต์ ทำให้สามารถลดอัตราการว่างงานภายในประเทศจีนลงอย่างมาก ทั้งนี้ในปัจจุบันจีนพยายามที่จะลดอัตราเงินเฟ้อที่สูงขึ้นอย่างต่อเนื่องซึ่งจะส่งผลกระทบต่อต้นทุนทางการผลิตภายในประเทศซึ่งจะลดศักยภาพทางการแข่งขันของประเทศจีน ในการดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจมหภาค โดยมีการนำมาตรการด้านต่างๆ และ กฎเกณฑ์ด้านต่างๆ เข้ามาควบคุม นักลงทุนที่หิวกระหาย (Hunger investor) ที่ให้ความสนใจเพียงแต่การลงทุนในระยะสั้นเพื่อหวังผลกำไร โดยอาจส่งผลกระทบในการดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน และปัญหาความเหลื่อมล้ำของประชาชนภายในประเทศจีนให้ย่ำทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น โดยมองว่าความท้าทายของรัฐบาลจีนในการดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจก็คือ การวางรากฐานระบบสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน การสร้างทุนมนุษย์ให้มีความเข้มแข็ง และความเข้มแข็งด้านทุนทางทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม จะทำให้รากฐานการพัฒนาของประเทศจีนมีความมั่นคงมากยิ่งขึ้น เพื่อรองรับการเจริญเติบโตของ GDP ของประเทศให้มีความมั่นคงในโลกอนาคต

The Challenge for Labour Market Policy Research โดย Hui Weng Tat โดยให้ทัศนะว่าการเพิ่มคุณภาพของแรงงานมีส่วนสำคัญกับการเจริญเติบโตของประเทศ เนื่องจากคุณภาพของแรงงานมีความสัมพันธ์กับผลิตภาพของผลผลิตของประเทศโดยตรง โดยยกตัวอย่างจากการพัฒนาของประเทศสิงคโปร์ ที่ได้มีการนำแรงงานจากภายนอกประเทศมาเพิ่มผลิตภาพให้กับประเทศสิงคโปร์แต่เป็นแรงงานที่ไม่มีคุณภาพ ดังนั้นสิงคโปร์จึงควรที่จะมีการกำหนดนโยบายในการควบคุมการเข้ามาของแรงงานข้ามชาติไม่ให้มีจำนวนมากจนเกินไปเพื่อลดการพึ่งพาแรงงานข้ามชาติซึ่งจะส่งผลเสียต่อสิงคโปร์ในระยะยาว นอกจากนี้การเพิ่มผลิตภาพอย่างยั่งยืนของประเทศสิงคโปร์ยังควรที่จะลดภาวะเงินเฟ้อ และแก้ไขปัญหาการขาดแคลนทรัพยากรและปัญหาการขาดแคลนที่ดินของประชากรอีกด้วย

New Ideas for New Normal Singapore โดย Donald Low ได้ตั้งคำถามถึงสังคมในยุค New Normal ในยุคหลังปี 2011 ซึ่งพบว่านโยบายที่ผ่านมาของประเทศสิงคโปร์ส่วนใหญ่เป็นนโยบายที่ส่งเสริมการลงทุนจากต่างประเทศ และนโยบายการพึ่งพิงแรงงานข้ามชาติเพื่อเพิ่มผลิตภาพให้แก่ประเทศซึ่งไม่มีทำให้เกิดการแก้ไขปัญหาด้านทรัพยากรของสิงคโปร์อย่างยั่งยืน และกลับเป็นชนวนในการกระตุ้นความเหลื่อมล้ำให้กับสังคมสิงคโปร์ เนื่องจากสิงคโปร์เองนับเป็นประเทศที่มีทรัพยากรจำกัด และขาดแคลนที่ดิน หากสิงคโปร์ไม่พัฒนานโยบายเพื่อก้าวรับสู่สังคมยุค New Normal ย่อมส่งผลกระทบต่ออนาคตของลูกหลานชาวสิงคโปร์ให้จำเป็นต้องแย่งชิงทรัพยากร และประสบกับปัญหาความเหลื่อมล้ำเนื่องจากภาวะเงินเฟ้อ สิ่งที่สะท้อน Disruption Lock in ของประเทศสิงคโปร์ที่ต้องก้าวข้ามไปได้ นอกจากนี้การกำหนดนโยบายที่มีความสมเหตุสมผลโดยยึดติดกับสภาพปัจจัยต่างๆ ที่เป็นข้อจำกัดของการกำหนดนโยบาย ทำให้การกำหนดนโยบายของสิงคโปร์ถือได้ว่าเป็น Bounded rationality โดยผู้นำไม่กล้าออกจาก Comfort zone ในการกำหนดนโยบายแบบที่เคยดำเนินมาในอดีต ซึ่ง Low มองว่าสิงคโปร์ต้องการกระจายทรัพยากรอย่างเท่าเทียมมากกว่าการพัฒนาศักยภาพทางด้านการแข่งขันทาง

เศรษฐกิจ ซึ่งอาจเป็นชนวนก่อให้เกิดความขัดแย้งด้านการแย่งชิงทรัพยากรที่
สิงคโปร์ขาดแคลนอยู่แล้ว

บทความที่สะท้อนประเด็นการจัดการสิ่งแวดล้อม

India in My Mind โดย Kanti Pajpai สะท้อนถึงความสำคัญของการดำเนินนโยบายต่างประเทศกับประเทศเพื่อนบ้านในประเด็นทางด้านสิ่งแวดล้อม เช่นระหว่างอินเดีย ปากีสถาน และจีน โดยเขาเสนอแนวคิดการต่อต้านนโยบายการสะสมอาวุธนิวเคลียร์ในอินเดีย แต่ก็ยอมรับว่านโยบายการสะสมอาวุธนิวเคลียร์ของอินเดียนั้นนับเป็นเรื่องที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ เนื่องจากประเด็นของความขัดแย้งในด้านทรัพยากรและการแย่งชิงทรัพยากรทางธรรมชาติ รวมไปถึงมาตรการทางด้านเขตแดนระหว่างประเทศเพื่อนบ้าน ทั้งในประเด็นการแย่งชิงอาหาร น้ำ และพลังงาน

New Mindsets: Solving the World's Water and Wastewater Problems โดย Asit K. Biswas ให้ความสำคัญกับนโยบายสาธารณะในการดำเนินนโยบายด้านทรัพยากรน้ำในพื้นที่ชนบท และมาตรการการจัดการทรัพยากรน้ำอย่างยั่งยืนในประเทศกำลังพัฒนาซึ่ง Biswas มองว่าน้อยประเทศในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาที่มองเห็นความสำคัญของมาตรการการจัดการทรัพยากรน้ำอย่างยั่งยืน นอกจากนี้ยังให้ทัศนะว่าน้ำเป็นทรัพยากรที่สำคัญเช่นเดียวกับทรัพยากรในด้านอื่นๆ หากแต่ยังไม่มีประเทศใดที่ดำเนินนโยบายขายทรัพยากรน้ำ ทั้งๆ ที่การพัฒนาด้านเกษตรกรรมและกิจกรรมของประชาชนในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนานั้นมีความต้องการการใช้ทรัพยากรน้ำถึงร้อยละ 65 ของทรัพยากรน้ำที่มีอยู่ทั้งหมดในโลก ทำให้การจัดการทรัพยากรน้ำอย่างยั่งยืนจึงเป็นเรื่องที่ทำหายอย่างยิ่งทั้งในปัจจุบันและอนาคต สะท้อนให้เห็นว่าในอนาคตโลกอาจมีปัญหามลพิษขาดแคลนทรัพยากรน้ำ โดยมองว่าการแก้ปัญหาการจัดการทรัพยากรน้ำอย่างยั่งยืนมีความจำเป็นที่จะต้องดำเนินนโยบายในระดับนานาชาติ หรือภูมิภาค ซึ่งไม่ใช่แค่นโยบายการให้ประชาชนสามารถเข้าถึงทรัพยากรน้ำที่มีความสะอาดเพียงเท่านั้น หากแต่ทรัพยากรน้ำจะต้องมีเพียงพอและมีความปลอดภัยต่อการบริโภคอย่างยั่งยืนอีกด้วย

The Need for Serious Rethink of Economic โดย Dodo J. Thampapillai ซึ่งได้ให้ความสำคัญของทุนทางสิ่งแวดล้อมที่จะทำให้เกิดพัฒนาทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน ซึ่งประเด็นทุนทางสิ่งแวดล้อมนี้ ไม่ได้หมายความว่าถึงทุนทางสิ่งแวดล้อมที่จะนำมาส่งเสริมความมั่นคงทางเศรษฐกิจเท่านั้น หากแต่หมายถึง ทุนในด้านอื่นๆ เช่นความหลากหลายทางระบบนิเวศ ป่า น้ำ และอากาศที่สะอาด เนื่องจากทุนทางธรรมชาติเป็นทั้งต้นกำเนิดและทุนสะสมเพื่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน

บทความที่สะท้อนประเด็นการบริหารจัดการภาครัฐและคุณภาพชีวิตของพลเมือง

Why Public Policy Needs to Take Broader View on Well-Being โดย Namrata Chindarkar ซึ่งเสนอว่าในอดีตนโยบายของประเทศกำลังพัฒนาส่วนใหญ่ให้ความสำคัญในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของประเทศเพื่อรองรับการพัฒนาในระบบอุตสาหกรรมจึงจะก่อให้เกิดการพัฒนาทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน ซึ่งจะทำให้เกิดการลดความไม่เท่าเทียมและความยากจนของพลเมืองในประเทศกำลังพัฒนา เขามองว่าจริงอยู่ที่การพัฒนาทางเศรษฐกิจ และการสร้างโครงสร้างพื้นฐานจะสามารถเพิ่มผลผลิตในด้านอุตสาหกรรมและเกษตรกรรม ซึ่งจะส่งผลต่อการเพิ่มรายได้ของประชาชนและเกษตรกร หากแต่ถ้ามองนโยบายในปัจจุบันควรมีมุมมองต่อการพัฒนาของประเทศที่กว้างขึ้น โดยมองครอบคลุมไปถึง ปัญหาสุขภาพกายและสุขภาพใจของพลเมือง ซึ่งเป็นความหมายที่ลึกซึ้งของคำว่า “การกินดีอยู่ดี” ที่ไม่ใช่เพียงแต่การลดปัญหาความยากจน ลดความเหลื่อมล้ำ และส่งเสริมความเท่าเทียมของนโยบายทางเศรษฐกิจของรัฐ ดังนั้นนโยบายของประเทศที่ต้องพึงระลึกถึงประเทศปัญหาด้านอื่นๆ เช่น ภาวะซึมเศร้าของพลเมือง ภาวะทางสุขภาพของพลเมือง โดยต้องมึนโยบายที่จะลดช่องว่างดังกล่าวในประเทศนโยบายส่งเสริมคุณภาพชีวิตของพลเมือง เช่น การลดชั่วโมงการทำงาน การสนับสนุนนโยบายสร้างความพึงพอใจในการใช้ชีวิตของพลเมือง เช่น สวัสดิการด้านต่างๆ หรือนโยบายการอุดหนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิตของพลเมือง นอกจากนี้ Chindakar

ยังเสนอนโยบายการส่งเสริมความสุขภายในครัวเรือนเช่น เศรษฐกิจจุลภาค เช่นในประเทศอินเดียและเนปาลในปัจจุบันเริ่มที่จะให้ความสนใจในการส่งเสริมการเข้าถึงสิ่งแวดล้อมที่ดีของพลเมือง การเข้าถึงน้ำที่สะอาด หรือนโยบายส่งเสริมสวัสดิการในด้านต่างๆ เพื่อให้พลเมืองสามารถลดชั่วโมงการทำงานลงและลดภาวะความตึงเครียดของประชาชนจากการทำงาน โดยส่งเสริมนโยบายการสนับสนุนการท่องเที่ยวหรือการตามหาเป้าหมายในการใช้ชีวิต

บทความที่สะท้อนประเด็นด้านสังคมผู้สูงอายุ

Population Aging in the East and West โดย Kim Wrin Hye-Won เนื่องจากโลกกำลังก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ โดยเฉพาะในเกาหลีใต้ซึ่งมีผู้สูงอายุอยู่ถึงร้อยละ 70 เมื่อเปรียบเทียบกับอัตราประชากรของประเทศ จึงเป็นที่น่ากังวลว่าผู้สูงอายุเหล่านี้จะไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้ในด้านการเงินในภาวะเงินเฟ้อสูงที่กำลังเกิดขึ้นในเกาหลีใต้ นอกจากนี้ยังพบปัญหาภาวะเด็กที่มีบิดามารดาที่ไม่มีรายได้เพียงพอที่จะเลี้ยงดู ซึ่งนับเป็นความท้าทายอย่างยิ่งของรัฐบาลเกาหลีใต้ในการกำหนดนโยบายเพื่อการแก้ไขปัญหาสังคมผู้สูงอายุที่กำลังจะเกิดขึ้นในอนาคต โดย Kim Wrin Hye-Won เสนอทัศนะว่ารัฐบาลเกาหลีใต้มองว่าโครงสร้างบำนาญหรือ Pension นับเป็นนโยบายสำคัญที่สามารถนำมาใช้เพื่อการแก้ไขปัญหาสังคมผู้สูงอายุในอนาคต เห็นได้ชัดว่าเกาหลีใต้พยายามดำเนินนโยบายการให้บำนาญและเบี้ยผู้สูงอายุขึ้นมาเพื่อการแก้ไขปัญหา แต่ Wrin Hye-Won มองว่านโยบายดังกล่าวยังคงไม่เพียงพอต่อความท้าทายนี้ โดยเสนอว่าอีกหนึ่งปัญหาที่สำคัญ ก็คือคุณภาพชีวิตและปัญหาสุขภาพจิตของสังคมผู้สูงอายุในเกาหลีใต้ นั่นคือการเพิ่ม Life Well-being รวมไปถึงคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเกาหลีใต้ก็มีความสำคัญเช่นกัน

บทความที่สะท้อนประเด็นด้านสิทธิมนุษยชนและสวัสดิการสังคม

Is Humanity is Rational? โดย Kishore Mahbubami ซึ่งได้เสนอทัศนะของการพัฒนาด้านสิทธิมนุษยชนในสหรัฐอเมริกา ที่สะท้อนว่าแม้สหรัฐจะเป็นประเทศแรกที่มีการกำหนดรัฐธรรมนูญ Of the People, by the People and For the People ก็ตาม หากแต่การกำหนดนโยบายของรัฐอาจไม่สนับสนุน

ความเท่าเทียมในสิทธิของมนุษย์เหมือนเช่นรัฐธรรมนูญ เนื่องจากรัฐบาลสหรัฐก็ยังคงดำเนินนโยบายในการจัดการผลประโยชน์ตามความต้องการของกลุ่มผลประโยชน์หรือ Lobbyist เช่น นโยบายด้านการบริการสุขภาพของประชาชนก็นับเป็นนโยบายที่ไม่สมเหตุสมผลนักเนื่องจากไม่ได้ตอบสนองความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง แต่เป็นเพียงการตอบสนองความต้องการของกลุ่มผลประโยชน์ก็คือบริษัทยาเท่านั้นเอง

First Ask the Right Question โดย NG KOK HOE ได้เสนอความคิดเห็นด้านนโยบายสวัสดิการของประเทศสิงคโปร์ โดยเฉพาะนโยบายด้านบำนาญที่มีการดำเนินนโยบายในรูปแบบ Pay as You Go หากแต่พบว่าพลเมืองสิงคโปร์กับได้สิทธิประโยชน์จากภาษีที่ตนเองจ่ายไปไม่สอดคล้องกับสิทธิประโยชน์ที่ตนเองได้รับอย่างแท้จริง หรือผลตอบแทนไม่คุ้มค่ากับเงินที่พลเมืองได้จ่ายไป นอกจากนี้ยังพบปัญหาความไม่เท่าเทียมระหว่างแรงงานเทศหึงที่ได้รับสิทธิประโยชน์ตอบแทนที่น้อยเมื่อเปรียบเทียบกับเพศชาย และตกอยู่ในสภาวะการพึ่งพิงทางการเงินจากฝ่ายชายเนื่องจากเทศหึงส่วนใหญ่ต้องออกจากงานเพื่อเป็นแม่บ้านหลังจากแต่งงาน

Health for All, All for Health Public Policy Research for Global Health โดย Phuka Kai Hong ได้เสนอทัศนะว่านโยบายด้านสาธารณสุขมีความครอบคลุมถึงคุณภาพชีวิตของประชาชนนับตั้งแต่เกิดแก่เจ็บตาย โดยเจตนารมณ์ทางนโยบายเชื่อว่าแม้มนุษย์จะเกิดความไม่สมบูรณ์และมีความไม่เท่าเทียมกันก็ตาม แต่นโยบายสาธารณะก็สามารถมาอุดช่องว่างได้เพื่อทำให้ชีวิตมนุษย์มีความสมบูรณ์อย่างเท่าเทียมกันได้ ซึ่งนโยบายสวัสดิการก็นับเป็นสิ่งสะท้อนค่านิยมของผู้นำในประเทศนั้นๆ อย่างสำคัญ ซึ่งผู้เขียนมองว่าสิ่งที่พัฒนาระบบ Health Care ให้ดีขึ้นได้ก็คือการศึกษาผลลัพธ์ทางนโยบายที่เคยเกิดขึ้นในอดีต เพื่อนำมาปรับปรุงและพัฒนานโยบายในอนาคตให้ดียิ่งขึ้น

อภิปรายผล

หนังสือ Governing Asia Reflections on a Research Journey รวบรวมบทความที่สะท้อนพัฒนาการในงานวิชาการและงานวิจัยของศิษย์เก่าของ Lee Kuan Yew School of Public Policy ซึ่งผู้เขียนพบว่า มีจุดอ่อน จุดแข็งที่น่าสนใจดังนี้

จุดอ่อน

ประเด็นที่หนึ่ง บทความส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับประเด็นปัญหาทางนโยบายของประเทศสิงคโปร์ มากกว่าประเทศอื่นๆ ในกลุ่มอาเซียน ซึ่งทำให้มีการถกถึงปัญหาทางนโยบายที่ยังไม่ครอบคลุมงานวิจัยหรือปัญหาทางนโยบายของกลุ่มประเทศอื่นๆ ที่อาจมีความซับซ้อนมากกว่าประเทศสิงคโปร์ เนื่องจากสิงคโปร์ก็จัดเป็นประเทศที่ประชากรมีคุณภาพชีวิตและเศรษฐกิจที่ดีกว่าประเทศอื่นๆ ในกลุ่มอาเซียน

ประเด็นที่สอง บทความบางส่วนมีการสะท้อนพัฒนาการด้านงานวิจัย และความสนใจของผู้เขียน รวมไปถึงประสบการณ์ในการทำวิจัย แต่ยังไม่มีการสรุปผลการวิเคราะห์ หรือการสังเคราะห์จากประสบการณ์ด้านงานวิจัยของตนดังกล่าว จึงเป็นคุณลักษณะของการบรรยายประสบการณ์แทนที่การให้ข้อเสนอด้านวิจัยทางนโยบาย หรือการชี้นำสังคม ทำให้บทความบางส่วนขาดรายละเอียดที่สำคัญของข้อเสนอทางนโยบายหรือทิศทางที่จะแก้ไขปัญหาจากประสบการณ์ด้านงานวิจัยของผู้เขียน ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้บทความขาดความลุ่มลึกไปอย่างน่าเสียดาย

ประเด็นที่สาม หากหนังสือมีการแบ่งทีมให้ผู้เขียนจะทำให้บทความทั้งสามสืบแปดบทความมีความหลากหลายมากขึ้นในประเด็นด้านปัญหาสังคม หรือประเด็นด้านข้อเสนอทางนโยบายในอนาคตที่ควรพัฒนา ซึ่งการไม่ได้มีการกำหนดทีมหัวข้อ ทำให้งานเขียนอาจมีบางประเด็นที่ซ้ำซ้อนกัน หรือการถกในเรื่องเดียวกัน ซึ่งทำให้หนังสือขาดความหลากหลายของหัวข้อบทความไปอย่างน่าเสียดาย

จุดแข็ง

ประเด็นที่หนึ่ง เนื่องด้วยหนังสือ *Governing Asia Reflections on a Research Journey* รวบรวมบทความที่สะท้อนพัฒนาการในงานวิชาการและงานวิจัยของศิษย์เก่าของ Lee Kuan Yew School of Public Policy ซึ่งสถาบันมีประวัติความเป็นมาอย่างยาวนาน และเป็นสถาบันที่รวบรวมนักวิจัยและคณาจารย์ที่มีคุณภาพและมีความโดดเด่นในด้านผลิตผลของการศึกษาวิจัยทางด้านนโยบาย ทำให้ผู้เขียนบทความส่วนใหญ่พร้อมไปด้วยประสบการณ์การทำงานทางวิชาการและการกำหนดนโยบายในระดับประเทศหรือระดับนานาชาติ ทำให้บทความที่ผู้เขียนได้เขียนและนำเสนอ นั้นเป็นบทความที่สะท้อนบทบาทการทำงานของของผู้เขียน ซึ่งส่งผลต่อการขับเคลื่อนกลไกในการดำเนินนโยบายและการกำหนดนโยบายในประเทศของตน

ประเด็นที่สอง แม้หนังสือ *Governing Asia Reflections on a Research Journey* รวบรวมบทความที่สะท้อนพัฒนาการในงานวิชาการและงานวิจัยของศิษย์เก่าของ Lee Kuan Yew School of Public Policy ที่มีการตีพิมพ์ในวันที่ 8 ตุลาคม ค.ศ. 2014 ก็ตาม หากแต่บทความบางเรื่องก็นับเป็นบทความที่ทันสมัยและสามารถคาดการณ์อนาคตของโลกได้เป็นอย่างดี เช่นบทความเรื่อง *New Ideas for New Normal Singapore* โดย Donald Low ได้ตั้งคำถามถึงสังคมในยุค *New Normal* ซึ่งพบว่านโยบายที่ผ่านมาส่วนใหญ่เป็นนโยบายที่ส่งเสริมการลงทุนจากต่างประเทศ และนโยบายการพึ่งพิงแรงงานข้ามชาติเพื่อเพิ่มผลิตภาพให้แก่ประเทศ ดังนั้นสิงคโปร์จึงควรมีการพัฒนานโยบายเพื่อก้าวรับสู่สังคมยุค *New Normal* มิเช่นนั้นอาจส่งผลกระทบต่ออนาคตของลูกหลานชาวสิงคโปร์ ให้จำเป็นต้องแย่งชิงทรัพยากร และประสบกับปัญหาความเหลื่อมล้ำเนื่องจากภาวะเงินเฟ้อ สิ่งสะท้อน *Disruption Lock in* ของประเทศสิงคโปร์ที่ต้องก้าวข้ามไปได้ ซึ่งสามารถคาดการณ์ปรากฏการณ์ที่กำลังเกิดขึ้นในยุคปัจจุบันที่โลกของเราต้องก้าวข้ามสู่การกำหนดนโยบายภาครัฐเพื่อรับมือกับภาวะ *Disruption* ที่เกิดขึ้นมาจากปรากฏการณ์การแพร่ระบาดของ COVID-19 ซึ่งทุกๆ ประเทศในโลกต้องก้าวออก

จาก Comfort Zone ในการกำหนดนโยบายแบบที่เคยดำเนินมาในอดีต โดยอาจต้องมีการกระจายทรัพยากรอย่างเท่าเทียมมากกว่าการพัฒนาศักยภาพทางด้านการแข่งขันทางเศรษฐกิจ ซึ่งอาจเป็นชนวนก่อให้เกิดความขัดแย้งด้านการแย่งชิงทรัพยากรที่ขาดแคลนอยู่แล้ว ซึ่งในปัจจุบันสังคมโลกก็กำลังก้าวเข้าสู่การแย่งชิงทรัพยากรทางด้านอาหารและทรัพยากรด้านสาธารณสุข เช่น วัคซีน หรือยารักษาโรค จากการกลายพันธุ์ของ COVID-19 เช่นเดียวกับที่ Low ได้ทำนายไว้

ประเด็นที่สาม นักเขียนบางบทความได้ให้น้ำหนักกับประเด็นนโยบายทางด้านสาธารณสุขและสวัสดิการ เช่น บทความ First Ask the Right Question โดย NG KOK HOE ได้เสนอความคิด ด้านนโยบายสวัสดิการของประเทศสิงคโปร์ หรือ บทความ Health for All, All for Health Public Policy Research for Global Health โดย Phuka Kai Hong ได้เสนอทัศนะว่านโยบายด้านสาธารณสุขมีความครอบคลุมถึงคุณภาพชีวิตของประชาชนนับตั้งแต่เกิดแก่เจ็บตาย โดยเจตนารมณ์ทางนโยบายเชื่อว่ามนุษย์จะเกิดความไม่สมบูรณ์และมีความไม่เท่าเทียมกันก็ตาม แต่นโยบายสาธารณะก็สามารถมาอุดช่องว่างได้เพื่อทำให้ชีวิตมนุษย์มีความสมบูรณ์อย่างเท่าเทียมกันได้ ซึ่งสะท้อนสถานการณ์ทางด้านสาธารณสุขและสวัสดิการสังคมของโลกในยุคปัจจุบันอย่างมีนัยสำคัญเมื่อเกิดวิกฤตการณ์การแพร่ระบาดของมหันตภัย COVID-19 ทำให้คุณภาพชีวิตของประชาชนทั่วโลก รวมไปถึงคุณภาพชีวิตของประชากรโลกต้องเปลี่ยนแปลงไป จากการที่เชื้อแพร่ระบาดหลายระลอกทั่วโลกทำให้ประชาชนในหลายๆประเทศต้องกลับมาดำเนินมาตรการรักษาระยะห่าง (Social distancing) และมาตรการด้านสาธารณสุขด้านอื่นๆ ซึ่งหลายประเทศประสบความสำเร็จในการแก้ไขปัญหา แต่บางประเทศไม่ เนื่องจากไม่มีนโยบายสวัสดิการสังคมที่เข้มแข็ง และนโยบายด้านสาธารณสุขไม่เท่าทันการกลายพันธุ์ของโรค จากผลในหลายประเทศได้สะท้อนให้เห็นว่าในปัจจุบันนักวิจัยเริ่มหันมาใส่ใจในเรื่องการสร้าง Natural immunity ให้กับประชาชนในประเทศหรือภูมิคุ้มกันตามธรรมชาติ และสิ่งที่สะท้อนให้เห็นก็คือผู้ที่มิ Natural immunity และได้รับวัคซีน ก็จะทำให้มี Immunity มากกว่าการฉีดวัคซีนแค่เพียงสองโดสเท่านั้น

ดังนั้นจึงสะท้อนให้เห็นว่าในอนาคตหากเราต้องการเข้าสู่ภาวะปกติสำหรับลูกหลายของเรา การสร้าง Natural immunity ก็เป็นเรื่องจำเป็นที่จะสามารถป้องกันเชื้อได้อย่างยั่งยืน สำหรับ Generation ต่อไปในรุ่นลูกหรือหลานของเรานั้นเอง แต่หากประเทศที่พัฒนาแล้วได้รับวัคซีนกันหมดในขณะที่ประเทศที่ยากจนไม่ได้รับวัคซีนนับเป็นเรื่องที่ไม่ทำให้เกิดการแก้ไขปัญหาย่างยั่งยืน ซึ่งประชาคมโลกไม่สามารถดำเนินนโยบายด้านสาธารณสุขแบบตัวใครตัวมันได้ เนื่องจากเชื้อโรคจะเกิดการกลายพันธุ์และ Mutant ของเชื้อทำให้วัคซีนที่มีอยู่ในปัจจุบันอาจใช้ไม่ได้ผลกับเชื้อใหม่ๆ ดังนั้นนโยบายสวัสดิการสังคมและนโยบายด้านสาธารณสุขควรมีการดำเนินการเป็นเนื้อเดียวกันและควรดำเนินการมาตรการดังกล่าวในระดับโลก หรือ Global มากกว่าที่จะให้ประเทศใดประเทศหนึ่งจัดการกันเองดังเช่นที่ทั้งสองบทความได้ตั้งข้อเสนอ

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

หนังสือ Governing Asia Reflections on a Research Journey เป็นหนังสือที่แสดงบทความทางวิชาการที่น่าสนใจทั้งจากศิษย์เก่า และนักวิจัยที่ได้มีโอกาสร่วมงานกับ Lee Kuan Yew School of Public Policy ซึ่งบทความสะท้อนความเข้มแข็งของนักวิชาการรวมไปถึงความเข้มแข็งของงานวิชาการของ Lee Kuan Yew School of Public Policy ซึ่งแสดงให้เห็นเป็นอย่างดีว่าผลงานวิจัยในอดีตของนักนโยบายและนักวิชาการสามารถคาดการณ์ปรากฏการณ์ของปัญหาทางนโยบายที่เกิดขึ้นในอนาคตได้ เช่น สถานการณ์การแพร่ระบาดของ COVID-19 ที่ก่อให้เกิดภาวะ Disruption ทางนโยบาย ทั้งยังสะท้อนความเหลื่อมล้ำทางสังคมให้เห็นได้อย่างชัดเจนของการเข้าถึงวัคซีนและระบบสาธารณสุขของพลเมืองภายในแต่ละประเทศ ดังนั้นการกำหนดนโยบายเพื่อนำไปสู่ Road Map เพื่อการวางแผนคลี่คลายสถานการณ์ที่เกิดขึ้นต้องอาศัยทั้งศาสตร์และศิลป์ในการแก้ไขปัญหาและการวางแผนร่วมกันระหว่าง Stakeholder ที่เกี่ยวข้องในทุกภาคส่วน โดยบทความจากหนังสือสามารถที่จะนำมาใช้ในการคาดการณ์อนาคต

ของโลกและกำหนด Road Map ของการคลี่คลายสถานการณ์ได้ ความท้าทายก็คือ การพัฒนานโยบายทางสังคมเพื่อรับมือภาวะ Disruption ที่จะเกิดขึ้นในระลอกต่อไปในอนาคต ซึ่ง Edition ต่อไปหนังสืออาจมีการกำหนดให้มีการเขียนให้กับผู้เขียนอย่างมีความครอบคลุมและชัดเจนต่อไปเพื่อประโยชน์ในการกำหนดนโยบายของโลกอย่างสมเหตุสมผล (Rational) ในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

Lee Kuan Yew School of Public Policy. (2014). *Governing Asia Reflections on a Research Journey*. World Scientific: Singapore.

หลักเกณฑ์การเสนอบทความเพื่อตีพิมพ์ ในวารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

1. เป็นบทความทางวิชาการหรือบทความวิจัยด้านสังคมสงเคราะห์ สวัสดิการสังคมและการบริหารสังคม (เช่น องค์ความรู้ด้านสวัสดิการแรงงาน การพัฒนาชุมชน การศึกษา สังคมสงเคราะห์ทางการแพทย์ฝ่ายกายและฝ่ายจิต สังคมสงเคราะห์ในกระบวนการยุติธรรม ฯลฯ) ที่ไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่ในที่ใดมาก่อน
2. เป็นภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษ
3. ส่งต้นฉบับบทความมีความยาวไม่เกิน 20 หน้ากระดาษ A4 ข้อความในบทความพิมพ์ด้วยโปรแกรม Microsoft Word ขนาดตัวอักษร 16 รูปแบบตัวอักษร TH Sarabun New ผ่านระบบ Submissions Online “<https://www.tci-thaijo.org/index.php/swjournal>”
4. ระบุชื่อบทความ ชื่อ-นามสกุลจริง (ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ) ตำแหน่งทางวิชาการ สถานที่ทำงานของผู้เขียนบทความ และ E-mail Address
5. ระบุชื่อบทความ ประเภทบทความวิชาการ หรือบทความวิจัยของนักศึกษาที่ตีพิมพ์เพื่อจบการศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา ให้ระบุชื่อบทความ ชื่อ-นามสกุลจริง (ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ) เป็นชื่อแรก และระบุชื่อ-นามสกุลจริง (ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ) ตำแหน่งวิชาการของอาจารย์ที่ปรึกษาหลักเป็นชื่อลำดับที่ 2
6. การอ้างอิงให้ใช้ระบบการอ้างอิง APA
7. บทความต้องมีบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ มีความยาวไม่เกินหนึ่งหน้ากระดาษ A4 โดยระบุชื่อบทความ ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน คำสำคัญ เนื้อความ
8. หากเป็นงานแปลหรือเรียบเรียงจากภาษาต่างประเทศ ต้องมีหลักฐานการอนุญาตให้ตีพิมพ์เป็นลายลักษณ์อักษรจากเจ้าของลิขสิทธิ์
9. เกณฑ์การพิจารณา มีดังนี้

- 9.1 กองบรรณาธิการจะพิจารณาเบื้องต้น
- 9.2 ผู้ทรงคุณวุฒิ (ผู้ประเมินบทความ) เป็นผู้พิจารณาเนื้อหาสาระ ตรวจสอบความถูกต้อง และคุณภาพทางวิชาการ
10. ลิขสิทธิ์บทความของผู้เขียนและสงวนลิขสิทธิ์ตามกฎหมาย การตีพิมพ์ซ้ำต้องได้รับอนุญาตจากผู้เขียนเป็นลายลักษณ์อักษร ในกรณีที่มีแหล่งให้ทุนจะต้องมีการอนุญาตให้ส่งบทความเป็นลายลักษณ์อักษรจากแหล่งให้ทุนด้วย
11. ผู้เขียนบทความซึ่งมิใช่เป็นบทความที่ส่งเพื่อให้จบตามหลักสูตรการศึกษา หากได้รับการตีพิมพ์จะเป็นการตีพิมพ์ในรูปแบบ Online บนเว็บไซต์วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์

การอ้างอิงเอกสาร

การอ้างอิงใช้การอ้างอิงแบบนามปี และการเขียนรายการอ้างอิงตามแบบของ APA (American Psychological Association) ดังตัวอย่าง

พรทิพย์ กาญจนวนิช และคณะ. (2546). *การจัดการความรู้: สู่วงจรคุณภาพที่เพิ่มพูน*. กรุงเทพฯ: สำนักปลัดทบวงมหาวิทยาลัย.

Axinn, J., & Levin, H. (1997). *Social Welfare: A History of the American Response to Need*. (4th ed.). White Plains, New York: Longman.

ขั้นตอนการส่งบทความของวารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์

ผู้เขียนจะต้องดำเนินการตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1) การกรอกรายละเอียดแบบฟอร์ม

- 1.1 ผู้เขียนจะต้อง download แบบฟอร์มเพื่อกรอกประวัติส่วนตัว
- 1.2 ผู้เขียนต้องทำจดหมาย/บันทึกข้อความเพื่อขอส่งบทความพิจารณาตีพิมพ์เป็นลายลักษณ์อักษรจากต้นสังกัด (กรณีนักศึกษาทำในลักษณะจดหมายทั่วไป และลงชื่อนักศึกษาผู้ขอส่งบทความ)

2) การส่งต้นฉบับ

- 1.1 ผู้เขียนจะต้องนำต้นฉบับตามข้อกำหนดรูปแบบวารสาร พร้อมไฟล์ Word Document ใช้ขนาดตัวอักษร 16 รูปแบบ ตัวอักษร TH Sarabun New ผ่านมายังระบบ Submissions Online <https://www.tci-thaijo.org/index.php/swjournal>
- 1.2 กรณีส่ง E-Mail Address มายังกองบรรณาธิการ ทางกองบรรณาธิการจะดำเนินการพิจารณาบทความของท่านก็ต่อเมื่อได้รับเอกสารต้นฉบับผ่านระบบ Submissions Online แล้วเท่านั้น

3) การพิจารณาบทความจากผู้ทรงคุณวุฒิ

บทความจะได้รับการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ พิจารณาอย่างน้อย 2 ท่าน ต่อ 1 เรื่อง และจะส่งผลการพิจารณาไปให้ผู้เขียนตามที่อยู่ที่กรอกรายละเอียดในแบบฟอร์มข้างต้น

ขั้นตอนการพิจารณาดังนี้

- 1.1 กรณีที่บทความผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิโดยไม่ต้องปรับแก้ไข ผู้เขียนจะได้รับใบตอบรับการตีพิมพ์เผยแพร่
- 1.2 กรณีที่บทความผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิแล้วลงความเห็นว่าจะต้องปรับแก้ไข ตามคำแนะนำจากผู้ทรงคุณวุฒิก่อนจึงจะจัดพิมพ์ผลงานได้ ท่านจะไม่ได้รับใบตอบรับการตีพิมพ์เผยแพร่จนกว่าส่งผลงานที่ปรับแก้ตามข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิมาให้พิจารณาใหม่ (แก้ไขภายใน 7 วัน)
- 1.3 กรณีที่บทความไม่ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ ท่านจะไม่ได้รับใบตอบรับการตีพิมพ์เผยแพร่ (ทางกองบรรณาธิการจะติดต่อท่านกลับตามเบอร์ติดต่อที่ให้ไว้ข้างต้น และจะไม่ส่งต้นฉบับคืนให้แก่ผู้เขียนบทความ)

แบบฟอร์มเสนอบทความเพื่อรับการพิจารณาตีพิมพ์
ในวารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์
(ส่งแนบมาพร้อมกับบทความ)

เรียน บรรณาธิการ

ข้าพเจ้า (นาย/นาง/นางสาว).....รหัสนักศึกษา.....

ตำแหน่งทางวิชาการ / สาขา / หมวดวิชา (โปรดระบุ).....

หน่วยงาน / สังกัด / คณะ

ขอส่ง ☐ บทความวิจัย (Research Article)

☐ บทความวิชาการ (Academic Article)

ชื่อเรื่อง (ไทย).....

.....

ชื่อเรื่อง (อังกฤษ)

.....

ชื่อผู้เขียน คนที่ 1

ชื่อผู้เขียน คนที่ 2

ชื่อผู้เขียน คนที่ 3

ชื่อผู้เขียน คนที่ 4

(กรณีผู้เขียนหลายคนกองบรรณาธิการขอสงวนให้ใช้ชื่อผู้เขียนหลักเพียงคนเดียว

ในบทความที่ได้รับการตีพิมพ์)

ที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้สะดวก

.....

.....

โทรศัพท์ที่ทำงาน.....

โทรศัพท์มือถือ.....

โทรสาร..... E-Mail.....

ข้าพเจ้ารับรองว่าบทความนี้

() เป็นผลงานของข้าพเจ้าแต่เพียงผู้เดียว

() เป็นผลงานของข้าพเจ้าและผู้ร่วมงานตามชื่อที่ระบุในบทความจริง

โดยบทความนี้ไม่เคยตีพิมพ์ในวารสารใดมาก่อนนับจากวันที่ข้าพเจ้าได้ส่ง
บทความฉบับนี้มายังกองบรรณาธิการวารสาร

ผู้เขียน.....

(.....)

วันที่.....

หมายเหตุ : โปรดระบุชื่อทุนวิจัย (ถ้ามี)

.....
.....
.....
.....

วิธีการเขียนบทความ

บทความวิชาการที่จะตีพิมพ์ในวารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มีส่วนประกอบดังต่อไปนี้

1) **ชื่อเรื่อง (Title)** การกำหนดชื่อเรื่อง ต้องใช้ภาษาที่เป็นทางการ ชื่อเรื่องชัดเจน ตรงไปตรงมา และครอบคลุมประเด็นของเรื่องและมีความยาวไม่เกิน 100 ตัวอักษร ชื่อเรื่องจะต้องสื่อถึงเนื้อหาของเรื่อง ซึ่งต้องมีลักษณะที่เจาะลึก ไม่กว้างเกินไป มีความใหม่และน่าสนใจ สอดคล้องกับเวลา สถานการณ์และนโยบายของวารสาร

2) **บทคัดย่อ (Abstract)** ควรเขียนให้สั้น กระชับ เน้นประเด็นสำคัญของงานที่ต้องการนำเสนอจริงๆ มีความยาวไม่เกิน 10 ถึง 15 บรรทัด โดยบทคัดย่อ มักจะประกอบด้วยเนื้อหาสามส่วน คือ เกริ่นนำ สิ่งที่ทำ และสรุปผลสำคัญที่ได้ ซึ่งอ่านแล้วต้องเห็นภาพรวมทั้งหมดของงาน ควรมีคำสำคัญ (Keyword) อยู่ในย่อหน้าต่อจากบทคัดย่อเพื่อให้ระบบสืบค้นฐานข้อมูลตรวจพบ

3) **บทนำหรือคำนำ (Introduction)** ส่วนนี้จะเป็นส่วนที่ผู้เขียนจงใจให้ผู้อ่านเกิดความสนใจในเนื้อเรื่อกนั้นๆ ซึ่งสามารถใช้วิธีการและเทคนิคต่างๆ ตามแต่ผู้เขียนจะเห็นสมควร เช่น อาจใช้ภาษาที่กระตุ้น จูงใจผู้อ่านหรือยกปัญหาที่กำลังเป็นที่สนใจขณะนั้นขึ้นมาอภิปราย หรือตั้งประเด็นคำถามหรือปัญหาที่ท้าทายความคิดของผู้อ่านหรืออาจจะกล่าวถึงประโยชน์ที่ผู้อ่านจะได้รับจากการอ่าน เป็นต้น นอกจากจะเป็นส่วนที่ใช้จูงใจผู้อ่าน ส่วนนำเป็นส่วนที่ผู้เขียนสามารถกล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการเขียนบทความนั้น หรือให้คำชี้แจงที่มาของการเขียนบทความนั้นๆ รวมทั้งขอบเขตของบทความนั้น เพื่อช่วยให้ผู้อ่านไม่คาดหว้งเกินขอบเขตที่กำหนด

นอกจากนั้น ผู้เขียนอาจใช้ส่วนนำนี้ในการปูพื้นฐานในการอ่านที่ควรจะอ่านเรื่อกนั้นให้แก่ผู้อ่านหรือให้กรอบแนวคิดที่จะช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจเนื้อหาสาระที่นำเสนอต่อไป

บทนำประกอบด้วย

(1) หลักการและเหตุผล (Rationale) หรือความเป็นมาของภูมิหลัง (Background) หรือความสำคัญของเรื่องที่เขียน (Justification) หัวข้อนี้จะทำให้ผู้อ่านได้ทราบเป็นพื้นฐานไว้ก่อนว่าเรื่องที่เลือกมาเขียนมีความสำคัญหรือมีความเป็นมาอย่างไรเหตุผลใดผู้เขียนจึงเลือกเรื่องดังกล่าวมาเขียน ในการเขียนบทนำในย่อหน้าแรกซึ่งถือว่าเป็นการเปิดตัวบทความทางวิชาการและเป็นย่อหน้าที่ดึงดูดความสนใจของผู้อ่าน

(2) วัตถุประสงค์ (Objective) เป็นการเขียนว่าในการเขียนบทความในครั้งนี้ต้องการให้ผู้อ่านได้ทราบเรื่องอะไรบ้าง โดยจำนวนวัตถุประสงค์ในแต่ละข้อไม่ควรมีมากเกินไปและวัตถุประสงค์แต่ละหัวข้อจะต้องสอดคล้องกับเรื่องหรือเนื้อหาของบทความ

(3) ขอบเขตของเรื่อง (Scope) ที่ผู้เขียนต้องการจะบอกกล่าวให้ผู้อ่านทราบและเข้าใจตรงกันเพื่อเป็นกรอบในการอ่านโดยการเขียนขอบเขตนั้น อาจขึ้นอยู่กับปัจจัยในการเขียน ได้แก่ ความยาวของงานที่เขียน หากมีความยาวไม่มากก็ควรกำหนดขอบเขตการเขียนให้แคบลงไม่เช่นนั้นผู้เขียนจะไม่สามารถนำเสนอเรื่องได้ครบถ้วนสมบูรณ์และระยะเวลาที่ต้องรวบรวมข้อมูล กากำหนดเรื่องที่จะเขียนลึกซึ้ง สลับซับซ้อนหรือเป็นเรื่องเชิงเทคนิคอาจจะยากต่อการรวบรวมข้อมูลและเรียบเรียงเนื้อเรื่อง ดังนั้นหากมีเวลาน้อยก็ควรพิจารณาเขียนเรื่องที่มีขอบเขตไม่กว้างหรือสลับซับซ้อนไม่มากนัก

(4) คำจำกัดความหรือนิยามต่างๆ (Definition of terms) ที่ผู้เขียนเห็นว่าควรระบุไว้เพื่อเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่านในกรณีที่คำเหล่านั้นผู้เขียนใช้ในความหมายที่แตกต่างจากความหมายทั่วไปหรือเป็นคำที่ผู้อ่านอาจจะไม่เข้าใจ

4) เนื้อเรื่อง (Body) การเขียนส่วนเนื้อเรื่องจะต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ประกอบกัน กล่าวคือ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับศาสตร์ (Sciences) นั้นเป็นหลักวิชาการที่ผู้เขียนจะต้องคำนึงถึงในการเขียน ได้แก่ กรอบแนวความคิด (Conceptual framework) ที่ผู้เขียนใช้ในการเขียนจะต้องแสดงให้เห็นความเชื่อมโยงของเหตุผลที่นำไปสู่ผล (Causal relationship) การอ้างอิงข้อมูลต่างๆ ในส่วนศิลป์ (Art) ได้แก่ ศิลป์ในการใช้ภาษาเพื่อนำเสนอเรื่องที่เขียน การลำดับ

ความ การบรรยาย วิธีการอ้างอิง สถิติและข้อมูลต่างๆ ที่ใช้ในการประกอบเรื่องที่เขียน เพื่อให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจและประทับใจมากที่สุด

5) ส่วนสรุป รวมถึงข้อเสนอแนะสำหรับบทความวิจัย (Conclusion and Recommendation) บทความทางวิชาการที่ดีควรมีการสรุปประเด็นสำคัญของบทความนั้นๆ ซึ่งอาจทำในลักษณะที่เป็นการย่อ คือ การเลือกเก็บประเด็นสำคัญของบทความนั้นๆ มาเขียนรวมกันไว้อย่างสั้นๆ ท้ายบท หรือ อาจใช้วิธีการบอกผลลัพธ์ว่า สิ่งที่เราถามมีความสำคัญอย่างไร สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้บ้าง หรือ จะทำให้เกิดอะไรต่อไป หรืออาจใช้วิธีการตั้งคำถามหรือให้ประเด็นทิ้งท้ายกระตุ้นให้ผู้อ่านไปสืบเสาะแสวงหาความรู้หรือคิดค้นพัฒนาเรื่องนั้นต่อไป งานเขียนที่ดีควรมีการสรุปในลักษณะใดลักษณะหนึ่งเสมอ

6) ส่วนเอกสารอ้างอิง (References) เนื่องจากบทความวิชาการ เป็นงานที่เขียนขึ้นบนพื้นฐานของวิชาการที่ได้มีการศึกษา ค้นคว้า วิจัยกันมาแล้ว และการวิเคราะห์วิจารณ์อาจมีการเชื่อมโยงกับผลงานของผู้อื่น จึงจำเป็นต้องมีการอ้างอิงเมื่อนำบทความหรือผลงานของผู้อื่นมาให้โดยการระบุให้ชัดเจนว่าเป็นงานของใคร ทำเมื่อไหร่และนำมาจากไหน เป็นการให้เกียรติเจ้าของงาน และประกาศให้ผู้นั้นรับรู้ ว่า ส่วนนั้นไม่ใช่ความคิดของผู้อื่น รวมทั้งเป็นการให้หลักฐานแก่ผู้อ่าน ให้ผู้อ่านสามารถไปสืบเสาะแสวงหาความรู้เพิ่มเติม หรือติดตามตรวจสอบหลักฐานได้ การอ้างอิงควรจะเป็นการกระทำอย่างมีจุดหมาย เพื่อให้ผู้อ่านได้ทราบแหล่งที่มาของความรู้ และช่วยให้ผู้อ่านมีโอกาสหาความรู้เพิ่มขึ้นและเป็นการแสดงว่าสิ่งที่นำมากล่าวมีหลักฐานควรเชื่อถือได้เพียงใด ความรู้พื้นฐาน เป็นสิ่งที่ผู้อ่านเข้าใจได้ง่าย ไม่จำเป็นต้องมีการสืบค้นอะไรอีก ไม่จำเป็นต้องมีการอ้างอิง ควรอ้างอิงเท่าที่จำเป็น การอ้างอิงมากเกินไปเป็นจำทำให้บทความดูรุ่มร่าม และก่อความรำคาญในผู้อ่านได้

นอกจากนั้น พึงตระหนักอยู่เสมอว่าการคัดลอกงานของผู้อื่นนั้นทำได้ แต่ต้องเป็นการนำมาเพื่ออธิบายสนับสนุนเท่านั้น มิใช่ลอกเอามาเป็นเนื้อหาของตน

ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความในวารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์

ผู้ทรงคุณวุฒิภายในสถาบัน

1. ศาสตราจารย์ ระพีพรรณ คำหอม
2. ศาสตราจารย์ ดร. กิติพัฒน์ นนทบุรีมະคูลย์
3. ศาสตราจารย์ ดร. นฤมล นิราทร
4. ศาสตราจารย์ ดร. พงษ์เทพ สันติกุล
5. รองศาสตราจารย์ ดร. วรณวดี พูลพอกสิน
6. รองศาสตราจารย์ ดร. ัญญลักษณ์ วีระสมบัติ
7. รองศาสตราจารย์ ดร. วรณลักษณ์ เมียนเกิด
8. รองศาสตราจารย์ ดร. เพ็ญประภา ภัทรานุกรม
9. รองศาสตราจารย์ ชานนท์ โกมลมาลย์
10. รองศาสตราจารย์ กมลทิพย์ แจ่มกระจ่าง
11. รองศาสตราจารย์ ดร. อัจฉรา ชลายนนาวิน
12. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. มาติ ลิ้มสกุล
13. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ศรินทร์รัตน์ กาญจนบุญชู
14. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วิไลภรณ์ ไคตรบึงแก
15. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. นราเขต ยิ้มสุข
16. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปิ่นหทัย หนูนวล
17. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ธันยา รุจิเสถียรทรัพย์
18. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. นิธมน รัตนะรัต
19. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จิรพรรณ นฤภัทร
20. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ฤชงค์ เสนานุช
21. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สิริยา รัตนช่วย
22. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เสาวธาร โพธิ์กลัด
23. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. มาลี จิรวัฒนานนท์
24. อาจารย์ ดร. กาญจนา รอดแก้ว
25. อาจารย์ ดร. อรุณี ลิ้มมณี

ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกสถาบัน

1. Professor Dr. David Engstrom
Department of Social Work,
San Diego State University, United States
2. Professor Dr. Jon Kei Matsuoka
Department of Social Work,
University of Hawaii, United States
3. Assistant Professor Dr. Bala Nikku
Thompson Rivers University, Canada
4. ศาสตราจารย์ พ.ต.อ. (พิเศษ) ดร.จักรพงษ์ วิวัฒน์วานิช
โรงเรียนนายร้อยตำรวจ
5. ศาสตราจารย์ วุฒิสาร ตันไชย
สถาบันพระปกเกล้า
6. รองศาสตราจารย์ สุรางค์รัตน์ วศินารมณ
นักวิชาการอิสระ
7. รองศาสตราจารย์ อภิญา เวชยชัย
นักวิชาการอิสระ
8. รองศาสตราจารย์ เล็ก สมบัติ
นักวิชาการอิสระ
9. รองศาสตราจารย์ ดร. โกนิษฐ์ ศรีทอง
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
คณะสังคมศาสตร์
10. รองศาสตราจารย์ ดร. สมศักดิ์ อมรสิริพงศ์
มหาวิทยาลัยมหิดล ภาควิชาสังคมศาสตร์
11. รองศาสตราจารย์ ดร. จตุรงค์ บุญรัตนสุนทร
มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ
คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม
12. รองศาสตราจารย์ ดร. สมณฑิพย์ จิตสว่าง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะรัฐศาสตร์
13. รองศาสตราจารย์ ดร. สมบูรณ์ ศิริสรทริญ
มหาวิทยาลัยมหิดล
คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
14. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สัญญพงศ์ ลิ้มประเสริฐ
มหาวิทยาลัยรังสิต คณะนิติศาสตร์
15. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เสรี วรพงษ์
มหาวิทยาลัยมหิดล
คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
16. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ฐิตยา เพชรมณี
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะรัฐศาสตร์
17. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. รุยาพร กันตธนวนัน
สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหาร
ลาดกระบัง คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม

18. อาจารย์ ดร. นุชนาฏ ยูฮันเงาะ

มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม

19. อาจารย์ ดร. กฤตวรรณ สาหร่าย

มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม

20. ดร. ฉัตรชัย ยอดอุดม

กรมราชทัณฑ์ สำนักทัณฑวิทยา

21. ดร. อังคณา บุญสิทธิ

กระทรวงยุติธรรม กรมคุมประพฤติ

22. ดร. สดใส คุ้มทรัพย์อนันต์

นักวิชาการอิสระ

*“The most difficult thing is the decision to act,
the rest is merely tenacity”*
“สิ่งที่ยากที่สุดคือการตัดสินใจลงมือทำและที่เหลือก็คือการดิ้นรน
ทำตามความฝัน”

- Amelia Earhart

คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Faculty of Social Administration Thammasat University

วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ | Journal of Social Work

ศูนย์ท่าพระจันทร์

2 ถนนพระจันทร์ แขวงพระบรมมหาราชวัง
เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร 10200
โทรศัพท์: 02-613-2500
โทรสาร: 02-224-9417

ศูนย์รังสิต

99 หมู่ที่ 18 ถนนพหลโยธิน ดอกลองหนึ่ง
อ.คลองหลวง จ.ปทุมธานี 12120
โทรศัพท์: 02-696-5512
โทรสาร: 02-696-5513

ศูนย์ลำปาง

248 หมู่ 2 ถ.ลำปาง-เชียงใหม่
ต.ปงยางคก อ.ห้างฉัตร จ.ลำปาง 52190
โทรศัพท์: 054-268703 กด 3
โทรสาร: 054-268703 กด 5300